

અમદાવાદ 'સસ્તુ સાહિત્ય મુદ્રણાલય' માં
લિખ્તુ-અખંડાનંદના પ્રખંધથી મુદ્રિત
સં. ૧૯૮૫ના માગશરમાં પ્રકાશિત.

નિવેદન

વિવિધ ગ્રંથમાળાના અઠારમા વર્ષનું-સં. ૧૯૮૪નું આ પહેલું પુસ્તક છે; સળંગ ગ્રંથોંક ૨૦૫-૬ છે અને ૧૯૮૫ના માગ-શરમાં પ્રસિદ્ધ થાય છે.

મહાત્મા છોટમની જે જે વાણી પ્રાપ્ત થયેલી, તેમાંથી આ સહિત કુલ ત્રણ ગ્રંથ ચોળ્યા. એ ઉપરાંત જે વાણી બાકી રહી તે પણ બે ત્રણ ગ્રંથ જેટલી હશે; પરંતુ મોટે ભાગે તે આ ત્રણ ગ્રંથ જેવાજ ભાવાર્થવાળી હોવાથી રહેવા હીમી છે.

શ્રીછોટમની વાણીના આ ત્રીજા ગ્રંથમાં જે જે વિષય સમાયલા છે, તે આ સાથેની અતુલમણિકા ઉપરથી જણાઈ રહેશે. એ જીવનમુક્ત મહાત્મા વિષે અને તેમની વાણીવિષે આની આગલા ગ્રંથમાં જે યથાપ્રાપ્ત હકીકત અપાઈ છે, તે પછા એ વિષે પણ આ રથળે લખવાનું રહેતું નથી.

આ પછીનાં પૃષ્ઠોમાં પ્રભુમય જીવન વિષે જે પૂછવામાં આવ્યું છે, તથા જ્ઞાનેશ્વરી, કિશ્કાયતી કિંમત, વગેરે વિષે જે સૂચના તથા માહિતી અપાઈ છે, તે તરફ પ્રત્યેક વાંચનારનું ધ્યાન લક્ષ્ય ખેંચી જઈ તત્સત્

ગ્રંથમાળાના આહુકો પ્રત્યે--

૧-આજથી તેર વર્ષપર (સં. ૧૯૭૨ માં) વિવિધ ગ્રંથ-માળાદ્વારા “પ્રભુમય જીવન” નીકળેલું તેની નવી સંશોધિત આવૃત્તિ હવે છપાઈ રહેવા આવી છે. આ અનુવાદમાં સરળતા અને સ્પષ્ટતાની જરૂર જણાતાં પહેલી આવૃત્તિ વખતે પણ ચંદાવકાશ ચત્તન કરાયો હતો; છતાં હજી પણ એક વાર તેવો ચત્તન થવાની જરૂર જણાતી હતી. પુસ્તકની માગણી અને સમયનો અભાવ, એટલે જીજી આવૃત્તિ પણ લગભગ જેમની તેમ છપાઈ. પરંતુ આ ત્રીજી આવૃત્તિ તો યોગાનુયોગ સંશોધન થઈ રહે, ત્યારેજ પ્રસિદ્ધ કરવાનું રાખ્યું હતું. આ પ્રકારે આ ત્રીજી આવૃત્તિ બની તેટલી વધારે સરળ, સ્પષ્ટ અને સમજવામાં મુગમ થયેલી હોવાથી એ પણ વિવિધ ગ્રંથમાળાના આહુકોને મોકલી આપવા વિચાર રાખ્યો છે. આશા છે કે આહુકોનાં ધુઓ એથી રાજી થશે અને એમાંના ઉપકારક વિચારો ધ્યાનપૂર્વક વાંચશે-વિચારશે. વળી જેમની પાસે આગલી આવૃત્તિ હોય તેઓ ઇચ્છશે તો તે કોઈ લાયક ઇચ્છુકને આપી દેવાનો પણ લાભ લઈ શકશે.

આમ છતાં સંલવ છે કે વિવિધ ગ્રંથમાળાના કોઈ કોઈ આહુકોને આ આવૃત્તિ મેળવવાનું નજર રૂચે. માટે જણાવવાનું કે, તેવા લાઈઓ પોષ સુદી ૧૦ સુધીમાં (અથવા છોટમવાણીનો આ ત્રીજો ગ્રંથ માગશર આખરસુધીમાં ન મળે તો મળ્યા પછી ચાર પાંચ દિવસમાં) તે પ્રમાણે લખી મોકલે, કે જેથી એ પુસ્તક તેમના ઉપર મોકલાય નહિ. અલગત, જે માત્ર એવા ઘોસાજ પત્રો આવશે, તો તો એટલા માટે જૂદી વ્યવસ્થા ન રાખતાં તેમના ઉપર પણ મોકલી અપાશે; અને વધુ પત્રો આવ્યા હશે, તો તેટલા સત્તરનો ઉપર નહિ મોકલાય.

૨-ગયા શ્રાવણમાં ‘છોટમની વાણી-ગ્રંથ ૨ જે’ એમાં એવા લખવું સૂચવાયલું કે ‘ભાગવતનો એકાદશ સ્કંધ’ તથા ‘આર્યધર્મનીતિ’ની પુનરાવૃત્તિઓ છપાવીને વિવિધ ગ્રંથમાળાના આહુકો ઉપર મોકલવા વિચાર છે. માટે જેમને એ બંને કે એમાંનું એક પુસ્તક ન મેળવવું હોય તેમને (ગઈ) દિવાળીસુધીમાં તેનું

લખી મોઢેલણું. અન્યાયસુધીમાં જોવા માત્ર દરેકનું પત્ર આવેલા દોષથી જો પુસ્તકો પાત્ર વહેલાં કે મોટાં છપાશે ત્યારે સર્વ માલકો ઉપર મોકલશે.

૩-ગયા ૧૯૮૩ ના વર્ષમાં વિવિધ અંધમાયાનાં જે કુલ ચાર પુસ્તક મોઢેલાયાં તેના ઉપર છૂટક માટેનું કુલ મૂલ્ય રૂ. ૫૦૦ છપાયેલું હતું; પણ અધિક માસનિમિત્તે ઘટાડો કરતાં જે ચરવાળો રૂ. ૪૦૦ થયો. આથી એક અલગજન જોવા બાવતું લખે છે કે, આમ છૂટક મૂલ્ય જોઈને દોષ તો વાર્ષિક માલકને રૂ. ૫૦ બચવામાં નુકસાન જણાય. એ વિષે જણાવવાનું કે:—

છૂટક મંગાવનારને પોસ્ટ ખર્ચ સહુ થયે છે તે વાર્ષિક માલકો ઉપર નહિ થઈતાં પુસ્તકો ઘરબંડાં મળે છે; જે વાત ગણતરીમાં લેવાથી નુકસાન નહિ જણાય. કદાચ છૂટક મંગાવનાર એકસાથે આજો સેન્ટ મંગાવે, અને તે પોસ્ટપારસલથી મોકલાય તો પણ પોસ્ટ ખર્ચ ૧) થવા બાધ છે. વળી જે કિલ્લાયત કરાયેલી, તે પણ મુંબઈમાં તો (માગશરથી) મોટે ભાગે બંધ થયેલી છે.

સર્વ કોઈ માટે ખાસ માહિતી

૧—શ્રી જ્ઞાનેશ્વરી ગીતાની નવી આવૃત્તિ

આ અંધની ચોથી આવૃત્તિ છપાઈને તૈયાર થઈ છે. કાગળો આગળ કરતાં ઉત્તમ, કેદ પાખડ, પૃષ્ઠાંખ્યા ૮૦૦, મલોક મોટા અક્ષરમાં અને ટીકા આવા ગુજરાતી અક્ષરમાં હોઈ મૂલ્ય પાકાં પૂઠી સાથે રૂ. ૨૦૦ સાથે રૂ. ૨૦૦, અને મુંબઈ માટે જે કરતાં ૦૧ વધુ છે. તરતમાં (શિવરાત્રી સુધીમાં) લેનાર માટે મુંબઈમાં જે વધારાનું મૂલ્ય નહિ લેવાતાં સામાન્ય મૂલ્યથી પણ ૦૧ કમી લેવાશે અને અમદાવાદમાં ૦૨૦ જોછા લેવાશે. કમમાં કમ ૫૦ પ્રત લેનાર માટે જે ઉપરાંત પણ રૂપીએ એક આનો કપાત થશે.

૨-મુંબઈના કાર્યાલયમાં અગાઉ જે ત્યાંના વહિવટી ખર્ચ જોગી વધુ કિંમત રખાતી, તે જોએક વર્ષથી બંધ કરી જોઈ, પણ અનુભવને પરિણામે પાછી ચાલુ કરવી પડી છે. જેમકે આતુર્ભાઈ માટે રખાયેલી કિલ્લાયત અમદાવાદમાં (ઘણાંખરાં પુસ્તકોના સંબંધમાં હજી પણ) ચાલુ રખાઈ છે; તેમ મુંબઈ માટે ન રખાતાં છાપેલી કિંમત રખાઈ છે.

૩—મજબૂત બાંધણીથી થતી અગવડનો ઉપાય

એએક વર્ષથી દળદાર પુસ્તકોનાં પૂઠાં વધારે મજબૂત બાંધાવવાની જોઈવણુ થઈ છે, એટલે રામાયણ અને મહાભારતાદિની પેઠે જ્ઞાનેશ્વરીનાં પૂઠાં પણ મજબૂત બાંધાવેલાં છે. પરંતુ સામાન્ય બાંધાઈવાળા પુસ્તકની પેઠે મજબૂત બાંધણીવાળું પુસ્તક સહજમાં જોઈએ તેટલું પહોળું નહિ થવાથી લીંટીની શરૂના અક્ષર સહેલાઈથી વંચાતા નથી; તેથી કોઈ એવી બ્રાન્તિમાં ન પડે કે આસપાસની કોરી જગ્યા હવે ઓછી રખાય છે. ઉપલી અગવડનો તો સાવ સાદો ઉપાય છે કે, પુસ્તકને સહેજે થાય તેટલું પહોળું કર્યા પછી કશા પણ ડરવિના પુસ્તકની વચમાં આંગળીઓ જરા ભારથી દબાવીને પૂરતું પહોળું કરી લેવું. જો ૫૦-૫૦ પાનને છેટે એ ક્રિયા પ્રથમથીજ કરી લીધી હોય તો કડકે કડકે ન કરવી પડે.

૪—એન્ટિક કાગળો માટે બ્રાન્તિ

પુસ્તકોમાટે વપરાતા સામાન્ય લીસા કાગળો કરતાં એન્ટિક કાગળો ભાવમાં વધુ હોવા સાથે કકરા પણ વધુ હોય છે; તેથી ફેટલાકો તેને રફ એટલે કે હલકી જાતના અને સસ્તા માની લે છે. વળી એ હલકા કાગળ લીસા પણ મળી શકે છે. માટે એ ઉપરથી પણ તેને—ઉંચા અને કકરા કાગળને—હલકા સમજવા નહિ.

આ સંસ્થા તરફથી નીકળેલી ગીતાની સાતમી આવૃત્તિમાં, હાલ નીકળેલી જ્ઞાનેશ્વરીમાં, તથા સરલાર્થ સહિત ભગવદ્ગીતાની આઠમી આવૃત્તિ હાલ મોટા અક્ષરવાળી નીકળી છે તેમાં પણ એન્ટિક કાગળ વપરાયા છે; તથા હવે પછી પણ આ સંસ્થાનાં પુસ્તકોમાં જનતાંસુધી એવાજ કાગળ વાપરવા ધારણા છે; તેથી આ હકીકત લખી છે. એ એન્ટિક કાગળો ટકવામાં તેમજ આંખોના હકમાં પણ સારા હોય છે.

૫—સોનેરી નામવાળાં પૂઠાં

સોનેરી નામવાળાં પૂઠાં કરાવતાં ખર્ચ તો પ્રતદીઠ બે-ચાર પૈસાજ વધારે આવે છે અને પુસ્તકની શોભા ઠીક વધે છે; પરંતુ ઇંડાં વાપર્યા સિવાય સોનેરી પૂઠાં જનતાં નથી એટલેજ આ સંસ્થાનાં પુસ્તકોમાં એ પ્રકાર વર્ષોથી બંધ કરાયેલો છે.

મહાભારત શામાટે લખીલું?

મહાભારતરૂપી જે મહાસાગરના એક સ્વરૂપ અંશરૂપ 'લગ-વદગીના' જગતભરના વિદ્વાનોને પોતાના અદ્ભુત જ્ઞાનગૌરવથી ચક્રિત કરી રહી છે; જે મહાસાગરમાંથી 'ખીજ' પણ એવાં એવાં અનુપમ રત્નો મળ્યાં છે કે જે નિત્યપ્રતિ લક્ષ્યાવધિ આધિકારીજનોનાં હૃદયને કંપે, જ્ઞાન અને ભક્તિના અનેક પ્રકારથી અજવાળી રલાં છે; જે મહોદધિના એક અમલ્યના 'ખંડરૂપ' "શાંતિપલ્લ"માં લહે-રાઈ રહેલું ધર્મોદ્યોત, તેમાં નિમજ્જન કરનારાં હજારો ધર્મજિજ્ઞાસુ હૃદયોને શાંત, પવિત્ર અને ચારે પદાર્થ (ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ)ને પાત્ર બનાવતું આલ્લું છે; જે મહાન અંધનો અદ્ભુત પ્રકારે હજારો વર્ષથી આર્મ નૃપતિઓની પરંપરાને રાજધર્મ અને વીરત્વના ઉત્તમ આદર્શ દર્શાવતો 'આલ્લો' છે; જે મહાન અંધની ઓજસ્વી કથાઓએ શતાવધિ નૃપતિઓને અને લક્ષ્યાવધિ દાત્રિયોને પ્રભાવિત કરીને પરમ દિતકારી ધર્મપંથે પળાવ્યા છે; જે મહાઅંધના પ્રભાવે વિકટ સમયમાં 'પણુ પ્રતાપ, ગુરુ ગોવિંદ અને શિવાજી' જેવા મહાવીરોને અપૂર્વ ચેતના અને અદ્ભુત પરાક્રમ આપી અપાર ફાળણથી સન્નિધિ સામે અડગભાવે ઉભા રાખ્યા છે; જે મહાન અંધની 'જ્વલંત પ્રેરણાઓથી પ્રેરાઈને લક્ષ્યાવધિ દ્વાત્રકુળદીપક વીરાત્માઓએ આ નંધર જગત-પ્રત્યેનાં મોહ-મગ્નતા છોટી દીધાં અને પોતાનાં પ્રયત્ન શરીરોને પ્રયત્નવદને સ્વધર્મપાલનના મહાપરિણામ તથા પેઢે હોમી દષ્ટ વીરગતિને પ્રાપ્ત કરી છે; જે મહાન અંધ ભારતવર્ષની દાલની દીનદીન દશામાં પણ વિદ્વાનથી માંડી બેઠુન ગુપ્તીનાં અને રાગ-થી માંડી રંકપર્ણનાં કાટચવધિ સંતાનોને આર્યોની અસામાન્ય પ્રાચીન જાદોજાલીનું સ્મરણ આપતો થકો તેમના એક મણિખચિત સમારકસનંભરે ભારતવાસીઓને 'ઉચ્છિન્ન જાગ્રત, પ્રાપ્ત વરાશ્ચિવોદય' ઈત્યાદિ ઉત્તેજક મહામંત્રો સ્થળે સ્થળે સુણાવી રહ્યો છે; અને જે મહાન અંધ દેવર્ષિ, બ્રહ્મર્ષિ, રાજર્ષિ અને ચારે વર્ણાશ્રમના અનેકાનેક મહાત્માઓના ચારિત્રારૂપી મહામણિઓથી સુશોભિત હોઈને તેમના વ્યવહાર તેમજ પરમાર્થને લગતા અનેકાનેક પ્રેતસાદક અનુભવોથી અને ઉન્નતિપ્રદ ઉપદેશોથી ભરપૂર છે; આવા આ આર્યોના આદર્શભૂત જ્ઞાનચારિત્ર-થી શોભી રહેલો મહાસાગરસભો મહાભારતગ્રંથ, પોતાના સમગ્ર સ્વરૂપમાં દ્વિ-આર્ષના શ્રુતને સુશોભિત કરે, ઉન્ન્ય પ્રેરણાઓ આપ્યા કરે અને ઉન્નતિપ્રગણ રાખ્યા કરે એવું કોણ નહિ કહે?

મોટા મન બાળેમા પૂજકજ્યા પરબ, મુખ ૨. ૩૬,
સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાયાલય-અમદાવાદ અને મુંબઈ.

ગ્રંથસ્વીકાર

નીચેનાં પુસ્તકોનો સ્વીકાર કરનાં જણાવનાર્થે, આ સંસ્થા તરફ આવતાં પુસ્તકો વાંચી તે વિશે સમાલોચના લખવાનું ધોરણ આ સંસ્થાએ રાખેલું નથી; પરંતુ ગોચરુપેના પુસ્તકોનાં નામકામ, મૂલ્ય વગેરે જણાવાય છે.

૧-ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી-અમદાવાદ, તરફથી ઝ્વેજ કાગળમાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં પુસ્તકો:—

બંગાળી સાહિત્યનો ઇતિહાસ-અનુવાદક-મદાસંકર મન્નજી દવે. કદ ૫x૭ા, પૃષ્ઠ ૪૦૪, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૧)

કવિતા અને સાહિત્ય, વાલ્યુમ-૩ (નિબંધ અને વ્યાખ્યાન) કર્તા-સર રમણલાલ મ. નીલકંઠ. કદ ૫x૭ા, પૃષ્ઠ ૩૫૨, પૂઠું પાકું, મૂલ્ય ૧)

પૌરાણિક કથાકોષ-દ્વિતીય ખંડ-કર્તા ગણાભાઈ ખી. દેરાસરી. કદ ૬ાાાx૧૦, પૃષ્ઠ ૧૬૦, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૧)

સંરક્ષણવાદ-અનુવાદક-ચંપકલાલ લાલભાઈ મહેતા. કદ ૫x૭ા, પૃષ્ઠ ૨૩૨, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૦ાા

શ્રી હરિલીલા પાંચમી કલા-સંપાદક-આંબાલાલ જુલાખીરામ જાની. કદ ૫x૭ા, પૃષ્ઠ ૨૫૪, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૦ાા

હરિશ્ચંદ્રાખ્યાન (રતનદાસકૃત)-સંપાદક-દિ. બ. કેશવલાલ હ. ધ્રુવ. કદ ૫x૭ા, પૃષ્ઠ ૧૧૨, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૦ા

ગુજરાત તથા કાઠિયાવાડ દેશની વાર્તા-ભા. ર. જી (ખીજી આવૃત્તિ)-કદ ૫x૭ા, પૃષ્ઠ ૧૯૨, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૦ા

આરોગ્યશાસ્ત્ર-લેખક-ડૉ. હરિપ્રસાદ વજરાય દેસાઈ. કદ ૫x૭ા, પૃષ્ઠ ૧૩૨, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૦ા

૨-સૌરાષ્ટ્ર સાહિત્ય શ્રેણી તરફથી શ્રી. ઝવેરચંદ કાળીદાસ મેઘાણીએ સંપાદિત કરેલાં તથા શ્રી. અમૃતલાલ દ. શેઠે પ્રસિદ્ધ કરેલાં પુસ્તકો:—

સોરઠી બહારવટીઆ-(ભાગ બીજો)-કદ ૫ાાx૮ાાા, પૃષ્ઠ ૨૨૦, કાગળ સામાન્ય, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૧)

ચુંદડી (ખીજી આવૃત્તિ)-કદ ૫ાાx૮ાાા, પૃષ્ઠ ૧૬૦, કાગળ એન્ટિક, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૦ાા

કંકાવટી (ખીજી આવૃત્તિ)-કદ ૫x૭ા, પૃષ્ઠ ૧૭૨, કાગળ ઝ્વેજ, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૦ાા.

સોરઠી સંતો-ભાગ. ૧ લો-કદ ૫ાાx૮ાાા, પૃષ્ઠ ૧૩૬, કાગળ એન્ટિક, પૂઠું સાદુ, મૂલ્ય ૦ાા.

૩-થી દક્ષિણામુર્તિ બાજસાદિત્ય માળાનાં ૨૪ પુસ્તકો:-
ખક-ગિલુભાઇ. દરેકનું ૬૬ પાખા. પૃષ્ઠ ૪૦, એન્ટિક કાગળ અને
હાં પૂર્વા. યોગનાના ચાલોમાટે અષ્ટક આતો (૬૨૬૦) ના. તેનાં નામ:-

મારા ઘોડીઆ, જરૂર હરેણ. રૂમાંથી આવ્યાં ૩ મહતો ને
દશ, રૂપચિંહ-દામચિંહ. ટપાલની પેટી, અધેદ, ચીડીયા-
સાનું, મહાસમાઓ, કહેવતોનાં મૂળ, અપગોળા, આક્રિકા
ભંભાઈ, શાહધાધી, વાહ્યધાધી, ચિટ્ટીધાધી, નાના પાટો,
પાટા પાટો, નાની વાતો, ધરમાં, આંગણમાં, ઘેરીમાં, બાળ-
ખામાં, ગામમાં, ફેરવા નદએ.

૪-અરેતર એકગુકેશન સારાણી તરફથી એન્ટિક કાગળ, ૬૬
પાટા અને સાદાં પૂઠાંમાં ૦)-ની કિંમતે પ્રસિદ્ધ થયેલાં પુસ્તકો:-

અંગુલીઆળાઈ-લેખક-ચંદ્રસંકર મ. ભટ્ટ. પૃષ્ઠ ૪૦.

કમળા અને બુલ્લુબુલ્લ-લેખક-ગિલુભાઇ બધેકા. પૃષ્ઠ ૨૦.

વીરકથાઓ-લેખક ચંદ્રસંકર મ. ભટ્ટ. પૃષ્ઠ ૨૪.

દશિ-લેખક ઉપર-પ્રમાણે પૃષ્ઠ ૨૬.

રંગની પેટી-લેખક-ગિલુભાઇ. પૃષ્ઠ ૨૦.

કાનો ભરવાડ-લેખક-ચંદ્રસંકર. પૃષ્ઠ ૧૬.

ગીતસંમદ-સંમદક-સીતારામ નથુભાઈ. પૃષ્ઠ ૭૨, મૂલ્ય ૦)જ
બાલમિત્રનો વાર્ષિક આંક બીજો-૧૯૮૫. ત્રીજો-ચંદ્રસંકર
મ. ભટ્ટ. ૬૬ પાખા, પૃષ્ઠ ૧૭૨, પૃષ્ઠ સાદુ, કાગળ બ્લેન્ડ, મૂલ્ય ૧)

૫-પુસ્તકસંલય સ. સ. મંડળ વડોદરા તરફથી પાટા ના
કદમાં અને સાદાં પૂઠાંમાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં પુસ્તકો:-

ચાર બાલસંવાદો-લેખક-ચંદ્રસંકર ભટ્ટ. પૃષ્ઠ ૫૨, મૂલ્ય ૦)જ.

સિંહબાદ સેક-લેખક ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠ ૧૦૦, મૂલ્ય ૦)જ.

બાળકોની વાતો-ભાગ ૨-લેખક ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠ ૧૩૨, મૂ. ૦)જ.

નળદમયંતી-લેખક ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠ ૫૬, મૂલ્ય ૦)જ.

બાલમિત્રની વાતો-ભાગ ૧ લો-લેખક ગિલુભાઇ અને ચંદ્ર-
સંકર ભટ્ટ. પૃષ્ઠ ૧૧૬, મૂલ્ય ૦)જ.

બાળકાવ્યો-ભાગ ૧ લો-સંમદક-આચાભાઇ પટેલ અને ચંદ્ર-
સંકર ભટ્ટ. પૃષ્ઠ ૫૮, મૂલ્ય ૦)જ.

૬-ત્રીયુત સોગળજી મંચરજી દેશાઈ-મુ. નવસારી; એમણે
ચેલાં પુસ્તકો:-

હુખીને દિલાસો-ભાગ ૧-૨-૩-૪-૫-૬-૭-૮ (છટા છટા
સ્તંભરૂપે) પ્રકાશક એન. એમ. ત્રિપાઠીની કંપની મુંબઇ. ૬૬ પાખા,
૧૯૧૨૦ ની આસપાસ, કાગળ બ્લેન્ડ, પૃષ્ઠ સાદુ, મૂલ્ય દરેક ભાગના
૧૨ આના. (આ પુસ્તકો અમને કયાં તરફથી મળેલાં છે.)

હુખીને દિલાસો-ભાગ ૧૨-૧૮-૨૧-૨૨-૨૭-૨૮-૨૯-૩૦

१-३२-३३-३४-३५-३६-३७-३८-४०-४१-४२-४३-४४-४५-४६-४७-४८-४९-५०-५१-५२-५३-५४-५५-५६ प्रकाशक-सोराण
 मन्दिरेष्ट देसाय-नवसारी. कद ११११x१०. पृष्ठ द्वैक लागर्मा १
 लागर्मा ज्येष्ठ, पूरु साह, मुख्य द्वैक लागर्मा २२ आनी.

સાદી છંદગીની શૌક-પ્રકાશક ઉપર અમાણે. ૩૬.૬૧૧૧×૧૦,
૧૪૦, કામળા બેચ, પૃ. પાટ. મૂલ્ય ૧)

શાસ્ત્રની દરખાસ્ત-પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે. કદ ૬૩૩x૧૦,
૬૮, કામળા બેળ, ૫૬ સાદુ, મૂલ્ય ૦.

સહિતની માતા-પ્રકાશક ઉપર પ્રભાણે. ૩૬ ૧૧૧૧૧૦, ૫૪ ૧
મનન મેન્ટ, ૫૩ પાટ. મુદ્ર ૨)

६-अथ सञ्जयो तन्ध्री भयोदां पुस्तकः--

तस्मात्तु तस्मात्तु याते विप्रया विमणा-लेणक जने प्रका
देवत्यं यः श्री. पञ्चा. 'मन्त्रेण' मन्त्रित्य, नगियाह. कन पञ्च
पुः १०५, भाष्य २३, पुः साद, मुख्य वी.

મીતાબધારા-જ્ઞાનચેતના-લેખક અને પ્રકાશક સુવીરભાઈ શામ
વિવેચી-રૂઢિદ્વારના મેદરચેટ, ખંજાલ. રૂ. ૪૪૬૧, પૃષ્ઠ ૩૦૪, ડી
એચ. પૂ. ૫૬, મુદ્રક ૧)

श्री षड्वर्गिकाचार्यां दर्शयन् अथवा उत्तराध्यायनी यात्रा
हेमचन्द्राचार्याः कृतः प्रकाशकः माण्डविकान् सुनीलान् डाटावा
मु. जलान्. इ. ५४३, ५४४, ५४५, ५४६, ५४७, ५४८, ५४९, ५५०, ५५१, ५५२, ५५३, ५५४, ५५५, ५५६, ५५७, ५५८, ५५९, ५६०, ५६१, ५६२, ५६३, ५६४, ५६५, ५६६, ५६७, ५६८, ५६९, ५७०, ५७१, ५७२, ५७३, ५७४, ५७५, ५७६, ५७७, ५७८, ५७९, ५८०, ५८१, ५८२, ५८३, ५८४, ५८५, ५८६, ५८७, ५८८, ५८९, ५९०, ५९१, ५९२, ५९३, ५९४, ५९५, ५९६, ५९७, ५९८, ५९९, ६००, ६०१, ६०२, ६०३, ६०४, ६०५, ६०६, ६०७, ६०८, ६०९, ६१०, ६११, ६१२, ६१३, ६१४, ६१५, ६१६, ६१७, ६१८, ६१९, ६२०, ६२१, ६२२, ६२३, ६२४, ६२५, ६२६, ६२७, ६२८, ६२९, ६३०, ६३१, ६३२, ६३३, ६३४, ६३५, ६३६, ६३७, ६३८, ६३९, ६४०, ६४१, ६४२, ६४३, ६४४, ६४५, ६४६, ६४७, ६४८, ६४९, ६५०, ६५१, ६५२, ६५३, ६५४, ६५५, ६५६, ६५७, ६५८, ६५९, ६६०, ६६१, ६६२, ६६३, ६६४, ६६५, ६६६, ६६७, ६६८, ६६९, ६७०, ६७१, ६७२, ६७३, ६७४, ६७५, ६७६, ६७७, ६७८, ६७९, ६८०, ६८१, ६८२, ६८३, ६८४, ६८५, ६८६, ६८७, ६८८, ६८९, ६९०, ६९१, ६९२, ६९३, ६९४, ६९५, ६९६, ६९७, ६९८, ६९९, ७००, ७०१, ७०२, ७०३, ७०४, ७०५, ७०६, ७०७, ७०८, ७०९, ७१०, ७११, ७१२, ७१३, ७१४, ७१५, ७१६, ७१७, ७१८, ७१९, ७२०, ७२१, ७२२, ७२३, ७२४, ७२५, ७२६, ७२७, ७२८, ७२९, ७३०, ७३१, ७३२, ७३३, ७३४, ७३५, ७३६, ७३७, ७३८, ७३९, ७४०, ७४१, ७४२, ७४३, ७४४, ७४५, ७४६, ७४७, ७४८, ७४९, ७५०, ७५१, ७५२, ७५३, ७५४, ७५५, ७५६, ७५७, ७५८, ७५९, ७६०, ७६१, ७६२, ७६३, ७६४, ७६५, ७६६, ७६७, ७६८, ७६९, ७७०, ७७१, ७७२, ७७३, ७७४, ७७५, ७७६, ७७७, ७७८, ७७९, ७८०, ७८१, ७८२, ७८३, ७८४, ७८५, ७८६, ७८७, ७८८, ७८९, ७९०, ७९१, ७९२, ७९३, ७९४, ७९५, ७९६, ७९७, ७९८, ७९९, ८००, ८०१, ८०२, ८०३, ८०४, ८०५, ८०६, ८०७, ८०८, ८०९, ८१०, ८११, ८१२, ८१३, ८१४, ८१५, ८१६, ८१७, ८१८, ८१९, ८२०, ८२१, ८२२, ८२३, ८२४, ८२५, ८२६, ८२७, ८२८, ८२९, ८३०, ८३१, ८३२, ८३३, ८३४, ८३५, ८३६, ८३७, ८३८, ८३९, ८४०, ८४१, ८४२, ८४३, ८४४, ८४५, ८४६, ८४७, ८४८, ८४९, ८५०, ८५१, ८५२, ८५३, ८५४, ८५५, ८५६, ८५७, ८५८, ८५९, ८६०, ८६१, ८६२, ८६३, ८६४, ८६५, ८६६, ८६७, ८६८, ८६९, ८७०, ८७१, ८७२, ८७३, ८७४, ८७५, ८७६, ८७७, ८७८, ८७९, ८८०, ८८१, ८८२, ८८३, ८८४, ८८५, ८८६, ८८७, ८८८, ८८९, ८९०, ८९१, ८९२, ८९३, ८९४, ८९५, ८९६, ८९७, ८९८, ८९९, ९००, ९०१, ९०२, ९०३, ९०४, ९०५, ९०६, ९०७, ९०८, ९०९, ९१०, ९११, ९१२, ९१३, ९१४, ९१५, ९१६, ९१७, ९१८, ९१९, ९२०, ९२१, ९२२, ९२३, ९२४, ९२५, ९२६, ९२७, ९२८, ९२९, ९३०, ९३१, ९३२, ९३३, ९३४, ९३५, ९३६, ९३७, ९३८, ९३९, ९४०, ९४१, ९४२, ९४३, ९४४, ९४५, ९४६, ९४७, ९४८, ९४९, ९५०, ९५१, ९५२, ९५३, ९५४, ९५५, ९५६, ९५७, ९५८, ९५९, ९६०, ९६१, ९६२, ९६३, ९६४, ९६५, ९६६, ९६७, ९६८, ९६९, ९७०, ९७१, ९७२, ९७३, ९७४, ९७५, ९७६, ९७७, ९७८, ९७९, ९८०, ९८१, ९८२, ९८३, ९८४, ९८५, ९८६, ९८७, ९८८, ९८९, ९९०, ९९१, ९९२, ९९३, ९९४, ९९५, ९९६, ९९७, ९९८, ९९९, १०००, १००१, १००२, १००३, १००४, १००५, १००६, १००७, १००८, १००९, १०१०, १०११, १०१२, १०१३, १०१४, १०१५, १०१६, १०१७, १०१८, १०१९, १०२०, १०२१, १०२२, १०२३, १०२४, १०२५, १०२६, १०२७, १०२८, १०२९, १०३०, १०३१, १०३२, १०३३, १०३४, १०३५,

શ્રી સર્વનાથજી-મહારાજ પુણ્ય-લેખક તથા પ્રકાશ
પાત્રોદ્ધારક શ્રી રંગચંદ્ર, હિમરેડ, ૬૩ ખા.૪૮૧૫, મુંબઈ ૭, ઈ.
એન્ડ, બુક સાફ, મુંબઈ ૦) =

[illegible]

संस्कृत-भाषा में लिखित ग्रंथों में अनेक अनेक अनेक
अनेक अनेक अनेक, अनेक अनेक, अनेक अनेक, अनेक अनेक,
अनेक अनेक अनेक, अनेक अनेक, अनेक अनेक, अनेक अनेक

[illegible]

1. 1990年12月，在“中国—东盟”领导人非正式会议上，中国领导人提出，中国愿同东盟国家建立面向21世纪的睦邻友好关系，并愿同东盟国家在平等互利的基础上开展广泛合作。

1. 1940年12月，国民党政府颁布《战时新闻纸杂志图书检查办法》，规定所有出版物的内容必须经过审查，不得含有危害国家利益、破坏社会秩序、煽动叛乱等言论。

1. 在 1950 年 10 月 1 日以前，凡在 1949 年 12 月 31 日以前，
 在 1949 年 12 月 31 日以前，在 1949 年 12 月 31 日以前，

પાણું અંતર એક એકથી, ભિન્નાભિન્ન વિચાર. ૧૧
 પ્રકટ કરેલી પ્રભુજીએ, સંસ્કૃત ભાષા સાર; ૧૨
 તેમાં પુસ્તક વેદનાં, છે સધળાં નિરધાર. ૧૨
 જ્યાંસુધી છે જક્તમાં, માનવ કેરે વંશ; ૧૩
 તેની ભાષાઓ સહુ, છે સંસ્કૃત અપભ્રંશ. ૧૩
 ભરતખંડ મધ્યે થયા, પાખંડીના પંથ; ૧૪
 જૂઠા જૂઠા મત લખી, ઘણા કરેલા અંથ. ૧૪
 તેથી ઢંકાયું સહુ, ખરું વેદનું જ્ઞાન; ૧૫
 અસ્થિ માંસના દેહને, ભજે કહી ભગવાન. ૧૫
 પૂજે તેની પાદુકા, કે કાય પૂજે ધોર; ૧૬
 એવું આખા દેશમાં, છે અજ્ઞાન અધોર. ૧૬
 માટે મારા દેશની, પ્રાકૃત ભાષા માંય; ૧૭
 સાર સકળ સહુ વેદનો, પ્રકટ કરું છું ત્યાં. ૧૭
 શ્રમ કરી સધળા વેદનો, સમજી લીધો સાર; ૧૮
 ને અક્ષરમાળા વિષે, પ્રકટ કરીશ વિચાર. ૧૮
 જગત્કાર્ય મમ બ્રાતનો, સાચો જ સિદ્ધાંત; ૧૯
 તે આશય મનમાં ધરી, વધું છું વેદાંત. ૧૯

કો-ચોપાઠ નિતાલ

કેને કરના છે અલ્પ અનૂપ, શુદ્ધ સચ્ચિદાનંદસરૂપ; ૧
 ઘટિ ઘટિ અજ્ઞાંતને કરે, ઉપજવે પાળે ને હરે. ૨
 એ વ્યાપક સધળે તેડ, નથી ભૌતિક તેને તો દેડ; ૩
 જે સરવે પ્રાણીની પાસ, વેદ વેદમાં સર્વાવાસ. ૪
 એક દેહનિષે હોય જ્યારે, સધળે શ્રમ બને નહિ ત્યારે; ૫
 દેહાદિવરને જે વેદ, ક્યમ પેસે સરવમાં તેડ. ૬
 શાસ્ત્રમાનુ જેડે જાત, ક્યમ સરજી શકે દેહવંત; ૭
 દેહ તેમ હિંદુઓ તપુ, ગ્રીષ્મ હવે ભરેલું ધાતુ. ૮
 તેડે વેદ મહેતે શ્રીય, ક્યમ પેસી શકે તે મુનિ; ૯
 મહિમા દે તેડું જાણે, માટે જાણે કે સદુ શમ. ૧૦
 તેડે વેદે દે દેડ, એવું દેવ સરવમાન એડ; ૧૧
 એક વેદે દે દેડ, એવું દેવ સરવમાન એડ; ૧૨
 એક વેદે દે દેડ, એવું દેવ સરવમાન એડ; ૧૩
 એક વેદે દે દેડ, એવું દેવ સરવમાન એડ; ૧૪
 એક વેદે દે દેડ, એવું દેવ સરવમાન એડ; ૧૫
 એક વેદે દે દેડ, એવું દેવ સરવમાન એડ; ૧૬
 એક વેદે દે દેડ, એવું દેવ સરવમાન એડ; ૧૭
 એક વેદે દે દેડ, એવું દેવ સરવમાન એડ; ૧૮
 એક વેદે દે દેડ, એવું દેવ સરવમાન એડ; ૧૯

નિરવ્યયવ નિરામય નાથ, નથી તેને અરણ્ય શિર દાઢ;
 કાય પરદે આવયત્ર એ એને, તોય આપક કહેવા નેને. ૮
 એકદશી બળે જો બાવે, દોષ અનવસ્થાદિક આપે;
 વેદ વિમન અધુ કહે છે, માટે આપક આવયત્રે રહે છે. ૯
 મુદ્ધ એનન અવય સહિત, તેથી કહેવાય એક અદેત:
 સૃષ્ટિ કરવાની ઈચ્છા દેહક, કરી પ્રયત્ન પ્રભુએ તેડ. ૧૦
 જડ એનન ઈચ્છાની માંધ, મળી મિથ્ય રહેલાં એ ત્યાંમ:
 જડ ભાગ પ્રકૃતિ સદાય, તેમાં પૃથ્વીથી એનન થાય. ૧૧
 છે મૂળ પ્રકૃતિ જડ, ત્રિગુણાત્મક જાણવી તેડ:
 શુભ રાજસ તામસ સત્ત્વ, થયાં તે યથી ધાવીસ તત્ત્વ. ૧૨
 પંચવીશમે પુરુષ રજો, બહુ જીવરૂપે તે યથો;
 પશિલામ પ્રકૃતિ તણો, યથો ત્રિકૃતિ વિસ્તાર ધણો. ૧૩
 ઈચ્છારૂપ પ્રકૃતિ સાર, મદતત્ત્વ યથુ તે દાર;
 તે તો બુદ્ધિતણું છે નામ, લખું લક્ષણ તેનાં આમ. ૧૪
 આ તો ઘટ ને આ તો પટ દોષ, કહે નિદામ છે બુદ્ધિ સોય;
 યથો બુદ્ધિ યથી અહંકાર, એતું લક્ષણ એ નિરધાર. ૧૫
 નથી કાય અમાગ જોવો, અહંકારને જાણવો એવો;
 ઉઠે સંકલ્પ અંતર બહુ, રૂપ મન તણું તેને કહ્યું. ૧૬
 પંચમાત્રાઓ સરજી કરી, રચ્યાં પંચમહાભૂત ફરી;
 દશ ઇંદ્રિયો ધીધી સાર, એવાં તત્ત્વ યથાં વીસચાર. ૧૭
 એથી સરજ્યાં છે અગણિત ઈંદ્ર, તેમાં પ્રાણી અનેકના પિંડ;
 વરયો પુરુષ પચીસમે જ્યારે, યથું સરવ સચેતન ત્યારે. ૧૮

ખખખો

ખખખે અક્ષર પદ કહે છે જડ, તત્ત્વ સમસ્ત જાણનાં તેડ;
 અક્ષર જીવ પુરુષ અવિનાશી, અક્ષરાતીત પ્રજા સુખરાશી. ૧
 રચી સૃષ્ટિ પ્રભુએ જ્યારે, દિવ્ય શરીર રચ્યાં સદુ ત્યારે;
 જીવ અંશ પોતાના જડ, દિવ્ય દેહમાં વાસ્થા તેડ. ૨
 સત સંકલ્પ ને અમર કાય, જરા મરણ બ્રાધિ ના થાય;
 ત્રિકાળજ્ઞાન વચનસિદ્ધિ સોય, ઈચ્છાસિદ્ધિ આદિ સદુ કાય. ૩
 ગુણ દેવા પ્રજામાં જોવા, માટે અશોભાં હતા તેના;
 જોવા દિરાવિયે ગુણ દોષ, આવે દિરાકલ્પીમાં સોય. ૪
 વેદરૂપી જે કાયદો ધીધો, દિવ્ય દેહધારીઓને દીધો;

મેં સરજી સુખી દેહ તમારી, માનજે વેદજ્ઞાઓ મારી. ૫
 તો દુઃખીઓ દેહમાં દુઃખ દેવા, નહિ આપું તમને હું એવા;
 નહિ માનો જે આજ્ઞાઓ મારી, થશે દુર્ગતિ તેથી તમારી. ૬
 થશે પાપપરાયણ જ્યારે, દુઃખરૂપ થશે કૃષ્ણ ત્યારે;
 કૃષ્ણવેરાથી સરજી કરી, તેમાં નાખીશ તમને કરી. ૭
 નીચ કર્મ થણું જ કરશે, તે તો નર્કવિષે દેહ ધરશે;
 નર્કલોકમાં કદ અપાર, તે તો ભોગવશે નિર્ધાર. ૮
 મત્યલોકે દુઃખ સુખ સમ જાણે, નર્કલોક દુઃખ પરમ પ્રમાણે;
 વેદધર્મ અંજનાઓ જ્યારે, આજ્ઞા એવી કરી કરતારે. ૯
 પાળી આજ્ઞા પ્રજ્ઞાની જણે, કાંય પાપ કર્યાં નહિ તેણે;
 એ તો અમર રજા છે અવાપિ, નથી પામતા કદ કદાપિ. ૧૦
 અમર અરજ ને કચ્છાગારી, વિદ્યાજ્ઞાની ને શ્રદ્ધાવિચારી;
 સદાશય સુખમાં છે ભાગ, લેશ કંઠેશ પામે નહિ કામ. ૧૧
 દેવવંશ ગમે પવન ફમાનુ, પ્રભુઆજ્ઞાવશ વરતે બાનુ;
 છે અધિકાર મેષિકા જેવા, તે તે કામ કરે છે તેવા. ૧૨
 તેથી ભિન્ન દિવ્ય દેહધારી, નથી સૃષ્ટિ વિષે અધિકારી;
 અધિકાર કંઠે દોષ જ્યારે, ધર્મનું જુદું બધું હોય ત્યારે. ૧૩
 તે તો કરમ થઈ બંધાય, તેથી દિવ્યપણું મટી જાય;
 મારે સાક્ષીરૂપ થઈ રહે છે, અમર લોક સદુ તેને કહે છે. ૧૪
 આજ્ઞા ભંગે અમર જે કરે, તો વેરાથી લાખ દેહ ધરે;
 રંદાદિ છે દેવ અધિકારી, વરતે પ્રભુઆજ્ઞા શિર ધારી.
 જુદું જુદું કરવું કાંય પડે, કૃત્યાજ્ઞાથી દોષ ના અડે;
 જુદું જુદું કર્યાં વિતા કર્યાં. અધિકારીને આતે નહીં.
 કદો શિખા કર્યાં મેળા કરે, અધિકારી થવનું આચરે;
 જહા નહીં ને વિષ્ણુ સદુ પામે, શિવ મંદાર કરી સદુ ટામે.
 વરણકેવળ જાણે અધિકારી, પામે જગતના જાંતુ અતિ;
 દેહ બધું ને અધિકારી, કામ કરે કૃતિનાં તેડ.
 સુખજાણને મેં સુખ કરી ને છે, કરી પ્રકાશ મહને સુખ દેહ;
 મોહાજાણે કંઈકાં મેં, કંઈકાં કરે તોયે તેડ.
 દુઃખજાણને મેં કરી દેહ, વિષ્ણુ સદુ દેવ કામ કરે છે;
 વિષ્ણુજાણે કૃતિ પ્રભુજાણે, દેહ તેમજાણે ને નહીં.
 મોહજાણે મેં કરી કૃતિ, મોહજાણે મેં કરી કૃતિ.

કરે તામરી દેવ સંહાર, કરે કામ એ વાનુષ પ્રકાર. ૨૧
 છે પરબ્રહ્મ સદા સુખકારી, સરજ્યા સકળ પ્રથમ દેહધારી;
 અંતસકરણ ઇંદ્રિયો આપી, કર્યા રવતંત્ર સર્વ નિગ્રહારી. ૨૨
 પછે બોલ્યા પ્રબુજ એમ, તમે કરજ્યો કહું હું તેમ;
 દિવ્ય દેહ તમેને મેં દીધા, નથી દુઃખીયા તો કાઢને કીધા. ૨૩
 કર્યો સુખરૂપ દેહ તમારો, હવે દોષ નથી કંઈ મારો;
 કર્મ કરશે તમે એ સારાં, તો મુખ રહેશે સદાય તમારો. ૨૪
 માર્ગ કર્યો મહી દુઃખ મજશે, જેવું વાયશે તેવું ફળશે;
 કરશે પાપ તમે ધરી દેહ, જશે લાખ ગારાશીમાં તેહ. ૨૫
 પ્રણય પાપ હશે સમ ન્યારે, નરહોડમાં નાખીશ ત્યારે;
 દુઃખ સુખસમાન છે તેમાં, પણ અમરપણું નથી એમાં. ૨૬
 અહ્ય પુણ્ય ને પાતક ધણું, વપુ પામે તે તિર્યક્તણું;
 ધણું પાપ વધે છે ન્યારે, પડે નકં વિષે જઈ ત્યારે. ૨૭
 તેના દુઃખનો ન આવે પાર, જઈ ભોગવે જીવ ગમાર;
 પોતપોતાને કરમે કરી, દુઃખ ને સુખ પામે મરી મરી. ૨૮
 એનાં વચન પ્રભુએ કહ્યાં, સાધુ પુરુષે સત્ય કરી મેળાં;
 તથા આત્મા જે અવગા વધા, પડ્યા પાપે ચોરાશીમાં રહ્યા. ૨૯

ગગ્ગે

ગગ્ગે ગુણવંત માનવ દેહ, અતિ હિતમ સહુથી એહ;
 અન્ય દેહતણો એ રાય, એમાં સાધન સધર્મા થાય. ૧
 બાવનઅક્ષરમુખથી બોલાય, મનનો આશય સહુને કેવાય;
 વેદ આદિ છે પુસ્તક દેહ, શીખે સંભળાવે વંચાય તેહ. ૨
 એ છે અવર દેહનો રાજ, જીવમાત્ર માને છે માત્ર;
 પ્રભુઆજ્ઞાએ વેદમાં જેવી, સહુ પાળી રાકાય છે તેવી. ૩
 કરી પુણ્ય ને સ્વર્ગે જવાય, વળી ભક્તિ પ્રભુજીની થાય;
 કર્મપાશનું બંધન જેહ, કાપી છૂટે ચોરાશીથી તેહ. ૪
 નરદેહ એવો છે સાર, એમાં છે વળી હિલય પ્રકાર;
 છે કેટલીક આસુરી જાતિ, કેટલીક દેવીતણી છે જાતિ. ૫
 આસુરી મૂઢ અચેત અધરમી, વિપયાસકત કંઠાર કુકરમી;
 કપટી કુટિલ મહાખલ કામી, હિંસાપ્રિય પરદારાગમી. ૬
 વળી પરધન હરવા પ્રવીણ, લોભી લોહુષ પરદુઃખ દેણ;
 હોય આસુરી સંપત્તિ જેને, પરનિંદા ગમે બહુ તેને. ૭

ઘણી રીસ ને ગર્વ અપાર, નહિ ભાવ કે ભક્તિ લગાર;
 દાનપુણ્ય સુકૃત નહિ લેશ, ખુવે જન્મ વૃથા કરી ક્લેશ. ૮
 એનાં લક્ષણ અધમ અપાર, લખ્યે વાધે ઘણો વિસ્તાર;
 દેવી જીવ તો હોય દયાલ, વળી જીવતાણા પ્રતિપાલ. ૯
 સત્યશીલ સદા સુવિચાર, પરદુઃખભંજન પરઉપકાર;
 નીતિ ભક્તિ સહિત સુધર્મ, કરે ઈશ્વર અર્થે કર્મ. ૧૦
 દેવી જીવ પામી નરદેહ, ભવપાશથી છૂટે તેહ;
 કરી સુકૃત જન્મ સુધારે, એ તો આત્મા પોતાનો તારે. ૧૧
 પામી ઉત્તમ દેહ અનૂપ, તરી જે ન શકે ભવકૂપ;
 પશુ પામરથી તે ગમાર, તેને સરવે કરે ધિક્કાર. ૧૨
 મળે માનવીનો દેહ સાર, વળી ઉત્તમ કુળ અવતાર;
 સહુ વિદ્યા ભણેલો સારી, હોય લોકવિષે અધિકારી. ૧૩
 સહુ દેશમાં કહેવાય ડાહ્યો, શૂરવીર ન બંધ વવાયો;
 એવું છતાં બૂડે ભવ જેહ, બણો ખર થકી ખોટો તેહ. ૧૪
 નર જે ભજે નહિ ભગવાન, તે તો શાના ઘણા ગુણવાન;
 જ્યારે ના શક્યા પાપ નિવારી, જમહાથે ગયા જખ મારી. ૧૫
 ખટ શત્રુ ન જીત્યા પૂરા, તે તો શાના બિચારા શૂરા;
 તેથી વૃક્ષો તણી દેહ સારી, છાયાસહિત છે પરઉપકારી. ૧૬
 જે હોય ઉત્તમ નરતનુધારી, થાય સરવેને સંતાપકારી;
 સર્પ વિંછીસમા તે જતં, પડે નર્કમાં કદપ અનંત. ૧૭
 અરે માનવી કરી લે વિચાર, તારા આત્માનો કરને ઉદ્ધાર;
 જે તું દેહ ગમાવીશ એવો, પછી ક્યાં મળશે એના જોવો. ૧૮
 શકે આત્મા પોતાનો તારી, એવી દ્રાણ બીજી દેહ સારી;
 આ તો કર્મભૂમિ કહેવાય, જેવું વાવે તેવું ફળ થાય. ૧૯
 તારાં સગાંનું સુકૃત જેહ, તારે કામે નહિ આવે તેહ;
 જે તું કરીશ તારે હાથે, તે તો આવશે તારી સાથે. ૨૦
 તારાં સગાં સહેદર જેહ, તારા અર્થ લગી છે તેહ;
 તારા આત્માને તે નહિ તારે, વળી નહિ આવે તારી વહારે. ૨૧
 તારો સાચો સગો છે ધર્મ, પ્રિય પાલન કરતા પર્મ;
 સાથે આવે મુવા પછી સોય, બાકી બીજું નહિ આવે દાય. ૨૨
 તારાં સગાં સહેદર જેહ, કાયા બાળી દારે રહે તેહ;
 અર્થે ધર્મજ આવશે સાથે, હેતે ગ્રહણે તુજને હાથે. ૨૩

જીવહિંસા કરે દોષ પાપી, કટખટક સરખાં દે કાપી. ૧૬
 મધપાન કરે મદામંદ, રંગે પરધન હરવાના દંદ;
 એવાં કાચિક પાપ અપાર, કરે ગાફલ જીવ ગમાર. ૧૭
 મનસા વાચા ને કર્મણા વડે, કરે પાપ તે નરકે પડે;
 પુણ્ય કરમનાં સાધન થાય, કર્મ બંધન છૂટી જાય. ૧૮
 બ્રહ્માનંદનો લોકતા હોય, તેને કલેશ ન બોધે કોય;
 આ ભૂતલ ઉપર જેવું, કરે કરમ મળે ફળ તેવું. ૧૯
 થાય ત્રણ પ્રકારે કર્મ, તેનો સાંભળજ્યો કહું મર્મ;
 ક્રિયામાણ ને સંચિત સોય, ત્રીજું પ્રારબ્ધ તે થકી હોય. ૨૦
 થાય ત્રણ અવસ્થાઓ એમ, તમે સાંભળજ્યો કહું તેમ;
 દેહે કર્મ શુભાશુભ થાય, ક્રિયામાણ તો તેને કહેવાય. ૨૧
 જ્યારે કર્મ કરી રહેવાય, સંચિત વાસના મધ્યે થાય;
 તેનું સૂક્ષ્મ એવું છે નામ, સૂક્ષ્મ દેહમાં તેનો ઠામ. ૨૨
 વાવે ખેતર ખેડીને જમ, ક્રિયામાણને જાણવું તેમ;
 પાકે અન્ન તે ભરે ડાહાર, થયું સંચિત તે નિરધાર. ૨૩
 એમ ક્રિયામાણનું ફળ જોઈ, રહે વાસનામધ્યે તેહ;
 જ્યારે દેહ નવો બંધાય, સંચિત માંછથી પ્રારબ્ધ થાય. ૨૪
 જાતિ આયુષ્ય સુખદુઃખ ભોગ, બંને પૂર્વકર્મસંભોગ;
 કોય કહેશે જ ક્રિયામાણ જોઈ, ઉપજે તેવું પામે લય તેહ. ૨૫
 તેનું સંચિત કેઈ પેરે થાય, સુણજો ઉત્તર સંશય જાય;
 કર્મ ઉપજે તે વિણસે ખરૂં, ફલ વાસનામાં રહે ભરૂં. ૨૬
 કરે સુતાર કાપતું કામ, પછી વાંસલો પામે વિરામ;
 કર્મ ક્રીધા પછી મટી જાય, કયો ઘાટ મિથ્યા નવ થાય. ૨૭
 જાય ક્રિયામાણ સંચિત રહે, બીજા દેહમાં તેનું ફળ વહે;
 પ્રભુ કર્મનો સાક્ષી જોઈ, ફળ આપે બનાવીને દેહ. ૨૮
 પૂર્વકર્મનું સંચિત જેવું, થાય પ્રારબ્ધ દેહનું તેવું;
 જ્યારે પ્રારબ્ધ સધળું ખૂટે, તેનો દેહ તત્ક્ષણ છૂટે. ૨૯
 જાતિ ને મનુષ્યાદિક દેહ, જીવે જ્યાંલગી આયુષ્ય તેહ;
 ભોગ તે સુખ દુઃખ કહેવાય, સહુ કર્મસંભોગે થાય. ૩૦
 કોય નાસ્તિક અધર્મી અચેતા, નથી પૂર્વજન્મ એમ કહેતા;
 તેમાં જોતાં કરીને વિચાર, જૂઠું કલ્પિત છે નિરધાર. ૩૧
 કોય જન્મ થકી દુઃખી દીન, હોય અંગ થકી વળી હીન;

કાય બાળપણથી જન. સુખી રોય છે મુદ્દર તન. ૩૨
 ત્યારે જન્મ ફરી નવ રોય. ક્યમ નિપજ એવું રોય;
 ત્યારે ઉશ્વર એવું કરે, ત્યારે નિર્દય પોને કરે. ૩૩
 કાય વિપતપણું પ્રજામાં, જીવ તો હરે છે ત્યાં;
 એવું વેદ-ધર્મમાં નથી, પૂર્વજન્મ કયો છે કથી. ૩૪
 જનિ આયુષ્ય મુખ્ય-દુઃખ-ભોગ, રંગ દેહમાં કર્મસંભોગ;
 મારે નિર્દયના પ્રમ માંધ, નથી વિપતપણું વળી કાંય. ૩૫
 સૃષ્ટિ આરે નો સુખીયા સદૃ, જીવમાત્ર રંગે દતા બદુ;
 માની પ્રજાની આજ્ઞાન ત્યારે, થયા પાપીને દુઃખીયા ત્યારે. ૩૬
 મારે જીવોનો છે અપરાધ, નથી ઉશ્વરને કાંય ખાધ;
 જીવ કર્મ કરે છે જ્યાં, રંગી દેહ આપે કૃપા તેમાં. ૩૭

૭

૬૮ ૭ અક્ષર છે જાણ, આવે સંસ્કૃત માંડી એક;
 આલો સુપરે સપજા જન, કયાં વેદમાં એવાં વચન. ૧
 વેદ કાયદો પ્રજાએ કીધો, પાછી માનવોને કરી કીધો;
 કહ્યું ધર્મનિરૂપણ પદેવું, એમાં બલનિરૂપણ છેવું. ૨
 કહ્યું વેદવચનનો જે સાર, સુણી સજ્જન કરજો વિચાર;
 પ્રજા કહે છે પાળો ધર્મ સાર, તમે આજસ ન કરો સગાર. ૩
 તમને તારવા ધોર સંસાર, ધર્મ સરજ્યો છે મેં નિરધાર;
 મૂકા બુદ્ધિ તમારી તે માંધ, કરો વૃદ્ધિ જતન કરી ત્યાંધ. ૪
 તમે વિપયોને લોભે કરી, માંધ અધર્મ ધાલશે ન ફરી;
 ભાલ્યો અધર્મ છે દુઃખનું મૂળ, તેથી તમનેયશે બદુ રાજ. ૫
 ધર્મરૂપી રૂઢું દરપવૃક્ષ, તે તો આપ્યું મેં તમને પ્રત્યક્ષ;
 સુખ જોઈતું કાય જો તમારે, લેજો માગી ધરમ કને ત્યારે. ૬
 જને ધર્મ તણું બળ જવું, તેને આપીય કું સુખ તેવું;
 ધર્મ આચર્યા વિના કહી, સુખ માગ્યું તો આપીશ નહીં. ૭
 પાપી કરશે પ્રાર્થના વળી, સુખ આપીશ નહિ સાંભળી;
 આપું પાપીઓને સુખ જ્યારે, કાય ધર્મ ન આચરે ત્યારે. ૮
 તેથી સૃષ્ટિ ન આવે સારી, વધે દુર્મતિ અનર્થકારી;
 પછી વૃદ્ધિ કરે નહિ દેવ, સદુ પ્રલે કરે તતખેવ. ૯
 તમે સાચ પાળો સદુ જન, રખે આજસ કરતા મન;
 કાય કરશે નહિ બલિચાર, રખે રમતા જર બુગાર. ૧૦

પ્રજા અરથે પરણજે નારી, પછી રહેજે સદા પ્રતધારી;
 જેવું સરવે પદારથ સારું, વળી લાગે છે તમને તમારું. ૧
 દેહ દારા સુતા સુત દામ, તેવું વહાલું સરવને તમામ;
 આપ જેવા દેખે જન માત્ર, તેજ દેખતા છે ગુણપાત્ર. ૧
 કાચ કરશે નહિ મધુપાન, મળી માદક વસ્તુ આન;
 કાચ જીવની હિંસા નવ કરશે, તેથી સુખે કરી ભવ તરશે. ૧
 સદા પરદુઃખલંબન થાજે, સારા સજ્જન પાસે જાજે;
 પ્રાણીમાત્ર ઉપર કરે પ્રીતિ, સારી શીખજે સધળી રીતિ. ૧
 બાહ્ય ભીતર રહેજે પવિત્ર, હજે માનવમાત્રના મિત્ર;
 દેજે દીન જનોને દાન, બ્રહ્મરૂપનું ધરજે ધ્યાન. ૧
 માંત તાંત ગુરુજન જેહ, ભક્તિભાવથી પૂજજે તેહ;
 ઇંદ્રી જીતીને રહેશે જ્યારે, જીત્યું ત્રિલોક જાણજે ત્યારે. ૧
 રહેશે વિષયોમાં ખૂટીને કાચ, સહેશે નર્કતાણાં સુખ સોચ;
 ભક્ષા ભૂપતણું ભલું થાય, એવું અંતર ઇચ્છો સદાય. ૧
 કરજ્યો રક્ષણ યુવતીઓતણું, પુત્રપુત્રીને ભણાવજે ધણું;
 તજી દુર્ગુણ દેજે તમારા, સહુ લોકમાં કહેવાજે સારા. ૧
 કહ્યાં વચન પ્રભુએ એવાં, જનમાત્રને અમૃત જેવાં;
 કહ્યો ધર્મ સરવેને સમાન, પછી બ્રહ્મતણું કહું જ્ઞાન. ૧
 હોય મોક્ષની કામના જેને, ગુરુશરણે જવું પછી તેણે;
 અર્થ સમજવો વેદનો એવો, પછી બ્રહ્મને ઝાળખી લેવો. ૨
 કરવું શ્રવણ-મનન-નિદિધ્યાસ, તેથી બ્રહ્મનો થાય પ્રકાશ;
 એમ બ્રહ્મને ઝાળખી કરી, પછી ભક્તિ આચરવી ખરી. ૨
 નાશવંત પદારથ જેહ, મને માનવું મિથ્યા તેહ;
 નિત્ય તત્ત્વનો કરવો વિચાર, ચિત્ત ચૈતન્યમાં એકતાર. ૨
 વેદવાયક કહે કરીએ, નિત્ય પ્રાર્થના પ્રેમે ઉચ્ચરીએ;
 પ્રભુનામનાં ઈર્તાન કરજે, એમ ભક્તિ કરી ભવ તરજે. ૨

અચ્ચો

અચ્ચો અર્મ નણા દેહમાંય, પંચ વિષયો ભરેલા ત્યાંય;
 તેમાં જીવે કર્યો છે વાસ, ઘેર્યો વિષયોએ ચારે પાસ.
 નેની સાથે થયો તસ્ક્ષીન, જેવું જળમાં રમે છે મીન;
 વદાલું મીનને પાણી જેવું, વાદલું જીવને વિષયમુખ જેવું.
 ધર્મ મક્ષ વિષયમાં મદાલે, પ્રભુ આજ્ઞાથી ઉત્તરો ચાલે;

સુખભોગવિષે રતિ જવી, પ્રજુ સાથે થતી નથી તેવી. ૩
 ભોગ ભોગવે જીવ અપાર, તોય તૃપ્તિ ન છીપે લગાર; ૪
 જેમ સરિતાએ સાગરમાં, નિત્ય કાટિ ભજે જઈ ત્યાં. ૪
 તોય સાગર જેવો ને તેવો, જીવ જીવ્યો વિષયનો તેવો; ૫
 રાજ્ય કાટિ પ્રદાંડનું હોય, પૂરી તૃપ્તિ પડે નહિ તોય. ૫
 વધે અધિક અધિક અનુદિન, રહે જીવ વિષય આધીન; ૬
 કરે હોય વિષય અંતરાય, તેથી ક્રોધ અતિશે થાય. ૬
 ભોગ પામના સદુચી સરે, હોય દેવઉપાસન કરે; ૭
 કરી સેવા ધણું સુખ માગે, નાકલીટીયો તાણવા લાગે. ૭
 ધન દારા પશુ પરિવાર, માગે દેવ પાસે સુખ સાર; ૮
 દેવ આપે નહિ કાંઈ જ્યારે, ગાજો ઘડને પછડે ત્યારે. ૮
 હોય પથ્થરનો દેવ જેહ, ખંડી નાખે કહોવાડે તેહ; ૯
 વાંકું વાધરીનું થાય જ્યારે, મારે દેવીને જુતીયે ત્યારે. ૯
 વિષયી જીવો સરવ હોય એવા, સુખ સાડ કરે બહુ સેવા; ૧૦
 જીવ લોભીયા જાણી અપાર, રહ્યા અદૃષ્ટ જગદાધાર. ૧૦
 સહુ વિષયોમાં લપટ દીધા, પ્રજુ આકાશ અંતર પેદા; ૧૧
 સદા રાત્નને પડદે રહે છે, જેવાં કર્મ તેવાં ફળ દે છે. ૧૧
 હોય નીચ નથી નર જવા, કરી પાપ માગે સુખ એવા; ૧૨
 શુભ કર્મ કરી જે માગે, તોય દેવોને સાડ લાગે. ૧૨
 નીચ કર્મ જરાય નથી ટળતું, માટે માચું કરું નથી મળતું; ૧૩
 પછી દેવોનો દાદવો વાંક, નથી કુકર્મ તજતા રાંક. ૧૩
 વાવે કાચછી કેરીની આરા, એ તો થાય છે અતિ નિરાશ; ૧૪
 સુખલોભીને સુખ ભરપૂર, મળે તોય ઇચ્છે ધણું ઊર. ૧૪
 નરલોક તણું સુખ જેહ, રહે દુઃખથી અસેવું તેહ; ૧૫
 સુખ પાછળ આવે છે દુઃખ, વળી દુઃખની પાછળ સુખ. ૧૫
 સુખ સ્વર્ગ તણું છે જેહ, બહુ ભોમિથી અદુનું તેહ; ૧૬
 પલુ નિંદુ છે વેદો માંય, મારે શ્રેષ્ઠપણું નથી ધાંય. ૧૬
 કરે કર્મ આ લોક જેહ, જઈ ભોગવે સ્વર્ગ તેહ; ૧૭
 દીણ પુણ્ય થઈ જાય જ્યારે, નાખે પૃથ્વીની ઉપર ત્યારે. ૧૭
 નવાં કર્મ સ્વર્ગમાં ન થાય, કર્યા બતાવનાં ભોગવાય; ૧૮
 માટે કવિયે કહ્યું છે એવું, સુખ સ્વર્ગનું પૃથ્વીના જેવું. ૧૮
 હોય તૃપ્ત વિષયથી ન થાય, માટે ઝાંઝવા જેવું કહેવાય;

The page contains dense handwritten text in Devanagari script, which appears to be bleed-through from the reverse side of the paper. The text is mostly illegible due to fading and overlapping.

આદે પદોર પ્રાપ્તનો જાણ, જાણી જાણે પ્રગટન થાય. ૨૨
 ધરે દેવસ પ્રદાનું ધ્યાન, દેવે દેવ નાહું સ્વખિમાના
 જીવ પ્રદાની એકના દોષ, એમ મોક્ષ પ્રાપ્તે જન સોય. ૨૩
 ધર્મ નારી તણે છે જેવું, તેમ સાંજગળે સદા તેવું
 પતિ એવજ જાણેવા દેવ, સાંને જાણેથી કરવી સેવ. ૨૪
 તેને જન ન કરવું દોષ, આજીવું કરવે પતિવ્રત માંડ;
 પતિવ્રત ધરે જ નારી, અદુ તીરથ તેને દાર. ૨૫
 કરે અન્ય પુરુષનું રતિ, સદા નકં તજ્યાં દુષ્ય અતિ;
 એવો ભય બદુ મનમાં ધારી, પતિઅગામી પ્રાણે નારી. ૨૬
 પતિવિયોગ થાયે જ્યારે, ત્યારે પ્રદાયથં મન પાદે
 પ્રાપ્તે સ્વર્ગ તણું મુખ તેવું, એમાં રાખવો નદિ, સંદેહ. ૨૭
 સદુનો ધર્મ સાધારણ જેવું, સેવાનંદ સાંજગળે તેવું
 હોય જીવોની કિંશા ન કરવી, વાણી સત્ય સદાય હચરવી. ૨૮
 બાણાબંધંતર રહેવું પવિત્ર, સદુ માનવ જાણવા મિત્ર;
 મન ઈન્દ્રિયથી રહેવું શુદ્ધ, નવ આસવું વેદ ચિરુદ્ધ. ૨૯
 પાળી ધર્મ પોતાનો સાર, ભાવે ભજવો અદેશ કરતાર;
 જોરી નારી અધર્મ અનેક, સદુ તજવા કરીને વિવેક. ૩૦
 પ્રાણે ધર્મ તે સ્વર્ગે જાય, કરે પ્રાપ્ત તે નકં પજાય;
 સાદું મરવું સ્વધર્મે હોય, પરધર્મ ન પાળવો તોય. ૩૧
 બોદુ થવન આદિક ધર્મ જેવું, પરધર્મ કહાવે તેવું
 જે જે ધર્મ છે વેદ ચિરુદ્ધ, અદ્ય વિચારવાળા અશુદ્ધ. ૩૨

જગજો

જગજો જગતનો કરતાર એક, તેના અંશ છે જીવ અનેક;
 અંશ અંશીને ભજશે જ્યારે, મળે મોક્ષમાં જઈને ત્યારે. ૧
 ભજવો ઈશ્વર સાચો જેવું, ભક્તિ નામ કહેવાય છે તેવું;
 એવી ભક્તિ છે દસધા સાર, તેમાં મુખ્ય પરા નિરધાર. ૨

× દરેક ધર્મ કે મંત્રદાયનો પ્રાપ્તો અસીદિ જ્ઞાન-ચારિત્ર ઉપર રચાવા
 છતાં પાછળથી તે તે ધર્મ-મંત્રદાયને બદાને બનીતિ ને અધર્મ સેવનારા-
 એ પણ પડે છેજ. પરંતુ એવાએને લીધે વેદધર્મને અશુદ્ધ કહેવો અયોગ્ય
 છે; તેમ કોઈ જૈન, મુસ્લીમ, બુદ્ધ, ખ્રિસ્તી કે પારસીઓના ધર્મને પણ અ-
 શુદ્ધ કહેવામાં આવે એ અયોગ્ય છે. દરેક ધર્મ-મંત્રદાયમાં સદુપયોગ કરી
 જાણનારા અસામાન્ય આત્માઓ પામ્યા છે. અને દુરુપયોગ કરનારા તો
 અસારે સેકડે નવાણું સર્વત્ર પડ્યા છે. **સિદ્ધાન્ત-અખંડાનંદ**

નવધા ભક્તિ કરે જે એમ, તેથી વાધે પ્રજુપદપ્રેમ. ૧૯
 ક્રિયાભક્તિ તે માટે કહી, એ તો ધાય છે બાહેર રહી;
 રહે અંતરપ્રેમનો તાર, પરા નામ તેનું નિરધાર. ૨૦
 પરા ભક્તિ ઉપજી નવ હોય, જીવ કૃતાર્ય ન બને દ્રાય;
 રહે અંતર પ્રજુપર રાગ, એવી ઉપજે જેનાં મહાભાગ્ય. ૨૧
 બાહ્ય ચિહ્ન કશું ન જણાય, રહે અંતર પ્રેમ સદાય;
 ક્રિયાભક્તિ છે નવધા જેહ, ઘણા દંભી કરે છે તેહ. ૨૨
 પરાભક્તિ તો સારથી થાય, તેમાં જાડ ન ચાલે જરાય;
 જાડ લોક અજાણ્યા જેહ, ભક્ત દુર્ગાને જાણે છે તેહ. ૨૩
 ગાળા નિલકનો મહિમાય, કહી ભક્ત ઘણા પૂજાય;
 માને લોક અજાણ્યા તેને, પણ માને નહિ પ્રજુ એને. ૨૪
 માટે સાચે રાચે છે રામ, પૂરે ભક્ત તણાં મન કામ;
 કહી શાંદિસ્ય શાસ્ત્રે પ્રમાણ, જાણે આચરી કાય સુખણ. ૨૫
 પ્રજુ પામવા સાધન જેહ, યોગ નામ કહેવાય છે તેહ;
 તેમાં ભક્તિ, કર્મ ને ધ્યાન, ગોથો યોગ કહ્યો છે જ્ઞાન. ૨૬
 ભક્તિયોગ પ્રજુને ધારે, સુખદાયક છે અતિ સારે;
 ત્રે પાતંજલ મતમાંય, ધ્યાનયોગ કહ્યો છે સાંચ. ૨૭
 ચિત્ત ચંચલ છે જીવતણું, ધ્યાનવિના ઠરે નહિ કણું;
 માટે યોગ કહ્યો મુનિરાય, જેથી ચિત્તવૃત્તિ સ્થિર થાય. ૨૮
 પ્રજુરૂપમાં ચિત્ત સ્થિર રહે, યોગ મુનિવર તેને કહે;
 બાહ્યવિષયોમાંમન રહેકરતું, વિનાયોગતે સ્થિર નથી ઠરતું. ૨૯
 યોગેશ્વર છે આદ્ય અંગ, જન સાધે જે આણી ઉમંગ;
 યમ નેમ ને આસન સાર, પ્રાણાયામ ને પ્રસાદાર. ૩૦
 ધ્યાન ધારણા શુદ્ધ સમાધિ, આડે અંગ લેવાં એજ સાધી;
 યમ સાધન છે દશ જેહ, સુખદાયક છે સદુ તેહ. ૩૧
 પહેલું જીવદયા મન ધરીએ, કાઈની ચોરી કસી નવ કરીએ;
 શૌચ શાંતિ સરલપણું સાર, દૃઢ ધીરજ મુક્ત આદાર. ૩૨
 સત્ય બોલે ને દિ'સા ન કરે, શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય મત ધરે;
 યમસાધન છે દશ એહ, પાળે પ્રથમ યોગેશ્વર તેહ. ૩૩
 દરે નિયમ કહું દશ વીર, પાળે ને નર જે લેાય ધીર;
 ધણી આસ્તિકતા મન માંય, રહે દરખ બરેલો ત્યાંય. ૩૪
 સદે કષ્ટ પરમનું જેહ, તપ દનમ કહીએ તેહ;
 દેવ અર્ચન ને વર્ગી દાન, સાજયુક્ત ને ઉત્તમ જ્ઞાન. ૩૫

કરે હોમ સુણે સદ્અંથ, બ્રહ્મજ્ઞપ પળે શુભ પંથ;
 દશ નેમ છે એનું નામ, પાળે તેનું સરે સહુ કામ. ૩
 પદ્મ આસન આદિક જોઈ, સાધે પ્રથમ કરે દઢ દેહ;
 પૂરક કુંભક વારંવાર, પ્રાણાયામ છે ત્રણ પ્રકાર. ૪
 ઈંડા નાડીથી પૂરક કરે, કરી કુંભક ઉદર ભરે;
 રેચે પિંગલા નાડીની પાસ, એમ સાધે નિરંતર શ્વાસ. ૫
 જ્યારે કેવલી કુંભક હોય, રાજયોગ લહે જન સોય;
 જ્યારે શ્વાસ સકલ સ્થિર થાય, ત્યારે ચિત્તને રોષ્ટી શકાય. ૬
 સહુ વિપયો પરથી મન, રાખે ધ્યાનમાં રોષ્ટીને જન;
 પ્રત્યાહાર છે તેનું નામ, ચિત્તવૃત્તિ રહે એક ઠામ. ૭
 નાલિકમ્બ થયી નિજ શ્વાસ, બ્રહ્મરંધ્ર થયી છે વાસ;
 ધારી રાખે નિરંતર જોઈ, નામ ધારણા કહીએ તેહ. ૮
 સહુ તત્ત્વોથી લિખ અનૂપ, ધારે ધ્યાનમાં આનંદરૂપ;
 ધ્યાનયોગ કહ્યો છે એહ, મહામોક્ષનો દાતા તેહ. ૯
 મન પવનને રોષ્ટી કરી, વેધે શબ્દની માંહે કરી;
 જીવ બ્રહ્મ જાને એક થાય, એનું નામ સમાધિ કહેવાય. ૧૦
 ચિત્ત અંચલ છેજ સદાય, અન્ય સાધને સ્થિર ન થાય;
 મારે બ્રહ્મનું કરવું ધ્યાન, કહ્યું વેદમાં એજ નિદાન. ૧૧

ઝંઝૂ

ઝંઝૂ યજ્ઞ અનંત સમાન, હોય પળ એક બ્રહ્મનું ધ્યાન;
 એવો જાણ્યો કર્તા અરૂપ, કહ્યો વેદમાં જ્ઞાનસ્વરૂપ. ૧
 જહરૂપ પ્રકૃતિ છે માયા, જથી પ્રાણીના દેહ રચાયા;
 કહ્યો સત્યસ્વરૂપી તેહ, કહી અસત્ય માયા એહ. ૨
 સહુ બ્રાહ્મ માયા થયી થાય, થાય વર્ગી પ્રલયમાં જાય;
 પ્રભુ પોતે છે આનંદ રૂપ, નથી ને કાંય ક્લેશસ્વરૂપ. ૩
 ક્લેશરૂપ સદા છે માયા, તેનાં તત્ત્વોના દેહ રચાયા;
 મારે ક્લેશ ભરેલા છે દેહ, સહે જીવ વસ્ત્રો માંભ તેહ. ૪
 અજ્ઞાન અદ્વંતા ને દ્રેષ, પ્રીતિ વાસના એ પંચ ક્લેશ;
 પંચક્લેશનાં લક્ષણ કહ્યું, જાણો જીવપણું એ સદુ. ૫
 પંચક્લેશ જેમાં નવ હોય, તમે કંઈજ જાણો સોય;
 જીવ જાણ્યો પોતાનું સ્વરૂપ, વર્ગી બુદ્ધ્યો પ્રભુનું રૂપ. ૬
 જાણો અજ્ઞાન લક્ષણ કોઈ, બીજું કહ્યું હું અદ્વંતા જોઈ;
 દેહ અસત્ય ને નાશવંત, તેને સાચો નાની રહ્યો જાંત. ૭

ત્રીજી રાગતળી કહું દીનિ, મળે સુખો તાંત્રાં બહુ પ્રીનિ;
 કરે કુકર્મ તંદ્રા દાજે, પણ દોષ ગળી નવ લાજે. ૮
 એના સુખમાં કરે દોષ બાધ, નરે નેનો ગણી અપરાધ;
 ભાગે દેખતું લક્ષણ એવું, કહું વારના જીવમાં જોડ. ૯
 વારે વારે કુનર્કોના વેલા, બારે મોડ અવિચા બરેલા;
 જ્યો દોષ કંદારીનો કંદ, એમ જીવમાં વારનાવૃંદ. ૧૦
 દોરે સંકલ્પ વિકલ્પના ઘોડા, નથી અનર્થકારી તે મોડા;
 મનસા વાચા ને કર્મણા વડે, પાપ કરાવી નરકે પાડે. ૧૧
 કર્મવિપાક પ્રભુને નંધી, કર્મરહિત સદા સર્વશી;
 જીવ તો આ જન્મે કરે જીવું, મળે પરજન્મે કૃણ તેવું. ૧૨
 કર્મ કેરું પ્રારબ્ધ ધડાય, નીતિ આયુધ્ય મુખદુઃખ થાય;
 કર્મવિપાક તેને કહે છે, જ્યાં કર્મ તેવાં કૃણ દે છે. ૧૩
 કરતુમકરતું છે જોડ, સમરથ અન્યથાકરતું છે તેડ;
 દોટી બ્રહ્માંડ ધડે ને ભાગે, તોય કર્મ તેને નવ લાગે. ૧૪
 સમદૃષ્ટિ સર્વ પર રાખે, જીવને કર્મતણાં કૃણ દાખે;
 આદ્ય સરજે પાળે લય ધાય, એ તો લીલા એની કહેવાય. ૧૫
 જોતાં સૃષ્ટિનું વિચિત્રપણું, ધાય જ્ઞાન એ કર્તાતણું;
 ગુણ સૃષ્ટિ તણા પરખાય, તેથી કર્તા તણા આજખાય. ૧૬
 છે વૈરાગ્ય ગુણ પ્રભુમાંય, નથી લેપાતો માયામાં કાંય;
 ધણું અંશરૂપણું છે એથી, સહુ કરવા છે સમરથ તેથી. ૧૭
 ધર્મ ગુણ પ્રભુમાં રહે છે, સહુનો ન્યાય તે ધટતો કરે છે;
 સૃષ્ટિના જીવો ઉપર તેહ, દોટિ માતાથી અદોષ સ્નેહ. ૧૮
 જને જોઈએ અનુકૂળ જીવું, તેને આપે યથાયોગ્ય તેવું;
 ખાવા અન્ન ને પહેરવા પદ, જોઈએ મેઘ તો વરસાવે ઝડ. ૧૯
 હુતો શત્રુ મધ્યે અંધકાર, રવિચંદ્ર કયાં કર્તાર;
 સૂરજ આદિ અધિકૃત જોડ, પાળે આજ્ઞા પ્રભુની તેહ. ૨૦
 રજ્યાં ખીજમાં જોણે વૃક્ષ, કાણ ખીજે છે એવો દક્ષ;
 યોગ્યા જે જે પદારથ માંય, તેવા જીવ બને છે સાંય. ૨૧
 આયુ આદિથી બ્રહ્માપર્યંત, સહુ એક મસાલાના જંત;
 રૂપ ગુણ પ્રકૃતિ સ્વભાવ, ભિન્ન ભિન્ન અનંત પ્રભાવ. ૨૨
 એક એકના શત્રુને ભિન્ન, એવી જાનિયો સરજી વિચિત્ર;
 એવી અગાધતા પ્રજ્ઞાણી, દોટી રસનાઓ ના રોડે ગણી. ૨૩
 પ્રભુ અખંડ જ્ઞાનસ્વરૂપ, એક કાળે જીવે સહુનાં રૂપ;

પંચદેવો તણા ભક્ત બેઠા, કરવા લાગ્યા કુતૂહલ તેહ. ૬
 જુદા જુદા પદી ગયા પંથ, તેના કવિઓએ કીધા અંથ;
 ધણા બ્રહ્મમાં પાડ્યો ભેદ, એકખીજનું કરે ઉછેદ. ૭
 એક અદ્વૈત કહે છે વેદ, તેમાં ભક્તોએ પાડ્યા ભેદ;
 વિષ્ણુભક્ત કહે શિવ જોડા, દેવ વિષ્ણુ સરવથી મોટા. ૮
 વિષ્ણુભક્તોમાં મોટા છે ઈશ, ધરે વિષ્ણુ પાદોદ્ગી શિરા;
 શિવ ધારે અમંગલ વેશ, તેમાં શુદ્ધપણું નહિ લેશ. ૯
 ધરી વિષ્ણુ પાદોદ્ગી ન્યારે, થયા મંગલરૂપ એ ત્યારે;
 ગજ ચર્મ કપાલ ને બ્યાલ, ડાક ડમરુ ધરે રૂઢમાલ. ૧૦
 મહાતામરી દેવ છે વામ, તેનું વૈષ્ણવ ના લે નામ;
 દેવી માયા છે વિષ્ણુ તણી, માટે બલવંતી છે ધણી.
 એના સેવક થાય છે જોડ, દયાહીન અધર્મી તેહ. ૧૧
 પૂજ પંચ મકારે કરી, વેદ આજ્ઞા ન પાળે જરી;
 શિવનો પુત્ર છે ગણપતિજોડ, અડધો નર અને અડધો પશુદેહ. ૧૨
 રવિ ભમતો રહે નભ માંચ, એને જંપ મળે નહિ કાંચ;
 અન્ય દેવ સરવ છે એવા, નથી દાય હરિના જવા. ૧૩
 શિવભક્ત વડે છે એવું, નથી દાય સદાશિવ જવું;
 વિષ્ણુ આદિ છે સધળા દેવ, પણ શંકર છે મહાદેવ. ૧૪
 સૃષ્ટિકર્તા છે એકજ શિવ, એક શિવ વિના સદુ જીવ;
 જીવ માત્ર પશુ કહેવાય, પશુપતિ સદાશિવ રાય. ૧૫
 વિષ્ણુ સેવક છે શિવતણા, તેથી આધ્યા છે વૈભવ ધણા;
 એક દિવસ કમલ હજાર, હરિએ શિવને સગપ્યાં સાર. ૧૬
 એક જોણું ધયું તે માંચ, કાઢ્યું નેત્ર પોતાનું ત્યાંચ;
 થયા પ્રસન્ન શિવ ભગવાન, પાછી આપ્યાં ધણાં વરદાન. ૧૭
 શિવની સેવથી દેવી સદાય, મહાદેવી તેથી કહેવાય;
 બીજા દેવોમાં દેવન જોડ, શિવભક્તથી પામેલાં નેડ. ૧૮
 રામકૃષ્ણ આદે અવતાર, શિવભક્તિ ન ચુકે લગાર;
 રાને સાગર બાંધ્યો ન્યારે, ચાખ્યા નન્ન રામેશ્વર ત્યારે. ૧૯
 કૃષ્ણે શંકરપૂજન દીધું, નેથી ચક્ર સુદર્શન દીધું;
 દેવીભક્ત કહે સદુ આદું, સદુથી ચક્તિનું સામયું માદું. ૨૦
 જોતું દેવી હુપારી છે દેવી, તેને આપી વિભતિ નેવી;
 આપી ચક્તિ ને નિર્બળ જીવ, ધણી ચક્તિ ને સુનર્થ શિવ. ૨૧
 ન્યારે ચક્તિ નવંમાંથી જાય, ત્યારે કાષ્ઠસખી લાય કાય;

બ્રહ્મા વિષ્ણુ ને શંકર આદ્ય, પામ્યા શક્તિ તણે પ્રસાદ. ૨૨
 સૂરજલક્ષ્મી કહે સહુ ફેલ, સૂરજવડે છે સધળા લોક;
 હોય અંધારું બ્રહ્માંડ માંય, કાઈ દેવોનું ના ચાલે કાંય. ૨૩
 બ્રહ્મા વિષ્ણુ શંકરમય એહ, સરજે પાળે હરે સહુ તેહ;
 કહે ગણપતિ કરે લક્ષ્મી, થયું ગણપતિથી સહુ જલ્લ. ૨૪
 સૃષ્ટિ પહેલો એ દેવ છે જ્યારે, સરવે પહેલો પૂજ્ય છે ત્યારે;
 અન્ય દેવને પૂજે કાંય, તેનું કારજ સિદ્ધ ન હોય. ૨૫
 પંચદેવ ઉપાસક જહ, અન્યોઅન્ય લડી મરે એહ;
 ભેદવાદમાં ભરમ્યા સહુ, તેથી કરે કુતૂહલ બહુ. ૨૬
 સહુ ચાલે છે વેદ વિરુદ્ધ, કાંય પંથ રહ્યો નથી શુદ્ધ;
 પંચદેવોનાં કીધાં પુરાણ, તેનો અર્થ ન સમજ્યા અજાણ. ૨૭
 પંચબ્રહ્મ તણું નામ પાડી, એ તો વ્યાસે ઉપાસના કાઢી;
 લીલા વિગ્રહ સધળા દેવ, બ્રહ્મભાવેથી કરવી સેવ. ૨૮
 એવો મરમ ન સમજ્યા જહ, થયા બ્રહ્મના દ્રોહિત તેહ;
 એક એકની નિંદા કરે, તેથી કારજ કાંય ના સરે. ૨૯
 જડ પૂજીને જડવત્ થયા, કાંય બ્રહ્મસ્વરૂપ ન લક્ષ્યા;
 મત વેદનો સમજ જહ, કરે બ્રહ્મ ઉપાસન તેહ. ૩૦

ઠંકો

ઠંકા વેદ તણે રચી ઠાઠ, આપ્યો ઋષિઓને કરવાનો પાઠ;
 તેનો મહિમા કહ્યો છે બહુ, માટે જાણતા મુનિજન સહુ. ૧
 હરિનામ કહે કાટી વાર, એક અક્ષર વેદ ઉગ્યાર;
 એ બ્રહ્મ અક્ષર છે વેદ, તેનો બ્રહ્માજી જાણે ભેદ. ૨
 સૃષ્ટિના જનને ચાલવા કાળ, કહ્યો વેદ પ્રથમ મહારાજ;
 હુતો વેદ પ્રથમ તો એક, જેના વાક્યમાં ઝાઝો વિવેક. ૩
 ચાર ભાગ કીધા જેના, કરતા પાઠ ઋષિજન તેના;
 વેદ ઋષિઓને કંઠે હુતો, ચાલ લખવાનો તે સમયે નહોતો. ૪
 ગયા કાળ જટલાક જ્યારે, વેદ પાને લખાયા ત્યારે;
 તેની શાખાઓ થઈ છે ઘણી, સંહિતાઓ કરી છે તે તણી. ૫
 ઇતિહાસ તથા સંવાદ, લખ્યા વેદમાં ઋષિઓના વાદ;
 વેદ પાને લખાયા જ્યારે, બધા ઋષિઓ મળ્યા છે ત્યારે. ૬
 જણે મોઢે કરેલો જવો, તેણે તરત લખાવ્યો તેવો;
 એમ વેદ ધરમ છે જહ, પ્રગટ ઈશ્વરે કીધો તેહ. ૭

- વેદધર્મની છયામાંથી, થયા ધર્મ યવનના ત્યાંથી;
બીજ પ્રગટ્યા છે નારિક તણા, બહુ ધર્મ પાખંડીઓ ધણા. ૮
- વેદ બ્રહ્મતણી છે વાળી, મહાસંસ્કૃત ગૂઢ પ્રમાણી;
મહામોટા આચાર્યો થયા, બહીતા બહીતા અરથ કરી ગયા. ૯
- જેની બુદ્ધિમાં આવ્યો જેવો, તેણે અર્થ સમાવ્યો તેવો;
અર્થ ઉપરછતો સર્વ કહે, મૂળ આરાય કાં નવ સહે. ૧૦
- તેથી આદ્યા મતાંતર ધણા, પછી અંથ થયા તે તણા;
પ્રતિપાદન વેદોની માંય, ધર્મ બ્રહ્મ કહ્યો છે ત્યાંય. ૧૧
- બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય ને વૈશ્ય સમેત, બણવો વેદ કરીને હેત;
ક્યું હોય ભાષાંતર તેનું, શરૂ જાતિયે બણવું એનું. ૧૨
- ખટ શાસ્ત્ર થયાં છે જેહ, અર્થ વેદનો કહે છે એહ;
ધર્મ બ્રહ્મ કહ્યો છે શુદ્ધ, નથી શાસ્ત્રો તો વેદવિરુદ્ધ. ૧૩
- વેદવિરુદ્ધ અંથ જ હોય, તણે વણું ન સુણના સોય;
વેદવિરુદ્ધ હોય જો કહી, તેની સાથે તો બોલવું નહીં. ૧૪
- અંથ પૃથ્વી ઉપર હોય જ્યાંય, સહુ વેદની છયા માંય;
વેદ ચક્રવર્તી છે રાય, સહુ પંથોમાં તેની છાય. ૧૫
- નવા પંથ ચલાવ્યા છે જેણે, લીધું વેદનું કાંઈક તેણે;
બીજ ભેળી છે દરિપત વાત, પછી પંથ કયાં નિષ્પાત. ૧૬
- હોય નારશ્રી ભક્તેશ મહીન, ધર્મ કર્મ ક્રિયા ચકી હીન;
પરદારા આલિંગન જેહ, દીકું વેદ તો નિંદેલું તેહ. ૧૭
- તેણે પંથ ચલાવ્યો જ્યારે, કરી વેદોની નિંદા સારે;
વેદ નિંદેલાં કરવા કર્મ, કાલ્યો પાપીએ જૂદો ધર્મ. ૧૮
- વેદનિંદાઓ કરવાનું એથી, પડ્યું તેને પ્રયોજન તેથી;
દુરાચારી હતા જેવા ચાલ, રચી દંભ દેખાડે ચિરાલ. ૧૯
- સિદ્ધ કરવા પોતાનું કામ, વેદ નિંદી ગયા તે તમામ;
વેદવાક્ય જ્યારથ જાણો, એ તો ઈશ્વરહક્ત પ્રમાણો. ૨૦
- બીજ અંથ જીવોક્ત કહેવાય, વેદપ્રમાણથી ખરા થાય;
જેમાં વેદપ્રમાણ ન હોય, આવે ખંડનમાં પછી સોય. ૨૧
- સત્ય વક્તા નથી જીવ હોય, તેની વાણી પ્રમાણ ન હોય;
હોય માનવે બોલેલું જ્યાંય, રાગદ્વેષ ને સ્વપક્ષમાંય. ૨૨
- ઈચ્છા પ્રમાણે ગોઠવે અર્થ, તેનું બોલેલું જાણવું વ્યર્થ;
હોય ઈશ્વરે બોલેલું જેહ, આડે અંગે યથારથ તેહ. ૨૩

સગદ્રેપરાહિત ભગવાન, તેને હોય છે સરવે સગાન;
જીવ ઈશ્વર વચને પરખાય, સિંહ શિયાળ શમ્ભને ન્યાય.
જ્યમ છે ત્યમ દર્શાવે જોઈ, ઈશ્વરઉક્તિ મથારથ તેહ. ૨૪

કડો

કડા કાણા કપિ વિદ્વાન, ધણું વેદનું જોને જ્ઞાન;
વેદ અર્થ જણાવાને કાળે, રચ્યાં શાસ્ત્ર મહામુનિરાજ. ૧
અક્ષપાદ કણાદ છે જોઈ, તર્કશાસ્ત્રના કર્તા તેહ;
અનુમાન પ્રમાણે સાર, જક્તકર્તા કુર્યો નિરધાર. ૨
હુતા નાસ્તિક પાખંડી જોઈ, મત ખંડી દેખાડ્યા તેહ;
મુનિ કપિલ પતંજલિ સાર, યોગશાસ્ત્ર તણા કરનાર. ૩
જીવ બ્રહ્મથી પામ્યો વિયોગ, કહ્યો તે તણા કરવાનો યોગ;
એવાં શાસ્ત્ર રચ્યાં ચાર, પૂરે ના આપ્યો વેદ વિચાર. ૪
મળ્યા જૈમિનીને પછી વ્યાસ, તેણે વેદનો કીધો તમાસ;
રચી ઉભય મીમાંસાઓ ત્યાંય, વેદ અર્થ આપ્યો તેની માંય. ૫
ખરે વિચાર કરવો જોઈ, નામ મીમાંસા કહીએ તેહ;
પ્રતિપાદક ધર્મનાં ત્યાંય, એવાં વચન હુતાં વેદમાંય. ૬
કાઢ્યાં જૈમિનીએ તે વાર, રચી ધર્મમીમાંસા ઉદાર;
બ્રહ્મપ્રતિપાદક જ વચન, વેદ વ્યાસે વિચાર્યાં મન. ૭
રચી બ્રહ્મમીમાંસા તે ઠામ, શાસ્ત્ર વેદાંત તેનું છે નામ;
એમ શાસ્ત્ર થયાં ખટ જોઈ, વેદ મૂળ સકળ છે તેહ. ૮
પ્રભુમારગ દર્શાવ્યો એમાં, ખટ દર્શન કહેવાયાં તેમાં;
ખટશાસ્ત્રોમાં વાદવિનોદ, મહાનુભાવોને ઉપજવે મોદ. ૯
રસવાદથી ઉપજે જ્યારે, શીએ સાંભળે આદરી ત્યારે;
વાદવિનોદે વઢતા જોઈ, નિંદે બાવા બનેલા કોઈ. ૧૦
કહે આંધળે હાથી દેખી, બડો ઝઘડો મચાવ્યો પેખી;
એવાં દષ્ટાંત ખોટાં દે છે, ભોળા લોકોને બ્રાન્ત કરે છે. ૧૧
કરે કર્મનું કોય વખાણ, કોય જોગ કહ્યો છે પ્રમાણ;
કોય જ્ઞાનને કહે છે મોડું, એમાં કોયનું ના મળે ખોડું. ૧૨
કોયને મંદિર રચવું હોય, ખટ શિલ્પી બોલાવે સોય;
પોતપોતાનો કસબ વખાણે, વળી વાદ કરી મત તાણે. ૧૩
કડીયા સુતાર કે કુંભકાર, કોને કાઢીયે કરીયે નકાર;
એમ શાસ્ત્ર તણા છે વાદ, કહે ખોટો તો હોય અપરાધ. ૧૪

ત્યા નારિતક દુર્મનિ જ્યારે, કરી વેદાની નિંદા ત્યારે:
 ના કુતક સાંભળી કરી, ભોળાં લોક ભગી ગયા ફરી. ૧૫
 હદામુનિઓએ ધીમે ત્રિવાર, ખટશાસ્ત્ર રચ્યાં નિરૂધાર;
 અર્થ વેદનો દર્શાવ્યો એમાં, સારા સુતક કીધા છે તેમાં. ૧૬
 જણે સાંભળ્યો શાસ્ત્રનો ભોધ, હંડુયા નારિતકને કરી ક્રોધ;
 સારા સુતક સાંભળ્યા હતા, પડ્યા બંધ તે નરકે જતા. ૧૭
 લોક ગતાનુગતિક સદાય, જતા પાછળ સધળા બચ;
 ખટ શાસ્ત્ર રચાયાં જ્યારે, યંતા નારિતક અટક્યા ત્યારે. ૧૮
 ખટ દરેશનના ખટ પંથ, જુદા જુદા રચ્યા છે અંથ;
 થયા ત્યાગી છ દર્શન તણા, વધ્યા ભેષ પછીથી ઘણા. ૧૯
 વેદભારંગી દર્શન માંથ, મુખ્ય ત્રણજ વાતો ત્યાંથ;
 ધર્મ યોગ ને ત્રીજું જ્ઞાન; ધરે બ્રહ્મ તણું સહુ ધ્યાન. ૨૦
 ભગી ભેષમાં નીચી જત, મ્હેન્ટ આભિરં રાજર કીરાત;
 તેને ના ગમ્યો શુદ્ધ આચાર, થયાં છંન્તુ પાખંડ તે વાર. ૨૧
 ચારવાક સુગત ને જીત, કાપોત્રીક પરમ મક્ષીત;
 અધીરપંથી કાપડીયા ને વાદિ, ભેષ ભરથરી રાવળ આદિ. ૨૨
 એનાં પાખંડ છંન્તુ થયાં, બધા દેશમાં ફેલી ગયાં;
 મદ્ય માંસ તણા જે આહારી, વળી કરનારા ચોરી ને જરી. ૨૩
 સાધુ સંન્યાસીના શિષ્ય થાય, ફળુ જતિરવલાવ ન જાય;
 ધરી ભેષને પાખંડ કરે, ધર્મભારગે ના અનુસરે. ૨૪
 ઘણા આલે તે વેદવિરુદ્ધ, ધર્મ પાળી શકે નહિ શુદ્ધ;
 વેદશાસ્ત્રને મારે હોક, જુદું બોલીને ભભાવે લોક. ૨૫
 જણે પંથ પોતાનો વધે, વેદ શાસ્ત્રને નિંદે બધે;
 ભોગ દેખીને થાય છે ખૂર, પછી ઇંદ્રી લડાવે અમૂર. ૨૬
 વેદ શાસ્ત્રનો મારગ જલ્દ, હોય ટાળી શકે નહિ તેલ્ડ;
 હોય પાખંડ પંથ અપાર, તેનો નારા કરે કરતાર. ૨૭
 સહુ શાસ્ત્ર ભજાં છે હમેશ, મુખ્ય વેદાન્ત શાસ્ત્ર વિશેષ;
 મળે મોક્ષનો મારગ એમાં, સહુ માન્ય આપે છે તેમાં. ૨૮
 હોય મ્હેન્ટ ચલાવે છે પંથ, બાધે કટિપત જૂદા અંથ;
 છંદશાસ્ત્ર યદી એ વિરુદ્ધ, તેમાં ગોઠવે રાખ્દ અશુદ્ધ. ૨૯
 કહે બ્રહ્મથી આધુ છે ધામ, તેનું હોય ન જણે નામ;
 લોક બ્રહ્મમાં અટક્યા જ્યારે, અમે આવ્યા તનુ ધરી ત્યારે. ૩૦

આવે પંથ અમારામાં જહ, તેને તરત દેખાડીશું તેહ;
નથી ધર્મ કર્મનું કામ, લજ અમને પોચે નિજ ધામ. ૩૧

૬૬૧

ઢઢા હુંગી તણા બુઝ્યા હંગ, રમે રાસ તણા ખંહુ રંગ;
વેદે ગાયો અગુણ અવિકારી, તેને ગાયો ઘણો વ્યભિચારી. ૧
તેનો થાય અખંડ વિહાર, જણો અમને તેનો અવતાર;
દેહ દારા ને દામ તમારું, કરો પ્રભ સમર્પણ સાર. ૨
વેદ ભેદ લહે નહિ જનો, અમે મંત્ર તો આપીશું એનો;
સખીલાવ તમે ધરો સાર, કરજો શ્રીહરિ સાથ વિહાર. ૩
કાચ પ્રભ ઉપર કહે ધામ, તજે વેદ વિધિ તણાં કામ;
સખીલાવે ઉપાસશે જ્યારે, નિજ ધામને પામશે ત્યારે. ૪
કાચ કહે હું નારાયણ આપ, અર્પો તન મન ધન ને પાપ;
પછી શો રહ્યો દોષ તમારો, થયાં મુક્ત એવું મન ધારો. ૫
જવું ધારે પતિવ્રતા નારી, એવી ભક્તિ કરો તમે મારી;
મત કાચનો ન ધરશો કાન, માનો હુંજ ખરો લગવાન. ૬
કાચ યવનોએ કીધા અંથ, વળી પ્રોઠ ચલાવ્યો પંથ;
વેદ શાસ્ત્રની નિંદા કરે, કહે અંથ અમારા સરે. ૭
નથી જાણતા શાસ્ત્રોમાં કાંચ, પણ નિંદે છે લોકાની માંચ;
ન્યાયે ચાલવાનું કહે ન્યાય, મીમાંસા કહે મન વશ થાય. ૮
કરી નામ ઉપર એમ અર્થ, પછી શાસ્ત્રને માને વ્યર્થ;
એવાં પાખંડ વાઘ્યાં જ્યારે, વેદ ધર્મ ખગાડ્યો ત્યારે. ૯
કાચ કહેશે વચન વેદ તણાં, સહુ ઈશ્વરે મુખથી ભણ્યાં;
માન્યાં પાખંડીએ નહિ તેને, શો દોષ લગાવ્યો એને. ૧૦
ભાઈએ કારણ એનું છે જહ, તમે સુણજો જશે સંદેહ;
કહી વેદમાં રીતિ જવી, કાઢને નવ ગમી પાળવી તેવી. ૧૧
ખીજું કારણ છે વળી દ્વેષ, તેથી માન્યો નહિ ઉપદેશ;
અણગમતાં વચન સહુ ખંડી, નવાં કલ્પિત થયાં પાખંડી. ૧૨
જેમ પાળે પતિવ્રત નારી, માને વેશ્યાએ તેને નહારી;
તેને જર ઉપર છે પ્રીત, માટે નિંદે સતીની રીત. ૧૩
વેદે નિંદું છે જ જ કુકર્મ, માન્યો પાખંડીએએ તે ધર્મ;
જરકર્મ અધર્મ છે જહ, બુઝ્યા વેદે તો નિંદું છે તેહ. ૧૪
કહે પાખંડીએ એમ કરી, જરભાવથી રીતે છે હરિ;

વેદ બ્રહ્મને વ્યાપક કહ્યો, બેદવાદ 'પાખંડી'એ શ્રી. ૧૫
 પહેલાં વેદના રક્ષણ કાળે, રચ્યા ખટ દર્શને મુનિશ્રી;
 તેમાં પાખંડ છાન્તુ થયાં, હાલ હજારે દેલી ગયાં. ૧૬
 બુદ્ધિ સાંખ્યે કહ્યો છે યોગ, તેમાં તત્ત્વો નિષ્પ રસ ભોગ;
 જીવ ઉપર જીતાય ન્યારે, કળે યોગનાં સાધન ત્યારે. ૧૭
 લોક યોગીને માનતા જોઈ, વેશધારી બને ખલ કોઈ;
 રસ હંદ્રિત જીતાય એથી, કાદયા જોગીયે બુદ્ધ તેથી. ૧૮
 તેણે ગોઠવ્યા એવા અંધ, કાદયો કોલતણો એક પંથ;
 મધ માંસને મેથુનાનંદ, માંસો મોક્ષ રચી બંદુ કંદ. ૧૯
 પ્રદેશ પાખંડ યોગીમાં હવું, દેખાદેખી વધ્યા પછી બંદુ;
 વળી ચાંદોક બોલુ ને જીત, થયાં પાખંડ મોટાં મક્ષીત. ૨૦
 સ્નાન શૌચ ગમ્યું નહિ ન્યારે, બંદુ વિપ્રોને નિંધા ત્યારે;
 નિંધા આચાર્ય સધળા લાંચ, મૂઝ્યાં દૂષણ વેદોની માંચ. ૨૧
 વેદ વિપ્રો ઉપર કરી દ્વેષ, આપુયો કલિબુગ આખો દેશ;
 દાયમાં સંપ રોલો નહિ કાંચ, વેરઝેર વધ્યાં સહુ માંચ. ૨૨
 દુતી યવનજાતિ તે વાર, નિજ ધુળમાં કરતા વ્યભિચાર;
 સગા શ્રાંતની પુત્રીને વરે, એવો ધર્મ ચલાવ્યો સરે. ૨૩
 ધણા ધાતરી હિંસક કૂર, મારે મનુષ્યને એવા અસર;
 ધરી પાખંડ ધર્માભિમાન, ધણા હિંદુનું છીધું જીત. ૨૪
 જોયો કુસંપ હિંદુઓ માંચ, ધાંધું રાજ્ય પોતાનું લાંચ;
 વેદધર્મના રક્ષક જોડ, યાજ્યા શ્લેષ્ઠેયે સધળા તેડ. ૨૫
 બંદુ બાળી નાખ્યા છે અંધ, કરવા પ્રોઠ પોતાનો પંથ;
 વર્ષ પાંચસે રાજ્ય તે રહ્યું, સહુ હિંદુનું દેવત ગયું. ૨૬
 વેદશાસ્ત્રોના આચાર ગયા, નવા પાખંડી ઉભા થયા;
 દાય કહે હું હરિ અવતાર, આવ્યો કરવા જગત ઉદ્ધાર. ૨૭
 દાય કહે મુને. મોકલ્યો દેવે, તાર તરત મુને જો સેવે;
 દાઇ દેવપૂજને તજવે, પછી પગલાં પોતાનાં પૂજવે. ૨૮
 દાય યવનો તણા મન જોઇ, દેવમૂર્તિ ન પૂજે કોઈ;
 દાયે દૂષણ લખ્યા વ્યભિચારી, જેના સંગમાં અગણિત નારી. ૨૯
 તેના પોતે કહે અવતાર, રમે રાસ કરે વ્યભિચાર;
 દાય બ્રહ્મ પોતાને માને, જક્તકર્તા કહે નહિ દોને. ૩૦
 દાય મુંદ વરણ સહુ દાય, પછી બેગા જમે છે સાય;

પહેલા લક્ત ને વળતી સંત, પછી પોતે બને લગવંત. ૩૧
 માને લોક ઘણા જમ જમ, કરે જુક્તિયો જુદી તેમ;
 ધન ધતી ભરે ભંડાર, કરે ભોગ અનંત પ્રકાર. ૩૨
 ધનલોભે કનિજન આવે, પછી અંથ પોતાના રચાવે;
 કવિ કહે છે વિંધ્યાચળ જેહ, પડ્યો સ્વામીને નમવા તેહ. ૩૩
 એવી જુક્તિઓ જોડી અપાર, ઠગી ખાત્ર બધાય સંસાર;
 હણે પાખંડીઓને એવો, નથી નરપતિ વિક્રમ જોવો. ૩૪
 પરદેશી છે રાજા હાલ, જુએ હિંદુના જુદા ચાલ;
 પરધર્મી ઠર્યા વળી એહ, દુઃખ મનવી કેતા નથી તેહ. ૩૫
 હિંદુ ધર્મ જે હાથે ગ્રાવે, પણ વેદની રીતિ ન ચાલે;
 નાખે ધર્મ પોતાના માંય, ભલું લોકોનું ના કરે કાંય. ૩૬

રેણુ

રેણુ જીવ પડ્યા રણમાંય, પરિપંથી મળ્યા પછી ત્યાંય;
 તેણે મારગ અવગો બતાવ્યો, પછી દાવ તે ચોરોનો ફાવ્યો. ૧
 એમ પંથતણા ગુરુ જેહ, કર્મજળમાં ધુંચવે તેહ;
 પછી જીવોનું ધન હરી લે છે, પરબ્રહ્મ પોતાને કહે છે. ૨
 જીવમાત્રનો એવો સ્વભાવ, સહુને પ્રભુ મળવાનો છે ભાવ;
 તેને સાચા ગુરુ નથી મળતા, તેથી રહે છે બિચારા ઝળતા. ૩
 નથી સત્સંગ મળતો સારો, મળે કોયેક ઢોંગી ધુતારો;
 જોને સાચી પરીક્ષા ન હોય, ખોટાં નાણાંથી રીઝે સોય. ૪
 નથી જીવોને નિચાર એવો, હું તે શું ને પ્રભુ હશે કેવો;
 હમ ગુરુઓને ચરણે જાય, તેથી કારજ કાંઈ ન થાય. ૫
 પ્રભુરૂપ શકે નહિ જાણી, પછી મૂઢ મરે મત તાણી;
 ખરી બક્તિ કરી નથી શકતા, જૂઠી વાતો કરે છે બકતા. ૬
 નાશવંત પદારથ જેહ, ભજે બ્રહ્મ જાણીને તેહ;
 જ્યેષ્ઠ નીર વહાવે કાય, તેમાં પાને નહિ ધૂત સોય. ૭
 નિઘ્યા વરતુ સાચી કહે વેદ, ખરો નાસ્તિક કહીએ તેદ;
 મળે બાળકને હમ કાય. આપે કાય હીરો કહી સોય. ૮
 હોય તેની પરીક્ષા જ્યારે, એક કોઈ ન ઉપજે ત્યારે;
 એવન સાચવતા સદુ દોષ, જૂઠી વાતે હમે હમ લોક. ૯
 જોઈ બ્રહ્મ વિતા અન્ય વેદ, નવ મૂઢે ચારણીથી તેદ;
 અમ કામે પોતાને જગવે, ખરા નાસ્તિક ને જન કદાવે. ૧૦

જેણે રામ નવું ન રચાય, પણ જીવ તેને પ્રભુ ગાય;
 જેનું જાત સુષુપ્તિમાં જ્ઞાન, તેને દેમ કહીએ ભગવાન. ૧૧
 કલ્પો વેદવિષે પ્રભુ જોડ, બૃહ્યાં ભરતખંડી જન તેડ;
 લાગ્યાં પાખંડ ભાગ્યાં જ્યારે, પડ્યાં દુઃખ અનિચે ત્યારે. ૧૨
 પરદેસીનાં આવ્યાં રાગ, ખંડ્યાં દેવજ દેવોની લાગ;
 જન માત્ર યયા છે બૃહા, તેથી રામ રજા છે રૂઢ્યા. ૧૩
 બૃહ્યા બ્રહ્મની ભક્તિએ જ્યારે, ખોયાં રાજ્ય ક્ષત્રિયોયે ત્યારે;
 પ્રજા પીડાય પાખંડ લજી, પામ્યા દુઃખ ધરમ શુભ તજી. ૧૪
 પ્રભુ સદ્ વિદ્ આનંદ જોડ, તજી તેને ભજે નર' જોડ;
 ગંગાકાંઠે ખણે રૂપ જમ, કરે અદ્વિતિ સદુ એમ. ૧૫
 રથે ઇચ્છાએ ઇંડ અનંત, ભજે તે પ્રભુ કોઈક સંત;
 બીજા પૂજે છે આજપ'પાજ, તેથી ના મટે કર્મ ને કાજ. ૧૬
 રથે પંથ વહાણા મંથ જોડ, ધણું આપ વખાણે તેડ;
 તેને સાંભળે સાંભળનાર, થાય બ્રહ્મ પુરુષારથ આર. ૧૭

તત્તો

તત્તા તત્તુ ધરી કરવું સાર, સાધી પુરુષાર્થ લેવા ચાર;
 ધર્મ અર્થ ને કામના જોડ, મોક્ષસહિત પુરુષારથ એડ. ૧
 ચારે સિદ્ધ ન થાયે જને, વૃથા જન્મ ધર્યો કહે તેને;
 પુણ્યકર્મનાં સાધન થાય, ધર્મ પુરુષારથ તેને કહેવાય. ૨
 ઉભય લોકમાં આનંદ આપે, ધર્મસાધન પુણ્યપ્રતાપે;
 શ્રમિ ભવન વસન ધન અન્ન, પણ વૃક્ષ ને રત્ન વાહન. ૩
 સત્યયુક્ત રજે ધન જોડ, કલ્પો અર્થ પુરુષારથ એડ;
 સદ્ વિદ્યા ને સદ્ગુણ ત્રેહે, શુભ કીર્તિ બુગોબુગ રહે. ૪
 ખર્ચ અર્થનું સાધન એડ, રહે સ્વર્ગવિષે જઈ તેડ;
 શબ્દ સ્પર્શ રૂપ રસ ગંધ, તેને લોભે ના હોય અધ. ૫
 ભોગ ભોગવેણું ધન હોય, કામ નામ કહાવે સોય;
 પંચ વિષયોએ ભરિયો દેહ, પણ નીતિથી ભોગવે તેડ. ૬
 પછી તુચ્છ વિષયસુખ બહી, સજે મોક્ષનું સાધન પ્રાણી;
 સુખ લોક ચતુર્દશનણું, તેમાં અર્ત રણું દુઃખ ધણું. ૭
 હવે જાણ ને નીચો પડે, એમ દેહ ધરી આથડે;
 શોક મોહ જરા ને મરણ, નવ છૂટે વિના પ્રભુશરણ. ૮
 પરમાનંદની પ્રાપ્તિ છે જોડ, મોક્ષ નામ કહાવે તેડ;

પરબ્રહ્મ તણું પદ પામે, તેથી દુઃખ અત્યંત વિરામે. ૯
 માટે મોક્ષ પુરુષારથ જેહ, ધરી દેહને સજવું તેહ;
 કહ્યાં એ પુરુષારથ ચાર, ખરો ધર્મ તેમાં આધાર. ૧૦
 અર્થ કામ ને મોક્ષની માંય, તજે ધર્મ કૂળે નહિ કાંય;
 જમાં ધર્મને બાધ ન આવે, સિદ્ધ પુરુષાર્થ તેજ કહાવે. ૧૧
 ચોરી અર્થ પુરુષારથ માંય, ધર્મહાનિ કરે છે સાંય;
 કામસાધનમાં પરનારી, સેવે જય ધરમકૂળ હારી. ૧૨
 કરે મોક્ષનો હાય ઉપાય, દુષ્ટ કર્મ આચરતો જય;
 બાધ લાગે ધરમને જ્યારે, થાય બ્રહ્મ પુરુષારથ ત્યારે. ૧૩
 માનો ધર્મ સર્વતું મૂળ, એથી ઈશ્વર રહે અનુકૂળ;
 કરે રક્ષણ સધળે કામે, કાંય વિદ્ય થવા નવ પામે. ૧૪
 ધર્મમૂળને છેદે જ્યારે, કાળ સૂકાય સધળાં ત્યારે;
 ધર્મમૂળ સદાય સિંચાય, અર્થ કામ ને મોક્ષ તો થાય. ૧૫
 હાય ધર્મને આચરે સાર, વળી મોક્ષનો સાધે પ્રકાર;
 તજે અર્થનું સાધન જય, પેટ કાળે પરાધીન થાય. ૧૬
 જમે પારકું જ્યારે અન્ન, તેથી જય છે તેનું પુણ્ય;
 પુણ્યરહિત થશે જન જ્યારે, તેનું પાપ બળે નહિ ત્યારે. ૧૭
 પાપ ભોગવે ધરી અવતાર, મરે અવતરે વારંવાર;
 પછી મોક્ષ ન પામે કહીં, માટે અર્થને તજવો નહીં. ૧૮
 વળી ધર્મ તજે જન જ્યારે, કાંય મોક્ષ મળે નહિ ત્યારે;
 એક એકને ના હોય બાધ, એમ સાધે પુરુષારથ સાધ. ૧૯
 કહ્યાં ચાર પ્રકારે જેહ, નવ સાધે ધરી નરદેહ;
 વૃથા જીવતર તેનું એવું, અજ્ઞ કંઠપયોધર જેવું. ૨૦
 હાય આગમુ લાગી થાય, ભીષ્મ માગીને પારકું ખાય;
 વૃથા તે નરનો અવતાર, જણે ખોયાં પુરુષારથ ચાર. ૨૧
 હાય અર્થના લોભીયા એવા, હાય મધુતણી માંખના જેવા;
 મદાપાપ કરી મરી જય, ધન સાંચેલું કાઠક ખાય. ૨૨

થયો

થયો સ્થિરચર જાતિના દેહ, મળે કર્મ થકી જીવ તેહ;
 પરદ્રવ્ય તણા કરનારા, બ્રહ્મહત્યા આદિ કરનારા. ૧
 અસન વસ્તુનું ચિંતન કરે, મદાચાંદાલ તે અવતરે;
 નિશ્ચય વચન સદા ઉચરે, વળી ચાલી નિરંતર કરે. ૨

સદુ પ્રાણીને બધ ઇનાર, પામે મૃગ પશીનો અવતાર;
 નરદારા ને પરધન દરે, બહુ પ્રાણીની કિંસા કરે;
 હે વૃક્ષ નિરંતર જોડ, પામે સ્થાવર જનિનો દેહ. ૩
 હેદ્રીજિત તપસ્વી હોય, આત્મજ્ઞાની વૈરાગી સોય;
 ધર્મશીલ વિદ્યાવંત જોડ, જાણે સાત્તિક કર્મ છે એડ. ૪
 સદા શુદ્ધ જેનો આચાર, પામે દેવતાઓ અવતાર;
 નૃત્ય વાજ્રંત્ર વહાણાં જેને, વિષયાસક્ત અસ્થિર ચિત્ત તેને. ૫
 એવાં રાજસ કર્મો જોડ, પામે માનવ દેરો દેહ;
 પરનિંદા વળી પરદ્રોહ, હોય નાસ્તિકતા મદમોહ. ૬
 લોભ નિરત ને આગસવાન, અતિ અધર્મ ધોર અજ્ઞાન;
 એવાં તામસ કર્મ છે જેને, પશુજાતિમાં નાખે છે તેને. ૭
 જીવ દેહ તજીને બધ, જેવાં કર્મ તેવી ગતિ થાય;
 એની પંચગતિ છે જોડ, તમે સાંભળજો કહું તેડ. ૮
 પહેલી નરકગતિ નિરમાણ, બીજી તિર્યચ છે પરમાણ;
 ત્રીજી માનવગતિ કહેવાય, ચોથી સ્વર્ગગતિ વળી થાય. ૯
 મોક્ષ પંચમી કેરું નામ, પામે કર્મે કરી સહુ ઠામ;
 હંચાં કર્મ કરેલાં હોય, પામે માનવની ગતિ સોય. ૧૦
 તેમાં સાધન સધળાં થાય, વળી સ્વર્ગ ને નરકે જવાય;
 વિના મોક્ષ ગતિ ચાર જોડ, જાણે બંધન સધજી તેડ. ૧૧
 મરે અવતરે વારંવાર; મળે સુખદુઃખ કર્માનુસાર;
 જ્ઞાન પ્રકાશ થાય છે જેને, મળે મોક્ષ તતક્ષણ તેને. ૧૨
 એક નર વિના બીજી ગતિ, નથી મોક્ષ થતો તે વતિ;
 બીજાં બંધન છે નિરધાર, નરદેહ છે મોક્ષનું દ્વાર. ૧૩
 પામી નરતનુ સદુચી સરે, સાધન મોક્ષ યત્રાનાં ના કરે;
 કરી દુકર્મ નરકે બધ, તે તો આત્મહત્યારો થાય. ૧૪
 નરવિના જનિ સદુ જોડ, નામ તિર્યચ કહીએ તેડ;
 એ તો જીવને બંધન સદુ, સુખ યોદ્ધાં ને દુઃખ બહુ. ૧૫
 તિર્યચ જીવ છે તામસી દેહ, અન્યોઅન્ય લડી મરે તેડ;
 એક એકનું કરે છે બક્ષ, રમે મૃગયા ને મારે પ્રત્યક્ષ. ૧૬
 કરી વાદન ખેડે લોક, સદા તિર્યચ જનિને શોક;
 તરુ તિર્યચને સદુ કાપે, પામે દુઃખ અતિશે પાપે. ૧૭
 ધણાં પાપ ધયાં હોય જેને, મળે નર્ક તણાં દુઃખ તેને;

નર્ક દુઃખ અનેક પ્રકાર, મહાત્રાસ તણા છે ઠાર. ૧૮
 મહાપુણ્ય કરેલાં હોય, મળે સ્વર્ગતણાં સુખ સોય;
 ભાત ભાતના ભોગવે ભોગ, જરા આદિ ન પીડે રોગ. ૧૯
 મળે મોક્ષતણી ગતિ જ્યારે, ઠરી ઠામે રહે જીવ ત્યારે;
 ફરી પામે નહિ અવતાર, બ્રહ્માનંદમાં હોય એકતાર. ૨૦
 એમ કર્મ શુભાશુભ વડે, ચઢે ઉંચો ને નીચો પડે;
 ઘટમાળા ફરે છે જમ, ફરે જીવ નિરંતર તેમ. ૨૧
 નાશી વસ્તુ માને અવિનાશી, તેથી અતે મળે દુઃખરાશી;
 પ્રભુ ભૂક્ષીને અવરને ભજે, તેથી દુઃખ ન ભાગે રજે. ૨૨
 સાચો જાણીને સરજનહાર, ભજે તેથી પામે ભવપાર;
 પુણ્યકર્મથી ચોખ્ખો થાય, મળ પાપરૂપી બળી જાય. ૨૩
 કરે યોગ પ્રભુનો જ્યારે, મળે સાયુજ્યમુક્તિ ત્યારે;
 કહી મુક્તિ ચતુરધા જઈ, દેવલોકા વિષે હોય તેહ. ૨૪
 તેનું સાદ્ય સાલોક્ય નામ, વળી સામીપ્ય સાયુજ્ય ઠામ;
 રૂપ દેવસરીખું હોય, નામ સાદ્ય મુક્તિ હોય. ૨૫
 દેવલોકવિષે જઈ રહે, તેને સાલોક્ય મુક્તિ કહે;
 મળે દેવની પાસે ઠામ, તેનું સામીપ્ય મુક્તિ છે નામ. ૨૬
 દેવરૂપવિષે ભળી જાય, તેને સાયુજ્ય મુક્તિ કહેવાય;
 હોય સગુણ ઉપાસક જઈ, એવી મુક્તિ મળે છે તેહ. ૨૭
 નિર્ગુણ બ્રહ્મ ઉપાસે જ્યારે, ભળે બ્રહ્મવિષે જઈ ત્યારે;
 બ્રહ્મ સાયુજ્ય એનું નામ, મહા આનંદ કેડું ધામ. ૨૮
 જમ સરિતાઓ સિંધુમાં મળે, એમ જીવ તે બ્રહ્મમાં ભળે;
 દેવલોકવિષે જે જાય, મહાપ્રલયવિષે એક થાય. ૨૯

દ્વો

દ્વદ્વા દેવો તણાં જે ધામ, સ્વર્ગલોક છે તેનું નામ;
 શિશ વૈરાટ કેડું છે જ્યાંય, રચી દેવોને રાખ્યા ત્યાંય.
 પહેલી સૃષ્ટિ રચી કર્તારે, દેહ દેવો તણાં રચ્યા ત્યારે;
 નથી નિર્દયતા પ્રભુ માંય, દુઃખરહિત કર્યા સદુ ત્યાંય.
 શોક મોહ જન નહિ મરણ, નુબ્ધ તરસ રહિત સુવરણ;
 ખટ કર્મ નહિત સદુ થીવા, વળી સરપાવ બીજા દીવા.
 અંશ મહાસિદ્ધિ વિદ્યાગજાન, નન્ય સંકલ્પ મહાગુણવાન;
 સ્ત્રી ઉત્તમ પદવા દીધી, પછી આજ્ઞા પ્રભુજીએ થીધી.

વિશ્વ વાણી છે મારી જોડ, તમે રક્ષણ કરજો તેહ; પ
 મારી આજ્ઞામાં રહેશો જ્યારે, સદા રહેશો સુખી તમે ત્યારે. ૫
 યશો પાપના કરનારા જોડ, મળશે લક્ષ ચારીસીના તેહ; ૬
 યથો અપરાધ વગતો જોનો, કર્મી દેવોમાં દેહ યથો તેનો. ૬
 હંચી પદવીએ દુતા જોડ, નીચી પદવીમાં નાખ્યા તેહ; ૭
 દિવ્ય ગુણ યથા પછી આછ, શુદ્ધ દેવો યથી યથા છોછ. ૭
 અટ હનિ-વગળી જ્યારે, કર્મ કરવા લાગ્યા સદુ ત્યારે; ૮
 ઈર્ષ્યા પતન વિયોગ સંતાપ, શુદ્ધ કરતાં થવા લાગ્યું પાપ. ૮
 નડે આપત્તિઓ બહુ એવી, શુદ્ધ અમરને ના નડે તેવી; ૯
 પ્રભુઆજ્ઞા બરાબર માની, તેથી ના થઈ દેવત હાનિ. ૯
 કર્મી દેવો દર્શા છે જોડ, દશ જાનિયો થઈ છે તેહ; ૧૦
 યક્ષ રાક્ષસ વિદ્યાધર, ગુણક દિનરને અપહર. ૧૦
 સિદ્ધ ગાંધર્વ ભૂત પિશાચ, યથા આછ ધટી ગયું સાચ; ૧૧
 બ્રહ્મા વિષ્ણુ ને ત્રીજા મહેરા, યમ વરુણ કુબેર સુરેશ. ૧૧
 મુર્ધા ચંદ્ર ને અધીન નામ, એક એકથી હંચાં ધામ; ૧૨
 એક એકનાં બુદ્ધાં જૂથ, સુર અસુરનાં વડનાં વડથ. ૧૨
 વરુ આહ ને આદિત્ય ખાર, તુષિત છત્રીસ રુદ્ર અગીઆર; ૧૩
 વિશ્વેદેવ નોનેર કહેવાય, વાયુ આગલપચાસ થાય. ૧૩
 ચૌદ વેદક સાધ્ય છે ખાર, દશ મુશંરંગા નિરધાર; ૧૪
 માતારાગિક છત્રીસ કર્મીએ, આમાં સ્વરવગી ચોસહ-સદીએ. ૧૪
 કરે અમૃતનું સદુ પાન, દરે કોણક નૃત્યને માન; ૧૫
 ચંદ્ર સુરજ તારા છે જોડ, ધણ નેજવાગા છે તેહ. ૧૫
 કાય તરવો તણા અધિપતિ, દરે સ્વતંત્ર સધશે ગતિ; ૧૬
 દેવેન્દ્રઆદી બહુરૂપધારી, કરે આનંદ કિલેવ ખારી. ૧૬
 કાય રચાનધારી કાય ફરના, કાય વિમાને ખેલી વિચરના; ૧૭
 સદુ દેવોનો દંદ છે રાય, તેની સજા મુખમાં ખરાય. ૧૭
 સુખ દેવો તણું છે જોડ, ધણું મનસુના થઈ નેહ; ૧૮
 મુખ કર્મ કર્મી નર કાય, દંચે દેવો તણું સુખ સોય. ૧૮
 મનસુનાની મુનિજન રજ, સુખ દેવનું નિદ છે તેહ; ૧૯
 નારી મનસુનું સુખ જેવું, દેવલોક તણું પળ તેવું. ૧૯
 યોગ વિયોગ દાય નડે છે, ખારે વેદનું દાન પડે છે; ૨૦
 રાગ દ્રેષ છે દેવોમાંય, અવ દેહક પદ્મ છે દાય. ૨૦

અધિકારી છે દશ દિશ્પાલ, તેનાં ધામને ગામ વિશાલ;
 ધ્રુવા અક્ષરદનમાં રહે છે, તેને અક્ષપુરી સહુ કહે છે. ૨
 અમરાવતી કુંદનું ધામ, કરે વૃષ્ટિ તણું તે ધામ;
 તેજેવની છે અશ્વિ તણી, શિવ કૃલાસપુરીના ધણી. ૨
 અક્ષકાનગરી કુળેરની જોડ, કહાવે લંકારી દેવોનો તેડ;
 ગંધાવતી છે નગરીનું નામ, વાયુદેવ રહે તે ધામ. ૨
 પુરી ભોગાવતી છે સાર, દેવ વરુણ વસે તે ધાર;
 પુરી નિકાનિ એવું નામ, તેમાં રાક્ષસ ડરે ધામ. ૨

• અધ્યા

ધ્યાધ્યા ધરમરાજનું છે ધામ, પુરી સંજમની એવું નામ;
 શિવ વિગ્નિવ દક્ષતરદાર, સહુ લેખ તણા લખનાર.
 જમદગ્ન છે તેના પાળા, મહાકૂર ભયંકર ડાળા;
 કાર્પુરોમ વિકટ મુખદંત, લાવે આલીને જીવ અનંત.
 મારે માર કરીને રીસ, જીવ પાડે છે ચીસે ચીસ;
 ત્રાણ ત્રાણ કરે છે પોદાર, તોય મારે છે માર અપાર.
 પ્રજુષ્પાલા કરી જોણે બંગ, તેનાં નાખે ઉતરડી અંગ;
 જીવ કોરો છે મુક્ત દેહ, સહુ કર્મનો કરતા નેહ.
 તેનું અંગુષ્ઠમાત્ર પ્રમાણ, મુખદુઃખ તણો તેડ જાણ;
 એ તો અજગમર છે અંગ, તેનું નામ છે વાસનાલિંગ.
 અથ પાપી તજી સ્વત્તેહ, જમકિંકર આવે છે તેહ;
 બહુ માર્યે મરી નવ જાય, એવું લિંગશરીર કહેવાય.
 પાપ પુણ્ય કર્યાં હાય જોડ, મારી કબૂલ કરાવે તેડ;
 પાપ કરમના દેવને દોડ, ત્યાંનાં નર્કતણા છે કુંડ.
 મુદ પેરાટ કરે છે ત્યાંય, યમરાજ વસે તે માંય;
 કુંડ નર્કનક છે એમાં, પાપી જીવને નાખે છે તેમાં.
 જીવ દેખાને જાય છે મૂળ, કર્યાં કર્મ આવે છે મૂળી;
 અને હાય હોય મું આરો, દુઃખ દારણ દેમ ખમારો.
 રોષ કર્યો હોય પાપ, પત્ર જમને દયા નવ થાય;
 રાગદાસ વડે છે એવું, ભોગ ભોગેવા કીધું છે એવું.
 દેવદાસ મનુષી જેડ, તમે બંગ કરી છે તેડ;
 તમે મનુષી જન્મિત એવે, જન્મે જન્મડી કરો પંથ.
 વિદ્યો રૂંદ વિદ્યો ને ચાલી, મુક્તિદાસ અપર્યા અપારી.

ચાર જર ને પરધન હરતા, તમે દાપ ધરી નવ દરતા. ૧૨
 તમે બોગેયો પાપ તમારું, એમાં જોર ને આસે અમારું;
 પ્રબુઆના તણે વસા અમે, માફી કરી શરીરે નહિ કપમે. ૧૩
 તમે માનવનો દેહ પામી, થયા લખટ લાગુદરાગી;
 ઢાઢી વાર આવો આ દાર, નથી લાજ તમોને લગાર. ૧૪
 એમ ધર્મરાજ ત્યાંહાં કહે છે, પછી કૃતોને આજા દે છે;
 ચોદ ઢાટિ બચકર એવા, રેખી જીવ છગી જાવ તેવા. ૧૫
 એક વારે પડે છે માર, પછી જીવ કરે છે પોકાર;
 ઘણું રહન કરે ને પસ્તાય, હવે દાણ કરે અહીં સદાય. ૧૬
 જક્તકર્તા પ્રજુને બહુયો, ધન દારાના મુખમાં દૂધયો;
 કર્યાં કુકર્મ દાટિક ઘણાં, દુજ પ્રકટ થયાં તે તણાં. ૧૭
 પરદાર ને પરધન હરતો, છજ-ભેદ નિરંતર કરતો;
 નાખ્યો તામિત્ર નરકમાં તેને, એક સહસ્ર વર્ષ લગી એને. ૧૮
 જેણે માણસ નાખ્યાં મારી, તેની લૂંટી જતા ધન નારી;
 મહાતામિત્ર નરકની માંય, નાખ્યો લાખ વરસ લગી ત્યાંય. ૧૯
 ગહ-ગ્રાહણના હણનાર, વળી ચોર બુઢા ને જર;
 મહારજ નરકની માંય, ઢાટિ વરસ સહે, દુઃખ ત્યાંય. ૨૦
 એવાં નરક અહાવીસ કહે છે, જેવાં પાપ તેવાં દુઃખ સહે છે;
 કહ્યાં પુરાણ મહિ વિસ્તારી, નથી લખતો હું એમ વિચારી. ૨૧

નન્નો

• નજા નિર્ગુણ શ્રવ સદાય, જેની ઈચ્છાએ જક્ત રચાય;
 નજ વાયુ અનલ જલ ધરા, રચ્યા લોક ચતુર્દશ ખરા. ૧
 રવિકિરણે હરે રસ જહ, કરી વૃદ્ધિને વરસાવે તેહ;
 અન્ન ઔપધિ માંહી પોપાય, તેના ભક્ષથી વીર્યજ થાય. ૨
 નર નારી તણા કરે સંગ, રજવીરજ મજે એક રંગ;
 પહેલે માસે બને છે અવું, રસ સંયુક્ત કચરા જેવું. ૩
 બને માસ બીજે દોયજ્યારે, પિંડ માસ તણા તેણીવારે;
 ત્રીજે માસ આવે જેણીવાર, બને દંદ્રિયો કેરો આકાર. ૪
 ચોથે માસે સકળ અંગ સોય, સ્થિર કડિન કલેવર દોય;
 માસ પાંચમે અધિર જરાય, છઠે માસે રોમ નખ થાય. ૫
 મન ચૈતન સાતમે દોય, નાદી સ્નાયુ શિરા સહુ ડાય;
 માસ અષ્ટમે દોય જ્યારે, ત્યજ્યા માંસ સ્મૃતિ હોય ત્યારે. ૬

બસ જોઈ મતિ ને પ્રાણ, અંતઃકરણવિષે હોય જાણ;
 પૂર્વજન્મ તણી સ્મૃતિ જોઈ, આવે જીવને સઘળી તેહ. ૭
 પાપપુણ્ય કર્યા હોય જવાં, સહુ સાંભરી આવે છે તેવાં;
 સ્તુતિ કરે પ્રભુની માંય, હવે નહિ કરું કુકર્મ કાંય. ૮
 કરો બાહર જે એક વાર, નહિ વિસાડું સરજનહાર;
 શ્રુતિ ધર્મ સનાતન જોઈ, ઘણી પ્રીતિથી પાળીશ તેહ. ૯
 સંશિકર્તા પ્રભુને ભજેશ, નહિ માનું હું પાપકંડ લેશ;
 કરે દાદિ પ્રતિજ્ઞાઓ એમ, માસ નવમે વીતી ગયો તેમ. ૧૦
 માસ દસમે ગયો છે જ્યાંય, દયા ટીધી દયાળે ત્યાંય;
 વાયુ પ્રસન્નિકાળનો જોઈ, પ્રભુઆજ્ઞાથી પ્રગટે તેહ. ૧૧
 ભમ મૂટે ધનુષ ધરી તીર, એમ બાહર કાઢે શરીર;
 વાયુ પ્રસાંકરે ત્યાંય, શ્વાસ સાથે પેસે દેહ માંય. ૧૨
 જતિભરણ જડી વગાય, જડ બુદ્ધિ તતક્ષણ થાય;
 ધણું અધરું છે અજ્ઞાન, જૂલે જીવ પોતાનું ભાન. ૧૩
 સ્તનપાન કરે પછી તેહ, વાધે દિન દિન સઘળા દેહ;
 માત તાત લગાવે લાડ, હશે વળતી અવિધાનું આડ. ૧૪
 પંચપર્વા અવિધા છે જોઈ, વ્યાપે પંચ અવસ્થામાં તેહ;
 પહેલી બાળપણની માંય, વ્યાપે સમતા અવિધા ત્યાંય. ૧૫
 પશુ કંડૂતાં ધણું અજ્ઞાન, પર આપતાણું નહિ ભાન;
 તામિજનાના અવિધા જોઈ, વ્યાપે કુમારવયમાં તેહ. ૧૬
 ખેલે ખેલ તે બાળક માંય, બીજી ચિંતા કરે નહિ કાંય;
 યાચુ પુત્રઅવસ્થા જ્યારે, અંધતામીઝ વ્યાપે ત્યારે. ૧૭
 ધામ કોંઈ ને જ્ઞાન અપાર, ધન દારા ઉપર બહુ ધ્યાર;
 મદ મોહ ને માસરનું જોર, કરે કુકર્મ એથી અધાર. ૧૮
 પછી વૃદ્ધાવસ્થા માંય, વ્યાપે મોહ અવિધા ત્યાંય;
 બુદ્ધિ પુત્રપાત્ર મુખ જ્યારે, ઘણો દરખ વધે હર ત્યારે. ૧૯
 મરે ત્યારે કરે બહુ શોક, કરે જાતી ને મૂકે પોક;
 મૃદ અવસ્થા વધે છે જેન. મદામોહ વધે છે તેમ. ૨૦
 સુખે જીવતાવું વળી પુત્ર, પુત્ર દરખે દેખી ધરમુત્ર;
 કોય વરનાં માંય નહિ લેતે, તોય ચિંતા સર્વની એને. ૨૧
 વરે દાણા કરે ગાય લેય, મનુષ્ય ઉપર પ્રીતિ ન દોય;
 મદામોહ અવિધાએ ઘેરે, કારે કારે તેમાં અંધ વહે. ૨૨

વગી દેહ તજીને જાય, બહુ માર તે જમનો ખાય;
 નરદેહ પ્રભુએ આપ્યો, નોગે મોદનો પામ ન કાપ્યો. ૨૩
 પછી સાખ ચોરાશીની માંય, લમે જીવ કદા સગી ત્યાંય;
 કરે પ્રભુ ઉપાસને જ્યારે, કરી દામે ખેસે જીવ ત્યારે. ૨૪

પાપા

પાપા પરમારથ છે જોઈ, મળે સત્સંગ કરનાં તેહ;
 કાંઈ નયું પરમારથ કહે છે, તે તો જળયકી સદુ કલ દે છે. ૧
 જળ મેધ થકી વગી હોય, તેને કહે પરમારથ કાય;
 મેધ અર્ક થકી ઉપજે છે, કાય તે પરમારથ કહે છે. ૨
 જો છે અર્ક તણો કરનાર, પ્રભુ તે પરમારથ સાર;
 મળે સન્નિવન કરો સંગ, તેને સાંગે રહેમાં રંગ. ૩
 પાળે આજ્ઞા પ્રભુની જોઈ, સાચા સન્નિવન કહીએ તેહ;
 મન કર્મ વચન શુદ્ધ હોય, નહિ લેશ કુલક્ષણ કાય. ૪
 ભાવ ભક્તિ ભરેસો અંપાર, દૃઢ ધીરજ ધર્મવિચાર;
 પ્રભુ સાથે નિરંતર પ્રીત, એવી સન્નિવન કરી રીત. ૫
 જને બાળપણથી જઈ, તેની સંગતિ કરવી સહી;
 નવા વૃક્ષને રોપીએ જ્યારે, જલ સિંચી ઉછેરીએ ત્યારે. ૬
 યાય જ્યાંસગી મોહું આડ, કરવી ત્યાંસુધી ચોકેર વાડ;
 જ્યારે પીયે પાતાલનું તોય, પછી વૃક્ષ ડગે નહિ કાય. ૭
 એમ બાળપણ યદી જન, કરે સત્સંગ સાડું જતન;
 સત્પુરુષોનો સાંભળે બોધ, કરે કુસંગ કરે શપ. ૮
 હોય બાલ અંતઃકર્ણ ઝીણું, તેમાં જો પેસે સાડું કહીણું;
 નથી તેને તો કાંઈ વિવેક, માટે કુસંગ છોડવો છેક. ૯
 કુણું વૃક્ષ વાળે તેમ વળે, શીખે બાળ જવું સાંભળે;
 મોહું વૃક્ષ કહણ હોય જમ, પ્રોઠ બાળ બગડશે તેમ. ૧૦
 હોય વીસ વરસનું અંગ, કરે ત્યાં સુધી સારાનો સંગ;
 જેની બુદ્ધિ કઠોર જો હોય, રહે મૂઢ મરણ લગી સોય. ૧૧
 તેને સત્સંગ જોઈએ સદાય, તેથી મન તણો મેલ ધોવાય;
 વાંસ તુમટું જુઓ છે કેવું, ચઢે ચિટ્પી તણે કર તેવું. ૧૨
 બને જન તે ગુણવંત થાય, તેથી ગાન મધુર ગવાય;
 રહે ગંગાને કાંઈ જન, મળ ધોનો નથી તે મસિન. ૧૩
 એમ જાણયદી ઉપજેલા જોઈ, સત્સંગે ન સુધરે તેહ;

મન તેનાં ઘણાં છે મહીન, લલા સંગે રહે ભાગ્યહીન. ૧૪
 સત્યુચોની પાસે રહે, તોય સદ્યુણ તેના ન થહે;
 રહે પારસ પામીને રાંધ, ત્યારે પારસનો શો વાંધ. ૧૫
 જોઈ મુંબઈ દોહ એંચાય, પણ કાષ્ટને કાંઈ ન થાય;
 એમ સત્યુચો લણી મન, નથી આણતા આસુરી જન. ૧૬
 જેમ કમળ તણો જોઈ વાસ, આવી ભમરા ભમે ચોપાર;
 નહિ મેકડને મન કાંચ, કળે કુમતિ કાઢવ માંચ. ૧૭
 સ્વર મારહીનો સાંભળે જ્યારે, શુદ્ધ નાગ આવે ત્યારે;
 હોય પામર પરદ્યાં જોડ, મુણી સાંઢર કરે નહિ સ્નેહ. ૧૮
 જન સત્સંગ કરવા ન જાય, તે તો છવ પ્રેત કહેવાય;
 જેના હરમાં અવિધાના કાપ, દેખે તે રાઠ સાધુમાં દોષ. ૧૯
 મુણી સજ્જનના જરા કાંચ, દાઝે દુષ્ટ ઘણો મનમાંચ;
 કહી નિંદા ને નરકે જાય, દોષિ કલ્પ લગી દૂંધાય. ૨૦
 મુણી સજ્જનના જરા સાર, જેને આવે છે હરખ અપાર;
 એ તો દેહસદિત દેવ જેવા, કરે વાસ વૈકુંઠમાં એવા. ૨૧
 નિત્ય સત્સંગ મંગમાં નહાય, તેનાં હુકૃત દૂર પળાય;
 હોય દાગતાં કલણ જેમાં, હોય હંસ સરીખાં એમાં. ૨૨
 હોય મોટાપણાનું જ્ઞાન, ધરી સત્સંગ ન કરે અજ્ઞાન;
 ખાને જ્ઞાન તણું અવનાર, પછી ભોગવે દુઃખ અપાર. ૨૩
 વેદવત્ત્વ મનાવે જ્યાંચ, સદા સત્સંગ કરેવા ત્યાંચ;
 બૂઝી બુદ્ધિને સાંભળે જન, તેનું નિશ્ચય ના રહે મન. ૨૪
 દુરાચરણીની સાંભળે વાણી, હોય દુષ્ટ પછી તે પ્રાણી;
 સદાચરણીની સાંભળે જ્યારે, સદાચરણ શીખે અદુ ત્યારે. ૨૫
 લોભી લોહીય જાત ને જાર, દુરવ્યસની દગો કરનાર;
 બુદ્ધિના કા મંડેલી ને જાંબી, તેના જે જન હોય સંગી;
 તેની વાણી સુઝે જન જ્યારે, થાય કુમતિ સુકૃત હારે. ૨૬
 સંયમીક ને પોષી સુખજી, વહે વાણી જે વેદપ્રમાણ;
 મનમનિ પમેવંત જન, તેના સુખતાનું મુકુવાં વચન. ૨૭

દરેકે

કહ્યું. તેમજ નાનકુ તેડા જાણે. દુર્મુલમાં વળે તેડા
 જમરે જાણે. તેમજ નાનકુ તેડા જાણે. દુર્મુલમાં વળે તેડા
 રિત કરે. તેડા જાણે. તેમજ નાનકુ તેડા જાણે. દુર્મુલમાં વળે તેડા

ત્રીજા બાંધવ ને સતી નારી, આપે વિદ્યા ગુરુ શીખ સારી. ૨
 મિત્ર પાંચમો છો રાખ, સાતમો તે આચાર્યજી થાય; ૩
 સારા કિત ઉપદેશક હોય, તેથી બાળ ન બગડે કાય. ૩
 કરે કુસંગમાં જન જ્યારે, કરે કુકર્મ રાધણાં ત્યારે; ૪
 કરે દેહ કુલક્ષ અનેક, નહિ સાર અસાર વિવેક. ૪
 નીચ નારી તણો કરે સંગ, પીયે ગાંજે બગાડે અંગ; ૫
 મધુપાન કરે મહામંદ, કરી દેહ કરે છે કુછંદ. ૫
 કામ-ક્રોધ વસે વપુમાંય, અતિ અવગુણ ઉપજે ત્યાંય; ૬
 દશ અવગુણ કામથી હોય, કહુ સાંભળજે જન સોય. ૬
 રમે ઘંત ને મૃગયા ખેલે, મિથ્યા દોષ કોય નેશિર મેલે; ૭
 ઉઘે દિવસે ને પરત્રિય સંગ, મધપાન ને ગાન તરંગ. ૭
 નૃત્ય વાજાંતના નાદ કરે, વળી ઘેર ઘેર જોતો કરે; ૮
 દશ લક્ષણ કામીનાં એક, મુણો ક્રોધ તણાં કહુ તેહ. ૮
 કરે આદી ને નિજ બળબાંધે, દાયના સદગુણ સહી નવશોક; ૯
 પરના ગુણમાંદે દેખે દોષ, જોલે કહણ વચન કરી રોષ. ૯
 દેખી રંકને તાડન કરે, રાખે ઈર્ષ્યા ને પરધન હરે; ૧૦
 એવા દોષમાં અવગુણ હોય, તેથી નરક પડે જન સોય. ૧૦
 અનિશ્ચલ છે પાપનું મૂળ, કરે ધર્મ યદ્રી પ્રતિકૂળ; ૧૧
 કરે દેહ નિરંતર જોડ, ધન ખુલે ને બગડે દેહ. ૧૧
 શીર્ષિ કાંતિ ને લજ્જાય, સુદ્ધિ બગડે ને આગસુ થાય; ૧૨
 ગમે વળગ્યું દેમ નવ ખૂટે, ધનવંત તણું ધન ખૂટે. ૧૨
 મરે ખૂખે સુતા સુત દારા, થાય વ્યસનીના હાસ તકારા; ૧૩
 પરનારીના વ્યસની જોડ, બહુ પાપી બને છે તેહ. ૧૩
 ધણો ધિકાર હોય આ લોકે, પરલોકમાં જમડા દોકે; ૧૪
 હોય વેરયાના વ્યસની જોડ, બને જ્ઞાન બરાબર તેહ. ૧૪
 આટલ જ્ઞાનભરી હોય જીવી, જાણો વેરયા અધમ હોય એવી; ૧૫
 કુંડ હોય ચમારના જેવો, સંગ વેરયા તણો પણ તેવો. ૧૫
 પરદાર તણું કરે દણું, તેને મામે ભમે છે મણું; ૧૬
 હુતા કેચક ગેવણ જેવા, ધયા મરણ તણે વસ તેવા. ૧૬
 કામે અધ બને નરનારી, જાય મુકત સધણું દારી; ૧૭
 યદિ મુર્ખજા કામ અંધ, જોયું નાક મર્યો મદાદ્રંદ. ૧૭
 જોયું મુક્ત માનનું મૂળ, એમ ગદ મન્યાં ધણું કુળ;

વળી જ જન હોય જુગારી, તે તો જય છે સર્વસ્વ હારી. ૧૮
 ઘૂત કલિતાણું કહેવાય રૂપ, માગે ભીખ રમે જો ભૂપ;
 જુઓ નળ ને યુધિષ્ઠિર રમ્યા, રાજ્ય ખોયાં ને વનમાં ભમ્યા. ૧૯
 ઘૂત કેરા ધણા છે પ્રકાર, જુઓ મુંબઈમાં શેર બજાર;
 વસ્તુ વેપારની હોય જોઈ, કાંઈ ઘૂત રમે છે તેહ. ૨૦
 વૃક્ષ વાહન ભક્ષણ તાણું, કાંઈ જળ તરવા રમે ધણું;
 એવાં ઘૂત રમે જન જોઈ, પામે દુઃખ અતીશે તેહ. ૨૧
 વળી મૃગયા રમે છે જોઈ, ધર્મશાસ્ત્રે તો નિંદી છે તેહ;
 થયું મૃગયા થયી બહુ પાપ, તેથી દશરથને થયો શાપ. ૨૨
 થયું પાંડુ રાજને તેવું, અતિ મૃગયામાં પાતક તેવું;
 રમે મૃગયા તે નિર્દય થાય, તેથી ધર્મ પોતાનો જાય. ૨૩
 હરે પારકા પ્રાણને જોઈ, વેર દેવા ધરે ફરી દેહ;
 પરમાટી વડે હોય પ્રુથ, દેતાં વેર સહે મહાકથ. ૨૪
 ધર્મ ઉદ્યોગ ના કરે જોઈ, જન જીવતો મરેલો તેહ;
 જના અંગમાં આળસ પેસે, પગ લાંઘીને ચારે બેસે. ૨૫
 પરનિંદા સદાય ન કરે છે, પાપ પારકાં પોતે લે છે;
 દોષરૂપ દરિદ્રી થાય, સુખ સંપત્તિ સધળી જાય. ૨૬
 નહિ હરિષ્ઠીર્તન પર હેત, જૂઠું જન્મ ગમાવે પ્રેત;
 મન આળસુનું હોય મૂઢું, જેમ સૂર્ય ન દેખે ગૂઢ. ૨૭
 એવા અવગુણ આળસમાંય, શઠ સુકૃત ના કરે કાંય;
 નિજ આત્મા શકે નહિ તારી, ખુવે આળસે હંમર સારી. ૨૮

બખબો

બખબો બાવન અક્ષર જોઈ, ઉપજે ઝંકાર માંદગી તેહ;
 તેનું નામ છે સૂક્ષ્મ વેદ, કાંઈ ગુરુ વના ના લહે લેદ. ૧
 થયાં ઝંકારનાં બે રૂપ, એક નિર્ગુણ સગુણ સ્વરૂપ;
 રહ્યો નિર્ગુણ ગગનાકાર, નહિ અક્ષરખિંદુ ઉચ્ચાર. ૨
 સ્થૂલ સૂક્ષ્મ નહિ ત્યાં કાંય, સહુ ઉપજે ખપે તે માંય;
 સહુ સમતા આવી શેષ રહે છે, તેને તત્ત્વમસિ પદ કહે છે. ૩
 થયો અક્ષરરૂપે જોઈ, જાણો સગુણ ઝંકાર છે તેહ;
 અષ્ટ અંગ ને ચાર છે પાદ, સ્વર અક્ષર ખિંદુ ને નાદ. ૪
 જ્યોતિ જ્વાળા કળા ને રૂપ, એવો ઝંકાર સગુણ સ્વરૂપ;
 કાટિ પ્રહાંડનું બીજ એહ, મહાવિષયુ છવીસમો તેહ. ૫

પ્રકા ઈશ્વર અક્ષરધામ, રામ કૃષ્ણ નારાયણ નામ;
 દોડી કલ્યાણમય ગુણ જોડ, શિવ શંકર કહેનાય તેડ. ૬
 બ્રહ્માંડ દિગ્દયગર્ભ ને માયા, આગે પાદે છે ઈશ્વર રાગ;
 અકાર ઉકાર ને જ મકાર, અર્ધમાત્રા સદિન પદ ચાર. ૭
 રહ્યો અકાર બ્રહ્માંડ સંગે, દિગ્દયગર્ભ ઉકારનું અંગ;
 રહી મકારરૂપે માયા, અર્ધમાત્રા તે ઈશ્વર ધ્યા. ૮
 તમ સાત્તિક રાજસ જોડ, ત્રણે માત્રા તણા ગુણ તેડ;
 તત્ત્વ ચોવીસ તે યજ્ઞી થાય, પ્રલકાગે તે મોદે સમાય. ૯
 સરરૂપ તો ત્રિપદ કહે છે, આગે અક્ષર ઈશ્વર રહે છે;
 કરે બ્રહ્મઉપાસન કાય, એક જ્ઞકાર બણે સોય. ૧૦
 સ્વૂલ સૂક્ષ્મ કારણ જોડ, મહાકારણ જીવના દેડ;
 લય ચિંતન કરવું ધારે, ચાર માત્રાયે પ્રણવ વિચારે. ૧૧
 સ્વૂલ બ્રહ્માંડ બલ્લીને એક, કરે અકારમાં લય છેક;
 સૂક્ષ્મ દેડ દિગ્દયગર્ભ સાર, કરે ઉકારમાં એકતાર. ૧૨
 કારણદેડ માયાદેડ સરે, તેનો મકારમાં લય કરે;
 જીવ ઈશ્વરના આકાર, અર્ધમાત્રાવિષે એકતાર. ૧૩
 પાછી એક આદ્ય થઈ રહે, લય ચિંતન તેને કહે;
 દ્વૈતભાન રહે નહિ જ્યારે, થાય શુદ્ધ સમાધિ ત્યારે. ૧૪
 જક્ત નામરૂપાત્મક જોડ, નહિ જ્ઞકારથી ભિન્ન તેડ;
 જોવું ઉપજે તેવો લય ધારે, રહે શેષ તે બ્રહ્મવિચારે. ૧૫
 સદુ ઉપનિષદોની માંય, કહી પ્રણવ ઉપાસના ત્યાંય;
 કરે જ જન નિત્ય અભ્યાસ, છૂટે બંધન માયાપાસ. ૧૬
 ધ્યાનયોગથી દર્શાય હરિ, એસે બુદ્ધિ ઠેકાણે ઠરી;
 કરે એ વિના અન્ય અભ્યાસ, તેથી બ્રહ્મ ન હોય પ્રકાશ. ૧૭
 રહ્યો અંરણીમાં અગ્નિ જોડ, મધ્યા વિના ન પામીએ તેડ;
 એમ દેડમાં દેહી રહ્યો, ધ્યાનયોગથી જય છે લહ્યો. ૧૮
 પહેલી અરણી સરીર દેડ સાર, બીજી અરણી બણે અકાર;
 ધ્યાનરૂપી મંથન હોય જ્યારે, આત્મા અગ્નિ પ્રકટ હોય ત્યારે. ૧૯
 કર્મ કાષ્ટ અનેક પ્રકાર, બાળી ભસ્મ કરે નિરધાર;
 પંચભૂતોની ધારણા ધારે, હોય જૂતની શુદ્ધિ ત્યારે. ૨૦
 કરે મૂર્તિનું પૂજન ન્યાંય, ધારે પ્રાણપ્રતિષ્ઠા તે માંય;
 પંચદેવ પ્રણવમય બલ્લી, પૂજે પ્રેમે કર્મ મન વાણી. ૨૧

જપે મંત્ર કે નામ અપાર, થાય અક્ષરરૂપ ઝંકાર;
રૂપ દેખાય દષ્ટિએ જોઈ, થયા ઝંકારથી સહુ તેહ. ૨૨
જે જે વેદવિધિનાં કર્મ, વળી બ્રાહ્મણનો જે ધર્મ;
સહુ બ્રહ્મ ઉપાસનમાંય, એથી ભિન્ન ન જાણવું કાંય. ૨૩

ભલ્લો

ભલ્લો બ્રહ્મ અરૂપ સદાય, અહંશબ્દવડે ઝાળખાય;
એક અહં બહુરૂપે થયું, બુદ્ધિએ એમ શ્રુતિ માંહે કહ્યું. ૧
દેહ માંહે અહં છે જોઈ, જડ સાથે જડાયું છે તેહ;
શીધું પંચવિધ રસ પાન, તેથી ભૂદેવો પોતાનું ભાન. ૨
માની દેહ પોતાનું આપ, તેથી ભોગવે પુણ્ય ને પાપ;
મરે અવતરે ઝાઝાં દેહ, તેની સાથે રમે જીવ તેહ. ૩
પૂર્વદેહે શીધેલાં જવાં, ફરી દેહમાં ભોગવે તેવાં;
આ લોક તથા પરલોક, જઈ ભોગવે હરખ ને શોક. ૪
મોહું બ્રહ્માંડ વૃક્ષ વિશાળ, ચૌદ લોક છે તેનાં ડાળ;
જે જે ડાળવિષે જીવ જાય, પંચ વિધ્યોરૂપી ફળ ખાય. ૫
દેહાતીત અહં છે જોઈ, શુદ્ધ શિવ સનાતન તેહ;
નથી પંચ વિધ્ય ફળ ખાતો, નિજનંદ માંહે રહે માતો. ૬
વસ્યો આકાશ અંતર વાસ, બુદ્ધિએ સાક્ષી સર્વને પાસ;
આવે જીવને કર્મફળ સોય, એને લેખી શકે નહિ ડાય. ૭
જેની આજ્ઞામાં સધળા દેવ, જાય માની કરે સહુ સેવ;
અશ્વિ અર્ક પ્રકાશિત કરે, ધીમે ધીમે તો વાયુ ફરે. ૮
મેઘ માને મુરજદા ધણી, જાણે શિશ ઉપર છે ધણી;
તેના ભયચક્રી કપે કાલ, વળી ડરતા રહે દિક્પાલ. ૯
દુહ્યસાગર સુષ્ટી ન જાય, બહુ ખીતો રહે જમરાય;
એવો અમર્ય ઈશ્વર જાણો, કહ્યું વેદે તે સત્ય પ્રમાણો. ૧૦
સખા સરખાં છે સુવર્ણ સાર, એક વૃક્ષ ઉપર તેનો ઠાર;
એક શીથો છે ફળનો આદાર, બીજો નજરે રહ્યો જોનાર. ૧૧
યયો ખાનારો નિર્બળ જાત, રહ્યો જોનારો બળવંત;
કરે દાટીમણી ઉપકાર, તેને ના લહે જીવ ગમાર. ૧૨
વિપર્ય વિવિધ રસ આદારી, મુઝ્યો પૂર્વરતેહ વિસારી;
ભોગ ખાનવા સદુચી સરે, અન્ય દેવ ઉપાસન કરે. ૧૩
મુઝ નિવ ને જન્મનો સંગી, તેને ના ભજે જીવ કુટંગી;

ફરી આવજો ને અન્યને બજે, મુખ સાંનિ મજે નદિ, ર. ૧૪
 ઘણું હંચે વિષયસુખ, લેવા, કરે દેવ અનેકની સેવા;
 એમ બહુયો બમે ભવપંથ, નથી સાંભળતો સકંઠંથ. ૧૫
 જાય પાપાંડ પંથમાં ધાયો, તેણે વિત્ત દરીને પાથો;
 મુજ મિત્ર ના મેળવે તેડ, પ્રીતે પૂતવે પોતાનો દેડ. ૧૬
 આપે પોતાના મનનો અપ, તેથી ના ટળે છવાના તાપ;
 મળે સદ્ગુરુ સાચા, જને, પૂર્વસ્નેહી મેળાવે તેને. ૧૭
 કર્મ દાગનાં તરત તજવે, દ્રષ્ટિ બ્રહ્માંડ કર્તા ભજવે;
 ફરી હંસને હંસ મેળાવે, સાચા સદ્ગુરુ તેજ હવાવે. ૧૮
 મર્યાદા

મર્યાદા મદિમા પ્રભુનો જોડ, જાણે ભક્ત પ્રભુના તેડ;
 જોનો સંકલ્પ કિંચિત્ ધાય, તેથી દ્રષ્ટિ બ્રહ્માંડ રચાય. ૧
 સરજે પાળે ને સંહારે તેડ, અતિ અદ્ભુત મદિમા એડ;
 આદ્ય અંતે મધ્યે રહે એક, રમે ઇચ્છાથી છંડ અનેક. ૨
 નથી જીવની પેઠે કલેશ, કાંય કર્મ અરે નહિ લેશ;
 સદુ સરજેલી વસ્તુ જોડ, નાશવંત છે સઘળી તેડ. ૩
 પ્રભુ એક સદા અવિનાશી, અતિ અતુલિત મદિમા પ્રકાશી;
 સદા ભક્તતણા ભયહારી, ગુણ જોના છે મંગલકારી. ૪
 જાણે મદિમા પ્રભુનો જોડ, ખરા ભક્ત પ્રભુના તેડ;
 ભજે પૂરણ આણીને પ્રેમ, કરે કામ રીતે પ્રભુ જમ. ૫
 વિના નારિતક બીજા અપાર, કરે ભક્તિ અનેક પ્રકાર;
 દાય વિષયાનુરાગી જાંત, ભજે વિષયમાટે ભગવાંત. ૬
 પ્રભુ આવે વિષયસુખ જ્યારે, બૂલી હિપકાર ભક્તિ વિસારે;
 દાય વિષયોતણું સુખ પામે, તોય ભક્તિ ધણી હર જામે. ૭
 દાય ધનતણે અર્થે ભજે છે, મળે ધન પછી ભક્તિ તજે છે;
 દાય ધનવંતા દાય ધણા, તોય ભક્ત બને પ્રભુતણા. ૮
 દાય ધન ને વિષયસુખમાંય, ભજે તૃપ્ત થયેલા ત્યાંય;
 નિજ આત્માનું કલ્યાણ ચ્હાય, કરે સુકૃત પ્રભુગુણ ગાય. ૯
 કરે પ્રભુને સમર્પણ સોય, ફળ આગા ન રાખે દાય;
 આપે રાજ્ય વિલોકનું તેને, તોય ઈચ્છા નથી કાંય એને. ૧૦
 એવા જનનું સુમુક્ષુ નામ, સદા સંતુષ્ટ પૂરણકામ;
 સોપે સુકૃત પ્રભુને જ્યારે, ફરી જન્મ થતો નથી ત્યારે. ૧૧

કાંઈ માતાથી અદકુ દેત, તેને મૃદુ વિસારી અગ્નિ;
જાગે નાસ્તિક તે નર એવા, અર્થકલ્પમાં અંગારા જેવા. ૨૮
ધર્મો

ચપ્પા ચલે કરી નરદેહ, દીધા પ્રભુએ કૃપા કરી નેદા
નીચ નાસ્તિક ના ભજે તેને, હૃદયે લખુદરામી એને. ૧
હૃદય આચારજ્ઞે શીખ દે છે, પ્રભુ બચવા નિરંતર દે છે;
તેને હનર દે છે ગમાર, અમને પગનો નથી પરવાર. ૨
કમી વેળાએ બજીએ દરિ, કરે મૃદુ પછી મરકરી;
ધનદારમાં પ્રીતિ છે એવી, નથી યાને પ્રભુપર તેવી. ૩
ચારે અકલે તો બેરી રહે છે, ધણી નિંદા ને ચાડી કરે છે;
ભાંડુ બામિની નાગેજ્યાદે, નથી નિદ્રા તો આવતી સારે. ૪
કથ્થપ્રીતન કાને ન ભાવે, ધણું હથે ને આગસ આવે;
એવા આમૂરી જીવ અભાગી, પ્રેતદેહ પામે તનુ ત્યાગી. ૫
અહો માનવો ના યશો એવા, સજે સાચા ગુરુની સેવા;
સાચા ગુરુઓનાં લક્ષણ એવાં, કથાં શ્રુતિમાંજ લેવાં. ૬
હૃદય આલ્સણ ધર્મવિચાર, લહે વેદ વેદાંતનો પાર;
તેને શરણે જવું છક્કત્યાગી, લેવો ધર્મનો ઉપદેશ માગી. ૭
દેહે આચારજ્ઞ જે વચન, લેવાં સોંપીને તન-મન-ધન;
ધર્મ પાળવો શિંસને સાટે, નવ ચાલવું બીજી વાટે. ૮
મદાવાક્ય છે બ્રહ્મની વાણી, ગુરુમુખથી કણું દ્વારે આણી;
માટે ગુરુ ગોવિંદ છે એક, માની વચન ધરવી દદ દેક. ૯
વેદવચને પગાવે નેમ, પછી પાળવા આણીને પ્રેમ;
કહું નેમ તણી હવે રીત, સદુ પાળવા રાખીને પ્રીત. ૧૦
પહેલું શૌચ કહું તુને મિત્ર, બાહ્ય-બીતર રહેવું પવિત્ર;
બાહ્યમૃતિકા જલનણું સ્નાન, મન શુદ્ધ કરે પ્રબુધ્યાન. ૧૧
બીજી સંસારી વસ્તુ જોઈ જાણે અર્થની જ્યાંલગી દેહ;
નહિ આવે મુખ પછી સાથે, આવે ધર્મ કર્યું હોય હોથે. ૧૨
માટે સંસારમાં રહી જન, ધર્મ બ્રહ્મમાં રાખવું મન;
ત્રીજે સત્સંગ કરવો લાંચ, નીતિ જ્ઞાન વિદ્યા મળે જ્યાંચ. ૧૩
નીતિજ્ઞાન વિદ્યાદીન જાહે, તજે સંગ અસાધુ છે તેહ;
દુર્વ્યસની દુર્મતિ ને પાપી, ધર્મજ્ઞાનને નાખે હથાપી. ૧૪
ખલ નાસ્તિકનો કરે સંગ, નાખે નરદેહ કરે ધર્મભંગ;

વેદ વિપ્રને દે ને ગાલ, તજે સંગ જાણી ચાંડાલ. ૧૫
 ચાંથે ચાલવું પંથે જોઈ, કહી જીવ ન હણવા કોઈ; ૧૬
 કાય પ્રાણી ન પીડે જીવું, કશું કર્મ ન કરવું તેવું. ૧૬
 થાય અખિલ તણે ઉપકાર, એવો ધર્મ સરવ થકી સાર; ૧૭
 જને જોવો કહ્યો અધિકાર, તેથી ઉલટું ન કરવું લગાર. ૧૭
 વળી પાંચમે જાણવો ભેદ, પ્રભુમુખ તણી વાણી છે વેદ; ૧૮
 ઘણી શ્રદ્ધાએ જાણવા તેહ, લહી અર્થ વિચારવો એહ. ૧૮
 નિત્ય પાઠનો રાખવો નેમ, કહ્યું વેદમાં વર્તવું તેમ; ૧૯
 વેદવચન ઘણાં છે ગૂઢ, જના પદમાં વિચાર છે પ્રૌઢ. ૧૯
 જે જે જક્તવિષે છે પંથ, જૂદા જૂદા કરેલા ગ્રંથ; ૨૦
 મૂળ જોતાં છે વેદમાં તેનાં, એવાં અમૂલ્ય વચન છે એનાં. ૨૦
 સહુ સૃષ્ટિ રચી કરતારે, વેદવચન કહ્યાં તેણી વારે; ૨૧
 અતિ અગમ અરથ છે એનો, જીવ જાણી શકે નહિ તેનો. ૨૧
 જે જે જુગમાં પાખંડી થયા, જૂદા જૂદા અરથ કરી ગયા; ૨૨
 અહો પોતપોતાનો પક્ષ, તેથી પંથ થયા બહુ લક્ષ. ૨૨
 કહ્યો વેદવિષે પ્રભુ જૂવો, કાંચે નિશ્ચે થયો નહિ તેવો; ૨૩
 કાંચે સગુણ કહ્યો સાકાર, કાંચે નિર્ગુણ ને નિરાકાર. ૨૩
 કાંચે તારીફે કરી ગાયો, કાંચે નરરૂપ જાણીને ધાયો; ૨૪
 બ્રહ્મ શબ્દ નપુંસક જાણી, ગયા કાંચે અકર્તો વખાણી. ૨૪
 ભેદવાદ કરી કરી બહુ, કરી કલેશ વઢે છે સહુ; ૨૫
 ખરો અર્થ લહે જન જોહ, કહે અનંતગુણાકર તેહ. ૨૫
 જન ધારે પ્રભુને જોવો, તેને દરસે હૃદયમાંહે સેવો; ૨૬
 મતવાદ કરે તે મૂઢ, પ્રભુમહિમા ન જાણે પ્રૌઢ. ૨૬
 છઠું લક્ષણ જાણવું એહ, સુખ દુઃખ ગણે સમ તેહ; ૨૭
 જે જે આવી પડે તે સહેવું, દૃઢ ધીરજ રાખીને રહેવું. ૨૭
 હવે સાતમું લક્ષણ જોહ, ગ્રહેવું બ્રહ્મચર્યજન વ્રત તેહ; ૨૮
 પાળે એકપતિવ્રત નારી, જાણે તેજ સદા બ્રહ્મચારી. ૨૮
 નર એકપત્નીવ્રત ગ્રહે, અન્ય નારી માતાસમ લહે; ૨૯
 બ્રહ્મચર્યજન છે તેનું નામ, જણે જીતી લીધો હોય કામ. ૨૯
 કહું આઠમું લક્ષણ એહ, નીતિ ધર્મ ન ચૂકે તેહ; ૩૦
 પ્રભુ જાણવો અંતરજમી, કાઠિ બ્રહ્માંડનો છે સ્વામી. ૩૦
 જીવમાત્રના અંતર માંય, દેખે કર્મ સકલ રહી ત્યાંય;

તેના બગ થકી દરના રહીંચ, આંખોમાં ગીને અંધ ન થઈંચ. ૩૧
 નીતિ ધર્મ ન બગટે ન્યાયે, પ્રભુ શરૂ થયો રહે ત્યાયે;
 નથી પ્રભુ વિના દાસો દાસ, નેથી દરી દરી કરતું કામ. ૩૨
 હવે નવમાનો કરવો વિચાર, સદુ મનનાણા તજવા વિચાર;
 જીવ દેહમાં આવે છે ન્યાયે, ખટ શત્રુ કરે બળ ત્યાયે. ૩૩
 મોદ દામ લોભ ને ક્રોધ, મદ મત્સર જખરાં બેધ;
 જીવ બૂંતે પોતાનું આપ, શત્રુ સાથે મળી કરે પાપ. ૩૪
 જોતે હોય વિવેકની સદાય, પ્રાયશ્ચિત્ત કરી ગુહ યાય;
 હોય ધર્મ જોના હરમાંય, બૂંતે પાપ થયું હોય કાંય. ૩૫
 શુભ શાસ્ત્રવિધિએ કરી, ધ્રુવે પાપ પોતાનાં ફરી;
 પાપ દાળી શકે નહિ જઈ, પામે નકં તણાં દુઃખ તેહ. ૩૬
 ખેતી આદિક ધંધામાંય, યાય પાપ અનિશે ત્યાંય;
 ખુલ્લ યજ્ઞ વિધિવત્ યાય, ધોઈ પાપ ને સ્વર્ગે જાય. ૩૭
 હવે દયમા તણો કહું મર્મ, નિત્ય નિમિત્ત કરવાં કર્મ;
 શૌચ સ્નાન સંધ્યાદિક જઈ, નિત્યકર્મ તો જાણવાં તેહ. ૩૮
 તણુ કાળ પ્રભુને ધ્યાય, તેનું નામ સંધ્યા કહેવાંય;
 ન્યાયે ધ્યાન પ્રભુનું ન યાય, તેનો દિવસ વાંઝીયો જાય. ૩૯
 પછી પાપ કરે છે પ્રવેશ, હોય કાટિ પ્રકારના કલેશ;
 પાપ પુરુષ કરે છે જઈ, કાળે અગે વસે છે તેહ. ૪૦
 ધણો શ્યામ વદન વિકરાળ, સહુ જીવ તણો તે કાળ;
 પ્રાણાયામ કરી શકે જઈ, બાળે પાપ પુરુષને તેહ. ૪૧
 વામ દક્ષિણ નાટીની માંઠ, રવિ ચંદ્ર તણાં બિંબ ત્યાંય;
 મધ્યે સુગમણા પાવકવંત, બ્રહ્મરંધ્રથી નાલીપર્યત. ૪૨
 તેની મધ્યે છે આત્માનો વાસ, તેજપુંજનો પરમ પ્રકાશ;
 નિત્ય ધ્યાનમાં જ જન ધારે, કાટિ જન્મનાં પાપ નિવારે. ૪૩
 હવે કર્મ નિમિત્તિક જઈ, આવે અવસર કરવાં તેહ;
 પુત્રજન્મે મહોત્સવ જઈ, શ્રાદ્ધ આદિ કરવાં તેહ. ૪૪
 મોક્ષકામના હોય જોને, કરવાં ઈશ્વર અર્પણ તેને;
 કૃણ આશા રાખે મન જઈ, મરે અવતરે ભવમાં તેહ. ૪૫

રેરે

રેરે મનમાં બધાં છે રોગ, નેથી ન હોય બ્રહ્મનો ભોગ;
 કામ વાત ને ક્રોધ છે પિત્ત, કદ્ લોભ કરે વિપરીત. ૧

થાય યોગ એ ત્રણનો જ્યારે, સનેપાત બને છે ત્યારે;
 વળી મોહ મહાદુઃખ મૂળ, તેથી થાય અતિ ઘણું શૂળ. ૨
 મદ મત્સર છે જ્વર મોટા, તેથી હાલ બને છે ખોટા;
 વળી પંચવિપયના વિકાર, દુઃખ તે થકી થાય અપાર. ૩
 દ્વેષ દંભ કપટ છલવંત, એવાં માનસરોગ અનંત;
 કરે સુકૃત જ જ પ્રાણી, તેની તરત કરે છે હાનિ. ૪
 લોહપાત્ર તપાવેલા માંય, જલચુંદ પડે એક જ્યાંય;
 જય ચણચણી તત્ક્ષણ જેવું, બળે પુણ્ય એ રોગથી તેવું. ૫
 એકાદશમું છે લક્ષણ એહ, ટાળે રોગ જતન કરી જેહ;
 કરે સત્સંગ શુદ્ધ વિચાર, તેથી મનતણા જય વિકાર. ૬
 હવે દ્વાદશની કહું રીતિ, સારી રાખવી સઘળી નીતિ;
 જરા આવે નિવૃત્તિ જ્યારે, મિથ્યા લવરી ન કરવી ત્યારે. ૭
 શુણ ગાવા પ્રભુના એમ, ઘણો અંતર આણીને પ્રેમ;
 ધર્મજ્ઞાન તણા ગ્રંથ જેહ, જેવા સાંભળવા સહુ તેહ. ૮
 લુણી લવરી કરી દિન ખોશે, જમહાથે જશે ત્યાં રોશે;
 કાયા વાચા ને મન તણાં પાપ, કરી ભોગવશે પરિતાપ. ૯
 શુણ તેરમાના કહું તેવા, માત તાત ગુરુની સેવા;
 સતી ધામિક જન વિદ્વાન, તેનું કરવું નહિ અપમાન. ૧૦
 ભક્તિ ધર્મવંતા હોય જ્ઞાની, તેને લેવા ગુરુસમ માની;
 કરે નિંદા જ સજ્જન તણી, ચઢે રીસ પ્રભુને ઘણી. ૧૧
 પ્રભુનિંદા પ્રભુજી સહે, નિંદે જનને તેનું મૂળ દહે;
 રાખે ભક્તજનોપર રીસ, તેનો નાશ કરે જગદીશ. ૧૨
 રાખે ચૌદમે પ્રભુમાંદે ચિત્ત, ધર્મ નીતિ તણી શુભ રીત;
 ચઢે હંસ તણા શુણ જ્યારે, ઘાટિ કાગડા નિંદે ત્યારે. ૧૩
 તેના શબ્દ મુણીને કાન, છોટી દેવું નહિ ધર્મધ્યાન;
 નીચ કાનનો એવો સ્વભાવ, પરવિષા ભખ્યાનો ભાવ. ૧૪
 સારી મુગંધી કાગ ન ચડાય, ખુશી સાથે ને દુર્ગંધી ખાય;
 એમ દુરિચ્છન વાયસ જેહ, નિંદે સજ્જનને શહ તેહ. ૧૫
 કલિકાળમાં કાગડા વળા, વિરજા હંસ દશે હરિ તણા;
 જેવું મુણકા મતીને વેર, મૂક પંડિતની એ પેર. ૧૬
 એમ દુરિચ્છન સંતને જ્યારે, આવે કપ્યાં અભાગીને ત્યારે;
 કેમકી દુહાલો એવે દેશ, નિગ ધર્મ ન છોડે લેશ. ૧૭

પૂજે પંદરમે પરબ્રહ્મ, રીઝે એવાં કરે શુભ કર્મ;
 જીવમાત્ર પ્રજુના જાણી, બક્ષ બ્રહ્મજ્ઞાને નરરૂપાને પાણી. ૧૮
 દ્રાઘદુઃખીયાતણાં દુઃખ દરજે, દીન જાણી દયા ધણી કરજે;
 સદુ પ્રાણીને મુખ ધણું યાય, એવો કરવો રાદાય હયાય. ૧૯
 એવો ધર્મ વસે ઉર જોને, જાણે પ્યારા પ્રજુના તેને;
 પીડે પ્રાણીને આણીને ગર્વ, એ તો રાત્રુ પ્રજુના છે સર્વ. ૨૦
 દણી પરધન મુખીયા જણાય, ધીરે ધીરે જડામૂળ જાય;
 જાણી માનવ આપસમાન, કાઈનું કરવું નહિ અપમાન. ૨૧
 કહું સોજમું લક્ષણ સાર, જૂડો કરવો નહિ અહંકાર;
 જાણી સર્વને આપ સમાન, દયા રાખવી ને દેવું માન. ૨૨
 અભિમાની કરે અભિમાન, તેથી દૂર રહે ભગવાન;
 હોય દેશભિમાની હાય, ગણે દેશીને વલ્લભ સોય. ૨૩
 હોય પંથી ધણા પ્રિય માને, પરપંથીને અધમ પ્રમાણે;
 એવા જ અભિમાની હોય, સમદર્શી ન કહેવા સોય. ૨૪
 અભિમાન કરી મરી જાય, તેથી રીઝે નહિ જગરાય;
 એવા જાણીને અગગા રહીએ, સારું નરતું કથું નવ કહીએ. ૨૫
 કહું સત્તરમો ગુણ સાર, કંઈ ચોરી ન કરવી લગાર;
 પોતપોતાના ઉદમમાંય, રાખી સંતોષ રહેવું ત્યાંય. ૨૬
 લેવી ક્ષાંત્ય કે છૂટવું જોઈ, સદુ ચોરી બરાબર તેઈ;
 હોય વસ્તુમાં ભેગ કરે છે, કરી કપટ ને પરધન લે છે. ૨૭
 લખી જુદું ને લે ધન જોઈ, મહાચાંડાલ જાણવા તેઈ;
 મૂઢી આજ હરે પરદામ, આતતાઈ છે તેવાનું નામ. ૨૮
 એવા પાપીને જ હણનાર, તેને દોષ ન લાગે લગાર;
 આતતાઈ તણે કરે સંગ, તેનું પાપે ભરાય છે અંગ. ૨૯
 અણદશમું છે લક્ષણ જોઈ, મધપાન ન કરવું તેઈ;
 બખે દેડી પદારથ જ્યારે, તેની જુદી જમી જાય ત્યારે. ૩૦
 એગણીસમે એક વિચાર, નિજ ધર્મ આચરવો એ સાર;
 પરધર્મ છે યવનો તણે, મહાકૂર ને હિંસક ધણે. ૩૧
 કરે જંગમ જીવનો આહાર, તેનો ધર્મ અશુદ્ધ અપાર;
 દુઃખ આપણને દોષ જવું, ખીજ દેહમાં જાણવું તેવું. ૩૨
 હવે વીસમાની સુણે વાત, પ્રજુ જાણવો જાણી સાક્ષાત;
 પ્રજુ સ્વામી ને હું છું દાસ, એમ રાખવો દૃઢ વિશ્વાસ. ૩૩
 ઉ. ૫

વેદવચન પ્રભુનાં જોઈ, ધણી પ્રીતિથી પાળવાં તેહ;
 પ્રભુ પૂજ્ય ને હું છું પૂજરો, હું છું સેવક સેવ્ય એ મહારો.
 હું છું સૃષ્ટિ ને સ્રષ્ટા છે નાથ, એમ સમજી રહેવું મન સાથ;
 ભક્તિ ભાવ રાખીને એમ, પ્રભુ ભજવો આણી અતિ પ્રેમ.
 એકવીસમે ભેદ છે એમાં, એક સગુણ ને નિરગુણ તેમાં;
 કરે સગુણ ઉપાસના જ્યારે, થાય ચિત્તની શુદ્ધિ ત્યારે.
 કરે નિર્ગુણ ભક્તિ જોઈ, થાય મુક્તિ ધરે નહિ દેહ;
 બ્રહ્મધ્યાન ને બ્રહ્મવિચાર, લાગે બ્રહ્મવિષે એકતાર.
 બ્રહ્મજ્ઞાન જથારથ હોય, ભણે બ્રહ્મવિષે જીવ સોય;
 આ હું જીવ ને આ છે બ્રહ્મ, ગુરુમુખથી સમજવો મર્મ.
 મનમાં મનન કરી લે તેહ, કરી નિશ્ચે ટાળે સદેહ;
 થયો નિશ્ચે તે મનમાં જ્યારે, જીવ બ્રહ્મ મળે એક ત્યારે.
 સોહમસ્મિ એ વૃત્તિ અખંડ, થયો મુક્ત છૂટે જ્યારે પિંડ;
 એવો અભ્યાસ જે જન કરે, બાળે કર્મ તો દેહ ન ધરે.
 કહી ધર્મની સીડી એહ, ચઢે પામે પરમ પદ તેહ;
 કહે વેદમાં વિચાર એવા, બીજા પંથોમાં ના મળે તેવા.

લલ્લો.

લલ્લા લોક સકળ કરતાર, કહ્યો વેદવિષે નિરાકાર;
 અજ વ્યાપક એક અખંડ, સજ પાળે હરે બહુ ઇંડ.
 પંથ વેદ વિરુદ્ધ છે જોઈ, રૂપ કલ્પે છે જૂજવાં તેહ;
 કાય નારીનો કહે છે આકાર, કાય પુરુષ કહે નિર્ધાર.
 કાય અર્ધનારીશ્વર માને, કાયે લખ્યો નપુંસક માને;
 કાય દેવ જેવું કહે રૂપ, એમ અવનવાં કલ્પે સરૂપ.
 નરનારીથી જક્ત ન હોય, કેવલ પુરુષે બને નહિ કાય;
 કરી ન શકે નપુંસક વળી, રચે નારી પુરુષ જે મળી.
 માટે અર્ધનારીશ્વર કહે છે, શિવ શક્તિ યુગલ થઈ રચે છે;
 વળી દેવરૂપે છે તેહ, મનુષ્યથી સમર્થ એહ.
 એવી કલ્પના કરનારા જોઈ, સુણો સિદ્ધાંત વેદનું તેહ;
 વેદ છે પ્રભુમુખતણી વાણી, તમે તેની ગતિ નથી જાણી.
 વેદ વ્યાપક ને નિરાકાર, કહ્યો એવો જક્તકરતાર;
 એકદેશીને આકાર હોય, કાયે ઉપજવેલું હોય સોય.
 જુઓ ઘટ એકદેશી સાકાર, તેનો કરનારો છે કુંભકાર;

એમ દેવ મનુષ્ય સાકાર, તેનો કરનારો જગજગતાર. ૮
 એકદેશી છે સધળા તેહ, નથી બ્યાપક પૂરણ એહ;
 એમ વિચારતાં કંથ જડે, કરતા કરતાનો કહેવો પડે. ૯
 ન્યારે એવું રહે નવ ધારે, કહે એકજ કર્તા ત્યારે;
 એક કર્તા કહેનામાં એહ, ઠરે પોતે પોતાનોય તેહ. ૧૦
 અગ્નિ અગ્નિને બાળે જોવો, લાગે દોષ આત્માશય એવો;
 કરે કર્તા બીજે અંગીકાર, ઠરે જે કર્તા નિર્ધાર. ૧૧
 બીજે કર્તા દોષ પહેલા તણો, વળી બીજનો પહેલો ગણો;
 બન્ને હપજલાં છે નિર્ધાર, માટે જોઈએ તેનો કરનાર. ૧૨
 બેથી ત્રીજે ન દોષ ન્યારે, ઠરે બીજનો પહેલો ત્યારે;
 બીજે પહેલાનો કર્તા ગણાય, દોષ અન્યોન્યાશય થાય. ૧૩
 હવે એ દોષ ટાળવા સાર, તણ કર્તા માને નિર્ધાર;
 થાય પહેલાનો કર્તા બીજે, વળી બીજનો કર્તા ત્રીજે. ૧૪
 તણ કર્તા જે નિશ્ચ કરે, ત્યારે ત્રીજનો પહેલો કરે;
 તણે હપજલા છે સોય, માટે કર્તાવિના નવ દોષ. ૧૫
 માટે ત્રીજનો પહેલો મનાય, તેમ ચક્ર દોષ તો થાય;
 દુરે ધંટીની પેઠે જઈ, હડીએ ચક્ર દોષ તો તેડ. ૧૬
 હવે એ દોષ ટાળવા બય, કર્તા ત્રણથી અધિક ગણાય;
 કહે પહેલાનો કર્તા બીજે, વળી બીજનો કરનારો ત્રીજે. ૧૭
 ત્રીજ કરો તો ગાથો કહે, તેનો પાંચમો છઠો સહે;
 છઠા કરો તો સાતમો થાય, એમ પંક્તિઓ આડી બય. ૧૮
 કર્તા કરા કર્તા હજી કરે, ત્યારે અનવસ્થા દોષજ દરે;
 લારે લાર ચલાવનો બય, સો વર્ષે ગણી ન રહેવાય. ૧૯
 એવી કર્તાની પેટીઓ જઈ, કીચો સાચો દસવશે નેડ;
 સાચા કર્તાનો નિર્ધનવથાય, વિનિગમના વિરહ તે દહેવાય. ૨૦
 પળી પુંચવળી દોષ જઈ, વિનિગમના વિરહદોષ નેડ;
 હજી કર્તાના કર્તા જો બહુ, એ તો સંભવે નહિ દાંડ સહુ. ૨૧
 ન્યારે સધળા તણો લોપ કરે, છેલ્લો એકજ કર્તા દરે;
 પહેલા લોપીને છેલ્લો દસવે, પૂર્વલોપ નાને દોષ આવે. ૨૨
 પૂર્વકર્તાને લોપે ન્યારે, પડે માનવો છેલ્લાને ત્યારે;
 એવી ગણબંદ મિથ્યા ધાલે, કર્તા હજીવિના નો ન આવે. ૨૩
 કોગડ સવરીમાં દાવે ન લાગે, હજી અદોષ માથામાં વાળે.

માટે કર્તા નથી સાકાર, નથી એકદેશી નિર્ધાર. ૨
 નિરાકાર ને વ્યાપક તેહ, કરે ઉત્પત્તિ સ્થિતિ લય એહ;
 હોય આકારવાળું જેહ, સધળું સાવયવ હોય છે તેહ. ૨
 બુદ્ધિ ધીધેલો છે ઘટ જ્યારે, સહુ સાવયવ દીસે છે ત્યારે;
 કરી પરમાણુ ભેળાં અપાર, હોય હોય તેનો કરનાર. ૨
 કહીએ સાવયવ વસ્તુ તો તેહ, એમ જો હોય કરતાનો દેહ;
 ત્યારે સાવયવ થાય છે સોય, જોઈએ કરનારો તેમનો દોય. ૨
 તેને સાકાર કહીએ જ્યારે, ખટ દોષ લાગે તેણી વારે;
 એકદેશી તે માનવો પડે, સધળે ક્ષમ કરી સાથે ધડે. ૨
 સ્વજ પાળે હરે સહુ કામ, સાથે ક્ષમ બને ઈશ્વરી કામ;
 એક સ્થળથી બીજ સ્થળ જાય, દોડાદોડ દશે દિશ થાય. ૨
 દ્રાવિ બ્રહ્માંડમાં એકે તકે, દેહવાળો પહોંચી ન શકે;
 હોય સર્વત્ર વ્યાપક જેહ, સધળે સરખો પહોંચી શકે તેહ. ૩
 વચો

વગ્ના વળતો વદે પ્રતિવાદી, કહ્યો વ્યાપક બ્રહ્મ અનાદિ;
 તેને હોય નહિ જ્યારે દેહ, ઠર્યો આકાશ સરખો તેહ.
 નિરાકાર ને વ્યાપક હોય, ક્ષમ જક્ત કરી શકે સોય;
 ટુંભકાર છે સાકાર જ્યારે, ઘડે ઘાટ ઘટાદિક ત્યારે.
 ભાઈ સાંભળ ઉત્તર એનો, તુંને ભેદ બતાવું છું તેનો;
 તારું દષ્ટાંત આકાશ જેહ, નથી વસ્તુ કરી પણ તેહ.
 જક્તકર્તા છે વ્યાપક એવો, સત્ય જ્ઞાન ને આનંદ જોવો;
 એક અવ્યય રૂપ અનંત, મહામંગલમય ભગવંત.
 નથી આકાશ જોવો અવસ્ત, તેની સત્તાયે વિશ્વ સમસ્ત;
 નથી ને ટુંભકારના જોવો, એકદેશી રહ્યો નથી એવો.
 હોય સાકાર ને એકદેશ, સધળે સાથે ન હોય પ્રવેશ;
 બિંદુ બીજ ચરાચર માંય, રચે ઘાટ રચિ રહી ત્યાંય.
 વિના દાય રચે છે જોવા, દાયવાળે બને નહિ તેવા;
 બુદ્ધિ દેહના દેહની માંય, જગ કેવળ હોય છે ત્યાંય.
 તેમાં પાંખીનો સુંદર દેહ, રચે કરવિના કરતા તેહ;
 દાયવાળે બને સાકાર, નવ પેસી શકે ત્યાં લગાર.
 એકદેશી ને સાકાર હોય, નાત્ર માપમાં આવે સોય;
 તેણે માપ ને વસ્તુનો થાય, તેને કાળ કરારે ખાય.

આવે પ્રમાણ માંથી આકાર, હોય જડતા પ્રકૃતિ વિકાર;
 હોય આકાર ને એકદેશ, ક્યમ સર્વમાં કરશે પ્રવેશ. ૧૦
 એમ સાંભળી કહે પ્રતિવાદી, અમે સાકાર માન્યો અનાદિ;
 તેની શક્તિ છે વ્યાપક જહ, સદુ ઠામે રહી છે તેહ. ૧૧
 તેનો ઉત્તર સાંભળો ભાઈ, તમે વ્યાપક શક્તિને ગાઈ;
 ત્યારે શક્તિ ને શક્તિવાન, થયું દ્વેત અનાદિ નિદાન. ૧૨
 અર્ધનારી ઇશ્વર થયો એહ, નથી વેદ તણો મત તેહ;
 શક્તિભાગીનો મત એવો, વેદબાહ્ય તમારાય તેવો. ૧૩
 શક્તિ વ્યાપક સધળે રહી, અજ પાળે સંહારે છે સહી;
 એવું માનવું પડે છે જ્યારે, બ્રહ્મ કહેતાં શું બય છે ત્યારે. ૧૪
 શક્તિમાંથી જો સામ્રથ રહ્યું, શક્તિવંતામાંથી સદુ ગયું;
 શક્તિવાનમાં શક્તિ ના રહી, જડતકર્તા તો શક્તિ થઈ. ૧૫
 વ્યાપક શક્તિ કર્તા કહી જ્યારે, અમે બીજું કહેતા નથી ત્યારે;
 વ્યાપક બ્રહ્મ છે કર્તા અમારો, તમે શક્તિ એવું નામ ધારો. ૧૬
 નામ ભેદ ને વસ્તુ તો એક, એકદેશી કહે તે અવિવેક;
 બ્રહ્મ વ્યાપક કર્તા જહ, સદુ સદિ રચે છે તેહ. ૧૭
 એક ઠામે એ સાકાર કહેશે, બીજા ઠામે બીજો કાણુ રહેશે;
 ઠામે ઠામે જુદા જુદા હોય, જોડા કરનારો સરવેનો હોય. ૧૮
 વ્યાપક શક્તિ કરે છે કામ, શક્તિવાળો રજો છે નકામ;
 ત્યારે શક્તિ ઠરી બળવાન, શક્તિવાળો તો કાષ્ઠસમાન. ૧૯
 પ્રતિવાદી કહે તેણી વાર, બણો શક્તિ એ તો હથિયાર;
 હોય હથિયારથી જેમ કાજ, એમ શક્તિ રચે સદુ સાજ. ૨૦
 એનો ઉત્તર સાંભળો તમે, માત્ર હથિયાર ના બને ક્યમે;
 એકદેશી અને જડ જહ, હોય હથિયાર સધળાં તેહ. ૨૧
 સધળે વ્યાપક તે નવ હોય, વિના જ્ઞાન રચે ક્યમ સોય;
 કહો વ્યાપક જો હથિયાર, કરો દૃષ્ટાંત જોઈ વિચાર. ૨૨
 ગ્રાહી વાંસડો હોયે સુથાર, છોલો કાપને આગલી ધાર;
 બીજા ભાગે ના છોલાય જેમ, એકદેશી છે હથિયાર તેમ. ૨૩
 તમે શક્તિ કહી હથિયાર, વળી તે તણો જો ગ્રાહનાર;
 એકદેશી હયાં બેડુ ત્યાંય, સધળે સદિ બને નદિ, કાંય. ૨૪
 વળી શક્તિ છે વ્યાપક જહ, કિયે રૂપે ને લક્ષણે તેહ;
 સત્ય જ્ઞાન આનંદ જો કહ્યું, તે તો બ્રહ્મતણું રૂપ કહ્યું. ૨૫

એથી બીજું કહેતાં જડઠરે, પછી સૃષ્ટિ તે ક્યમ કરી કરે;
 કહ્યું સુતાર નામ તો તેને, હોય વાંસલો વિંઝણું જને. ૨૬
 સત્ય જ્ઞાન આનંદ જેમાં હોય, સધળે સૃષ્ટિ કરી શકે સોય;
 ત્રણે લક્ષણ છે બ્રહ્મમાંય, જડ શક્તિમાં તે નથી કાંય. ૨૭
 જડે કર્તાપણું નવ થાય, એક દેશમાં રહે સદાય;
 માટે સાકાર મન નથી શુદ્ધ, સહુ કલિપત છે વેદવિરુદ્ધ. ૨૮

શરણો

શરણા સાકાર દીસે છે જહ, તે તો પંચભૂતોનો છે દેહ;
 પહેલી સૃષ્ટિ રચી કરતારે, કર્યો શબ્દ પ્રગટ તેની વારે. ૧
 ફેદ્યો શબ્દ તે શૂન્યની માંય, થયું આકાશ તે થયી ત્યાંય;
 તાળી પાડતાં ગરજ છે જહ, રૂપ આકાશ બાણવું એહ. ૨
 થયો સ્પર્શ આકાશથી સાર, તેથી પવન થયો નિરધાર;
 થયું પવન થયી વળી રૂપ, તેથી તેજ થયું છે અનૂપ. ૩
 થયો તેજ થયી રસ જ્યારે, જલ પ્રકટ થયું તેની વારે;
 જલ માંહીથી ગંધજ થયો, ઠરી પૃથ્વીરૂપે રહ્યો. ૪
 પંચમહાભૂત કહેવાય એહ, સેળભેળ કર્યો સહુ તેહ;
 પહેલું ઈંડ બનાવ્યું એક, પછી ઘીઘો પ્રભુએ વિવેક. ૫
 એક પુરુષ બીજી નારી, તેની બેડી બનાવી સારી;
 તત્ત્વસંયોગે ચેતન થયાં, પણ જ્ઞાનવિના મૂઠ રહ્યાં. ૬
 દશ ઇંદ્રિ અંતઃકરણ જહ, તેમાં મૂક્યાં પ્રભુએ તેહ;
 થયાં તોય સુષુપ્તિરૂપ, મૂક્યો અંશ પછીથી અનૂપ. ૭
 સત્ય જ્ઞાન ને આનંદ જહ, આબ્યાં અંશમાં લક્ષણ એહ;
 થયાં જાગૃત ને આત્માર, બલ બુદ્ધિ ને જ્ઞાન અપાર. ૮
 તેનું આદિપુરુષ છે નામ, પ્રજા તેની છે લોક તમામ;
 વેદ કરો છે કર્તા એહ, તેથી આદિગુરુ છે તેહ. ૯
 ધર્મ ઐશ્વર્ય જ્ઞાન વૈરાગ્ય, લક્ષ્મી શ્રીર્તિ સમેત સુભાગ્ય;
 ખટ ભાગ્ય માટે ભગવંત, ભજે સગુણ ઉપાસક સંત. ૧૦
 કરે સગુણ ઉપાસન જ્યારે, મળે દૈહિક સુખ સહુ ત્યારે;
 ભજે નિર્ગુણ બ્રહ્મને જહ, પામે આત્મતાણું સુખ તેહ. ૧૧
 પંચ વિષયો થયી સુખ હોય, સુખ દૈહિક કહીએ સોય;
 બ્રહ્મ આનંદનું સુખ જહ, સુખ આત્માનું કહીએ તેહ. ૧૨
 મળે વહાણું અતીશે જ્યારે, પામે સુખ અતીશે ત્યારે;

સદુધી આત્મા છે વદાલો અપાર, એનું બ્રીજું નથી નિર્ધાર. ૧૩
 સદુને વદાલું કાગે છે ધન, ધન કાગે સદે સદુ તન;
 હંચાં નીચાં કરે છે કર્મ, ધન કાગે જનો કરે ધર્મ. ૧૪
 વળી ધનથી છે વદાલી નારી, ધન ખરચીને પરખે છે પ્યારી:
 તેથી પુત્ર છે વદાલો જ્યારે, સદુ સાંચેલું સોંપે છે ત્યારે. ૧૫
 વદાલો પુત્રથી પોતાનો દેહ, પુત્ર જતાં જવા ન દે તેહ;
 હોય બુદ્ધનો કે દેવે બળતો, પૂઠે બાપ પડે નહિ બળતો. ૧૬
 એવા દેહથી વિપયસુખ પ્યાર, સદે કદ તે પામવા સાર;
 દમે ઇંદ્રી કરે તપયાગ, ધણ સ્વર્ગના પામવા ભોગ. ૧૭
 સ્વર્ગભોગ થઈ વળી ધણું, સુખ જાણવું આત્માતણું;
 આત્મા સુખ હચે છે જોડ, જાણે કાલિક સ્વર્ગસુખ તેડ. ૧૮
 દેહદમન કરે બહુ જ્યારે, પામે સ્વર્ગતણું સુખ ત્યારે;
 હીણપુણ્યે ચોરાશીમાં જાય, વળી દેહ ધરી અથડાય. ૧૯
 સદુ ઇંદ્રીય-વિપયસુખ એવું, નથી અશય આત્માના જવું;
 ધણી વદાલો છે આત્મા જમ, તેના સુખતણી અવધિ તેમ. ૨૦
 જાણી હિતમ સર્વથી આવું, આત્મજ્ઞાની સર્વને થાવું;
 પ્રિય આત્મા પોતાનો જોડ, જન તારી શકે નહિ તેડ. ૨૧
 આત્મધાતી તો જાણવો તેને, નથી ઉદ્ધારી ચક્રતો એને;
 પોતે પોતાનું આપ બુઝાડે, તેને બીજે તે કયમ કરી કાઢે. ૨૨
 સાધન પોતે પોતાનાં ના કરે, ત્યારે બીજાથી કયમ કરી તરે;
 પડે પોતે મહાજલમાંય, હોય ચરણ હણાવે ન કાંય. ૨૩
 નવ ગ્રાસે કશોય આધાર, મરે તેજ બૂટી નિર્ધાર;
 માટે તરવાનાં સાધન સાર, નર ના કરે તેજ ગમાર. ૨૪

પદ્યો

પપ્પા પદ્મ શત્રુ ન જીતાય, નિત્રે નરક વિષે લાઇ જાય;
 કામ ક્રોધ લોભ મદ ગર્વ, હર્ષસહિત છે શત્રુ એ સર્વ. ૧
 પેસે જીવના મનમાં જ્યારે, બહુ સંકલ્પ હોઈ છે ત્યારે;
 મન અંચલ થાય છે તેથી, ઉપજે કાટી મનોરથ એથી. ૨
 અતિ આરંભે કંઈ કંઈ કામ, પલભાવ કરે નહિ કામ;
 કરે શત્રુને કબજે કાચ, શંકે સુકૃત ઉપજવી સોચ. ૩
 ધણું જ્ઞાન થયું હોય જોને, શત્રુ ધેરી શંકે નહિ તેને;
 જ્ઞાની અજ્ઞાની સરખા દેખાય, સદુ કામ તે કરતા દેખાય. ૪

બેમાં અંતર છે ભાઈ એવો, એક ભૂચર ખેચર જોવો;
 જ્યારે ચોક્કર લાગે હાથ, ત્યારે ખેચર હડી જાય. ૫
 રહે ભૂચર ત્યાં ને ત્યાં, બળી જાય છે પાવકમાં; જ
 જ્ઞાની કર્મ કરે છે જોઈ, નથી બંધન પામતા તેહ. ૬
 શુક સનકાદિક બહુ યોગી, તેવાજનક આદિક સહુ ભોગી;
 કર્મકાંડી વસિષ્ઠિ આદિ, હુતા જ્ઞાની સકલ ધ્રુવવાદી. ૭
 જ્ઞાની કર્મ કરે સહુ કાચ, પણ આસક્ત તેમાં ન હોય;
 જથી પાપરહિત થવાય, કરે એવા ઉપાય સદાય. ૮
 પાપ કર્મ અજ્ઞાની તો કરે, બહુ આસક્તિ તેમાંય ધરે;
 જ્ઞાની અજ્ઞાનીમાં ભેદ એહ, કાચ જાણે છે જ્ઞાની તેહ. ૯
 સત્ય સાચવે સંસાર માં, ત્યારે આત્મા પોતાનો ત્યાં;
 કાચ આરંભથી અળસાય, કરી લાંબા ને જીવેથી જાય. ૧૦
 અતિ અજ્ઞાને શરીર ખુણે છે, આત્મઘાતકી શાસ્ત્રમાં કહે છે;
 તેનું કારણ કહું છું એક, તે જોજો કરી વિવેક. ૧૧
 કરવા પાપના આરંભ જોઈ, મના શાસ્ત્રોમાં ટીકા છે તેહ;
 હોય પુણ્યના આરંભ સાર, નથી શાસ્ત્રોમાં ટીકા નકાર. ૧૨
 કાચ કહેશે જ આરંભ સહુ, હોય પાપ ભરેલા બહુ;
 મત જાણવો ખોટો તેનો, જુઓ શાસ્ત્રોમાં વિવેક એનો. ૧૩
 પુણ્ય-પાપના મારગ જોઈ, શાસ્ત્રમાત્રમાં કહ્યા છે એહ;
 પુણ્યમાર્ગ પાપ હરે છે, એવું સર્વેનાં શાસ્ત્રોમાં કહે છે. ૧૪
 વેદ-આજ્ઞાએ ચાલે છે જોઈ, નથી પાપે લેવાતા તેહ;
 કૃષ્ણે ગીતા અર્જુનને કહી, આતતાઈને હણવા સહી. ૧૫
 આતતાઈને મારે જોઈ, નથી પાપે લેવાતા તેહ;
 હણ્યા અર્જુને જો નવ હોય, થાત પાપી પ્રજા સહુ કાચ. ૧૬
 એકબીજાનું લૂંટી જાય, મોટું મત્સ્ય નાનાને ખાય;
 એમ સૃષ્ટિ સકલ છે જોઈ, વિના કાળ પ્રલે હોય તેહ. ૧૭
 આતતાઈ ઘણા છે આજ, જુઓ કેવાં કરે છે કાળ;
 કાચ જુઠા તો લેખ લખે છે, ધન લોકોનું તે હરી લે છે. ૧૮
 કા બાળે છે અન્ન ને ઘાસ, કાચ વિખથી કરે છે નાશ;
 કા કરે છે ચોરી ને જરી, કા લેઈ જાય છે પરનારી. ૧૯
 આતતાઈ છે એવાનું નામ, આજ હોય છે ગામે ગામે;
 તેને રાજ ના દંડે જ્યારે, દોષ રાજને લાગે છે ત્યારે. ૨૦

હુતો અર્જુન જ્ઞાની નરેશ, પાપી રહિત કર્યો સદુ દેશ;
તેને પાપ નં લાગ્યું ક્યાંય, ગયો અતે તે વૈદ્યુઠમાંય. ૨૧
એમ પાગે પોતાનો ધર્મ, તેને કાંય અડે નહિ કર્મ;
નિજ ધર્મ તજી દે જોડ, ધણો પાપી કહેવાય છે તેડ. ૨૨

ઈતિ જ્ઞાનકકો સંપૂર્ણ

૨-છાંદોગ્ય સાર

દોહા

શિષ્ય કહે સખા વિષે, કહ્યું વિધિએ જોઈ;
 સર્વેના હિનકારણે, કહો કૃપા કરી તેહ. ૧
 વળતા ગુરુ વાળી વદે, સાંભળશિષ્ય સુઝણ;
 આત્મજ્ઞાન વિધિએ કહ્યું, તે કહું તુને પ્રમાણ. ૨
 જે અત્યંત દુર્લભ છે, જુઝા જેનું નામ;
 જે પ્રત્યક્ષ છે સર્વમાં, તે આત્મા સુખધામ. ૩
 સર્વ અનાત્મા વસ્તુથી, અતિશય વધારો જોઈ;
 અહંકારાદિકથી પરે, આત્મા કહીએ તેહ. ૪
 મિથ્યાકૃણ જથી મળે, એવાં સઘળાં કર્મ;
 તેને કહીએ પાપમય, છે દુઃખદાયક પરમ. ૫
 તેના આશ્રયભૂત છે, સ્થૂણ ને સૂક્ષ્મ દેહ;
 આત્મા અળગો તે થયી, અપહત પામ્યા તેહ. ૬

છપ્પા

જરા મરણ ને શોક, મોહ વળી જમાં રહે છે;
 ક્રુધા પિપાસા થાય, એહ પટ ઉર્મી કહે છે.
 દેહ તથા મન પ્રાણ, વિષે એ ધર્મ રહ્યા છે;
 આત્મા તેથી લિન્ન, નિત્ય નિર્લેપ રહ્યા છે.
 વળી વિજર વિમૃત્યુ વિશોક છે, ક્રુધા તૃપા જમાં નહી;
 સત્ય કામ સંકલ્પ સત્ય, એ આત્મા જાણો સહી.

દોહા

દેહ ઇંદ્રિ મન પ્રાણનો, જ્યાં સુધી અધ્યાસ;
 જન્મ મરણ સંસારનો, થાય ન ત્યાં લગી નાશ. ૧
 જ્ઞાન થાય આત્માતણું, ટળે દેહઅધ્યાસ;
 જન્મ રજ્જુ જાણ્યા પછી, મટે સર્પનો ત્રાસ. ૨
 સંસારી આત્મા વિષે, સંકલ્પ ઉપજે જોઈ;
 સ્વપ્ન તણી પેરે સહુ, વૃથા થાય છે તેહ. ૩
 આત્મા આપ લક્ષ્યા પછી, દેહ અહંતા જાય;
 મિથ્યા દેખે જગતને, તો સંકલ્પ ન થાય. ૪

થાય કદાપિ કંઠપના, તર્ત તેજ બની જાય;
 બની જાય છે તર્ત સાં, કારણ જાણો એહ;
 જ્ઞાની પદાર્થમાત્રને, બ્રહ્મ ગણે છે તેહ. ૬
 સત્યરૂપ આત્માતણા, સંકટપ સત્યજ હોય;
 ઉપજેલા બુદ્ધિ થકી, વૃથા થાય છે સોય. ૭
 અધિષ્ઠાન આત્મા થકી, ઇન્દ્રિયિક જ દ્વાય;
 જ્ઞાની બિન ગણે નહિ, સત્ત થાય છે સોય. ૮
 ધર્મ સકળ સંસારના, છે બુદ્ધિની માંય;
 તેથી વિલક્ષણ આત્મા, તેમાં નવ રહે કાંય. ૯
 અધિકારી જનમાત્રને, જાણ્યો જોઈએ જહ;
 જાણ્યાતણો પ્રકાર જ, કહું છું તમને તેહ. ૧૦
 બ્રહ્મચર્ય આદિક સકળ, સાધન સંપન્ન થાય;
 બ્રહ્મવેત્તા ગુરુ જોઈને, તેને શરણે જાય. ૧૧
 સમિધાદિક કરમાં ગ્રહી, જલું ગુરુને શણું;
 વાક્ય કહે વેદાંતનાં, તે સાંભળવાં કરું. ૧૨
 પ્રમાણુગત અસંભાવના, તેમાં ભગતાં જાય;
 અસંભાવના અપ્રમેયની, મનન થકીજ પજાય. ૧૩
 ટળશે વિપરીત ભાવના, નિર્દિધાસે નિર્ધાર;
 એ અવ્યાસ કર્યા થકી, થઈ રહે સાક્ષાત્કાર. ૧૪

ચોપાધ ત્રિતાલ

ખરા ખોટાનો સંશય થાય, અસંભાવના તે કહેવાય;
 વેદાંતવાક્ય સુભાનાં ના રહે, તે પ્રમાણુગત સંશય કહે. ૧
 મનન કર્યાથી નિર્વય હોય, પ્રમેયગત તો કહીએ સોય;
 અવજો અર્થ સમજ જનજેહ, વિપરીતભાવના કહીએ તેહ. ૨

સોરઠા

વેદાંત તાણું વચન, અદ્વૈત પ્રતિપાદક દસે;
 તે પ્રતિપાદક અન્ય, સંશય એજ પ્રમાણુગત. ૧
 સત્ય જીવ બ્રહ્મભેદ, કે અભેદ સાચો દસે;
 એ સંશય ઉચ્છેદ, થાય મનનથી પ્રમેયનો. ૨
 સત્ય ગણે જ દેહ, જીવ બ્રહ્મ જુદો ગણે;
 નિર્દિધાસથી તેહ, ટળે એ વિપરીત ભાવના. ૩

ચાપાઈ ત્રિતાલ

એમ કરતાં વેદાંત વિચાર, આપે થઈ રહે સાક્ષાત્કાર;
 સર્વાત્મભાવ પામે સોય, ભેદ ભાવના ન રહે કોય. ૧
 સર્વ પદાર્થ પ્રાપ્તજ થાય, સકળ લોકમાં તે પૂજય;
 આત્મારૂપ સકળ તેને લહે, માટે પ્રાપ્તિરૂપ થઈ રહે. ૨
 કહ્યું જ્ઞાન બ્રહ્માએ જોહ, દાનવ દેવે સુણીઈં તેહ;
 પોતપોતાને સ્થાનકે ગયા, પછી વિચાર મન માંહે થયા. ૩

દોહા

ઈંદ્રે સઘળા દેવને, કહી સંભળાવી વાત;
 આત્મજ્ઞાનઆવ્યાવિના, સુખન મળે સાક્ષાત. ૧
 સકળ લોકની સંપદ, જ્ઞાને પ્રાપ્તિ થાય;
 એવો બ્રહ્માએ કહ્યો, જ્ઞાન તણો મહિમાય. ૨
 ભોગ્ય પદાર્થ સર્વની, વિણ શ્રમ પ્રાપ્તિ હોય;
 માટે મારે જાણવા, યોગ્ય વસ્તુ છે સોય. ૩
 દાનવ શત્રુ આપણા, છિદ્ર તણા જોનાર;
 ભેદ ન જણે આપણો, કરવા તેહ પ્રકાર.
 સાવધાન રહીને સહુ, સાચવજો આ સ્થાન;
 હું બ્રહ્મા પાસે જઈ, શીળી લાવું જ્ઞાન.
 વળતી સર્વે દેવને, આપીશ હું ઉપદેશ;
 તેથી દાનવમાત્રને, સહેજે છૂતી લેશ.
 ઈંદ્રે સઘળા દેવને, કહી વાર્તા જમ;
 દાનવમાં વિરોચને, કહી સંભળાવ્યું તેમ.
 ઈંદ્ર વિરોચન બે જણા, ચાલ્યા બ્રહ્મા પાસ;
 આત્મતત્ત્વને જાણવા, મનમાં મોટી આશ.
 દોહ મન જાણે નહિ, એવો હુતો ભાવ;
 દેવજોગથી તે સમે, એવો બન્યો બતાવ.
 જોવેલા બ્રહ્મલોકમાં, ઈંદ્રે કયો પસાર;
 વિરોચન પણ તે સમે, આવી મળ્યો તે ધાર.
 બે જાણના મનને વિષે, હનો પરસ્પર દ્રેષ;
 નિજ સ્વાર્થને સાધવા, બાલ ન જાણ્યો લેશ.
 બુદ્ધિવંત છે બે જણા, સંયી ચાલ્યા સાથ;
 સમિધાદિક વસ્તુ સહુ, હેને લીધી હાથ.

આત્મતત્ત્વને જાણ્યા, આતુર દેના અપાર; ૧૩
 પ્રભાને ચરોણે જઈ, નમન કર્યો બહુ વાર.
 કર જોડી ઉભા રહ્યા, ઇંદ્ર વિરોચન રાય; ૧૪
 પ્રભા તેના મનતણે, જાણી ગયા અભિપ્રાય.
 ઇંદ્ર વિરોચન બે બાણ, છે બળ શુદ્ધિ નિધાન; ૧૫
 ઇચ્છે છે અંતર વિષે, સેવા આત્મજ્ઞાન.
 અભિમાની છે અનિષણ, વળી એક એક માંવેર; ૧૬
 તેનો ગર્વ ઉતારવા, કરવી કાંઈક પેર.
 એમ વિચાર કર્યો અજ, પોતાના મન માંય; ૧૭
 બત્રીસ વર્ષ થતાં લગી, આદર ન કર્યો કાંય.
 અજ અવશું જાણી રહ્યા, કહ્યું સુણે નહિ કન; ૧૮
 ઇંદ્ર વિરોચન રાયનું, કહ્યું ધણું અપમાન.
 બત્રીસ વર્ષ થતાં લગી, કર્યા સકલ સુખલાગ; ૧૯
 કર જોડી ઉભા રહ્યા, ધરી ગુરુપદ અનુરાગ.
 જે દોઈ મહારાજતણે, અપરાધી હોય દાસ; ૨૦
 કર જોડી સામે રહે, કરે કૃપાની આશ.
 આધીન થઈ ઉભા રહ્યા, ઇંદ્ર વિરોચન એમ; ૨૧
 વાર વાર વિનનિ કરે, પ્રભા રીઝે જમ.
 પ્રલયર્થ ધારી રહ્યા, ત્યાગ કરી ભવભોગ; ૨૨
 આત્મ તત્ત્વને ઇચ્છતાં, ગયો ગર્વ ભય રોગ.

આપાઈ ત્રિતાલ

વર્ષ બત્રીસ વહી ગયાં જ્યારે, બોલ્યા જગતપિતામહ ત્યારે; ૧
 અહો ઇંદ્ર વિરોચન વીર, શા માટે સહો દુઃખ સારીર.
 સ્થૂળ ભોગ ત્રિશુવન જઈ, આપ્યાં તમને ઈશ્વરે તેહ; ૨
 દુઃખે પામવા જોગ પ્રલલોક, તેમાં આવી સહો શીઠ શોક.
 એવું વચન વિધિએ કહ્યું જ્યારે, બોલ્યા ઇંદ્ર વિરોચન ત્યારે; ૩
 અપહત પાપાપ્મા આત્માનાં નામ, જૂમા અપાર સુખતણું ધામ.
 તેને જાણે જથારથ જન, હોય અજિત અજરામર તન; ૪
 ભોગ્ય વસ્તુ છે જગમાં જઈ, પામે શ્રમ વિના સધળી તેહ.
 સમા મધ્યે આપે એમ લાખ્યું, અમે સાંભળી ઉરમાં રાખ્યું; ૫
 આવ્યા સરણે જાણી ગુરુ દસ, વર્ષ વ્યતીત થયાં બત્રીસ.
 ભોગ સકળ ઈંધા પરિત્યાગ, રાખ્યો તવ પદમાં અનુરાગ; ૬
 કરો કૃપા હવે જગનાથ, આપી ઉપદેશ કરો સનાથ.

દોહા

એવો ઇંદ્ર વિરોચને, વિનય કર્યો બહુ વાર;
 મંદ હાસ્ય કરી બોલીયા, બ્રહ્મા દેવ ઉદાર. ૧
 પ્રથમ જાતને વિષે, દક્ષિણ આત્મા જોઈ;
 રહે છે દક્ષિણ નેત્રમાં, કહ્યો વિધિએ તેહ. ૨
 પુરુષ પ્રસિદ્ધ પ્રકાશમય, દક્ષિણ નેત્રે વાસ;
 તેછે સહુનો આત્મા, અજર અમર અવિનાશ. ૩
 શોક મોહ જને નહિ, ક્ષુધા પિપાસા ડાય;
 સત્યકામ સંકલ્પ સત્ય, અપહત પાપમા સોય. ૪
 સર્વ પ્રકાશિત આત્મા, ભયવર્જિત બ્રહ્મરૂપ;
 જોનારો છે જગતનો, ઉજ્જવળ જ્યોતિ અનૂપ. ૫

છાયા

બ્રહ્માએ સાક્ષાત, સત્ય આત્મા કહી દીધો;
 ઇંદ્ર વિરોચન મૂઢ, અર્થ અવળો ગ્રહી લીધો.
 જમ ગોળ છે મિથ, મધુરો સદા સ્વભાવે;
 પિત્તરોગી હોય જીભ, તેહને કટુતા આવે.
 તેમ વિષય સંસ્કારના, વિકાર મનમાં જાગીઆ;
 અન્ય અર્થ કરી કલ્પના, ગુરુને કહેવા લાગીઆ.

દોહા

હે ભગવંત આ દેહનું, પ્રતિબિંબ છે જોઈ;
 છાયા તેની નેત્રમાં, છે દીકામાં તેહ. ૧
 તે છાયાને આત્મા, તમે કહ્યો નિર્ધાર;
 એમ અમે બુદ્ધિબળે, દીઠું છે બહુ ઠાર. ૨
 જવું કહો છો નેત્રમાં, તેવું દર્પણ માંલ્ય;
 સ્વચ્છ નીરને ખડ્ગમાં, તેવું દીસે ત્યાંય. ૩
 હે ભગવન્ આત્મા તમે, કહ્યો નેત્રની માંય;
 તે દ્રષ્ટારૂપે કરી, સંભવતો નથી કાંય. ૪
 જ નરને છાયા તાણું, સ્વરૂપ જોવું હોય;
 તે નર કેવળ નેત્રમાં, દેખી ન શકે સોય. ૫
 તમે કહ્યો છે નેત્રમાં, છાયા આત્મા સાર;
 દર્પણ જળમાંહે અમે, કહ્યો કરી નિર્ધાર. ૬
 તે સધળી છાયા વિષે, સાચી કાણ મનાય;

તે નિશ્ચય અમને કહેા, જયી સંશય જાય. ૭
 ઈંદ્ર તથા વિરોચને, એમ કહ્યું જે વાર;
 બ્રહ્માએ મનમાં લણા, મૂર્ખતાણા સરદાર. ૮
 પોતાને મનમાં ગણે, પંડિત આપ પ્રવીણ;
 સત્યસ્વરૂપ સમજ્યા નહિ, એવા અમુક્સહીન. ૯

ઓપાઈ ત્રિતાલ

હવે નિજ અનુભવ અનુસાર, બોલ્યા બ્રહ્માજી તેણીવાર;
 જાણો દર્પણ આદિક માંધ, સાક્ષીરૂપ રથો છે ત્યાંય. ૧
 આનંદરૂપ અખંડ અપાર, નામરૂપ સદુતો આધાર;
 તે આનંદ સ્ફુરણ છે અધે, ના કંઈ ઘટે ને ના કંઈ વધે. ૨
 એવો ઉપદેશ કરીને ત્યાંય, લાગ્યા વિચારના મન માંધ;
 પ્રથમ ઈંદ્ર વિરોચન બેને, આનંદરૂપ કહો દુતો એને. ૩
 પણ બુદ્ધિને દોષે કરી, કંઈ ઉપદેશ ના લાગ્યો જરી;
 કર્યો ઉપદેશ બે બે વાર, તોય છયા માની નિર્ધાર. ૪
 એમ બ્રહ્માએ કરી વિચાર, કર્યો ઉપદેશ ત્રીજી વાર;
 તમે પાત્રવિષે જળ ભરે, પછી તેમાં નિરીક્ષણ કરે. ૫
 તેમાં દેખો પ્રતિબિંબ જેવું, મને આવીને કહેજે એવું;
 એવું કહેવાનું કારણ ત્યાંય, હવે બ્રહ્માના મન માંય. ૬

દોહા

જોશે જળ દર્પણ વિષે, ઈંદ્ર વિરોચન બેઠે;
 છયા તેમાં દેખશે, અનિત્ય માનશે તેદ. ૧
 ઉપાધિઓના બેઠથી, જે પરિણમી હોય;
 અનિત્યતા જાણી કરી, આત્મા ન કહે હોય. ૨
 સ્ફુરણરૂપ સાક્ષી સદા, રહે છે બાહ્ય માંધ;
 એવો સાક્ષી આત્મા, જાણી લેએ ત્યાંય. ૩
 એ વિચાર બ્રહ્માજીના, મનમાં દુતો જોડ;
 મદાઅભિમાની બે જાણા, અવશ્ય સમજ્યા એદ. ૪
 દર્પણ આદિ પદાર્થમાં, છયા જે દેખાય;
 કર્યો છયા આત્મા કરી, અતીત્ય એને સદાય. ૫
 એમ બ્રહ્માએ બે જાણા, માની બેઠ જોડ;
 તે હવે સમજ્યા કહું, તે ગજરામે એદ. ૬

ચોપાઈ ત્રિતાલ

ઉદ્ભટું સમજ્યા કહીશું જ્યારે, માનભંગ થશે એ ત્યારે;
 માનભંગથી આવશે કાળ, તેથી સરશે નહિ કાંઈ કાળ.
 વિવેકશુદ્ધિનો યારો નાશ, નહિ આવે વળતી વિશ્વાસ;
 મારે શાસ્ત્રપ્રમાણ છે એવું, કહીએ શિષ્યથી સમજાય તેવું.
 શિષ્ય દોષ છે પણ પ્રકાર, ઉત્તમ મધ્યમ ને મંદ વિચાર;
 સાન્નિદ્ય શુદ્ધિ દોષ વિશેષ, રાજસ તામસનો દોષ લેશ.
 ઉત્તમ શિષ્યનાં લક્ષણ આઠ, ૩૨ સમજે જથ્થારથ તેહ;
 જેમાં દોષ રહેયુષ્ય ધણો, લેશ સાત્ત્વિક તામસ તણો.
 તેને માધ્યમ શિષ્ય કહેવાય, ઘણી બુદ્ધિથી સમજી જાય;
 ધણો દોષ તમેયુષ્ય જેમાં, લેશ સાત્ત્વિક રાજસ તેમાં.
 મંદ શિષ્ય છે તેનું નામ, લોહ પૂછતો ધમો ધમ;
 સારું સારું સાંભળતો કરે, કદ નિશ્ચય કરી નવ કરે.
 દોષ શિષ્ય તણુ યુગ જેવો, પદેલા યુગ્યે તે જાણી લેવા;
 જેનું સમજ્યામાં આવે જેને, તેવો ઉપદેશ કરવા તેને.
 એવું પ્રજ્ઞાન મનમાં જાણી, બોલ્યા શિષ્યાની પ્રત્યે વાણી;
 મહુ જાદિ પદારથમાંથી, રહે છે વ્યાપક આત્મા ત્યાંય.

દોહડા

પ્રથમ મેં તનને કર્યો, કૃપા અંતર બાજ;
 તે મરી ગયા તમે, અદ્ય કહી સા કાળ. ૧
 મેલી જ્ઞાતિ મેળની, પ્રગટ કરી નહિ કાંય;
 નાર બરી એક પાવનું, કયુ જેનાતું ત્યાંય. ૨
 મેલું વચન વિરચીતું, ઉત્તમે કરી અંગીકાર;
 હવે પૂરી એક પાવનું, એકું તેવી વાર. ૩

ચોપાઈ ત્રિતાલ

વચન વચન પામે મનમાં, સમજાવે પેનાત્યા કલા;
 જાણ કહે એવનું દો કરી, કલ્પ તત્ત્વને નિશ્ચય કરી. ૧
 તમે એક એક જેને કલ્પ કહે, વિવેચન બોલ્યા તેમ;
 દો ભવનના મેળે કરી કરી મેલું નામ પાવનું બરી. ૨
 મારે શિષ્ય તુલ્ય સરોવરે, દેહ આત્મારે દોહા તેમ;
 મેલું વચન તમે જે ને મેલું વિવેચન કહે વિચર. ૩
 મેળવે એક વિવેચન મેળ, એવનું પાવનું મેળે કહે

બોધ અમારો નિષ્ક્રમ ગયો, જાણી એક અનિચય ગયો. ૪
 પ્રજાએ મન કર્યો વિચાર, દાવે કરવો ધ્યાન પ્રકાર;
 એ એ જાણુની શુદ્ધિ માંગ્ય, વિચિત્ર દોષ રહ્યો છે કાંચ. ૫
 તેથી બોધ અમારો જોડ, વિપરીત અહણ કરે છે તેડ;

દોહરા

પરથમ સુક્ષ્મ રીતથી, આત્મા અમ્મ માંજ;
 દ્રષ્ટા સર્વ પ્રપંચનો, કહ્યો હતો મેં ત્યાંજ. ૧
 તેમાં પણ એ એ જાણે, માની ખયા આપ;
 આનંદરૂપું લયો નહિ, એજ એમનું પાપ. ૨
 વળતી મધ્યમ રીતથી, દર્પણજળની માંજ;
 આત્મા જોવાનો કહ્યો, તોય છયા અહીં ત્યાંજ. ૩
 વળતી મૃદુ રતિ વડે, બોધ કર્યો તો એમ;
 નીર ભરી એક પાત્રમાં, જોજો દ્રષ્ટા તેમ. ૪
 તે ત્રીજા ઉપદેશમાં, અહો એટલો સાર;
 છયા પરિણામી ગણી, દેહ અહો જોનાર. ૫
 નિશ્ચય કીધો દેહનો, તેનું કારણ એહ;
 અમ્મ આદિ પદાર્થમાં, છે જોનારો દેહ. ૬
 દેહ એજ છે આત્મા, સમજ્યા એવું મૂઠ;
 હવે કયા ઉપાયથી, સમજે આત્મા ગૂઠ. ૭
 તે ઉપાય તે એજ છે, દેહ અનિત્ય જણાય;
 તો જોનારો દેહનો, સાક્ષી નિશ્ચય થાય. ૮

બોધાર્થત્રિતાલ

એમ વિધિએ કર્યો વિચાર, કહ્યો પછીથી અન્ય પ્રકાર;
 ઉત્તરાવી ઘો નખ ને કેશ, વળતી ધારો નૌતમ વેશ. ૧
 નવાં વસ્ત્ર આભૂષણ જોડ, પહેરી જોજો જળમાં તેડ;
 જેવું તેમાં દેખો રૂપ, તેવું મુજને કહેજો ભૂપ. ૨
 વચન વિધિનું મસ્તક ધરી, કહ્યા પ્રમાણે યુક્તિ કરી;
 ઉત્તરાવ્યા સહુ શિરના કેશ, વળતી ધાર્યો સુંદર વેશ. ૩
 એક પાત્રમાં રેડી નીર, જોયું તેમાં સર્વ શરીર;
 પહેલો જમ દીકો હતો દેહ, તેવો નિશ્ચય કીધો તેહ. ૪
 દેહજ આત્મા કીધો સહી, સાક્ષી આત્મા સમજ્યા નહિ;
 જળમાં જેવો દીકો દેહ, કહ્યો પ્રજ્ઞાને આવીને તેહ. ૫

દોહા

- દે ભગવન્ જળમાં અમે, જોયું બીજી વાર;
 નિશ્ચય દેહને આત્મા, જણાય છે જોનાર. ૧
 જોયું દેહ વિરોધને, કહ્યું વિધિને જે વાર;
 નિશ્ચય દેખી એમનો, મનમાં કયો વિચાર. ૨
 હંમેશી શુદ્ધિના મજ્યા, શિષ્ય અમારા એહ;
 વ્યાપક વસ્તુ પરદરી, આત્મા કહે છે દેહ. ૩
 અન્યથા ને વ્યતિરેકથી, જે જે કહ્યા પ્રકાર;
 તોયે દેહને આત્મા, માને છે નિર્ધાર. ૪
 વ્યાપક દેખે સર્વમાં, અન્યથા તેનું નામ;
 વ્યતિરેક પદાર્થમાં, દેખે એકજ ઠામ. ૫
 આનંદસાગર આત્મા, બધો સકળ પ્રજાંડ;
 તે અજસરનાર આગ છે, નાશવત છે પિંડ. ૬
 એમ વિચારી મન વિષે, પ્રજા જોડ્યા ત્યાંય;
 આત્માના ગુણ દેહમાં, સંભવના નથી કાંય. ૭
 જરા મરણ ને રોગ બધા, ધર્મ દેહના એહ;
 અજરઅમર ને અલય ગુણ આત્માના છે તેહ. ૮
 રોગ દેહ વિરોધને, મનમાં કયો વિચાર;
 સંતોષ શિષ્ય તને કહું, તે સમજતી આર. ૯
 જોયેલો આત્મા કહપણી, અજસર હોય દેહ;
 વરી ધરણ્યોગથી, અમર થાય છે તેહ. ૧૦
 જોયું દેહ વિરોધને, વિધિને કહ્યું બહુ વાર;
 અમર મની દેહ આત્મા, કોપવ્યાધર્મ અપાર. ૧૧
 જે જોઈએ એ જાણે, અમરને કયો પ્રયામ;
 મરે ત્યાંથી આવીશ, જ્યાં પોતાનાં ધામ. ૧૨

વ્યાપક વિચાર

- મન દેહ વિરોધને જાણે, શુદ્ધ વિંતા પ્રજાને ત્યારે;
 જ્યાં તુલ્ય અનુભવ કહે, તેને આત્મા માની ગયા એહ. ૧
 દેહો મન કહું નરિ કંઈ આત્મા દારૂં વરી મનમાંય;
 જાણ ને કાલું મેલને મેલો, દેહ અહીં ને મુકને નરો. ૨
 મન મુકાને ન કહે દેહ, તેને જલમ હોય અદૈન એહ;
 દેહ અહીં જોખર, જ્યાં આત્મા ન જુદે તેહ. ૩

હરી જેને મોક્ષ દીધે ન્યાયે, જોયે કંઈ ને ન જોયે દાંડે.
 એવા કંઈ વિનોયન મોદે, હરી કંઈ મનુષ્યમોદે કંઈ. ૨
 કદાચુક દુષ્ટા થાય ન્યાયે, કદે ન્યાય કદાચે ન્યાયે.
 મરી પ્રાણમે એમ વિચાર, આજી વાળજી નીકે, નિહાર. ૪
 શિષ્ય કદે કે ગુરુને ત્યાંય, કદારે ના કંઈ જાણ્યે મોંઘે.
 દેહ-આત્માવારી ધર જામે, ધણી દેહ પ્રાણ પ્રજા મોંઘે. ૬
 વેદમાર્ગ સનાતન નેહ, ન્યાય અણ મોંઘે મોંઘે.
 દેહ-આત્માની પૂજા કરે, તેના મોંઘે મોંઘે મોંઘે. ૮
 કદેમો દેહમે કંઈયે અણ, તેમો નહિ મોંઘે મોંઘે મોંઘે.
 સાક્ષી ધનન્ય આત્મા અપાર, તેને નહિ હોય મોંઘે મોંઘે. ૮

છોપા

આત્મા માની દેહ, માય હરી પેદજ ખરમે:
 દાન દયા દમદાન, અનીનિ બહુ આનરમે.
 સ્વાદા સ્વસ્થિ સ્વપા, તાજી તેનું પર અંગે:
 મરાણુ સરખું સદન, વદન માય સ્વામી સ્વામી.
 એવો શાપ વિરંચીએ, તરતજ દીધો તેદને:
 શુદ્ધ ધનન્ય આત્મા તાજી, જે અંધ અનામ દેદને. ૧

દોહરા

પ્રથમ વિદાયનનું કહું શિષ્ય સકળ વૃત્તાં:
 વળતી કહું શુદ્ધનું, જે મુખનાં દોષ યાંત. ૧

ઓપાઠ ત્રિતાલ

ધેર આળ્યો વિરોચન રાય, આનંદ તેને અંગ ન માય;
 બોલો જઈ સમાની માંય, નમ્યા દાનવો આવીને ત્યાંય. ૧
 બેઠા સર્વે સજામાં ન્યાયે, બોલ્યો રાય વિરોચન ત્યાય;
 સદુ દાનવના પુણ્ય પ્રતાપ, મેં જાણ્યો દેહ આત્મા આપ. ૨
 દેહથી બીજે આત્મા નથી, મેં જોયું બહુ પેરે મથી;
 તમે સર્વ દેહાત્મા લહો, ત્યારે અજરામર થઈ રહો. ૩
 કહેશો નારાયણ છે દેહ, કેમ થશે અજરામર તેહ;
 તો તેના છે ધણા ઉપાય, તેથી તે અજરામર થાય. ૪

છોપા

ઓપધિઓના કહ્ય, કદે જન જુગતે ન્યાયે;
 સોજ વર્ષનો દેહ, થાય અજરામર ત્યારે.

પારાનો પરતાપ, વળી છે અહમ્મત એવો;
મૂર્ચ્છિત મારી ખાય, રોગને ટાળે તેવો.
વળી ખાંધેલો ત્રિલોકમાં, ઉરાડી લઈ જાય છે;
શુદ્ધ મરેલો જો લાગે, અજર અમર થઈ જાય છે. ૧

ઓપાઘ ત્રિતાલ

વિરોચન કહે દાનવ મુણે, સદુચી શ્રેષ્ઠ ધર્મ આપણે;
ખરો અર્થ વેદોનો જઈ, હું એકલો સમજ્યો છું તેહ.
માટે દેહ-આત્માને ભજે, અન્ય ઉપાસન સર્વે તજે;
અંજન મંજન ભોજન પાન, પહેરો વસ્ત્ર અનેકવિધાન.
રત્નમણિ ને કૂલના હાર, સારા સર્વે સજે શણગાર;
પરધન ને પરદારા હરો, ભોગ ભાવતા મુખે કરો.
ગણે વેદીઆ જમાં પાપ, તેમાં પુણ્ય બાણજે આપ;
જયી દેહ પામે આનંદ, તેમાં પાપ ગણે તે મંદ.
સૃષ્ટિ રચી બ્રહ્માએ જઈ, દેહ-આત્માને કાજે તેહ;
પશુ પક્ષી મચ્છાદિ અપાર, વળી વનસ્પતિ ભાર અદાર.

છમ્પા

ફળમાં સ્વાદ વિચિત્ર, ગંધ પુષ્પોમાં કેવા;
સરજ્યા છે કિરતાર, ભાત ભાતિ બહુ મેવા.
નારી જાતિ માંય, રૂપ દીધું છે રાજે;
કરવાને સંભોગ, દેહ આત્માને કાજે.
ઈત્યાદિક બીજાં બધાં, સુખદાયક છે જટલાં;
પોતાના જન કારણે, સરજલાં છે તેટલાં. ૧
સૃષ્ટિ સધળી તણે, કામ ઉપજવણહારે;
ઈશ્વર તો છે એજ, અન્ય ઈશ્વર ના ધારે.
નર માદાની માંય, કામ પ્રગટે છે જ્યારે;
જેના સંગમ થકી, થાય છે પ્રજા ત્યારે.
વળી પૂજા કરવા કામની, પરદારા સંગ કીજીએ;
પાપ કહે જ્યાં વેદીઆ, ત્યાં પુણ્ય માની લીજીએ. ૨

દોહા

પરદારા પરધનવડે, પુણ્ય કહ્યું મેં જઈ;
આનંદ ઉપજે અંગમાં, પુષ્ટ થાય છે દેહ. ૧
એવાં વચન વિરોચને, કહ્યાં સર્વને જઈ;

અચેત અવગે મારગે, આલ્યા સવળા તેહ. ૨

હિંસા ને વ્યભિચારમાં, પાપ ન ગણતા કૂર;

વળી અધર્મી ગુરુમળ્યા, અવળા વણા અસૂર. ૩

ઓપાઠ ત્રિતાલ

વળી વિરોચન બોલ્યો એમ, કહું છું તમને કરજો તેમ;

મોટી નિદ્રા ન્યારે થાગ, કરજો કહું છું તેજ ઉપાય. ૧

તે રાખને રણગારી કરી, રમશાનમાં લઈ જાજો ફરી;

પવિત્ર ભૂમિ હોયે ન્યાંય, ખોદી ખાડો કરવો ત્યાંય. ૨

આફ વસ પાથરી માંય, સુવાડજો તે રાખને ત્યાંય;

ખાનપાન ને સર્વ સુવાસ, સર્વ મૂકજો તેની પાસ. ૩

ઉપર વસ ઉજળાં જોડ, આઢાડી પોઢાડો તેહ;

ઉપર કરો આટલો સાર, નડે નહિ ખોદી ખાનાર. ૪

દોહા

સ્નાન શૌચ કે શ્રાદ્ધની, ક્રિયા ન કરશો કાંય;

કાઈક કાળે ત્યાં થકી, જરૂર જગશે સૌય. ૧

આપે ગુરુજી આવશે, શિષ્યને જોવા કાજ;

દાટેલાં મુરદાં સહુ, જગાડશે જનરાજ. ૨

વળતી તેને આપશે, સદાય સ્વર્ગે વાસ;

પુનર્જન્મથી દ્રઢને, રહે છે પ્રભુજી પાસ. ૩

એ મત વિરોચન તણે, ફેલ્યો અમુશે માંય;

આજ લગી છે આત્મતા, હુમ થયો નથી કાંય. ૪

દાટ્યાની માટી થઈ, વીત્યે વર્ષ અપાર;

દહે છે ધારે જીવતાં, મૂરખના સરદાર. ૫

વેદવિરોધી જોડલા, છે પામરના પથ;

ગળ્યો જુદી ગોઠવી, બાધે છે બહુ અંધ. ૬

દર્તાનો છે કાયદો, વેદસ્વરૂપે જોડ;

તેને જ નથી માનતા, અધમ બને છે એહ. ૭

છપ્પા

નરિ, શૌચ આચાર, વિચાર ન જમાં સાર;

જાત ચંતનનો બેદ, ફરી નવ જાણે ન્યાર.

રહે છે મૂઠ મલિન, દીણ આચરણે એવા;

દેહને માને આપ, પાપમય પાનર જોવા.

સોળ કળાનો છે જીવદેહ, તેં માન્યો છે આત્મા તેહ.
 તેથી અળગો આત્મા ગણો, સાક્ષી સૂક્ષ્મ ઉપાધિ તણો;
 અમે કહ્યો છે તમને તેહ, માની લીધો સૂક્ષ્મ દેહ.
 પાંચ પ્રાણ દશ ઇંદ્રી મળે, વળી અંતઃકરણ તેમાં ભળે;
 અંગુષ્ઠમાત્ર દેહ છે એહ, હૃદયગુફામાં રહે છે તેહ.
 ભય શોકાદિ તેને થાય, આત્મા તેથી ભિન્ન સદાય;
 ફરી પ્રલયર્થ ધારે જઈ, તો સાક્ષી સમજવીશ સહી.
 ઇંદ્રે વચન કરી અંગીકાર, પૂરણ વર્ષ વીસ ને બાર;
 પ્રલયર્થ વ્રત ધારી કરી, આવ્યો પ્રભા પાસે ફરી.

ઢાહા

સમિધાદિ કરમાં ગ્રહી, પૂજ્યા ગુરના પાય;
 હે ભગવન્ હાવે મુને, સમજવો સુખ થાય. ૧
 પ્રભા કહે સુણ સૂરપતિ, સાક્ષી નિદ્રામાંય;
 તે છે તારો આત્મા, સમજી લેજે ત્યાંય. ૨
 હૃદયરૂપ પ્રલલોકમાં, એકતા સરખો એહ;
 માયા ઉપહિત આત્મા, સાક્ષી કહીએ તેહ. ૩
 પ્રથમ તને કહ્યો હતો, અમૃત અભય અનૂપ;
 તેજ તમારો આત્મા, જાણી લે સૂર ભૂપ. ૪

ઓપાધ ત્રિતાલ

અજ્ઞાન ઉપહિત વિધિએ કહ્યો, ઇંદ્રે અજ્ઞાનસંયુત લલ્યો;
 પ્રાજ્ઞા નામા છે જીવ જેહ, ઇંદ્રે માન્યો આત્મા તેહ.
 આનંદ બહુ ઉપજ્યો ઉરમાંય, કર્યા પ્રણામ વિધિને ત્યાંય;
 હેંશવધી મનમાં અતિ ઘણી, વળતી ચાલ્યો નિજ ધરભણી
 મારગમાં એકાંતે જઈ, વિચાર મનમાં ઘ્રીધો સહી;
 સુષુપ્તિમાં આત્મા જેહ, નહિ સરખો દીસે છે તેહ.
 શોક ભયાદિક નહિ તેમાંય, દોષ એક મોટો છે ત્યાંય;
 આપ તથા પરને નવ લહે, તેને કયી પેરે આત્મા કહે.
 અમૃત અભયાદિક ગુણ જેહ, તેમાં સંભવતા નથી તેહ;
 બીજો કોઈક આત્મા હશે, પૂછ્યાથી સહુ સંશય જશે.
 એમ વિચારી પાછો ગયો, પ્રભાને શિર નામી રહ્યો
 પ્રભા કહે સાંભળ સુરપતિ, ગયો હતો મન હરણી અતિ
 પ્રાજ્ઞા આત્મા માની કરી, પાછો કેમ આવ્યો છું ફરી

કહે ઇંદ્ર ૬૨ જેટલી ત્યાંય, દેવ દીપ્ત 'મેં' નિદ્રામાંય. ૭

કાણી

પોતાની ૬ પરતણી, જાણુ રહે નદિ દાંય;

કોને કહીએ આત્મા, ધોર મુખમિ માંય. ૧

વચન સાંભળી ઇંદ્રનાં, બોલ્યા બ્રહ્મા આપ;

કાંઈક તારી શુદ્ધિમાં, દશુ રણિં છે પાપ. ૨

પાંચ વર્ષમુધી દેવે, બ્રહ્મચર્ય વન પાર;

વળતી સાચા આત્મા, સમજશે નિરધાર. ૩

ધ્યાપાઠ

બ્રહ્મચર્યનો મહિમા જોઈ, સાંભળ કહું છું તુજને તેહ;

દુર્લભ વસ્તુ જે જે હોય, પામે બ્રહ્મચર્યથી સોય. ૧

સર્વ યજ્ઞો તણું કૃણ જોઈ, પામે બ્રહ્મચર્યથી તેહ;

આનંદરૂપી છે આત્મા અનંત, બ્રહ્મચર્યથી પામે છે અંત. ૨

દર્શ પૂર્ણમાસાદિક જોઈ, સ્વર્ગપ્રાપ્તિ કરે છે તેહ;

તેવું બ્રહ્મચર્યથી હોય, માટે ઇષ્ટ સાધન છે સોય. ૩

યાગ સત્રાયણ નામે જોઈ, નાશ ભયનો કરે છે તેહ;

સત્યરૂપ છે આત્મા એક, જન્મ-મરણ-ભય ટાળે છેક. ૪

બ્રહ્મચર્યથી તેને લહે, માટે સત્રાયણ એને કહે;

એમાં કરવો નહિ સંદેહ, આપે યજ્ઞ તણું કૃણ તેહ. ૫

મનન કરે જે આત્માતણું, મુનિ નામે તો તેને ભણું;

મનન વિના કાંટિ જુગ જાય, તોય બ્રહ્મપ્રાપ્તિ ના થાય. ૬

બ્રહ્મચર્ય ત્રિણ મનન ન હોય, માટે મનનરૂપ છે સોય;

અન્નતણું ભોજન ના કરે, અનશન વ્રત તે મુનિ હૃદયરે. ૭

બ્રહ્મચર્ય છે અનશન રૂપ, જેથી દર્શ બ્રહ્મ અનૂપ;

તેનો નાશ કદી ના થાય, માટે અનાશન એ કહેવાય. ૮

વળી બ્રહ્મચર્ય છે જોઈ, અરણ્ય નામ કહે મુનિ તેહ;

અરણ્યને બ્રહ્મલોક માંય, દ્રહ અગાધ છે મોટા ત્યાંય. ૯

તે બ્રહ્મલોકની પ્રાપ્તિ થાય, માટે અરણ્યવન કહેવાય;

બ્રહ્મચર્ય પ્રભાવે કરી, ચોદ લોકમાં આવે ફરી. ૧૦

નારદાદિક સમળા મુનિરાય, બ્રહ્મચર્યથી સધળે જાય;

દુઃખનો સાગર છે સંસાર, બ્રહ્મચર્યથી પામે પાર. ૧૧

સાધન છે જગમાં જોડલાં, બ્રહ્મચર્ય સમ નહિ તેડલાં;

શૌચ તપાદિક જે આચરે, ઉત્તમ લોક પામે તે સરે. ૧૨
 એવું શૌચ તથા તપ જેહ, બ્રહ્મચર્યરૂપ છે તેહ;
 બ્રહ્મચર્યરૂપી તપ થાય, તે નર બ્રહ્મલોકમાં જાય. ૧૩
 સહુ વિદ્યાએ સંપન્ન હોય, બ્રહ્મચર્ય રહિત છે સોય;
 દિવ્ય લોક તેને ના મળે, નાના દેહ ધરી આકળે. ૧૪
 નૌકા સાગર તરવા જેમ, પાર ઉતારે જનને તેમ;
 એમ મહાલવસાગર જેહ, બ્રહ્મચર્યથી તરીએ તેહ. ૧૫
 બ્રહ્મચર્ય મોક્ષ-દાતાર, એમાં સંશય નહિ લગાર;

x x x x x x x ૧૬

દોહા

વિદ્યાયશં ને રૂપ ગુણ, બળ આયુષ્ય આરોગ્ય;
 બ્રહ્મચર્યથી થાય છે, જીવ મોક્ષને યોગ્ય. ૧
 નર્કરૂપ નારી તણો, દેખે સધળો દેહ;
 અષ્ટાંગે મૈથુન તજે, બ્રહ્મચર્ય દૃઢ તેહ. ૨
 એમ પ્રજાપતિએ કહ્યો, બ્રહ્મચર્ય મહિમાય;
 બ્રહ્મચર્ય વિણ બ્રહ્મની, પ્રાપ્તિ કાંય ન થાય. ૩
 તે માટે કહ્યું ઇંદ્રને, બ્રહ્મચર્ય ત્રય વાર;
 વળી ચોથી ફેરા કહ્યું, દેખી દોષ લગાર. ૪
 પંચ વર્ષ ચોથી વરાં, પાળી ઉત્તમ વ્રત;
 વળતી ઇંદ્ર વિરંચીને, આવી મળીઆ તર્ત. ૫
 વળતી કીધો ઇંદ્રને, તુર્યાત્મા ઉપદેશ;
 આનંદરૂપે આત્મા, સમજી ગયો સૂરેશ. ૬
 સ્થૂળ સૂક્ષ્મ કારણ વળી, એવાં ત્રણ શરીર;
 તેથી અળગો આત્મા, સમજે કોઈક ધીર. ૭
 તે તમને પરથમ કહ્યો, ચક્ષુ આદિક માંય;
 પણ બુદ્ધિના દોષથી, સમજ્યા કાંયતું કાંય. ૮

ચોપાઈ ત્રિતાલ

બ્રહ્મા કહે સાંભળ સૂરભૂપ, સમજ્યા તમે ઉપાધિરૂપ;
 સ્થૂળ સૂક્ષ્મ ને કારણ જેહ, એવા ત્રણ જાણવા દેહ. ૧
 એ ત્રણ છે અવિદ્યારૂપ, આત્મા તેથી ભિન્ન અનૂપ;
 સ્થૂળાદિક જે ત્રણ દેહ, મર્ણધર્મવાળા છે તેહ. ૨
 સર્પ ગ્રસે છે મેહક જેમ, મર્ણે અસેલો સ્થૂલ દેહ તેમ;
 અજરામર લક્ષણ જે ક્યાં, સ્થૂલદેહમાં તે નથી રહ્યાં. ૩

તેથી અજગો આત્મા જાણુ, અજર અમર એને પરમાણુ;
 બીજો મુક્ત છે ને દેહ, ભૂત અપંચીકૃત છે તેહ. ૪
 પ્રલયકાળે તે લય થાય, માટે અમર તે ના કહેવાય;
 ત્રીજો કારણદેહ છે નેહ, અજ્ઞાનરૂપ જાણવો તેહ. ૫
 સુષ્પ કે દુઃખ તેદેહમાં નથી, બીજરૂપ કહે છે મુનિ કથી;
 સુષ્પદુઃખ રહિત છે આત્મા એક, તે સમજી લ્યો કરી વિવેક. ૬
 દુઃખવર્જિત છે આત્માજેમ, વિષયજનિત સુષ્પવર્જિત તેમ;
 વળી સુષ્પ અને દુઃખ કાંય, જો કહો છે આત્માની માંય. ૭
 હું સુખીયો હું દુઃખીયો નેહ, કહે છે એમ આત્મા તેહ;
 ઉત્તર એનો સુણો સૂરેશ, સુષ્પદુઃખ નહિ આત્મામાં લેશ. ૮
 પણ દેહને અધ્યાસે એહ, ભાસે છે સુષ્પ ને દુઃખ તેહ;
 વિણ અધ્યાસે ભાસતું હોય, તો સમાધિમાં ભાસે સોય. ૯
 ભાસે નહિ સમાધિ વિષે, માટે દેહ અધ્યાસે દીસે;
 તે ઉપર કહું છું દષાંત, તેથી સમજશે સિદ્ધાંત. ૧૦

દોહા

અગ્નિ ને વાયુ ઉભય, ભૂત પદારથ નેહ;
 ભૌતિક વિદ્યુત મેષ છે, નથી તેમના દેહ. ૧
 તે માટે નથી તેમને, પ્રિય કે અપ્રિય કાય;
 જીવનણા પુણ્ય પાપથી, રહેજ ઉપજી સોય. ૨
 અકસ્માત ઉપજી કરે, વૃદ્ધિ આદિક કામ;
 વળતી નિજ કારણવિષે, લય પામે તે દામ. ૩
 માટે સુષ્પ ને દુઃખનું, કારણ દેહ-અધ્યાસ;
 દેહવિના સુષ્પદુઃખ નથી, જોજો કરી તપાસ. ૪
 વાયુ મેધાદિકતણું, કારણ અદૈત બ્રહ્મ;
 તેમાંથી ઉપજી કરે, વૃદ્ધિ આદિક કર્મ. ૫
 લય પામે છે બ્રહ્મમાં, વળી ઉપજી છે તેહ;
 સુષ્પ કે દુઃખ ચારું નથી, જો નથી તેને દેહ. ૬
 એમ સ્પૃહિતને વિષે, પ્રાજ્ઞા જીવ છે નેહ;
 અભિમાન તણું દેહનું, ત્યાગ કરે છે નેહ. ૭
 વિદાકાશ રૂપ બ્રહ્મમાં, એકરૂપ થઈ જાય;
 નિજ સ્વરૂપમાં સ્થિર થઈ, એકજ રહે સદાય. ૮
 એમજ સપશું જગત પણ, બ્રહ્મવિષે લય હોય;

બ્રહ્મવિના કોઈ અન્યમાં, લય નવ પામે કોય. ૯
 સત્તા સ્ફૂર્તિ સર્વમાં, આત્મા છે દેનાર;
 આત્માથી બીજું અંધું, છે મિથ્યા નિર્ધાર. ૧૦
 મિથ્યામાં લય કોઈનો, અંતે પણ નવ હોય;
 માટે સર્વે બ્રહ્મમાં, લય પામે છે સોય. ૧૧

ચોપાઈ ત્રિતાલ

ઘટ આદિક પદારથ જહ, મૃત્તિકામાં લય ના હોય તેહ;
 મૃત્તિ ઉપહિત ચેતન માંય, સર્વે ઘટ લય પામે ત્યાંય. ૧
 ચેતન્યરૂપ જીવ કહેવાય, તે પણ બ્રહ્મવિષે લય થાય;
 એ ભગવાન જીવ બ્રહ્મની માંય, જે અભેદ થાતો હોય સાંય. ૨
 ત્યારે મોક્ષદશાની માંય, અધિકતા રહેતી નથી કાંય;
 સાંભળ ઇંદ્ર જીવમાં ઘણું, હું કર્તા હું લોકતાપણું. ૩
 એવા ધર્મ રહ્યા છે જહ, સર્વે અવિદ્યા કલિપત તેહ;
 વાસ્તવ જોઈએ જીવને જદા, એક અદ્વૈત રૂપ છે તદા. ૪
 ત્વં પદાર્થ વાસ્તવ જીવ જ્યો, તત્પદરૂપ બ્રહ્મ પણ એવો;
 માટે જીવ બ્રહ્મમાં ભેદ, લેશમાત્ર નથી કહે છે વેદ. ૫
 સંસારદશામાં ભેદ જણાય, તેજ અવિદ્યા મૂળ કહેવાય;
 સ્થૂળ સૂક્ષ્મ ને કારણદેહ, ભેદ તણું કારણ છે એહ. ૬
 ત્રણે દેહરૂપે અજ્ઞાન, તે સ્વરૂપનું ભૂલવે ભાન;
 તે અજ્ઞાન નાશ હોય જદા, કલિપત ભેદ નાશ હોય તદા. ૭
 સંસારદશાથી મોક્ષની માંય, એજ અધિકતા જાણો ત્યાંય;
 જમ રજ્જુનું હોય અજ્ઞાન, ત્યાંલગી થાય સર્પનું ભાન. ૮
 અધિષ્ઠાન રજ્જુ ઝોળખાય, સર્પ તથા લય તર્તજ નય;
 તેમ બ્રહ્મને જ્ઞાને કરી, સર્વ અવિદ્યા જાયે પરી. ૯
 આત્મતત્ત્વ બ્રહ્માએ કહ્યું, સત્યરૂપ તે ઇંદ્રે લખ્યું;
 અહં શબ્દ વપુતર્જિત જહ, તેનો કર્તા આત્મા તેહ. ૧૦

દોહા

થયો અનુભવ ઇંદ્રને, જાણ્યો આત્મા સાર;
 બ્રહ્માને ચરણે નમ્યો, ઉપજ્યો હર્ષ અપાર. ૧
 આનંદરૂપી આત્મા, છે સઘળે ભરપૂર;
 પૃથ્વીવંત જે પ્રાણીઓ, ભાસે તેને ઉર. ૨
 પાપી નરની પાપથી, બુદ્ધિ જડ થઈ જાય;

અંથ સુણે બહુ જ્ઞાનના, નિશ્ચય કાંઈ ન થાય. ૩
 પ્રભાની પૂજા કરી, ગયો ઇંદ્ર નિજ લોક;
 પ્રભરૂપ બાહ્યા થઈ, વીત્યા સધળા શોક. ૪
 સભા મળી સંહુ દેવની, આપ્યું ઇંદ્રે જ્ઞાન;
 તેથી સધળા દેવતા, થયા ધણ બળવાન. ૫
 ઇતિ છાંદોગ્ય સાર સંપૂર્ણ.

૪-ભક્તિભાસ્કર

કિરણ ૧ હું-ભક્તિસ્વરૂપનિરૂપણ

દોહા

શ્રીગુરુચરણ-સરોજ રજ, શિરંધરીકરી સુવિચાર;
 રચવા ઈચ્છું અંથ શુભ, સકલાગમનો સાર. ૧
 આગમ આર્યજનો તણું, પ્રથમ જાણીએ વેદ;
 ધર્મ જ્ઞાન ઉપાસના, તેમાં ત્રણે ભેદ. ૨
 ત્રણ કાંડ છે વેદના, ધર્મ ભક્તિ ને જ્ઞાન;
 ત્રણ મુનિએ તેહનાં, લિન્ન કર્યાં વ્યાખ્યાન. ૩
 બ્રહ્મકાંડ વેદોવિષે, વ્યાસે કર્યો વિચાર;
 બ્રહ્મસૂત્ર પોતે રચી, જ્ઞાન કયું નિરધાર. ૪
 ધર્મવિષે શ્રુતિઓ હુતી, ધર્મકાંડની માંય;
 જૈમિનિયે સૂત્રો રચ્યાં, ધર્મ જણાવા ત્યાંય. ૫
 ઉપાસનાના કાંડનો, કર્યો શાંડિલે શોધ;
 ભક્તિસૂત્ર પોતે રચ્યાં, થવા સર્વને બોધ. ૬
 ત્રણે તત્ત્વ એ વેદનાં, ત્રણે કર્યાં પ્રકાશ;
 મહાપુરુષના મન વિષે, રહે કરીને વાસ. ૭
 ત્રણે તત્ત્વ ભેળાં રહે, તો ક્ષણદાયક હોય;
 ગ્રહે અંકેકું હઠ કરી, ક્ષણ પામે નહિ કોય. ૮
 નેત્ર ચરણ ને કરવડે, શોભે આપું અંગ;
 હીન હોય તો ત્રણમાં, તે કહેવાય અપંગ. ૯
 ધારી રાખે જીવને, ધર્મ તે થકી નામ;
 નાદે પડવા નરકમાં, ઠર્યો ચરણને ઠામ. ૧૦
 હાથવડે આત્માતાણું, પૂજન પ્રીત્યે થાય;
 માટે ભક્તિ હાથ છે, રીતે જગનો રાય. ૧૧
 નિરાકાર પરબ્રહ્મને, જ્ઞાને જાણ્યો જાય;
 જ્ઞાનનેત્ર તે કારણે, કહે મહામુનિ રાય. ૧૨
 વેદસ્વરૂપી પુરુષનાં, અંગ ત્રણ છે એમ;
 માટે નરને માનવાં, ત્રણ બરાબર તેમ. ૧૩
 ત્રણ મુખ્ય છે વિશ્વમાં, એવાં સધળે ઠામ;

ત્રણેની ત્રિપુટી વિના, કનું જને નહિ કામ. ૧૪
 પૃથ્વી પાણી બીજનો, જોગ મળે જે વાર;
 તાલ મેળવે ત્રણનો, તે કૃષ્ણ પામે સાર. ૧૫

છાંપા

સકિત બ્રહ્મની ત્રણ ત્રણ ગુણ તેના લહીએ,
 ત્રયમાત્રા કારક દેવ તો ત્રણજ કહીએ;
 ગાયત્રી પદ ત્રણ વ્યાદતિ ત્રણ વખાણું;
 ત્રય લોક ત્રય કાળ તત્ત્વ પણ ત્રણ પ્રમાણું;
 અગ્નિ તે પણ ત્રણ છે, ત્રણ અવસ્થા બણીએ,
 ત્રણ ભેદ છે વેદમાં કહે છાંદમ સત્ય પ્રમાણીએ. ૧

દોહા

કાયક કવળ ધર્મને, શ્રેષ્ઠ ગણે છે સોય;
 જ્ઞાનભક્તિ ભાવે નાહ, હંડે કર્મ જડ હોય. ૧
 ભાવે ભક્તિ કાયને, તને ધર્મ ને જ્ઞાન;
 વિવેકથી વર્તે નહિ, હર માંહે અજ્ઞાન. ૨
 જ્ઞાન ગમે છે કાયને, તને ભક્તિ ને ધર્મ;
 અહંબ્રહ્મ માની કરે, કરે વિગંધિત કર્મ. ૩
 એક અંગને માનતાં, અવર અંગ ખંડાય;
 ખંડન લાગે વેદને, તે પાખંડ ગણાય. ૪
 વિશ્વતણું પાલન કરે, પા શ્રુતિનું છે નામ;
 તેનું જ ખંડન કરે, તે પાખંડ તમામ. ૫
 ત્રિમુનિએ તો વેદનાં, તત્ત્વ તારવ્યાં તેજ;
 એકતણે આદર કરે, અદ્યમતિના એજ. ૬
 વ્યાસે તો વેદાંતમાં, કહી ન ભક્તિ કાંચ;
 પ્રસિદ્ધ કરી પુરાણથી, ધણ શ્લોકની માંચ. ૭
 ઉપાસનાના કાંડનાં, રચ્યાં શાંડિલે સૂત;
 પરાભક્તિ તેમાં કહી, ક્રિયાભક્તિ સંયૂત. ૮
 આચારજ સ્વપ્નેશ્વરે, રચ્યું તેહપર ભાષ્ય;
 વળતી ભદ્રાચારજે, વૃત્તિ કરી પ્રકાશ. ૯
 એ ત્રિથાને આચરે, રચીય પ્રાકૃત માંચ;
 જે સંસ્કૃત સધણું લખ્યું, કાય ન સમજે કાંચ. ૧૦
 વિક્રમ સંવત તેરસે, આવ્યો જોણી વાર;

રાજ્ય થઈ ગયું યવનનું, વસ્ત્રો હાડાકાર. ૧૧
 પરદેશી જીવમી થયા, ભરતખંડ ભૂપાલ;
 ઘણી અનીતિ આવરી, વર્તાવેા કળિકાળ. ૧૨
 સંસ્કૃતકોઈ શીખ્યા નહિ, દુઃખમાં દુઃખાલોક;
 વર્ષ પાંચસે વધી ગયાં, સદો ત્યાં લગી શોક. ૧૩
 અથો સહુ વિદાતાણા, તે છે સંસ્કૃતમાંય;
 તે અભ્યાસ કર્યાવિના, કોઈ ન સમજે કોય. ૧૪
 તે માટે પ્રાકૃતવિષે, રચીશ રૂઢો અંથ;
 સમજશે સર્વે થકી, પ્રેમભક્તિનો પંથ. ૧૫
 વ્રજઆર્ય એ નામના, બ્રાત અમારા જોઈ;
 આશય ભક્તિશાસ્ત્રનો, અમને કહે છે એક. ૧૬
 તેસુણી ગુર્જર વાણીમાં, રચીશ અંથ રસાળ;
 સુગમ રીતિએ સમજશે, સર્વ વૃદ્ધ ને બાળ. ૧૭
 પુરુષોત્તમ આચાર્યને, પ્રેમે કરી પ્રણામ;
 રચવા ઈચ્છું અંથ આ, 'ભક્તિભાસ્કર' નામ. ૧૮

ગ્રોપાઞ્ઞ ત્રિતાલ

કર્તા બ્રહ્મ સદા સુખકારી, એ પ્રભુ પૂરે આશ અમારી;
 અંતરજમી ઉરમાં રહેજો, જાણી સેવક બુદ્ધિ દેજો.
 વ્યાપક વિષય સધળે જોઈ, વાણી પ્રેરે સકળ ઘટ તેહ;
 નિમિત્તમાત્ર છે છોટમ નામ, પ્રભુસત્તાથી જોલે આમ.
 જીવને બ્રહ્મ થઈ જવું જોઈ, મુનિઓ મુક્તિ કહે છે તેહ;
 ત્રિગુણાત્મક માયા કહેવાય, ગુણથી જીવને બંધન થાય.
 સાત્વિકગુણનિર્મળ છે સોય, ઉરમાં સુખ આસક્તિ હોય;
 સ્વર્ગાદિક સુખ લેવા સરે, ઉત્તમ કર્મ સદા આચરે.
 સુકર્મથી સુખ લેવાપણું, તે બંધન સાત્વિક ગુણતાણું;
 રાજસગુણમાં તૃષ્ણા રહે, ચંચળ ચિત્ત સ્થિરતા નવ થઈ.
 સંસારી સુખ ઈચ્છે ઘણું, તે બંધન રાજસ ગુણ તાણું;
 ઉપજે તામસથી અજ્ઞાન, હોય મૂઢ મન પશુ સમાન.
 પ્રમાદ આળસ નિદ્રા જોઈ, તામસ ગુણનું બંધન તેહ;
 એ લક્ષણ ત્રણે ગુણ તાણું, બાણો જીવને બંધનપણું.
 અનન્ય ભક્તિ ઉપજી જાય, ત્રણે ગુણથી છૂટો થાય;
 જીવ બ્રહ્મની એકતા હોય, તેને બંધન ન રહે કાય.

સ્પૃટક સદા છે ઉજ્જવલ અંગ, કાય કાય રંગી કુસુમનો સંગ;
સંગે રંગ સમો દેખાય, અળગો પડતાં ઉજ્જવલ કાય. ૯

સૌરહા

તદાધ્યાસ ગુણસંગ, આત્માને આપે થયો;
લાગ્યો ગુણનો રંગ, પલટાયું પોતાપણું. ૧
હપજે ભક્તિ અનન્ય, હપાધિને અળગી કરે;
પાડે ગુણથી ભિન્ન, મોક્ષ તેહને માનવો. ૨
મોક્ષ ભક્તિએ થાય, સાં શંકા કાઢને યશે;
જ્ઞાન વૃથા થઈ જાય, અજ્ઞાને મુક્તિ કશી. ૩
એનો હાર એહ, જ્ઞાન ભક્તિ, બે એક છે;
કરવો નહિ સંદેહ, તેજ અશુભત બાણીએ. ૪
ભક્તિપ્રીતિનું નામ, જ્ઞાન નામ બહુપાતણું;
એ બે એકજ દામ, બેજે જનના નેત્રમાં. ૫

છપ્પા

પડેલી હપજે બહુ, પ્રીતિ પાછળથી યાશે,
બહુ વિના શી પ્રીત્ય, કાણુ કાને ધર બશે;
બાણી હપજે પ્રીત, પછી તેને નહિ બૂલે,
રમી રહે મનમાંય, પ્રેમથી હેમું કૂલે;
માટે દ્યેય ધ્યાતા વિયે, પ્રીતિનું કારણ પાણું,
જાન દિવસ દહયે રહે, તેજ કરે તન્મયપણું. ૧
ભક્તિ વિદ્યુલું જ્ઞાન, લવણુ વિણ ભોજન જેવું,
ભક્તિ વિદ્યુલું જ્ઞાન, સ્નેહ વિણ મગપણુ તેવું;
ભક્તિ વિદ્યુલું જ્ઞાન, સેવ ખાતર વિણ કહીએ,
ભક્તિ વિદ્યુલું જ્ઞાન, તેજ વિણ સ્વાચન લઈએ;
એમ જ્ઞાન ભક્તિ વિના, નેતરદિન જેવા મળિ,
કહે છોટમ છે જાનની, ભક્તિ સદિન મોટમ ધણી. ૨
બાણી પ્રભ સ્વરૂપ, પ્રેમ હપજમે આરે,
“મોહમલ્લિ” અર્થઃ. વૃત્તિ સ્થિર રહેશે ત્યારે;
પ્રીતિ વિનાનું જ્ઞાન, ભાવિ જન બસે ખલી,
વિષયોના મુખમાંથી, વળી ને બસે દલી;
ને માટે કરાગ્યનું, ખરું પ્રયોજન બાણીએ,
મૃત્યુલેહ ને સ્વર્ગનુષ્ઠ, સદિક દહયમાં આણીએ. ૩

માયા ઉપર કાળ, કાણે કાણ દેખે ગળતો,
જન્મમરણનો ત્રાસ, પાસ દેખે દવ બળતો;
જરા રોગ ભય શોક, દેહ ધારીને સહેવું;
તેથી થાવા મુક્ત, બ્રહ્મને શરણે રહેવું;
ભોગ સકળ વિપયો તણા, વિષ જવા ભાસે વળી,
એ વૈરાગ્ય ઉપજે ભલો, વિકાર જાય સધળા બળી. ૪

સોરઠા

ભક્તિ તણો અધિકાર, મળશે શુદ્ધ મુમુક્ષુને;
ઉપનિષદનો સાર, જોતાં એમ જણાય છે. ૧
જે દેવે આ જગત, કરવાની ઇચ્છા કરી;
આપે રહી અવ્યક્ત, બ્રહ્માને પેદા કર્યાં. ૨
વળતી પ્રેર્યાં વેદ, તે વિધિના મુખને વિષે;
ભાખ્યો સધળો ભેદ, જગત્પાનને બાણવા. ૩
તેજ દેવને શરણ, આહં મુમુક્ષુ છું સદા;
થવું બ્રહ્મને શરણ, ભક્તિ નામ છે તેહનું. ૪

દોહા

માનવને વળી દેવનાં, મુખને જે નવ આપ્ય;
રાગ વિપયપર ના રહે, તો પ્રભુશરણ થવાય. ૧
રાગ રહે નહિ જગતમાં, પ્રભુ સાથે અનુરાગ;
એવી ભક્તિ ઉપજે, તે કહીએ મહાભાગ.
જેવી વહાણી જોપિતા, જેવું વહાણું ધામ;
તેથી પ્રભુ પ્યારા ધણા, તેજ ભક્ત નિષ્કામ.
પ્રિયતમ પ્યારાપ્રાણથી, તૃણમ્મ તનધન ધામ;
એવી ભક્તિ ઉપજે, રીઝે તેથી રામ.
રોમ રોમ પ્રભુને રહે, મનમાં મનન અપાર;
અપ્રમદર આનંદનો, લેય ન તૂટે તાર.
સારી રીતે કાંઈ નર, ભક્તિ કરતો દોષ;
દુષ્ટિલ લોક ખોટું કરે, રેક ન છોડે નોય.
મુક્ત શાસ્ત્રિક જન્મનાં, સંચિત જ્યારે થાય;
આપે ભક્તિ રીતે તે, સિરસાટે લેવાય.
કથ પડે એ શાસ્ત્રના, થવું થાય સંસાર;
જે ભક્તિ જગવંતની, તેજ ન એક સગાર.

સ્થાવર જંગમ સર્વમાં, દેખે દીનદયાળી;
ભય પામે નહિ કોઈથી, સિર સમર્થ રખવાળી. ૯
જિજ્ઞાસા ભક્તિતણી, દેવી જનને દોય;
દર્શાવી મુનિ શાંડિલે, સાચી કરવી સોય. ૧૦
આગળથી પ્રભુ ઝોળખે, વળતી ઉપજે રાગ;
તે માટે ભક્તિ તણું, નામ ધ્યું અનુરાગ. ૧૧
કોઈ મુક્તિ નથી માગતા, દેહ થાય તો થાય;
કર જોડી પ્રભુને કહે, ભક્તિ તમારી ન જાય. ૧૨
આપાઈ ત્રિતાલ

ઈશ્વરને આગળવા જોઈ, શા લક્ષણથી લક્ષીએ તેહ;
તે લક્ષણ સમજાવી કહું, જેવાં વેદ વહે છે ખડુ. ૧
જડ ને જીવ પદારથ દોય, એથી અગ્રગો ઈશ્વર સોય;
જગદુદ્ધતવ પાસન લય કરે, તે કર્તા ઈશ્વર હુઝ્યરે. ૨
કર્તૃત્વાદિ શક્તિઓ સાર, અણિભાદિક ઐશ્વર્ય અપાર;
ઈચ્છા ક્રિયા જ્ઞાન વિવેક, એવી શક્તિઓ ભરી અનેક. ૩
કર્તુમકર્તુમન્યથાકર્તુ, કરવા સમર્થ પ્રભુ મનગમતું;
જડતનુમાં જીવ ચેતન ધરે, અદ્ભુત રચના ઈશ્વર કરે. ૪
ઈશ્વર તો સૃષ્ટા કહેનાય, ઈચ્છાથી સદુ સૃષ્ટિ થાય;
આપ નિયંતા રહીને સદુ, રચે અંડ તે અગણિત ખડુ. ૫
દેવ અંશ પોતાના જોઈ, આજ્ઞા વશ વર્તે છે તેહ;
સૂરજ તો અજવાળું કરે, વૃષ્ટિકર્મ ઈંદ્ર આચરે. ૬
ઈંડ કુદરે દેવા કાજ, પ્રભુએ સરજ્યો છે યમરાજ;
પૃથ્વી આદિક અંડ સમસ્ત, રાખ્યાં છે અધર સમરથ. ૭
કલેશ રક્ષા જડ ને જીવમાંય, ઈશ્વરમાંથી નથી તે કાંય;
પરથમ કલેશ અવિદ્યા જોઈ, લેશ નથી ઈશ્વરમાં તેહ. ૮
ન્યમ કોઈ નરને દિગ્ગ્જય થાય, પૂર્વદિશા પશ્ચિમ દેખાય;
અંતઃકરણ ઉપાધિ સમેત, દેહને આત્મા ગણે અચેત. ૯
અસ્થિ માંસ વિદ્યાએ ભર્યો, પવિત્ર પૂજ્ય ગણે છે નર્યો;
એમ હલહું જે જન લહે, કલેશ અવિદ્યા તેને કહે. ૧૦
અદ્ભુતમિ એવું જે ગાય, કલેશ અસ્મિતા તે કહેનાય;
અહંકારથી આત્મા શિન્ન, એમ ન સમજે જે મતિહીન. ૧૧
એ અસ્મિતા પ્રભુમાં નથી, ભક્તિ અંધમાં વાણી કથી;

મોક્ષ ન મળે લગાર, એક બ્રહ્મ લક્ષિતવિના. ૨
 હોમેલું હુત જેહ, જેવું હોમે ભસ્મમાં;
 લક્ષિતવિનાનું તેહ, દીધું ન પહોંચે દેવને. ૩
 લેશમાત્ર જે કાચ, કર્મ કરે લક્ષિતવડે;
 સિદ્ધિદાયક સોચ, એ નિશ્ચય મહાદેવનો. ૪
 સર્વ અર્થ દાંતાર, લક્ષિત છે ભગવંતની;
 આપે સિદ્ધિ અપાર, કામધેનુ કર્તારની. ૫
 આપે બહુ આનંદ, લક્ષિત કદંપતરુ છે સદા;
 તેહ તજીને મંદ, પીયે પાપવિષ જીવડો. ૬
 લક્ષિતવડે પૂજય, વ્યાપક વિષયુ વિશ્વમાં;
 મનવાંચિત ક્ષણ થાય, નય અવિદ્યા જીવની. ૭
 પોષણ આપે માત, જતન કરીને જાળવે;
 એમ લક્ષિત સાક્ષાત, ભક્તતાણું પાલન કરે. ૮
 સાધન કરે અનેક, તે સહુ લક્ષિતરૂપ છે;
 જાણે ઈશ્વર એક, ક્ષણદાતા બીજે નથી. ૯
 દાન યજ્ઞ આચાર, જપ તપ જ્ઞાન વિરાગ જે;
 મૃતક સજ શૃંગાર, લક્ષિત વિના એવાં સહુ. ૧૦
 દોહા

ઈશ્વરને અર્થે સહુ, દેહ ઇન્દ્રિયનાં કર્મ;
 સત્ય દયા નિર્દોષતા, એ લક્ષિતનો ધર્મ. ૧
 અનેક વિદ્યાઓ ભણે, તપથી બાળે કાય;
 ભગવતની લક્ષિતવિના, મનુજ પવિત્ર ન થાય. ૨

ચોપાઈ ત્રિતાલ

ઉભય પ્રકારે સૃષ્ટિ થાય, દૈવી તથા આસુરી ગાય;
 ભગવત ઉપર જેને સ્નેહ, દૈવી જીવ જાણીએ તેહ. ૨
 લક્ષિતવિહ્વણા જન છે જેહ, આસુર જીવ જાણવા તેહ;
 જીવન્મુક્ત થયેલા હોય, પ્રભુની લક્ષિત ન તજે તોય. ૩
 બ્રહ્મભૂત જે જન થઈ રહ્યા, તેવા ભક્ત ગીતામાં કહ્યા;
 પ્રસન્ન આત્મા રહે સદાય, શોક તથા ઈચ્છા નવ થાય. ૪
 સર્વ જીવપર સમતા ધરે, તે વિભુલક્ષિત પામે સરે;
 વળી ભાગવત માંહે કહ્યા, આત્મારામ જોગી જ થયા. ૫
 નિર્ગંથી નિર્મળ મનવાન, જાએ નહિ પ્રભુને ગુણવાન;

માને ભક્તિ સહુથી સરે, એવા જન ભવસાગર તરે. ૫

કુંડળિયા

ભક્તિ મહાદેવી કહી, પંચરાત્રની માંય,
મુક્તિ અને સહુ સિદ્ધિઓ, આવે દોડી સાંય;
આવે દોડી સાંય, સર્વ સેવામાં રહે છે,
દુર્લભ નરનો દેહ, ભક્તિ પણ દુર્લભ કહે છે;
કહે છોટમ સદ્ગ્રંથ, વખાણે ઉત્તમ એવી,
પંચરાત્રની માંય, કહી ભક્તિ મહાદેવી. ૧
ભક્તિ પ્રભુને વશ કરે, કહ્યું ભાગવત માંય,
યોગ સાંખ્ય સ્વાધ્યાય તપ, તે વશ કરે ન કાંય;
તે વશ કરે ન કાંય, કરે છે ભક્તિ :જીવી,
પ્રભુનો આવે હાથ, એજ મોટી મહાદેવી;
કહે છોટમ જન કોય જયારથ જાણે જુક્તિ,
કહ્યું ભાગવતમાંય કરે વશ પ્રભુને ભક્તિ. ૨
ઇતિ શ્રીભક્તિભાસ્કરે ભક્તિનિરૂપણે પ્રથમ કિરણ.

કિરણ ૨ જી-જ્ઞાનયોગાદિક ભક્તિઅંગ નિરૂપણ

માલિની છંદ

પરમ શુણ્ઢ મોટી વ્યાસ સાંદિલ્ય દુરી,
કથન સુણી જનને થાય પ્રીતિ ધણેરી;
અર્થ શ્રુતિનો તે બે જણા મિત્ર કહે છે,
કથન બેડે જણનાં જ્ઞાન ને ભક્તિ બે છે. ૧

ચોપાઈ ત્રિતાલ

વ્યાસ મુનિ કહે ભક્તિ થાય, તેથી જ્ઞાન ઉપજી જાય;
જ્ઞાનવડે તો મુક્તિ હોય, છે સિદ્ધાંત અમારું સોય. ૧
કહે સાંદિલ્ય જ્ઞાન છે બેહ, પ્રથમ જીવને ઉપજી તેહ;
જ્ઞાન હોય તો ભક્તિ થાય, તેથી જીવ મુક્ત થઈ જાય. ૨
અદોગ્ય તણી શ્રુતિની માંય, અલસત્યા ગ્રન્થ છે ત્યાંય;
અર્થ વ્યાસજી કહે છે આમ, અલસત્યાને જ્ઞાનનું નામ. ૩
સાંદિલ્ય કહે અલસત્યા ગ્રન્થ, નામ ભક્તિનું જાણો તેહ;
ભક્તિ હોય તો મુક્તિ હોય, કેવળ જ્ઞાને ન મળે હોય. ૪
જ્ઞાન ગ્રન્થ જાણ્યાનું નામ, ભક્તિ ગ્રન્થ પ્રીતિને રામ;
જાણ્યે હાથ સરે નહિ હાય, પ્રીતિવડે મોક્ષ તો હાય. ૫

મિત્ર ચતુ માણસના જોડ, માણસને જાણે છે તેડ; ૬
 પ્રીતિવટે જાણે છે મિત્ર, પરમ કૃપાકૃણ લહે નિમિત્ર. ૬
 ચતુ દ્રેષથી જાણે સહી, માટે કૃણ તેને કાંઈ નહી; ૭
 જુઓ અજના ચતુ જોડ, જાણે છેજ અજને તેડ. ૭
 પાત્ર તે ઉપર પ્રીતિ ન ધરે, તો ભવસાગર ક્યાંથી તરે; ૮
 કાંઈ નૃપના ગુણવાન પ્રધાન, કે તેનાજ મિત્ર મતિમાન. ૮
 પ્રીતિદાન પામે છે તેડ, ચતુ ન પામે તે વિન તેડ; ૯
 ઈશ્વરની ઈશ્વરતાનણું, જ્ઞાન ભક્તને ઉપજે ધણું. ૯
 વળતી ને પર પ્રીતિ યાય, પ્રીતિનું કૃણ મોક્ષ પમાય; ૧૦
 મનેડ, પ્રીતિ, અક્ષિ, અનુરાગ, એક અર્થ જાણે મહાભાગ. ૧૦
 અર્થ યુતિના અર્થે તણા, ધરતો કરવો જોડજો ધણો; ૧૧
 પરમન કર્તા પ્રભુ જે દાય, મદિમાસદિત જાણીએ સોય. ૧૧
 વળતી ને પર પ્રીતિ યાય, પ્રીતિથીજ મોક્ષકૃણ ગાય; ૧૨
 જ્ઞાનવણું કૃણ કરીએ તેડ, અક્ષિને ઉપજવે એડ. ૧૨
 માટે જ્ઞાનવણું બળ સદુ, અક્ષિ ઉપજવામાં હવું; ૧૩
 મુક્તિને ઉપજવાનાંય, જ્ઞાનનું બળ રહ્યું ન કાંય. ૧૩
 હવું દરિયે પીતાનાંય, જુઓ વચન દેવું છે ત્યાંય; ૧૪
 દેવતાનું ચરન કરનાર, પામે દેવજોડ નિરધાર. ૧૪
 મને જોડ ને પામે મને, અર્જુન સાચું કદું જુ તને; ૧૫
 ભગવાનશ્રમિ મુક્તિ લેડ, જુઓ કરી અક્ષિથી તેડ. ૧૫

દોષ

ગતર અક્ષિનું જ્ઞાન છે, ગતર મુક્તિનું ત્યાંય; ૧
 મુક્તિ ગતર ને જોડિ છે, જોડે પીતાનાંય. ૧
 કૃષ્ણર શરણુ લેડ તનેડ, પવનદિ તેનો તાત; ૨
 અક્ષિ રાતર મુક્તિનું, જ્ઞાન તદિ આદ્યત. ૨

અવગમન હંડ

અવગમન હંડ મુક્તિનાય અક્ષિયાં નિમન છે, ૩
 તેડ અક્ષિને જ્ઞાન જાણીએ એડ છે; ૩
 કૃષ્ણર મુક્તિ શરણુ લેડ તનેડ, પવનદિ તેનો તાત; ૪
 અક્ષિને તેડે તાતિય કૃષ્ણર પવનદિ તેનો તાત; ૪
 અક્ષિને તેડે તાતિય કૃષ્ણર પવનદિ તેનો તાત; ૫
 એવગમન મુક્તિનાય તનેડ મુક્તિ તનેડ. ૫

હૃદય દેશ બણ બુઝો છે બે જણા,
 દાય દ્રેષ કરનાર પ્રીતિયુત છે ધણા. ૨
 દ્રેષ અને અનુરાગ બેઉએ મિત્ર છે,
 અન્યોઅન્ય વિરુદ્ધ બેઉનાં વિદ્વન છે;
 પ્રીતિ તે અનુરાગ દ્રેષ અપ્રીતિ કહે,
 એક સ્થળમાં હ્રમય કદાપિ ના રહે. ૩
 રાગ હોય ત્યાં દ્રેષ લેશ પણ ના રહે,
 દ્રેષ વિષે અનુરાગ કોય પણ ના કહે;
 બાણપણું બે માંય ભાવમાં ફેર છે,
 ભક્તિ વિષે પ્રકાશ દ્રેષ અધિર છે. ૪
 શિશુપાલાદિક બુઝો ધણા દ્રેષી રજા,
 પણ તે પ્રભુના ભક્ત નથી કાઠએ કઢ્યા;
 શિશુપાલાદિક સર્વ ગયા છે સ્વર્ગમાં,
 પ્રહ્લાદાદિક ભક્ત ગયા અપવર્ગમાં. ૫
 માટે ભક્તિ વિશેષ જ્ઞાનથી બણીએ,
 ભક્તિ વિનાનું જ્ઞાન શુષ્ક પરમાણીએ;
 ભક્તિ તજીને દાય જ્ઞાનને પામવા,
 કલેશ કરે બહુ ભાતિ અંથ વાંચે નવા. ૬
 દુરકા ખાંડે સોય મુખ્ય તાંડુલ તજી,
 એમ ભાગવત માંહી કહ્યું આપે સજી;
 પહેલું ઉપજે જ્ઞાન પછી પ્રીતિ થશે,
 પ્રીતિથી રસ રૂપ એકતા થઈ જશે. ૭
 રસ ભક્તિનું નામ કહ્યું ઉપનિષદ,*
 આનંદરૂપે થાય મોક્ષ તેને વહે;
 રસ કહીએ કે રાગ અર્થે તો એક છે,
 રસ એકતા થઈ બીજા એજ વિવેક છે. ૮
 ધાતુ ધાતુમાંય એકરસ થાય છે,
 એમ જીવ ને બ્રહ્મ એક બની બીજા છે;
 બણ્યે એક ન હોય એક હોય પ્રીતિથી,
 માટે ભક્તિ શ્રેષ્ઠ અમે કહીએ કથી. ૯
 ભક્તિ ઉપજી હોય કહો ક્યમ બણીએ,

* તૈત્તિરીય ઉપનિષદમાં રસ લક્ષ્યાનંદી મવતિ.

દેખી તેનાં ચિન્હ લક્ત પરમાણીએ;
 હૈયે હર્ષ ન માય જપે વિભુ નામને,
 ચાલે આંસુધાર કંઠ ગદ્ગદ બને. ૧૦
 થાય ખડાં રોમાંચ પ્રેમના પૂરથી,
 ખીલે સધળું અંગ ઝળકતું નૂરથી;
 વદનકમળની પેર સદા વિકસી રહે,
 સ્વામી સર્વાવાસ સર્વગત તે લહે. ૧૧
 ભાસે પૂરણુ બ્રહ્મ ભર્યો આનંદ જળે,
 પ્રીતિરૂપ તરંગ અહોનશ ઉછળે;
 મનના મનોવિકાર સર્વ ધોવાય છે,
 એવા ઉત્તમ લક્ત મુક્ત થઈ જાય છે. ૧૨

ઓપાયા છંદ

શાંડિલ કહે છે તમે વ્યાસજી લક્તિ પાછળ દ્યો છે,
 લક્તિ થયી તો જ્ઞાન થાય છે જ્ઞાને મુક્તિ કહો છે;
 તમે કહી તે ક્રિયાલક્તિ છે નવધા કહીએ જને,
 પરાલક્તિની નવે દાસીઓ અમે બાંણીએ એને. ૧
 મનમાં પ્રેમ બ્રહ્મપર ઉપજે પરાલક્તિ તે બાણે,
 દેહ ઇંદ્રિયી ક્રિયા થાય છે તે નવધા પરમાણે;
 પ્રેમ બ્રહ્મપર ઉપજે તેમાં બાહ્યક્રિયા નહિ કાંઈ,
 અંતરથી અનુરાગ ઉપજે એથી રીઝે સાંધ. ૨
 પરાલક્તિનું પ્રેમલક્ષણ નામ શાસ્ત્રમાં બોલે,
 સહુથી શ્રેષ્ઠ એહને વરણી નહિ કાંઈ એને તોલે;
 કોટિ જન્મનાં જપ તપ સાધન સુકૃત સંચિત જને,
 પ્રભુ પ્રસન્ન થઈ પરાલક્તિ તો આપે ઉરમાં એને. ૩
 અનેક જન્મની ક્રિયાલક્તિનું અપાર પુણ્ય સ્ફૂરે છે,
 તો પરમેશ્વર પ્રસન્ન થઈને પરાલક્તિને દે છે;
 નવધા લક્તિ કર્મરૂપ છે કર્મ પુણ્ય ઉપજાવે,
 ઘણા પુણ્યનો સંચય થાતાં પરાલક્તિ ઉર આવે. ૪
 કર્મ થયી તો જાય સ્વર્ગમાં અંતે પાછો પડશે,
 પરાલક્તિ તો મોક્ષ મેળવે બ્રહ્મવિષે જઈ ભડશે;
 પરાલક્તિ તો અંતર રહે છે કોય ભક્તજન બાણે,
 કર્મ લક્તિ તો બાહર રહે તે દેખી લોક વખાણે. ૫

લોક ધણા પૂજા ને માને જાય પ્રપુત્ર દુષ્ટ નેથી,
 પરાભક્તિને દોષ ન જાણે અપાર દુષ્ટ છે અંધી;
 પરતું રંગેલું ખાવા માટે ક્રિયાભક્તિ જે સામે,
 તે દુષ્ટને બગવત જાણે તેને પ્રભ ન લાધે. ૬

પરાભક્તિવાળા જન તે તો દોષ ખાસે ના માંગે,
 મોક્ષ થવું પણ નથી માંગતા તે પ્રભુને પ્રિય લાગે;
 પડે ધણું જે કદ દેહને તોય ચિત્ત નથી અગતું,
 નિષ્કિંચન નિર્વેદ ભરેલું મન રહે પ્રભુમાં મગતું. ૭

સાગરનું જળ યાય ન તાતું ધણા સુરજને તાપે,
 ભક્ત ચગે નહિ ત્રિવિધ તાપમાં પરાભક્તિ પ્રતાપે;
 ક્રિયાભક્તિનું પુણ્યકર્મ તે લોગ થયી કાય પામે,
 આ લોકે અથવા પરલોકે નારાં દોષ તે કામે. ૮

પરાભક્તિમાં ક્રિયા નથી છે પ્રભુને વશ કરનારી,
 ક્રિયારૂપ જે એને કહે તો જય મોક્ષસુખ હારી;
 ગીતા ને અધ્યાય સાતમે ભક્તિ કહી છે જ્ઞાને,
 તે ભક્તિથી મુગ્ધને પામે એમ કહ્યું ભગવાને. ૯

જ્ઞાનવાન થઈ મુગ્ધને પામે ધણા જન્મને અંતે,
 એમ જ્ઞાન ભક્તિનું કારણ કહ્યું કૃષ્ણ ભગવાને;
 બીજા જાણીએ તરુનું કારણ દુષ્ટ કારણ તરુ કહીએ,
 એમ જ્ઞાન ભક્તિનું કારણ મુક્તિ ભક્તિથી લહીએ. ૧૦

પ્રીતિથી વશ સર્વ થાય છે જાણ્યાથી નહિ દોષ,
 પ્રીતિથી રસ રૂપ થાય છે લેજે સધળે જોઈ;
 પશુ પંખી ને દેવ માનવી પ્રીતિ આધીન જવા,
 સકળ લોકમાં સોધી જેતાં નહિ જાણ્યાથી તેવા. ૧૧

તૃપાવંતને જાણ્ય તોયની પ્રથમ થાય છે જ્યારે,
 પ્રીતિથી તે પાન કરે છે ચાંત થાય છે સારે;
 એમ વળી ભૂખ્યો ભોજનની ભુક્તિ પહેલી જાણે,
 પ્રીત્યે પાક બનાવી જમતાં તૃપ્ત દોષ તે ટાણે. ૧૨

નેત્રે જેતાં જ્ઞાન થાય છે પછી થાય છે પ્રીતિ,
 પ્રીતિથી તન મન ધન અર્પે સકળ લોકમાં રીતિ;
 સ્નેહ નામ છે પ્રીતિ 'કર' ચીકણને પણ કહે છે,
 સ્નેહવિષે શુણ્ણ છે આકર્ષણ પાસે ખેંચી લે છે. ૧૩

માટીમાંહે સ્નેહ રહ્યો છે અને ઘટાદિક નથી,
 વેણુમાંજો સ્નેહ નથી તો કશું અને નહિ તેથી;
 તૈલાદિકમાં સ્નેહ રહ્યો છે તેથી પ્રગટે જ્યોતિ,
 સ્નેહવડે સહુ વળગી રહે છે જમ છીપ ને મોતી. ૧૪
 ડોટિ ડોટિ બ્રહ્માંડ શૂન્યમાં અધર સ્નેહથી રહે છે,
 સ્નેહ જીવને હોય બ્રહ્મમાં બ્રહ્મરૂપ કરી દે છે;
 પ્રભુની સાથે સ્નેહ કરે નાહ તે લૂખા જન બણે,
 દેહ ધર્યો તે ન ધર્યાં જવો તે પશુતુલ્ય પ્રમાણે. ૧૫

દોહા:

સ્નેહ તથા અનુરાગ એ,છેજ ભક્તિનાં નામ;
 સ્નેહ ઉપજે બ્રહ્મમાં, તેથી સરશે કામ. ૧
 અગ્નિ ઉડુગણ ચંદ્રથી, તેજ સૂર્યનું સાર;
 એમ સકળ સાધનવિષે, પરાભક્તિ સરદાર. ૨
 મેઘ ઉદકથી મેદિની, કૃણદાયક છે જમ;
 યોગ જ્ઞાન ભક્તિસહિત, કૃણ આપે છે તેમ. ૩
 સાધન સાધે યોગનાં, કરે સમાધિ કાચ;
 પરાભક્તિ આવ્યા વિના,લાંડ સરીખા સોચ. ૪
 વરસ વહી ગયાં ત્રણસે, ઉપર એક હજાર;
 રહી સમાધિ ભાંડને, મટયા ન મનોવિકાર. ૫
 સાધન સાધે જ્ઞાનનાં, કરે બ્રહ્મ-જળ-પાન;
 પરાભક્તિ ઉપજ્યા વિના,તજે ન જડ અભિમાન. ૬
 શ્રવણ મનન સાધન કરે,નિત્ય ધ્યાનમાં ધ્યાય;
 અધિક અધિક પ્રીતિ વધે,જીવ બ્રહ્મ થઈ જાય. ૭
 ભક્તિ ઉપજે જ્ઞાનથી, નહિ ભક્તિથી જ્ઞાન;
 જ્ઞાને ગોવિંદ જોળખે, ભક્તિથી એકતાન. ૮
 કારણ છે પ્રીતિ તણું, સુંદરતાનું જ્ઞાન;
 જાણ્યાથી પ્રીતિ વધે, પ્રીતિ મોક્ષ નિધાન. ૯
 ગોપીજનને કૃપણની, સાથે કેવળ પ્રીત્ય;
 મુક્તિ પામી તે થકી, એજ પ્રીતિની રીત્ય. ૧૦
 કૃષ્ણે ગીતામાં કહ્યું, અર્જુન પ્રત્યે એહ;
 ભક્તિવડે જાણે મને, અર્જુન નિઃસંદેહ. ૧૧
 એજ વચનમાં જ્ઞાનનું, ભક્તિ કારણ હોય;

પણ તે તો નવધા કહી, પરા ભક્તિ નહિ સોય. ૧૨
 શ્રવણાદિક સાધન થકી, રીઝે છે જગરાય;
 આપે જ્ઞાન પ્રથમ થકી, જ્ઞાને ભક્તિ યાય. ૧૩
 ભક્તિથી મુક્તિ મળે, એ નિશ્ચય નિરધાર;
 જ્ઞાને ભક્તિ થાય છે, એમ સમજવો સાર. ૧૪

સોરઠા

અંગ જ્ઞાનનું યોગ, ભક્તિનું અંગ યોગ છે;
 જીવ બ્રહ્મ સંજોગ, જોગ નામ છે તેહનું. ૧
 ચિત્તવૃત્તિ નિરોધ, કરવો જોઈએ જ્ઞાનમાં;
 તેવો વૃત્તિનિરોધ, તે ભક્તિ માંહે ધટે. ૨
 યોગસૂત્રમાં સોય, પતંજલિ મુનિએ કહ્યું;
 *ભક્તિ બ્રહ્મની હોય, તોજ સમાધિ રહે સદા. ૩
 જુઓ યોક્ષતાં એમ, યોગ મુખ્ય એમાં થયો;
 તેનું કરવું કેમ, યોગ અંગ ભક્તિ થઈ. ૪
 અંગ યોગનું જોડ તે ભક્તિ નવધા સદુ;
 પરા ન કહીએ તેહ, પરાભક્તિ અનુરાગ છે. ૫
 ભક્તિ કહો છો રાગ, તો પતંજલિ સૂત્રમાં;
 રાગ કહો છે ત્યાગ, ગણેશ છે પંચ કલેશમાં. ૬
 રાગ કહો છે ત્યાગ, તે સધળો સંસારનો;
 પ્રભુ સાથે અનુરાગ, તજવા કાંય કહ્યો નથી. ૭
 જે સંસારી રાગ, તે કારણ બંધનનું;
 ઈશ્વરમાં અનુરાગ, તે કારણ છે મોક્ષનું. ૮
 દુષ્ટ જનોનો સંગ, તજવાનો તેને કવો;
 પણ સજ્જનનો સંગ, કાંય કાંઈ તજવો નહિ. ૯
 સજ્જન કેરો સંગ, મુખ્યદાયક છે સર્વગી;
 આણી અંગ હમંગ, સજ્જનને કરવો સદા. ૧૦
 પાપ હરે છે ગંગ, તાપ હરે છે ચંદ્રમાં;
 સય હરે સતસંગ, પાપ તાપ ને દીનતા. ૧૧

છાંપા

નપસીથી છે અધિક, મદ્દાઓગીજન કદીએ,
 જ્ઞાનવાનથી અધિક, વગી જોગીજન સદીએ;

કર્મવંતથી અધિક કહ્યા ગીતામાં યોગી,
રમે પ્રહસુખ માંય નહિ તે ભવસુખ ભોગી;
અર્જુનને હરિએ કહ્યું માટે તું યોગી થજ,
દૃઢ યોગી થઈ માલ્યે પરમભક્ત સુખીઓ હજ. ૧

અર્જુન કહે મહારાજ વચન છે દ્વિધા તમારું,
તે સાંભળતાં બ્રાંત ખચિત થાયે મન મારું;
ભક્તિ નેષ્ટ ને શ્રેષ્ઠ કામ કહી ધો છો,
જ્ઞાન નેષ્ટ ને શ્રેષ્ઠ વળી કામ કામ વદો છો;
વચન સુણી અર્જુન તણાં વળતી યોદ્યા શ્રીહરિ,
જ્ઞાનભક્તિ બેને વિષે ભક્તિની મોટમ ખરી. ૨

દોહા

અર્જુન કહે જો ભક્તિને, શ્રેષ્ઠ કહો યદુરાય;
ત્યારે તો જ્ઞાની તણી, જ્ઞાને મુક્તિ ન થાય. ૧

કૃષ્ણ કહે અર્જુન સુણો, જ્ઞાનીજન છે જોઈ;
કરી ઉપાસન પ્રહસની, પ્રહસૂત હોય તેહ. ૨

અર્જુન કહે જ્ઞાની જુઓ, પ્રહસૂત થઈ જાય;
ત્યારે ભક્તિ જ્ઞાનથી, શ્રેષ્ઠ કેમ કહેવાય. ૩

કૃષ્ણ કહે અવ્યક્ત છે, રૂપ પ્રહસનું જોઈ;
તે રૂપે જ્ઞાની થતાં, કષ્ટ સહે ખડુ દેહ. ૪

વળી જ્ઞાની નિજ બળવડે, થવા મુજ સમો જાય;
દુસ્તર માયા માલ્યરી, કરે ઘણા અંતરાય. ૫

અહંપ્રહસ જ્ઞાની કહે, માયા ગુણથી પાર;
પણ રહેવું એ પદ વિષે, છે ખાંડાની ધાર. ૬

જ્ઞાનવડે મુક્તિ મળે, કઠિન પંથ છે એહ;
ભક્તિવડે મુક્તિ મળે, સરળ પંથ છે તેહ. ૭

વસિષ્ઠમુનિ જોવા જગે, કાઈક વિરલા સંત;
મુક્તિ પામે જ્ઞાનથી, એવા કામ મહંત. ૮

ભવતારણ ભક્તિતણો, પંથ ભલો કહેવાય;
ભક્તિ કરે સદુ વર્ણ તો, એથી મુક્તિ થાય. ૯

પાંખ વગરના પંખીએ, નભમાં નહિ રહેવાય;
એમ પરાભક્તિ વિના, પ્રહસપ્રાપ્તિ ના થાય. ૧૦

ભક્ત રહે મુજ બળવડે, નિજ બળ ન કરે લેશ;

માટે મારા ભક્તને, કિંચિત ના હોય ક્ષેય. ૧૧
 માતા નાના બાળની, રામે સદા સંભાળ;
 એમજ મારા ભક્તની, હુંજ કહું પ્રતિભાળ. ૧૨
 મોટા મુનની માતને, ચિંતા નહિ લગાર;
 એમ જ્ઞાની નિજ બળવટે, દોષ ન હોત દે પાર. ૧૩
 અનન્ય ભક્તિ માધરી, આવે જેને કાર;
 સાંભર્યું સધયું માધરું, તે પામે મરપૂર. ૧૪
 જ્ઞાનીને તો માધરું, જ્ઞાન એકલું દોય;
 સદાયના ત્રિભુ માધરી, બળ નવ પામે સોય. ૧૫
 જેમ દોષ રાજતલી, બાણ રંકને દોય;
 તેથી અમલ રાજ્યનો, તે નવ પામે સોય. ૧૬
 રાજતા સેવક વિષે, રાજ રીઝ્યો દોય;
 આપે અમલ આપનો, એમ ભક્તજન સોય. ૧૭

ઓપાર્શ્વ ત્રિતાલ

દોષ શ્રદ્ધા ને ભક્તિ જેહ, એક રૂપજ ગણે છે તેહ;
 શ્રદ્ધા ભક્તિ એકજ નથી, ભેદ તેહનો કહું છું કથી. ૧
 દહ વિશ્વાસ બ્રહ્મપર દોય, શ્રદ્ધા નામ બાણીએ સોય;
 ઉપજ પ્રભુપર પ્રેમ અપાર, બાણો ભક્તિ એજ નિર્ધાર. ૨
 જ્ઞાનવટે પણ મુક્તિ થાય, પણ એ માર્ગ કહણ કથાય;
 ભક્તિવટે મુક્તિ છે જેહ, મુક્તલ સરલ પંથ છે તેહ. ૩
 ભક્તિ પંથ મુક્તિનો કથ્યો, વ્યાસે વેદ શીદને મથ્યો;
 બ્રહ્મકાંડનાં મૂત્રો જેહ, આ માટે રચી દીધાં તેહ. ૪
 એનો ઉત્તર મુણએ એમ, વ્યાસે મૂત્ર રચ્યાં છે તેમ;
 બ્રહ્મમૂત્રથી બ્રહ્મ બાણાય, તેથી ભક્તિ તેહની થાય. ૫
 ઉપાસનાનાં મૂત્રો જેહ, રચ્યાં ભક્તિ ઉપજવા તેહ;
 ન્યાસગી પરાભક્તિનવદોય, ત્યાંસગી કરવી નવધા સોય. ૬

છપ્પા

શ્રવણ પરિશિત રાય, કરી કીર્તન સુકહેવે,
 સ્મરણ ભક્તિ પ્રદાદ, ચરણ તો લક્ષ્મી સેવે;
 પૂજન કરી પૃથુ ભૂપ, અકૂરે કીધી વંદન,
 દાસભક્તિ હનુમાન, સખ્ય કરી પાંડુનંદન;
 નવમી આત્માર્પણ કહી, બજિરાજએ તે કરી,

એમ એક એક આચરી, લક્ષિત એ નવધા ખરી.

ગીતિ છંદ

પરાલક્ષિત ના આવે, ત્યાં લગી લક્ષિત નવધા આચરીએ
નવની ક્રિયા બતાવે, એવા ગુરુની સેવા તો કરીએ
વાસ કરી એકાંતે, વિચાર મનમાં રાતદિવસ કરવો
ઇન્દ્રિયને વશ રાખી, મહાવાક્યનો બોધ હૃદયે ધરવો
દુર્જન ગોષ્ઠી તજવી, પરનિંદા ને ધૂર્તસંગ તજવો
લેહમતિને ત્યાગી, એક બ્રહ્મને સદાકાળ ભજવો
કુસંગ સધજો ત્યાગી, ભગવતજનની સેવા તો સજીએ
પ્રભુપદના અનુરાગી, લક્ષતજનોને ભાવ ધરી ભજીએ

દોહા

લક્ષિતવિષે મત જૂજવા, કરી ગયા છે જહ;

સર્વે જનને સમજવા, કહી સમજવું તેહ. ૧

ઓપાઈ ત્રિતાલ

જીવ બ્રહ્મમાં લેહ અપાર, કર્યપ મુનિ કહે છે નિર્ધાર;
ઈશ્વરની ઈશ્વરતા જહ, જીવ પામે નહિ એનો છેહ.
ઈશ્વર નિજ ઈશ્વરતાવડે, બ્રહ્માંડોને ભાગે ધડે;
દેહ દેહમાં રચના જહ, જાણી જાય ન જીવથી તેહ.
વટના બીજવિષે વડ કરી, જીવો ઈશ્વરે રાખ્યો ભરી;
તે વડ ઉગી બાહર થાય, અગણિત બીજો બીજ રચાય.
ભર્યો પ્રથમ સંકેતજ જહ, ચાલ્યો જાય કલ્પલગી તેહ;
જીવ સૃષ્ટિના ભેગા થાય, એક રોમ રચ્યું નવ જાય.
તો જીવ ઈશ્વર સમ ક્યમ હોય, માટે ભજવો ઈશ્વર સોય;
ઈશ્વરમાં છે શક્તિ અપાર, અનંત લોકનો સરજનહાર.
અપાર અશ્વર્ય ધારે જહ, પાપથકી ઉદ્ધારે તેહ;
જીવ ઈશ્યે ભિન્નજ ગણે, એનું નામ દ્વૈતમત ભણે.
હવે અદ્વૈત મત છે જહ, વ્યાસમુનિ બોલ્યા છે તેહ;
તે કહે જીવ ઈશ્વર માંય, સાચો લેહ રહ્યો નથી કાંય.
જ્યારે સૃષ્ટિ ન હતી કાંય, હતો એકલો બ્રહ્મજ સોય;
સૃષ્ટિ અંતે પણ તે રહે, મધ્યે કલ્પતને જીવ કહે.
આઘ અંત બ્રહ્મ કહે વેદ, મધ્ય જીવનો કલ્પ્યો લેહ;
માનેલો તે મિથ્યા થાય, સાચો જોતાં બ્રહ્મ સદાય.

ઈશ્વરમાં ઈશ્વરતા રહેલી સદાય છે;
 છોટમ જે કાષ્ઠમાંય અગ્નિ છે રહેલો ત્યાંય,
 પ્રકટીને બાળ્યા પછી અગ્નિ કરી બળ્ય છે. ૨
 અગ્નિ માંહી ઉપણતા તે રહેલી અનાદિ જમ,
 ઈશ્વરમાં ઈશ્વરતા રહેલી સદાય છે;
 કાષ્ઠના સંયોગ માંહે આવેલો છે અગ્નિ જહ,
 કાષ્ઠની ઉપાધિ થયી ધૂમ બહુ થાય છે;
 કાષ્ઠ બળી બળ્ય જ્યારે ધૂમ ટળી બળ્ય ત્યારે,
 ઉપાધિ રહિત એક અગ્નિ કરી ગાય છે;
 છોટમ અવિદ્યા તણો સંગ છૂટી બળ્ય જ્યારે,
 છવપણું મટી છવ બ્રહ્મમાં સમાય છે. ૩
 રાગનો કુંવર દોય ચોર હરી ગયા સોય,
 વ્યાધતણા સંગમાંહે વ્યાધ થઈ રહ્યો છે;
 બહીને પોતાનું જ્ઞાન થયું વ્યાધ અભિમાન,
 વ્યાધ તણાં કર્મ કરી વ્યાધપણું લલ્યો છે;
 મળે દોય ભેદ જન કહે તું રાગનો તન,
 વ્યાધતણાં કર્મ તણ રાગપદે ગયો છે;
 છોટમ અવિદ્યા સંગે થયેલો અવિદ્યા રૂપ,
 બ્રહ્મના જગન થયી બ્રહ્મરૂપ થયો છે. ૪
 ઈશ્વરની ઈશ્વરતા તણો આદિ અંત નથી,
 છવોના નગાદિદોનો આદિ અને અંત છે;
 અભિમાદિ સિદ્ધિઓ છે ઈશ્વર વિષે અપાર,
 જ્ઞાન ઈચ્છા ક્રિયા આદિ શક્તિઓ અનંત છે;
 છવમાં અવિદ્યા અને અસ્મિતાદિ રાગ દ્વેષ,
 અહમ્ય શક્તિ અહમ્ય મનિ તેથી થયો જંત છે;
 ઈશ્વરના ધ્યાન થયી ઈશ્વરમાં મળે જ્યારે,
 છોટમે કહેવાય પછી બ્રહ્મ એ મહંત છે. ૫

હોહા!

ઉત્પત્તિ સ્થિતિ લય તણે, કરનારો છે જગત;
 વ્યવસ્થા મોદે કર્યો પ્રજા જન્મણે તેડ. ૧
 તેની વિદ્યા આ કરે, છવ બ્રહ્મ જન સોય;
 બ્રહ્મરૂપ અનિ જને, આત્માવેનન ન દોય. ૨

ઓપાયા ૬૦

૧. ઉપાધાનકારણ સૃષ્ટિનું બ્રહ્મ માનસો ન્યાયે,
શ્રુતિકાની પેરે વળી તે તો મશે વિકારી ત્યાયે;
એવી શંકા થાય કાયને ઉત્તર કહું છું એને,
નિર્વિકાર નિર્લેપ બ્રહ્મ છે વિકાર ના હોય તેને.
૨. ઉપાધાનકારણ સૃષ્ટિનું શક્તિ પ્રભુની બળો,
તે શક્તિ ને શક્તિવંતનો નિત્ય સંબંધ પ્રમાણે;
અગ્નિવિષે જગ તેજ ઉષ્ણતા સદા સંબંધી જેવી,
બ્રહ્મ અને વળી શક્તિ બ્રહ્મની નિત્ય સંબંધી તેવી.
૩. શક્તિ ને વળી શક્તિમાનમાં એક ન ગણશે કોઈ,
કર્મપુરાણે એમ કહ્યું છે તે સદુ લેજો જેઈ;
તત્ત્વ તણી ચિંતા કરનારા જોગી જન એમ કહે છે,
બ્રહ્મરૂપને શક્તિ બ્રહ્મની અમેદ માની લે છે.
૪. કોઈ પ્રકૃતિ મિથ્યા કહે છે એ પણ મત છે કાગો,
નથી ઉષ્ણતા કહે અગ્નિમાં તો અગ્નિ નહિ સાગો;
જે વસ્તુ ઉપસખ્ય હોય તે સત્ય વ્યાસ મુનિ કહે છે,
જ્ઞાન બ્રહ્મ ને જ્ઞેય પ્રકૃતિ એવું આપ વહે છે.
૫. જ્ઞાતા ને વળી જ્ઞેય વસ્તુનો છેજ સંબંધ અનાદિ,
કોશિતક ઉપનિષદ જેઈને જોલ્યા છે બ્રહ્મવાદી;
જેણે સધળું જગત રચ્યું છે જીવ રચેલા જના,
અગ્નિમાંથી તણુખા નીપજ એમ અંશ સદુ એના.
૬. જીવોએ તે બ્રહ્મ જાણવો અનેક શ્રુતિઓ કહે છે,
તેહ તણી જિજ્ઞાસા કરવી સ્મૃતિઓ માત્ર વહે છે;
ઇંદ્રાદિકમાં પ્રભુતા છે તો પ્રભુ તેમને લહીએ,
પરમેશ્વરમાં અસંખ્ય પ્રભુતા કેમ પ્રભુ ના કહીએ.
૭. ધરના ધણીની ધરમાં પ્રભુતા ઘટપટાદિપર જેવી,
અખિલ નિષ્કપર પ્રભુની પ્રભુતા ઇંદ્રાદિકપર તેવી;
તે પ્રભુજીની ભક્તિ કરીને તેજ પ્રભુને મળીએ,
છાટમ સર્વ અવિદ્યા છાંટી હેને પ્રભુશું હળીએ.

ઈતિ શીલભક્તિભાષકરે જ્ઞાનયોગાદિ ભક્તિ-

અંબનિરૂપણે દ્વિતીય કિરણ:

કિરણ ૩ જી-ભક્તલક્ષણ

રાગ-રીતાળના મહિનાના

જને ઉપજી છે ભક્તિ અનન્ય, ચિહ્ન તેનાં કહું,
 સુણી શ્રવણે બ્રહ્મગુણગ્રામ, પ્રેમ ઉપજે બહુ;
 વહે આંખેથી આંસુની ધાર, વચન ગદ્ ગદ્ વહે,
 ઉભાં થાય છે સઘળાં રોમ, ક્રોમળ જેનું દેહે. ૧
 નવ લક્ષણ જેમાં હોય, ભક્ત તેને જાણીએ,
 કરે પ્રભુનું પ્રથમ સનમાન, મધુરી વાણીએ;
 ખીજું લક્ષણ દે બહુ માન, ત્રીજી ધરે પ્રીતિ છે,
 ચોથો વિરહ દૃઢ્યમાં હોય, ભક્તની રીતિ છે. ૨
 એથી અન્ય ઉપર છે અભાવ, રીતિ એ પાંચમી,
 છઠી મહિમા ખ્યાતિ ઉદાર, કરે પ્રભુને નમી;
 તેને અર્થે પ્રાણનું સ્થૈર્ય, રીતિ એ તો સાતમી,
 વળી હોય તદ્દીયતાભાવ, રીતિ એ તો આઠમી. ૩
 એથી અપ્રતિક્ષણતા જેહ, રીતિ નવમી સહી,
 એવી ભક્તિ શાસ્ત્રની માંહી, મુનિએ વાણી કહી;
 એવા નવ ગુણથી સંયુક્ત, ભક્તજન જાણીએ,
 હવે દૃષ્ટાંતે કહું સોય, ખરૂં પરમાણીએ. ૪
 ગમે તેવી અવસ્થા માંહી, જુઓ અર્જુન હતો,
 પણ આવતા દેખી શ્રીકૃષ્ણ, ઉઠી ઉભો થતો;
 ઘણા આદરથી સન્માન, કરતો રૂડી રીતથી,
 આખી ઉંમર એવી રીત્ય, પાળી છે પ્રીતથી. ૫
 હુતો ધક્કાકુ નામે નરેશ, ભક્ત વિષ્ણુ તણે,
 કરતો વિષ્ણુ તણું બહુ માન, પ્રેમ આણી ધણે;
 હોય મૃગ દે કમળ કોઈ ઠામ, નામ વિષ્ણુ તણું,
 દેખી શ્યામ શરીરનો રંગ, માન કરતો ધણું. ૬
 દેખે વાદળ કંબળ વ્યાળ, શ્યામ રંગ જેહને,
 મારા પ્રભુના સરીખો રંગ, જાણી નમે તેહને;
 હવે પ્રીતિતણું કહું રૂપ, જુઓ ભારત ભણી,
 ગયા વિદુર તણે ઘેર કૃષ્ણ, પ્રીતિ ઉપજી ધણી. ૭
 અહો કમલનયન ધનશ્યામ, તમે જે પધારીઆ,
 મને ઉપજી છે પ્રીતિ અપાર, અર્થ સહુ સારીઆ;

અંતરાત્મા અચર્ય માંડી, તમે સર્વે તણા,
 ઘટે પ્રીતિ તમારી સાથ, હાથ ટાળે ધણા. ૮
 હવે વિરહ તણું દહાંત, જુઓ મન-જોષિતા,
 જેના વિરહાગ્નિ માંડી વિકાર, રહ્યા સપગા જતા;
 અમે ગુરુ આગમ જઈ કાંઈ, કહી શકીએ નહીં,
 બળ્યાં વિરહ અગ્નિની માંડી, જઈ કહીએ કહીં. ૯
 હવે અન્ય ઉપર ને અભાવ, કહું રૂપ તેહનું;
 જુઓ ભારતમાં છે વાત, ઉદાહરણ એહનું;
 ઉપમન્યુ કહે મુણે રાક, રાંકર આતા કરી,
 મને સરકે કીટ પતંગ, લેઈ માથે ધરી. ૧૦
 મંગે જે પ્રભુઆજ્ઞા સિવાય, રાજ ત્રય લોકનું;
 મારે કરવું નહિ અંગીકાર, મૂળ ને શોકનું;
 હવે મહિમાવૃદ્ધિની વાત, છે વિષ્ણુપુરાણમાં,
 યમદૂતોને કહે યમરાય, બૃહ્મ કે અબલમાં. ૧૧
 હોય ભગવતના ને ભક્ત, જગતમાં ને સ્થળે,
 તેને લાવશે નહિ મુજ પાસ, તમે મારે બળે;
 હોય જગતવિષે ને જીવ, પ્રભુ હું તેહને,
 જન હરિના કહેવાતા હોય, ધણી નહિ એહને. ૧૨
 હવે રૌરવ આદિક માંડી, સમૂહ ને જાંતનો,
 તેને કહેવા લાગ્યા યમરાય, મહિમા ભગવંતનો;
 અરે જીવો અભાગીઆ મૂઠ, ભજ્યા નહિ શ્રીહરિ,
 આવી નરકમાં વારંવાર, પડે છે ફરી ફરી. ૧૩
 તમે આગુધન કર્યું હોત, જગતકરતારનું;
 તો પડત નહિ દુઃખ કાંઈ, દૂતોના મારનું;
 ભક્તિ અર્થે ધારવો દેહ, કહ્યું રામાયણે,
 રિધિતિ પ્રાણ તણી નવિ હોય, ભજન કાંઈ ના બણે. ૧૪
 એમ બહુ કહે હનુમાન, રામ રણધીરને,
 કર જોડીને વારંવાર, સતે રધુવીરને;
 પ્રભુ કીર્તિ તમારી પવિત્ર, વિચરશે જ્યાંસગી,
 હું દેહ ધરી વિચરીશ, લોકમાં ત્યાં સગી. ૧૫
 મુનિ નારદ આદિ સમસ્ત, બ્રહ્મને આરાધવા,
 ધણે કાળ ધારે છે પ્રાણ સ્નેહ કરી સાધવા;

હવે કહું છું તદ્દીયતા ભાવ, અર્થ સુણો એહનો,
 દેહ આદિ પદારથમાત્ર, જાણવો તેહનો. ૧૬
 કહું મહાભારતની માંહી, વસુ ઉપરીચરે,
 હોય વસ્તુ પોતાની જહ, અર્પણ પ્રભુને કરે;
 ધન રાજ્ય દારા સુત દેહ, કે વાહન જટલાં,
 પ્રભુ અર્પણ કરવું સમસ્ત, જે જે હોય તેટલાં. ૧૭
 સહુ ભૂતોવિષે ભગવંત, જેતા પ્રદ્ધાદ્ય,
 જાણી પ્રાણી હરિમય એક, થતો આહ્વાદ્ય;
 એવી કહે છે વિષ્ણુપુરાણ, ભક્તની અનન્યતા,
 દેખી વિષ્ણુ ચરાચર માંહી, રહે આધીનતા. ૧૮
 હવે અપ્રતિજ્ઞતા જહ, દૃષ્ટાંત છે તેહનું;
 બુઝો ભીષ્મે ભારતમાંહી, વચન કહું સ્નેહનું;
 આવ્યા હણવાને શ્રીભગવંત, ભીષ્મ અનુકૂળ થયા,
 આવો શારંગધર દેવેશ, રાજ્ય એવા કહ્યા. ૧૯
 આવો લોકનાથ જગવાસ, પાડો મને રથ થકી,
 એવાં ભક્તિ ભરેલાં ભીષ્મ, વચન બોલ્યા નકી;
 એવો પ્રભુને વિષે અનુરાગ, ભક્તજનને રહે,
 પ્રભુ તાડે પછાડે તોય, કુભાષણ ના કહે. ૨૦
 એવો અંતરમાં અનુરાગ, સદા રહે દાસને,
 પડે આય તેવાં દુઃખ તોય, પામે નહિ ત્રાસને;
 બુઝો રોમાંચસનો શાપ, ભુપંડીને થયો,
 પામ્યો તરતજ કાગનો દેહ, તોય સુખમાં રહ્યો. ૨૧
 જે પ્રભુમય દેખે જગત, ભક્ત પ્રભુને ભજે,
 તેને કાય પ્રકારના તાપ, ઉપજતા નથી રજે;
 પ્રભુ આજ્ઞામાં વરતે સદાય, દાસતાને ધરી,
 તેને પોતાનો જાણી ભક્ત, તારે છે શ્રીહરિ. ૨૨
 દોહા

શિશુપાસાદિક દ્વેષથી, તરી ગયા કહે દાય;
 દ્વેષ ચિહ્ન ભક્તિ નાણું, ગણીએ તો શું હોય. ૧
 દ્વેષ ચિહ્ન ભક્તિ નાણું, ગણવાનું નહિ નામ;
 વ્યાસે મહાભારત વિષે, બુઝો કહું છે આમ. ૨
 દોષ ના હોય ભક્તને, નહિ મન્સર નહિ લોભ;

અશુભ બુદ્ધિ ઉપજે નહિ, કષ્ટસમે નહિ દ્વાન. ૩

કોઈ કાળે ઉપજે નહિ, પ્રભુના ઉપર દ્રેષ;

જાત અંગે નહિ ભક્તનો, ધીરજવંત હંમેશ. ૪

છાપા

શિશુપાલાદિક સર્વ, દ્વેષભાવે દરિ ભગ્ન્યા,

રાતદિવસ મનમાંથી, સ્મરણ પ્રભુનું નહિ તગ્ન્યા;

સ્મરણ તણે પરતાપ, પાપ તે ગયાં બળીને,

છીટશ્રમરની પેર રથું, મન એક મળીને;

સ્મરણ તણા મહિમા વડે, તે પ્રભુમાં તન્મય થયા,

પરાભક્તિ પ્રગટયા પછી, સર્વ મોક્ષ માંહે ગયા. ૧

ચોપાઈ

નારાયણની ભક્તિ જોઈ, મોક્ષદાયિની જનને તેહ;

રામ કૃષ્ણ આદિક અવતાર, તે નારાયણના નિર્ધાર. ૧

તેના ભજને મુક્તિ હોય, એમાં સંશય ન કરે હોય;

પરબ્રહ્મનું દેવત જોઈ, તે છે નારાયણનો દેહ. ૨

એમાં છે એશ્વર્ય અનંત, માટે સર્વ ભજે છે સંત;

વાદી કહે ઈશ્વર છે જોઈ, તે શું કરવા ધારે દેહ. ૩

ઈન્દ્રિયથી ધારે તે થાય, તે શું કરવા ધારે કાય;

એનો ઉત્તર સુણજે વીર, ઈન્દ્રિયથી પ્રભુ ધરે શરીર. ૪

અણિમાદિક સિદ્ધિઓ અપાર, તે સહુ દીસે દેહાકાર;

જીવના જોવા નહિ તે દેહ, અદ્ભુત એશ્વર્યવાળો તેહ. ૫

દેહ ધાર્યાનું કારણ કહું, તે શ્રોતાજન સુણજે સહુ;

થાતો હોય ધર્મનો નાશ, વધે દુષ્ટ દે સહુને ત્રાસ. ૬

પાપીજન બળિયા થઈ પડે, કરે અધર્મ સાધુને નડે;

ત્યારે પ્રભુ ધારે અવતાર, કરે દુષ્ટ કરે સંહાર. ૭

સાચો ધર્મ સનાતન જોઈ, સ્થાપન કરે પ્રભુજી તેહ;

વેશ ધરી આવે નટ જમ, ધારે દેહ પ્રભુજી તેમ. ૮

માત તાત તે કહેવા માત, ઈચ્છે તેવું ધારે ગાત;

નૃસિંહ આદિક બીજા દેહ, અકસ્માત થાય છે તેહ. ૯

દિવ્ય જન્મ કર્મ પણ દિવ્ય, કરી શકે નહિ કોએ જીવ;

એવું દિવ્યપણું જે હશે, પ્રાણી તેહ મુક્ત થઈ રહે. ૧૦

વાદી કહે દિવ્ય જે નાથ, સઘળી બાજી એને હોય;

ત્યારે નિજ રૂપે રહી સોય, કેમ કામ ન કરે સહુ કાય. ૧૧
 ઉત્તર એનો સાંભળ વીર, જે પ્રભુજી ના ધારે શરીર;
 જેથી રહીને કારણ કરે, ગુપ્ત પ્રાણ પાપીના હરે. ૧૨
 તો નાસ્તિકજન સધળા જહ, સહજ થયું કહે સહુ તેહ;
 વળી ધર્મસ્થાપનનું કામ, ગુપ્ત રહી કેમ કરશે રામ. ૧૩
 જીવમાત્રની એવી રીત, દીઠા ઉપર થાય પ્રતીત;
 અદ્ભુત સામર્થ્ય દેખે જહા, પ્રભુ કરીને માને તદા. ૧૪
 નાસ્તિકતાનાં જાણે મૂળ, ધર્મ બ્રહ્મ જાણે અનુકૂળ;
 માટે ઈશ્વર ધારે દેહ, એમાં કરવો નહિ સંદેહ. ૧૫
 ઈશ્વરને સ્વારથ નહિ કાંચ, દયા ધણી રહે છે મનમાંય;
 તેથી જનનું રક્ષણ કરે, પાપી પાખંડીને હરે. ૧૬
 વાદી કહે વિભૂતિ પ્રભુતણી, ગીતા મધ્યે કહી છે ધણી;
 નર મધ્યે રાજા છે જહ, દેવઋષિમાં નારદ તેહ. ૧૭
 ઇત્યાદિક વિભૂતિ છે જહ, કાય લાવથી સેવે તેહ;
 પરા ભક્તિ પામે કે નહીં, તે મુજને સમજાવો અહીં. ૧૮
 સાંભળ વીરા વિભૂતિ જહ, પ્રાણી વિષે પૂજ્ય છે તેહ;
 તે પણ પ્રાણીમાંહી ગણાય, પ્રાણવડે જીવે છે કાય. ૧૯
 પ્રાણ વિના દેહ ધરે જહ, પ્રભુ અવતાર જાણવા તેહ;
 જ જ વિભૂતિ ઈશ્વર તણી, પૂજા યોગ્ય જાણવી ધણી. ૨૦
 પરાભક્તિ તેની નવ બને, ક્રિયાભક્તિ તો કરવી જને;
 વિભૂતિ પ્રાણધારી છે જીવ, પ્રાણરહિત છે સાચો શિવ. ૨૧
 રામ કૃષ્ણ કેરો જ દેહ, પ્રાણવિના ધારેલો તેહ;
 પ્રાણધારી તો જીવ ગણાય, પરાભક્તિ તેની નવ થાય. ૨૨
 વાસુદેવ વૃષ્ણ કુળમાંહી, ગણ્યા વિભૂતિરૂપે ત્યાંહી;
 તે ઠામે સંકર્ષણ જહ, કલ્યા વિભૂતિ માંહે તેહ. ૨૩
 વિષ્ણુ ચતુર્વ્યૂહ અવતરે, છે બળદેવ તેહમાં સરે;
 બલ વિભૂતિ સંબુત છે એહ, માટે કલ્યા પૂજવા તેહ. ૨૪
 તેમ રુદ્રમાં શંકર નામ, દેવો માંહી શ્રેષ્ઠ બલધામ;
 તેની પૂજા કરવી કહી, એમ વિભૂતિ સધળે લહી. ૨૫
 શિવ શક્તિ ગણપતિ રવિ હરિ, લજ બ્રહ્મ એક જાણી કરી;
 ભેદબુદ્ધિ જ્યારે ટળી જાય, પરાભક્તિ તેને ઉર થાય. ૨૬
 પરાભક્તિ ઉપજે જ વાર, મળે મોક્ષમાં તે નિર્વાર;

પરાભક્ત છે પ્રેમ આપાર, તેમાં ન રહે બેદવિહાર. ૨૭
દોહા

પંચ રૂપ છે બ્રહ્મનાં, યુનિઓ સ્મૃતિઓ માંય;

માટે પગે દેવમાં, બેદ ન ગણવો કાંય. ૧

અધ્યાય સનાવીસમે, કાશીખંડની માંય;

કહે છે શિવ ત્રિશુ વિષે, બેદ ન ગણવો કાંય. ૨

સક્તીને ગોરી પળી, શિવ ને વિશ્વુ બેદ;

બેદશુદ્ધિ હોય જીતને, મૂઠ બાલનાં તેડ. ૩

નામે બહુધા દેવ છે, દેવતા સદુનું એક;

દેવતારૂપે બ્રહ્મ છે, એવો કરો વિવેક. ૪

છતિ શ્રીભક્તિભાસ્કરે ભજવજ્ઞાનરૂપણે વૃત્તીય કિરણ:

કિરણ ૪ થું—શ્રવણ—ભક્તિ

દોહા

શ્રવણાદિક નવ ભક્તિ તે, ક્રિયાભક્તિ કહેવાય;

પરાભક્તિ દશમી તણી, એ સહુ દાસી ગાય. ૧

ક્રિયાભક્તિ કરતાં પછી, પરાભક્તિ શુભ થાય;

પરાભક્તિ કરતાં પછી, જીવ મુક્ત થઈ જાય. ૨

શ્રવણાદિક નવ ભક્તિનો, મહિમા મોટો બેદ;

ધણા અંધમાં વર્ણિયો, હવે વર્ણવું તેડ. ૩

ગીતિ ૭૬

જન ઉદ્ધક્ષા જાગે, શ્રવણ થાય નિજ નામ તણું જને;

સગગ થઈ સંભાગે, અખિલ દેહનું જાન રહે એને. ૧

એમ ગુરુના મુખથી, તત્ત્વમસિનું શ્રવણ કરે કામ;

સદાય વરતે મુખથી, જીવ બ્રહ્મમાં મળે જઈ સોઈ. ૨

કામ વિદેશે જતાં, મારગ બૃહી ઉમારગે અડશે;

અરણ્યમાં અથડાતાં, શ્રવણ થયી તે સુમારગે પડશે.

દોહા

શ્રવણથથી સંશય જશે, શ્રવણે જાગે બૃહ્મ;

સાર ધણો છે શ્રવણમાં, નહિ કાઈ એના તુલ્ય. ૧

શ્રવણ થયી આવે સહુ, વિદ્યા કળા વિવેક;

ઉત્તમ સાધન સર્વથી, શ્રવણ ભક્તિ છે એક. ૨

મનરૂપી એક વૃક્ષને, શોક સૂર્યનો તાપ;
અવણ કરે ભગવત કથા, તો શીતળ હોય આપ. ૩

છપ્પા

છે દુરંતર સંસાર, ઘોર મહાસાગર જવો,
તરવા ઇચ્છે તેહ, લાહી દુઃખદાયક એવો;
ભગવત શુણાનુવાદ, નાવ દદે તેનું કરશે,
અવણે સુણતાં જીવ, તરત ભવ સુખથી તરશે;
એવું રકંઠપુરાણમાં, વ્યાસમુનિ કહે છે કથી,
છોટમ કહે સાધન ધણાં, તે અવણભક્તિ સરખાં નથી. ૧
સુણી સિંદનો નાદ, જાય મૃગ નારી જવાં,
એમ સુણી દરિકથા, પાપ નાસે છે તેવાં;
ધર્મરંધ્રની માંડી, ક્યારસ પેસે જ્યારે,
તે સાથે ભગવંત, દૃઢ્યમાં આવે ત્યારે;

સારઠ્ઠુ પામી કરી, નીરમાત્ર જ્યમ નીતરે,
એમ કથા ભગવંતની, પાપ સકળ પ્રલે કરે. ૨

જીવે છે ખડુ વૃક્ષ, થાસ તો ભસ્મા લે છે,
દોર કરે છે આદાર, વળી મળત્યાગ કરે છે;
સૂકર કુકર ને જાંટ, વળી ખર જવા પ્રાણી,
દરિશુણન મુણે ધન, મનુષ્ય એવા હયો જાણી;
જ મુણે નદિ ભગવતકથા, દેહ ધરી માનવ તણો,
પૃથુરાજ કહે જગતમાં, તે પશુ કરતાં નીચો ધણો. ૩

દોહડા

પૃથુએ પ્રમુની પાસથી, એ માચું વરદાન;
સાંભળવા ભગવતકથા, હય દંબર દો ધન. ૧
ચિત્તે કહે પ્રજ્ઞાનું, નામ મુણે એક વાર;
હોય દેહ સાંધાનનો, નોય થાય ભવપાર. ૨

દંડગિયા હંદ

એવી પ્રમુના નામનાં, ચક્તિ રહી અમાપ,
પાપી અવણે સંજર્ણા, કરી શકે નદિ પાપ;
કરી શકે નદિ પાપ, વધુ મુપુરાણે કહે છે,
જગજનમદિનાય, વ્યાસમુનિ એમ વહે છે;
કહે છોટમ જગમંડી, નદિ દોરે એના જવી,

શક્તિ રહી અમાપ, નામ પ્રજ્ઞનામાં એવી. ૧
જેથી પ્રજ્ઞના નામનો, થઈ ન શકે ઉચ્ચાર,
તે બીજાના મુખ થઈ, અવળ કરે નિરધાર;
અવળ કરે નિરધાર, સઘ બંધનથી છૂટે,
વસે સ્વર્ગમાં વાસ, પાપ પણ સધળાં ખૂટે;
કહે છોટમ જગમાંહી, અધિક સાધન નહિ એથી,
થઈ ન શકે ઉચ્ચાર, નામ પ્રજ્ઞનું જન જેથી. ૨

દોહા

એક સમે મુનિ નારદે, મનમાં કર્યો વિચાર;
નારાયણના નામથી, પાપ ન રહે લગાર. ૧
એવો મહિમા છે છતાં, જીવ નરકની માંહી;
શા માટે પડિયા હશે, જોઈએ જઈને ત્યાંહી. ૨
એમ વિચારી ચાલીઆ, ધર્મરાયને ધામ;
સંયમિની નગરી ભલી, દીઠી તેણે ઠામ. ૩
મહાભયંકર નરકનાં, સ્થાનક સધળાં જલ્દ;
કાટી જીવ તેને વિષે, પડીઆ દીઠા તેલ. ૪
દારણ દુઃખમાં જીવને, દૂતો-દેતા માર;
અપાર પીડાઓ કરી, કરતા બહુ પોકાર. ૫
તે દેખી ઉપજી દયા, મુનિવરના મનમાંહી;
સર્વ નારથી જીવને, કહેવા લાગ્યા ત્યાંહી. ૬
અરે અભાગી પ્રાણીઓ, કાં વેડો છો દુઃખ;
ભજો નામ ભગવંતનું, સઘ પામશે સુખ. ૭
જીવ કહે પ્રજ્ઞ અમથથી, નામ ન લીધું જાય;
પાપ તણા પરિબલ થઈ, કાંઈ ઉચ્ચાર ન થાય. ૮
એવી વાણી સાંભળી, મુનિએ કર્યો વિચાર;
અવળ કરાવું એમને, તરત થાય ઉદ્ધાર. ૯
એમ વિચારી નારદે, ઝાલ્યો વીણજન;
નારાયણના નામનો, માંહી જોડાવ્યો મંત્ર. ૧૦
ઉચ્ચે સ્થળ આસન કરી, કરવા લાગ્યા ગાન;
હે જગદીશ્વર હે પ્રજ્ઞ, નારાયણ ભગવાન. ૧૧

તુરંગ છંદ

જયતિ સચ્ચિદાનંદા, માયાધીરા મુકુંદા;

અજ અક્ષર અવિનાશી, વિશ્વ ચરાચરવાસી. ૧
 વાસુદેવ ભગવંતા, અકલિત એક અનંતા;
 ગુણસાગર ગિરિધારી, મંગલધામ મુરારી. ૨
 રામ કૃષ્ણ ગોવિંદા, ગાય સકલ શ્રુતિ છંદા;
 કેશવ કમલાસ્વામી, અખંડ અંતરજમી. ૩
 નિત્ય નિરંજન દેવા, અલખ અરૂપી એવા;
 આનંદકંદ અખંડા, પૂરણ બ્રહ્મ પ્રચંડા. ૪
 પુરુષોત્તમ પરમેશા, મંગલરૂપ મહેશા;
 પ્રકટ પરાવર સ્વામી, ઈશ્વર અંતરજમી. ૫
 અચ્યુતઅગળગ કર્તા, ભક્તવત્સલ ભયહર્તા;
 વ્યાપક વિષ્ણુ અનાદિ, ભજ સદા બ્રહ્મવાદી. ૬

દોહા

તારક નામ પરેશનાં, ગાયાં જણી વાર; ૧
 જીવ નરકના દુઃખથી, મુક્ત થયા તે ઠાર.
 છૂટયા જમના પાશથી, દિવ્ય થઈ ગયા દેહ; ૨
 બેઠા સર્વ વિમાનમાં, ગયા સ્વર્ગમાં તેહ.
 બ્રહ્મ નામના શ્રવણનો, છે મોટો મહિમાય; ૩
 અધમ જીવ ઉદ્ધારવા, બીજે નથી ઉપાય.
 મંગલથી મંગલ ઘણાં, પવિત્ર માંહી પવિત્ર; ૪
 એવાં નામો બ્રહ્મનાં, શ્રવણ કરી દયો મિત્ર.

ઈતિ શ્રીભક્તિભાસ્કરે શ્રવણભક્તિનિરૂપણે ચતુર્થ કિરણ:

કિરણ ૫ મું-કીર્તનભક્તિ

ઈદવ છંદ

વેદ ભણ્યો બહુ શાસ્ત્ર ભણ્યો બહુ અંથ પુરાણ ભણ્યો જન કોઈ,
 કીર્તન જે ન કર્યું પ્રભુનું ભણિયો ન ભણ્યો સમ જાણ્યો સોઈ;
 વારંવાર જઈ જમને કર દારણ દુઃખ સહે જન રોઈ,
 છોટમ શ્રીહરિ નામનું કીર્તન, મુક્ત કરે સહુ પાતક ધોઈ. ૧

મનહર છંદ

ખેતરને ખેડી ખૂણ સમાર તો દે છે સારે,
 જળવડે સિંચી સારાં બીજ નથી વાવતો;
 ત્યાં લગી સદળ શ્રમ મિથ્યા થઈ જાય તેનો,

હગીને અનંત દણ ટોચે નથી આવતો;
 હરિનામસોનું છેને મનરૂપી ચર્યા છે તો,
 કંદનું આબૂખાનું તું સે નથી ખનાવતો;
 છાટમ સદાય હરિદીર્ઘન કરી સે નર,
 ગયો દાવ તેવો ફરી ફરી નથી આવતો. ૧
 દોષનિધિ દગિ ખોટા એમાં ગુણ એક મોટો,
 બ્રહ્મનામદીર્ઘનથી બંધથી છુટાય છે;
 જીમે ફરી જાપે નામ કરે ન અનીતિ કામ,
 કાંચ શ્રમ કીધા વિના મુક્ત થઈ જાય છે;
 કાયા અને વાયા વળી મનથી થયેલાં પાપ,
 બ્રહ્મના દીર્ઘન થકી અગાં પગાય છે;
 છાટમ સંસારી જન કરે નિત્ય દીરતન,
 મળે તેને મોક્ષ એમ લાગવતે ગાય છે. ૨

કુંડળિયા છંદ

જીભ્યા આપી જીવને, હરિજશ ગાવા કાજ,
 જુકય પ્રંપચે વાવરી, તો સી રહેશે લાજ;
 તો સી રહેશે લાજ, કેળવી તે નવ જાણી,
 ગાયા નહિ ગોવિંદ, વધો બહુ મિથ્યા વાણી;
 કહે છાટમ અપરાધ, ફરી કહેવાયો પાપી,
 હરિજશ ગાવા કાજ, જીવને જીભ્યા આપી. ૧
 ઝાઝા ગુણ છે જીભમાં, જે પ્રભુના જશ ગાય,
 નહિ તો જગી સાપણી, ખચિત જીવને ખાય;
 ખચિત જીવને ખાય, ઘોર બહુ પાપ કરાવે,
 નાખે બંધન માંહી, માર મોટા ખવરાવે;
 છાટમ વકરી જીભ, ધર્મની છોડે માઝા,
 જે પ્રભુના જશ ગાય, જીભમાં છે ગુણ ઝાઝા. ૨
 જીભ નિસરણી સ્વર્ગની, તેમ નરકની તેહ,
 જશ ગાશે જગદીશના, ઉત્તમ ગિદવા એહ;
 ઉત્તમ ગિદવા એહ, ગાય હરિના ગુણજ્યારે,
 નહિ તો મદા અમાઝ્ય, માનવું જનતું ત્યારે;
 છાટમ મુખ દુઃખ મૂળ, વેદમાં રસના વરણી,
 તેમ નરકની તેહ, સ્વર્ગની જીવ નિસરણી. ૩
 ઇ. ૧૦

ને હરિચીર્તન ના હવું, અપાર હાનિ એહ,
 ભૂલે ને ભગવંતને, દુઃખિયા ધારે દેહ;
 દુઃખિયા ધારે દેહ, નામ નરહરિનું ભૂલે,
 પામર યાય પિશાચ, મહાદુઃખદરિયે ફૂલે;
 કહે છોટમ ભજ બ્રહ્મ, એમ સમજીને ઓ મન,
 અપાર હાનિ એહ, ના હવું ને હરિચીર્તન. ૪
 મારગ રૂંધી પાપના, મુખથી લે પ્રભુનામ,
 ભગવંતને ભૂલે નહિ, તેજ ભક્ત નિષ્કામ;
 તેજ ભક્ત નિષ્કામ, ધામ તો મળે ઘણીનું,
 હરિ સાથે રહે હેત, ભાન નહિ જગત જણીનું;
 છોટમ ભજ ભગવંત, દેહ સારો જ્યાંસુધી,
 મુખથી લે પ્રભુનામ પાપના મારગ રૂંધી. ૫
 પ્રભુ પ્રભુ ભજ રે પળપળે, ગળતો દેખી કાળ,
 એક પલક પ્રભુ વિસરે, પડે પેટમાં કાળ;
 પડે પેટમાં કાળ, અહર્નિશ મન રહે એવું,
 અનંત તીરથ માંડી, નહિ કાળ એના જવું;
 છોટમ ભજ ભગવંત, અન્ય ઉપાસન તજ રે,
 ગળતો દેખી કાળ, પળેપળ પ્રભુ પ્રભુ ભજ રે. ૬
 મંગળકારી છે મહા, નારાયણનું નામ,
 અંતસને ઉચ્ચારતાં, પામે વૈકુંઠ ધામ;
 પામે વૈકુંઠધામ પાપ સઘળાં હરિ લે છે,
 અગ્નિનણા કણ એક, કાપડે ભસ્મ કરે છે;
 છોટમ એવું તત્ત્વ, મૂઢીએ કેમ વિસારી,
 નારાયણનું નામ, જાણે મહામંગળકારી. ૭
 જેવો નાણખો અગ્નિનો, બાળે કાપડ અપાર,
 એમ બ્રહ્મના નામથી, ટળે પાપ અંબાર;
 ટળે પાપ અંબાર, એમ નકાસુનિયો કહે છે,
 નિરુદ્ધિ કાસોરકીસ, નામ શ્રીહરિનું લે છે;
 છોટમ નામપ્રતાપ, અધિક જગનાં છે એવા,
 ખામે કાપડ અપાર, અગ્નિનો નાણખો જેવો. ૮
 ખાતાં ખીતાં જોડતાં, દસતાં રસતાં કાચ,
 નામે ન જોડે હરિનું, મૂડે બંધથી કાચ;

છટે ખંધથી સોય, નામનો મદિમા એવો,
 ઘોર પાપ કરનાર, થાય ધર્માત્મા તેવો;
 છોટમ હરિથી સર્વ, રહે જમકિંકર ખીતા,
 જપે હરિનું નામ, ઓક્તતાં ખાતાં ખીતાં. ૯
 કરી પરતાવો પાપનો, જો જય હરિના ગાય,
 મહા ભયંકર પાપથી, સઘ મુક્ત થઈ જાય;
 સઘ મુક્ત થઈ જાય, ગદ્ય કે પદ્યે ગાતાં,
 પદ્ધતાં પ્રભુનું નામ, પાપ સહુ રહે છે જતાં;
 કહેછોટમ હરિબક્ત, ઉપર નહિ જમનો દાવો,
 જો જસ પ્રભુના ગાય, પાપનો કરી પરતાવો. ૧૦

છપ્પથ છંદ

નાનાવિધના વેશ, ધરી આવે નટ જવા,
 ઈશ્વરના અવતાર, થાય અવનીપર તેવા;
 નામરૂપ ગુણુ કર્મ, જૂઝવાં જગમાં તેનાં,
 ઘણા પ્રેમથી ગાન, કરે જન દીર્ઘાંત એનાં;
 જોગજગ જપતપ વિના, પાપી પાવન થાય છે,
 કહે છોટમ કક્ષિકાક્ષમાં, ઉત્તમ એજ ઉપાય છે. ૧
 પાપી થવા પવિત્ર, ડાટી ઉપાય કરે છે,
 પ્રાયશ્ચિત્ત અનેક, ઘણા વિધિએ કરી લે છે;
 શ્રદ્ધાથી હરિનામ, જપે મુક્તિ હોય જવી,
 તપ તીરથ વ્રત દાન, કરે નહિ થાએ તેવી;
 અજગિતે મરતેસમે, નારાયણ મુખથી કહ્યું,
 તે છૂટ્યો સહુ પાપથી, વળતી વિધ્યુપદ મહ્યું. ૨

હ્રસ્વજા છંદ

અખિલ પ્રભાંકનું દાન જન જો કરે, તે હરિનામને તુલ્ય નાવે;
 દાનનું પુણ્ય નો દેહ ધરી ભોગવે, જાય સ્વર્ગે પામી દેહ આવે;
 નામ પ્રભુનું જપે પાપ સર્વે ખપે, મુક્તિપદ મેળવે ભક્તિભાવે,
 છોટમ શ્રીહરિ નામ ના જૂઝીએ, નિત્ય જાપીએ રહી દાસ દાવે. ૧

ઈતિ શ્રીભક્તિભાસ્કરે કીર્તનભક્તિનિરૂપણે પંચમ કિરણ:

કિરણ ૬ ઠું-સ્મરણભક્તિનિરૂપણ દોહા

- સર્વકાળ પ્રભુ સાંભરે, સ્મરણ તેહનું નામ;
હરદમ હરિ ના વિસરે, જ્યમ લોભીને દામ. ૧
- કામીજનના મન વિષે, રહે કામિની રૂપ;
હરિજનના મનમાં રહે, એવો હરિ અનૂપ. ૨
- સમર્થા શિશુપાલાદિકે, રાખી શત્રુભાવ;
તેજ ચતુર્ભુજ થઈ ગયા, એવો સ્મરણપ્રભાવ. ૩
- શત્રુભાવના સ્મરણથી, મુક્ત થાય છે સોય;
પ્રીતિભાવથી જ ભજે, કેમ મુક્ત ના હોય. ૪
- શ્રીહરિ કેરા સ્મરણથી, પાતક પ્રલે થાય;
પવિત્ર થાયે પ્રાણીઆ, કાણ નરકમાં જાય. ૫
- હરેકભાવે હરિતાલું, સ્મરણ કરે જન કોય;
હોય પાપમય પ્રાણીઆ, શુદ્ધ થાય છે સોય. ૬
- કીટ બ્રમરના ધ્યાનથી, બ્રમરરૂપ થઈ જાય;
એમ બ્રહ્મના ધ્યાનથી, જીવ બ્રહ્મ કહેવાય. ૭
- એકાર નિગ દષ્ટિવડે, ધરે ચંદ્રનું ધ્યાન;
અમૃત આરે ચાંચમાં, કરે તેહનું પાન. ૮
- ધ્યાના ધ્યેય બને સહી, સંશય નહિ લગાર;
તે નારે સદુ જીવને, બજવો સરજનહાર. ૯
- જીવ બ્રહ્મવચ્ચે રહી, માયારૂપી આડય;
ધ્યાને અંતરપટ ટળે, જાય અવિદ્યા જાડય. ૧૦
- પાપીજન મદાપાપથી, પતિત થયેલો હોય;
સ્મરણ કરે શ્રીહરિતાલું, શુદ્ધ થાય છે સોય. ૧૧
- યજ્ઞતણા કરનારને, ચૂક પડી હોય કોય;
કરે સ્મરણ શ્રીહરિતાલું, પૂર્ણ મળે કૃપ ત્યાંય. ૧૨
- પ્રાપચિન્તો વર્જિયાં, પાપ છૂટવા બેઠા;
દક્ષિસ્મરણ સમાનતા, ને પામે નહિ તેહ. ૧૩

કુંડળિયા કંદ

ગીતાનાં કૃપે કહું, અર્જુનપ્રયે એવડ;
અતન્ય ચિન્તન માડડું, કરે બ્રહ્મજન બેઠડ;
કરે બ્રહ્મજન બેઠડ, સદા હું રહી ને પાસડ.

કરું યોગને દોગ, જોગ છે મારા આસો;
કહે છોટમ ભજ બ્રહ્મ, ચિત્ત રાખી કર્તામાં,
અનુન પ્રત્યે એક, કહું કૃપ્યો ગીતામાં. ૧
યોગાશ્રય શુદ્ધિ કરી, તું મુજમાં ચિત્ત રાખ્ય,
જોયિત મુજમાં સ્થિર થયું, તો બંધન ના ભાખ્ય;
તો બંધન ના ભાખ્ય, ઘેર સંકટથી તરિયો,
થયો પ્રકૃતિ પાર, દેખજો ચેતન દરિયો;
કહે છોટમ તત્કાલ, થશે અંતરની શુદ્ધિ;
કહે અનુનને કૃપ્ય, કરી યોગાશ્રય શુદ્ધિ. ૨
એક અનાદિ દેવ છે, સૂરજમંડળમાંહી,
હિરણ્યમય તેનું વપુ, કેશ હિરણ્યમય તાંહી;
દેશ હિરણ્યમય તાંહી, કમળ આસન પર રહે છે,
ધરતાં તેનું ધ્યાન, પાપના પુંજ હરે છે;
કહે છોટમ છાંદોગ્ય, શ્રુતિ કહે છે બ્રહ્મવાદી,
સૂરજમંડળમાંહી, દેવ છે એક અનાદિ. ૩

હોહા

વિવિધ વિપયના કીચમાં, મન ખરડેલું જોઈ;
નિત્ય બ્રહ્મના ધ્યાનવિણ, શુદ્ધ ન થાયે તેહ. ૧
શુદ્ધ થઈને આર્યજન, ધરે ત્રિકાળે ધ્યાન;
પાપપુંજ પહેલાં બળે, પ્રસન્ન થાય ભગવાન. ૨
ગાયત્રીએ મંત્રમાં, કહું બ્રહ્મનું ધ્યાન;
માટે મોટા મંત્ર એ, બહી કરે છે ગાન. ૩
તે જગકર્તા દેવનું, સ્વરૂપ સુંદર જોઈ;
ધ્યાન કરું છું તેહનું, શુભમતિ પ્રેરે એક. ૪
એવો ગાયત્રી તણો, ઉત્તમ થાએ અર્થ;
માટે હેન પરી જપે, આર્યો નિત્ય સમર્થ. ૫

હપ્પા

સિદ્ધરાજ જયસિંહ, હનો પાટણનો રાજ,
મહા મોટા વિદ્વાન, રાખનો પંડિત ગ્રામ;
એક સમે તે બૂપ, કહે સદુને બોલાવી,
હોય ખરે જો ધર્મ, કહે મુજને સમજાવી;
વળતા પંડિત બોલિયા, સાંભળજે રાજ સહી,

ખરો ધર્મ કહીએ હવે, ગુણ જોઈને લેજે ગ્રહી.
 નાશવંત જે વસ્તુ, તેહ પર પ્રીતિ ન ધરીએ,
 કર્તાએજ કરેલ, પ્રાણી પર કરુણા કરીએ;
 કહેલ વેદે જહ, કર્મ તો તેહજ કરવું,
 પરબ્રહ્મનું ધ્યાન, ચિત્ત માંહે નિત્ય ધરવું;
 વૈદિક ખટ્કર્શન તણો, સાર એજ જોતાં લહે,
 પંડિત કહે સુણ ભૂપતિ, ખરો ધર્મ એ તો કહે.
 દોહા

પરબ્રહ્મના ધ્યાનથી, જીવ મુક્ત થઈ જાય;
 એવી વાણી સાંભળી, રીઝ્યો મનમાં રાય. ૧
 રુદ્રમહાલય તે સમે, તરત રચાવ્યો ત્યાંહ;
 પરમેશ્વરના ધ્યાનની, રહ લાગી મનમાંહ. ૨
 સ્મરણભક્તિ તો તેજ છે, ધ્યાન ન ચૂકે લેશ;
 ચિત્ત ચિદાનંદને વિષે, હરધડી રહે હમેશ. ૩

જીલણા છંદ

હોય વિપત્તિ તે વિપત ના જાણિયે, સંપતિ તેજ સંપત્તિ ખોટી
 સાંભરે શ્રીહરિ એજ સંપત્તિ છે, વિસરે એજ વિપત્તિ મોટી
 દુઃખ વેળા હરિસ્મરણ હોય દશગણું, દુઃખ હરિજન તણી છે કસો
 છોટમ દુઃખથી દાસ ડગતા નથી, ઉદ્ધર્યા એમ ડોટાન કો
 ઇતિ શ્રીભક્તિભાસ્કરે સ્મરણભક્તિનિરૂપણે ૫૪ કિરણ

કિરણ ૭ મું-સેવાભક્તિ

ગીતિ છંદ

પતિવ્રતાના મનને, પતિની સેવા પ્રિય લાગે જવી;
 એમ સદા હરિજનને, પ્રભુની સેવા આચરવી એવી. ૧
 હું સેવક છું હરિનો, સ્વામી મારો છે સમરથ એવો;
 સકલ ચરાચર માંહે, વાસ કરીને વસી રહ્યો તેવો. ૨
 દોહા

પતિ આજ્ઞા લોપે નહિ, પતિવ્રતા છે જહ;
 પ્રભુ આજ્ઞા પાળે સદા, સેવક કહીએ તેહ. ૧

છપય છંદ

આજ્ઞા પ્રભુની વેદ, દેવ પ્રીત્યે કરી પાળે,

વ્યાસાદિક મુનિમાત્ર, તજે નદિ તે કાઈ કાળે;
 લોપે આજ્ઞા મુદ્, પાનિય સદુ નેને કરે છે,
 માટે સન્માનમાત્ર, પ્રભુ આજ્ઞા વચ રહે છે;
 આજ્ઞા ખડે પ્રભુતલી, કાટિક જપતપ જો કરે,
 દુગ્ધ પામે નદિ તેકનું, વળી અધમ દેહ નાના ધરે. ૧
 કરે વચનનો લોપ, દ્રાપ તે હપર રહે છે,
 કરે વચનનો લોપ, સર્વ તે સંકટ સદે છે;
 કરે વચનનો લોપ, ઈશને લાગે અધરો,
 કરે વચનનો લોપ, નિર્લજ તે કહીએ નધરો;
 વચનમંગ લેણે ક્યું, તે નાસ્તિક નીચા યગા,
 અધમ દેહમાં અવતરી, પછી મદાપામે માર્યા ગયા. ૨
 ધાયું રૂપ વરાદ, ઈશ્વરે જલ્લી વારે,
 વસુધાપ્રત્યે આમ, ઈશ જોલ્યા છે ત્યારે;
 દેવિ સાંભળ વાત, શ્રુતિ રશ્રુતિ આજ્ઞા મારી,
 તેને ખડે જીવ, યાય દુઃખના અધિકારી;
 બદાનું ધારે ભક્તનું, વળિ કલ્પિત બહુ વાતો કરે,
 ધર્મ તજે છે વેદનો, તે રોરવ નરકે સંચરે. ૩
 મુજ સેવક કહેવાય, વેદ આજ્ઞા ના પાળે,
 તેને સાધન માત્ર, નથી દુગ્ધતાં કા કાળે;
 આજ્ઞા કરતાં ભંગ, યાય છે દ્વેષી મારો,
 મુજને ન ગમે તેહ, નીચ નર તેજ નકારો;
 શાસ્ત્રવિધિ આજ્ઞંગતાં, કળિજીગિયા સેવક બહુ,
 ગીતામાં હરિએ કહ્યું, તે સિદ્ધ નથી થાતા સદુ. ૪
 ધર્મ સ્થાપવા કાજ, ઈશ અવતાર ધરે છે,
 કુટિલ કળિના ભક્ત, ધર્મનો લોપ કરે છે;
 આવે ઇચ્છા જમ, તેમ હોડિ આચરતા,
 પૂજવાને આપ, હુંગ કરી હોડિ કરતા;
 વર્ણાશ્રમ રીતિ તજી, હિલકું સધળું આચરે,
 સેવક નહિ તે પ્રભુતણા, જે મનનું ગમતું કરે. ૫
 સેવક કહીએ સોય, ઈશની આજ્ઞા પાળે,
 સેવક કહીએ સોય, ચિત્ત ન ચળે કા કાળે;
 સેવક કહીએ સોય, નથી મન જતું ભમતું,

સેવક કહીએ સોય, કરે જે પ્રભુતું ગમતું;
સેવકજન તો તે ખરો, જે પ્રભુઆજ્ઞા પાળે સદા,
મનસા વાચા કર્મણા, તે કલિપત મત ન ગ્રહે કદા. ૬

કુંડળિયા છંદ

ભેદ બતાવે વેદનો, ગુરુ ખરા છે તેહ,
કપોલકલિપત જે કથે, આડંબર ગુરુ એહ;
આડંબર ગુરુ એહ, હોય વાચાળ ધણેરા,
કલ્પે બહુ દણાંત, અર્થ બહુ કરે અનેરા;
કહે છોટમ ધનકાજ, જીવ ગ્રાગ્ર ભરમાવે,
ખરા ગુરુ છે તેહ, વેદનો ભેદ બતાવે. ૧
સૃષ્ટિ સરજી ઈશ્વરે, કયો કાયદો વેદ,
માન્યો નહિ જે નાસ્તિકે, તેનો થયો ઉછેદ;
તેનો થયો ઉછેદ, પ્રીતિથી દેવે પાળ્યો,
ધરી ધરી અવતાર, શોક તેઓનો ટાળ્યો;
છોટમ સેવક તેહ, પ્રભુની પાળે મરજી,
કયો કાયદો વેદ, ઈશ્વરે સૃષ્ટિ સરજી. ૨
મોટો મહિમા નામનો, કહ્યો કળિજુગમાંય,
વેદ ધર્મ પાળ્યાવિના, ફળ નથી મળતું કાંય;
ફળ નથી મળતું કાંય, જાય માળાઓ ગાશી,
કરે વચનનો લોપ, કેમ રીઝે અવિનાશી;
છોટમ પાળે ધર્મ, કરો તેને નહિ ટોટો,
કહ્યો કળિજુગમાંહ, નામનો મહિમા મોટો. ૩
પાળી આજ્ઞા પ્રભુતણી, અમર થયા છે એહ,
અજ હરિ હર આજ્ઞા વિષે, તત્પર રહે છે તેહ;
તત્પર રહે છે તેહ, પવન પાવક રવિ જવા,
ઇંદ્ર ચંદ્ર ને વરુણ, સજે છે પ્રભુની સેવા;
છોટમ નિજ નિજ કામ, સર્વ લે છે સંભાળી,
અમર થયા છે એહ, પ્રભુની આજ્ઞા પાળી. ૪
સેવામાં સાધન સહુ, તપ મોટું છે તેહ,
દાન યજ્ઞ જપ જોગથી, ઉત્તમ સાધન એહ;
ઉત્તમ સાધન એહ, દેહ પણ ઉત્તમ તેનો,

પ્રભુને અર્થે પ્રાણ, પિંડ વળી આવે એનો;
 છોટમ તન મનસહિત, એજ કરવું આરાધન,
 તપ મોટું છે તેહ, સર્વ સેવામાં સાધન. ૫
 સાધક સેવે સિદ્ધને, હરધડી હાજર હોય,
 તેથી સિદ્ધિ સિદ્ધની, સાધક પામે સોય;
 સાધક પામે સોય, પતિ પત્નીને જવું,
 હોય પતિનું પુણ્ય, પત્ની પણ પામે તેવું;
 કહે છોટમ એ રીત્ય, રચી રાખી છે દેવે,
 પામે અર્ધું પુણ્ય, સિદ્ધ ને સાધક સેવે. ૬
 ત્યાગીની સેવા કરે, ગૃહી રહી ઘરમાંય,
 તેથી તેના તપ તણે, થાય ભાગીઓ ત્યાંય;
 થાય ભાગીઓ ત્યાંય, લાભ એથી છે મોટા;
 સેવે સાચા સંત, તે થકી નાવે ટોટા;
 છોટમ જ્ઞાન વિવેક થકી, નર નીપજ એવા,
 ગૃહી રહી ઘરમાંય, કરે ત્યાગીની સેવા. ૭
 દોહા

પાળે આજ્ઞા પ્રભુતણી, સેવક તેનું નામ;
 આજ્ઞાનું ખંડન કરે, તે નર લૂણદરામ. ૧

અહ્યાશી હજાર ઋષિ, પનમાં રહેતા જલ્દ;

પાળી આજ્ઞા દેવની, મુક્ત થયા છે તેહ. ૨

ઈતિ શ્રીભક્તિભાસ્કરે સેવાભક્તિનિરૂપણે સમ્પન્ન કિરણ:

કિરણ ૮ મું-અર્ચન-ભક્તિનિરૂપણ
 ગીતિ ૪૬

સતચિદ્ આનંદરૂપી, વિષ્ણુ કર્તા દેવ રઘો વ્યાપી;
 તેનું અર્ચન કરતાં, ઈચ્છિત પામે જે જન નિષ્પાપી. ૧
 છે અશરીર અરૂપી, દેવ નિરંજન આ જગનો સ્વામી;
 હિતપ્રયાદિક આપે, કરે નિરંજન બહુલા બહુનામી. ૨
 અર્ચન કરવામાટે, તેનાં ધર્મો રૂપ કણાં કહી;
 લેને જે જે ગમિયું, તેણે નેની કૃપાસના જલપી. ૩
 નામ રૂપ બહુ મુખનાં, બહુ પરમેશ્વર એમ રખે માનો;
 નામ રૂપ છે દર્શન, એક દેવ પ્રભુ વ્યાપક છે છનો. ૪

સેવકજન સમપાતા, ખડકવસ્યો દેવ એક જોને; ૫
 નિજ બચોની અગિ, રાગી દેખી પૂજા લે પોને;
 બક્ષિયાવવચ્ચાને, ચળનવિધિ બનિશઅવિષ્ણાળી; ૬
 ને પોડય હાથારે, પૂજા કરીને આર્પજને રાળી.
 દોય પંચ હાથારે, પૂજા પ્રમુને પ્રેમ પરી બક્ષિ; ૭
 શરીરના ખટરિપુને, દટની રહે પ્રજાપદમાં અનુરક્ષિ.
 એક મેયતું પાળી, હપ નવલરિ નિમે વ્રમ નિર્મલ; ૮
 એક દેવતું દેવ, સહ દેવોમાં એમ રહે મસતું.
 સહ નદીઆનાં પાળી, સમુદ્રમાં વ્રમ એકમેક થાય; ૯
 સર્વ દેવની પૂજા, એક દેવને તે પૂજા જાય. ૧૦

આપાઈ ચિનાલ

પરમેશ્વર પૂજન જોડ, હાથ પ્રકારે કરવું તેડ; ૧
 એક દોમવિધિએ તો થાય, પૂજનવિધિ બીજે કહેવાય.
 સાંતિપર્વમાં કથિયો વ્રમ, દોમવિધિ તો કરીએ તેમ; ૨
 જે હોમે હિંસા નવ દોય, પ્રમુને પ્રિય લાગે છે સોય.
 કમરાગીના હવનો જોડ, હિંસા કરી પશુ દોમે તેડ; ૩
 પ્રભુના ભક્ત એવું ના કરે, ક્ષીર ઘૂતાદિક દોમે સંરે.
 હિંસા યજ્ઞ કરતો જોઈ, પશુઆ શાપો દે છે રોઈ; ૪
 આ નિર્દય તો ઘણા અનુદ્ય, પાપ કરી સુખ માગે દુદ્ય.
 હિંસા યજ્ઞ કરે છે જોડ, ધૂમ માર્ગમાં જઈને તેડ; ૫
 લખ ચોરાશી તનુમાં કરે, પોપી જન તે કેમ ઉદ્ધરે.
 હિંસારહિત કર્મ આચરે, અર્ચિ મારગે તે સંચરે; ૬
 બ્રહ્મલોકમાં તે નર જાય, કોઈ કાંડું તેનું ના રહાય.
 પુનરાવર્તન તેનું નથી, ચાસ્ક મુનિએ વાણી કથી; ૭
 હરિએ બુદ્ધ વપુને ધરી, હિંસા કર્મ તજીચું કરી.
 ભક્ત હોય પ્રભુના જોડલા, હિંસાકર્મ તજ તેટલા; ૮
 હિંસા છે બંધનનું મૂળ, દયાધર્મ સહુને અનુદ્દળ.
 બીજે પૂજનવિધિ છે જોડ, સોળ પ્રકારે કરવો તેડ; ૯
 નિરાકાર પરબ્રહ્મ સદાય, તેહ કમ પેરે પૂજ્યો જાય.
 વ્યાસે એવો કરી વિચાર, પંચદેવ વરણ્યા અવતાર; ૧૦
 વિવાહ આદિક કર્મો માંય, પૂજનવિધિ વણ્યો છે ત્યાંય.
 હરિ હર શકિત રવિ ગણરાય, પંચ એજ પરમેશ મનાય;

સાંજ સવારે પૂજા કરે, વગતી બોજન જન આવશે. ૧૧
પ્રભુ પૂજ્યાવિણ બોજન કરે, તે નર નરકવિષે સંચરે;
ત્યાંથી છુટ દેહમાં જાય, બવજાયેનથી ના છૂટાય. ૧૨

હોહા

પૂજા પંચ દેવની, પંચ સ્થાનકે જલ;
અગ્નિપુરાણે જે કહી, કહી સંબંધાવું તેડ. ૧
જળઅગ્નિ રવિદુદ્યમાં, સ્થંદિત પ્રતિભા માંય;
આવાહન કરી શ્રવણું, પૂજા કરવી ત્યાંય. ૨

ગીતિ છંદ

આનંદમૂર્તિ પ્રભુની, કર પદ ઉર મુખ આનંદમય જેતું;
ખટ સ્થાનમાં ધારી, આવાહન પછી પૂજન છે તેતું. ૧
ઈશ્વરનો ઈશ્વર જે, દેવતણે જે દેવ એક કહીએ;
મૂળ પિતા સર્વેનો, એવું જાણી પૂજનમાં રહીએ. ૨
ખટસ્થાનક જે વહુર્ચા, તેમાંનું જે અનુકૂળ આવે;
આવાહન ઉચ્ચારી, વગતી પૂજન કરવું ત્યાં ભાવે. ૩
પુરુષમૂક્ત કમ્બેદે, સોળ મઝ્યાનું જે છે તેમાંથી;
એક એક ઉપચારે, એક એક તો મઝ્યા ભણે ત્યાંથી. ૪

ચોપાયા છંદ

આવાહન તો પ્રથમ મઝ્યાએ, દ્વિતીએ આસન દીજે,
ત્રીજી મઝ્યાએ પાદ સમર્પા, ચર્ધ ચૌથીએ દીજે;
પંચમીએ આચમન આપીને, સ્નાન છઠીએ રીત,
સાતમીએ તો વસ્ત્ર સમર્પણ, આઠમીએ ઉપવીત. ૧
નવમીએ તો ચંદન અર્પા, પુણ્ય ઠરામીએ દીજે,
એકાદશીએ ધૂપસમર્પણ, દીપ દ્વાદશીએ કીજે;
તેરમીએ નૈવેદ્ય ધરાવી, નમસ્કાર ચૌદમીએ,
પંદરમીએ કરી પ્રદક્ષિણ, સોળમીએ પછી નમીએ. ૨
એ સોળે ઉપચારે પૂજન, કરતાં ભક્ત કહાવે,
સકળ મનોરથ પૂરે તેના, સર્વ સંકટ ના આવે;
આવાહન કરી પ્રભુને પૂજે, તે પ્રભુ પૂજા લે છે,
જળ આદિક તો જડ છે માટે, આસન ઠામે એ છે. ૩
પ્રભુ આવાહન કરી ન ભણે, જડ પૂજે જડ પ્રાણી,
કરે જીવતાસુધી પૂજા, કૃણ ના મળે અડાણી;

મૂર્તિ તો સ્થાનકમાં વણી, પ્રભુ એથી છે અળગો,
 આવાહન તો થાય જહનું, એજ દેવને વળગો. ૪
 નમો વિષ્ણુવે એમ વદે છે, પ્રસ્તરાય નવ ગોલે,
 માટે મૂર્તિને જડ જાણો, નહિ પ્રભુ ચેતન તોલે;
 મૂર્તિ પૂજતા દેખી હિંદુઓ, યવનો એમ કહે છે,
 હિંદુ લોક તો જડ પૂજે છે, એવું આજ વદે છે. ૫
 યવનો પ્રભુ આકાશે ધારી, કરે પ્રાર્થના જવી,
 હિંદુલોક મૂર્તિમાં ધારી, પૂજ અર્પે તેવી;
 અંતરજામી ઈશ્વર છે તે, ભક્તિ ભાવથી રીઝે,
 અજાણ અમથો દ્વેષ કરે તો, તે ઉપર પ્રભુ ખીજ. ૬
 શ્રદ્ધા ને વિશ્વાસ ધરીને, જે જન પ્રભુને સેવે,
 પંડિતજન તે પ્રભુના પ્યારા, એમ કહ્યું શુકદેવે;
 જળ અથવા દૂર્વા અંકુરથી, પૂજ પ્રભુને જાણી,
 આપે પ્રભુ ઉત્તમ ગતિ તેને, વદે ભાગવત વાણી. ૭
 મળે તો સહુ ઉપચારે પૂજે, ન મળે એથી ઝાઝે,
 મુદ્દલ ન મળે નમસ્કાર સ્તુતિ કરો તોય રૂડો છે;
 બૃહન્નારદી પુરાણ મધ્યે, વચન કહ્યું છે એવું,
 ચંચળ આયુષ વિજળી જેવું, મનુષ તણું છે તેવું. ૮
 છે ચોરાશી લાખ દેહમાં, મનુષ દેહ બહુ સારો,
 જે ભવબંધન છોડી ન શકે, તો પશુ થકી નકારો;
 માનવ દેહ પ્રભુને પૂજે, વિદ્ય તેહનાં વામે,
 અંતઃકરણો શુદ્ધ થાય ને અંતે મુક્તિ પામે. ૯

દોહા

પંચદેવને પૂજવા, જે સ્થાપે જન કાય;
 ઇષ્ટદેવ જેને ગણે, મધ્યે થાપે સોય. ૧
 ઈશાનાદિક કાણમાં, સ્થાપે બીજા ચાર;
 બ્રહ્મરૂપ જાણી કરી, પૂજ સોળ પ્રકાર. ૨
 મધ્યે વિષ્ણુ હોય તો, ઈશાનમાં શિવરાય;
 ગણેશ સૂરજ કાલિકા, સૃષ્ટિમાર્ગે થપાય. ૩

સોરઠા

મધ્યે સૂરજ હોય, થાપે શંભુ ઇશાનમાં;
 ગણેશ વિષ્ણુ સોય, કાળી ચાથી કાણમાં. ૧

દેવી મંદ્યે દ્રોણ, ગાપે વિષ્ણુ ઇશાનમાં;
શિવ ગણેશરવિસોય, અસિનિક્કનિ વાયુમાં. ૨
મંદ્યે હ્રોણ ગણેશ, વિષ્ણુ શિવ કાળી રવી;
ઇશાન આદિ દેશ, કમ કમ આરે થાપવા. ૩
દોહા

પંચ દેવને પૂજવા, તેનો કયો પ્રકાર;
જોપદેવતા અંચનો, લખી જાણાવો સાર. ૧
ઈતિ શ્રીલાલિત્યાસ્કરે અર્ચનભક્તિનિરૂપણે અષ્ટમ કિરણ:

કિરણ ૯ મું-દાસ્યભક્તિ

ગીતિ ૬૬

નમન પ્રભુને કરવું, વાણીથી તો સ્તવન ધણું કરીએ;
એ છે વંદન ભક્તિ, તે કરવાથી ભવસાગર તરીએ. ૧
દંડ પડે તિમ પડવું, પ્રભુના સન્મુખ પ્રેમ ધણું આણી;
પ્રભુના ગુણ સંભારી, ધરી દીનતા વકવી ગુલ વાણી. ૨

દોહા

હર શિર દષ્ટિ મન વચન, બે કર બે પગ જોડ;
બે જાનુથી જ નમે, અંગ આંકે છે એડ. ૧
આંકે અંગે દંડવત, પ્રણામ તે કહેવાય;
એ વંદન ભક્તિ થયી, રીએ જગતો રાય. ૨
નમવાનું પ્રભુને કહ્યું, નૃસિંહતાપની માંય;
કપટરહિત થઈને નમે, પાપ રહે નહિ કાંય. ૩
દેવ માત્ર પ્રભુને નમે, નમે મુમુક્ષુ જન;
બ્રહ્મવાદી મુનિઓ નમે, અરપી તન-મન-ધન. ૪
ગાતા ભારત ભાગવત, કહે પુરાણ ઇતિહાસ;
નમન કરી જગદીશને, નિપજ્યા નિર્મલ દાસ. ૫
નિર્મલ મનથી નાથને, નમન કરે જન જોડ;
કાયિક વાયિક માનસિક, પાપ રહિત હોય દેહ. ૬
સૂરજ મંડળ મધ્યમાં, ધારી જગદાધાર;
પરમ પ્રેમથી જ નમે, બાળે પાપ અપાર. ૭
પ્રભુને ત્યમ પ્રજુભજાને, શીશ નમાવે જોડ;
તપ તીરથ ને યજ્ઞનું, દળ પામે છે તેડ. ૮

પ્રેમ સહિત પ્રભુને નમે, ગહિત યાગ અહંકાર;
 અહંકાર-પરવત જતાં, મોહ દોષ નિરંધાર. ૯
 વંદનભક્તિ વિશ્વને, છે વશની કરનાર;
 છોટમ પ્રભુને વશ કરે, સંશય નહિ લગાર. ૧૦
 ઇતિ શ્રીભક્તિભારકરે વંદનભક્તિનિરૂપણે નવમ કિરણ;

કિરણ ૧૦ મું-દાસ્યભક્તિ

દોહા

દાસ થઈ રહે પ્રભુતણે, કરે નંદામની આશ;
 અધીન થઈ રહે ઈશને, એ કહીએ હરિદાસ. ૧
 સ્વભાવથી જીવે સદુ, છે ઈશ્વરના દાસ;
 ગર્વ ધરે સ્વામી તણે, નરક દોષ નિવાસ. ૨
 પોપણ આપે તે પ્રભુ, તેથી જીવે જીવ;
 તે માટે ઈશ્વર તણા, જીવે દાસ સદૈવ. ૩
 ઉદ્ભવિજી ઉગે નેટલાં, હંચું જેતાં જાય;
 તેના પોપણકારણે, ધન પ્રેરે હરિરાય. ૪
 જંગમ જાતિ માત્રને, છે ધનનો આહાર;
 તો મિથ્યા શો ધારવો, સ્વામીપણનો ભાર. ૫
 અવની અધર ધરી શકે, કરે સૂર્યનું કામ;
 તે પ્રાણી ધારી શકે, સ્વામી એવું નામ. ૬
 દેવતણા અધિદેવનો, હું સદાય છું દાસ;
 એવું ધારે જીવ તો, નડે ન માયાપાશ. ૭
 ઈશ્વરનું ધાર્યું બને, જીવનું ધાર્યું ન થાય;
 તો નિર્જલિયા જીવથી, સ્વામી કેમ થવાય. ૮
 દેહ ગેહ ક્ષેત્રાદિનો, સ્વામી તો જગરાય;
 જીવે તેના દાસ છે, જે આપે તે ખાય. ૯
 પશુ જીવ સર્વે કલા, પશુપતિ ઈશ્વર એક;
 એમ પાશુપત શાસ્ત્રમાં, જેજે કર્યો વિવેક. ૧૦
 પશુપતિ-આજ્ઞા વશ રહી, જે આપે તે ખાય;
 એમ જીવનું પશુપણું, જગપ્રખ્યાત જણાય. ૧૧

કુંડળિયા છંદ

હરિમાયા સુખે તરે, જે જે હરિના દાસ,

અંધન પ્રુષ્પ પ્રજુતણાં, તેનો લેઈ સુવાસ;
 તેનો લેઈ સુવાસ, પ્રસાદી પ્રણની પામે,
 તેથી પાવન થાય, જાય તે વૈકુંઠધામે;
 છાટમ સ્વામીન થાય, દોય જે જન બહુ ડાયા,
 જે જન હરિના દાસ, તરે સુખે હરિભાયા. ૧
 અનંત જન્મે ઉપજે, જે સાચો વિશ્વાસ,
 કરે ભેદી પ્રાણી કહે, હું છું હરિનો દાસ;
 હું છું હરિનો દાસ, અર્થ સદુ તેના સીધ્યા,
 તપ તીરથ ને યાગ, દાદિધા તેણે કીધા;
 છાટમ. પદ્મપુરાણ વિષે બાપ્યું ભગવતે,
 સાચો દૃઢ વિશ્વાસ ઉપજે જન્મ અનતે. ૨
 દાસ બ્રહ્મનો ના બને, તેને બંધન હોય,
 રાગ રહે સંસારમાં, બંધન કહીએ સોય;
 બંધન કહીએ સોય, તરે નહિ બવજળ તેવા,
 માટે દાસના બાવ, પરે છે બ્રહ્મા જેવા;
 છાટમ મુનિઓ માત્ર, આશ્રય કરે વિષુનો,
 બંધન પામે તેડ, દાસ નવ બને પ્રજુનો. ૩
 કર્તાની ઇચ્છા થકી, બનિયો સૃષ્ટિ બનાવ,
 સ્વર્ગ્યો જીવ ઈશ્વરવિષે, સ્વામી સેવક બાવ;
 સ્વામી સેવક બાવ, સદા સંબંધજ સાંધ્યો,
 પોપણ કરવા પિંડ, બપે બ્રહ્માંડે બાંધ્યો;
 છાટમ પ્રજુના નિયમ, વિચારે પડશે પ્રીત્યા,
 બનિયો સૃષ્ટિ બનાવ, કરી કરતાં ઇચ્છા. ૪
 જન નેત્રે નિરખી શકે, દોય મુર્ખનો બાન્ધ,
 તેમ વાધુ વેરાડનો, પોપે શ્વાસોસ્વાસ;
 પોપે શ્વાસોસ્વાસ, અગ્નિ જળ અવનિ અદ્વે,
 જીવ દેહનાં બન, મદામૃતને ધારે;
 છાટમ સેવક સેવ્ય, પરસ્પર ભેજે પરખી,
 દોય મુર્ખનો બાન્ધ, શકે જન નેત્રે નિરખી. ૫
 ઈશ્વર સદુને સેવ્ય છે, સેવક જીવ મુમક્ષ,
 તે પ્રજુ નાણી કૃપા વિન્ય, થાય જીવનો અસ્ત.
 થાય જીવનો અસ્ત, સર્વ સુખદાયક સ્વામી,

ધરી દાસ્ય અભિમાન, સેવિયે મસ્તક નામી;
 છોટમ માનવ વિના, બુદ્ધિ નથી આપી બહુને,
 સેવક જીવ સમસ્ત, સેવ્ય છે ઈશ્વર સહુને. ૬
 પરમ ધર્મ છે ભક્તનો, દાસ ભાવના જેહ,
 સ્વામીના અભિમાનમાં, ખત્તા ખાશે તેહ;
 ખત્તા ખાશે તેહ, પીડશે માયા પૂરી,
 ધણી થતા તો દ્વંદ્વ, મયવશે શક્તિ શૂરી;
 છોટમ સ્વામી થાય, હોય કરતાર જગતનો,
 દાસભાવના જેહ, ધર્મ એ પરમ ભગતનો. ૭

દોહા

સ્વામીનું હિત આચરે, ગુણ સ્વામીના ગાય;
 કહ્યું કરે સ્વામીતાણું, દાસ તેજ કહેવાય. ૧
 ઇતિ શ્રીભક્તિભાસ્કરે દાસ્યભક્તિનિરૂપણે દશમ કિરણ:

કિરણ ૧૧ મું-સખ્યભક્તિ

ગીતિ છંદ

જનમ જનમનો સંગી, સખા જીવનો છે ઈશ્વર સાચો;
 મરણ પછી નથી મળતો, તે સરવેનો સખ્યભાવ કાચો. ૧
 મિત્ર મળે તે વારે, પ્રેમતાણું પણ ઉત્પાદક ભણીએ;
 સખ્યભાવ પ્રભુ સાથે, ભક્તિમાં પણ શ્રેષ્ઠ કરી ગણીએ. ૨
 સમાન હોય આચારે, સમાન લક્ષણ મળતાં હોય જ્યારે;
 વ્યસને તથા વિચારે, અને મિત્રતા તે સાથે ત્યારે. ૩

દોહા

ઈશ્વર તો સર્વજ્ઞ છે, જીવ ધણો અદ્વિત;
 કેમ અને એ મિત્રતા, બુઝો વિચારી તજ. ૧
 બ્રાહ્મણ ને ક્ષત્રિય તણા, છે બૂદ્ધિ આચાર;
 સજ્જનતાના ગુણવડે, અને મિત્ર બહુ સાર. ૨
 ઈશ્વર જન્મ પવિત્ર છે, તેવો જીવ પવિત્ર;
 અને વધે જે મુજનતા, તો બહુ હોયે મિત્ર. ૩
 સસ એજ ગુણ બ્રહ્મનો, જીવ વિષે જે હોય;
 ત્યારે બનશે મિત્રતા, સંશય ન ધરો કોય. ૪
 મિત્ર કરે છે મિત્રને, જેવા બહુ ઉપકાર;

- તેવા દિવર જીવમાં, જોતે કરી નિવાર. ૫
 પ્રભુ કમ અપણ કરે, દિવરને જન જોત;
 જનને નિષાપી કરી, સુખ આપે છે નેન. ૬
 કૃપા કરીને જીવને, ગુણ પાનાના રંગ;
 જાન વિરાગને સુજનતા, આપે છે પ્રભુ એન. ૭
 સમા દયા ઉદારતા, વિન રવારય ઉગદાર;
 એવા ગુણશ્રી પ્રજાતલી, સમતા દોષ નિર્ધાર. ૮
 વળી જીવને તારવા, કૃપા કરે જગદીશ;
 ધર્માંદિક ગુણ આપના, બધા કરે બશીસ. ૯
 એમી થાય સમશીલના, બને મિત્રતા સાર;
 શરણ મયેલા જીવનો, તરત કરે ઉદાર. ૧૦
 શરણાગતવત્સલ વળી, શરણાગત પ્રતિપાળ;
 શરણાગત કરી હરિ, સદા કરે સંભાળ. ૧૧

મનહર છંદ

શરણ આવેલા તણાં પાપ સદુ માફ થાય,
 શરણ આવેલા તણાં સંકટ તે હરે છે;
 શરણ આવે છે તેને સારા ગુણ આપે સદુ,
 પરમકૃપાળુ પ્રજા પોના જોવો કરે છે;
 જીવ સોંપે કમ સદુ ભક્તિ મુક્તિ આપે પ્રહુ,
 અપાર સંસારવારિ તેથી જીવ તરે છે;
 છોટમ પૂરવ તણો મિત્ર પ્રજા મંગે તે તો,
 જગતમાં ભક્ત થાય સર્વ થકી સરે છે. ૧
 જીવને બંધન થયું વિપયોના સ્વાદ થકી,
 પૂરવનો સાચો સખા મૂક્યો છે નિસારીને;
 અનેક કલપ થયા ભમ્યો ભવસાગરમાં,
 પાપના સંભાર ભરી ધર્મ ગયો હારીને;
 જન્મ મરણ થાય પીડા તેહ તો સહી નબળ,
 જમતણા દૂત ઘણા થાક્યા માર મારીને;
 છોટમ વિકાર તજી પ્રજાને શરણ થાય,
 દીનબંધુ દયા આણી તરત લે તારીને. ૨
 વેદમાંદે વૃક્ષદેહ ઉપર જે પંખી કલાં,
 સરખા સુપંખવાળા સખા સુખરાશી છે;

એકે તો તરુનાં ફળ આખ્યાં ગિત ચાલી કરી,
 લપટાયે લાલચમાં વિપયવિહારી છે;
 સખાને વિસારી રહ્યો જડની આડંતા ધારી,
 પોતાના પવિત્ર ગુણ ગયા સર્વ નાશી છે;
 છોટમ સંસારી ફળ આખ્યાં નહિ આંચ ભરી,
 અળગો અખંડાનંદ ઈશ્વર ઉદારી છે. ૩

હપય છંદ

પડયો ગળીમાં હંસ, થઈ ગય કાળી કાયા,
 દેખી તેના મિત્ર, કાચ પાસે નવ આયા;
 કાગતણા કુળ સાથ, રાગ બાઝયો છે એને,
 મળ્યો ગુરુ બગ કાચ, તત્ત્વ સમજાવ્યું તેણે;
 અહં હંસ એમ જાણ્યો, કાયાની કાળપ જશે,
 બગગુરુ કહે આ હંસલા, તું તારે રૂપે થશે. ૧
 કહેતાં હું હું હંસ ગયાં બહુ વર્ષો વીતી,
 થયું ન ઉજ્જવલ અંગ, કાગની તજ્યો ન રીતિ;
 વળતી મળિયો વૃદ્ધ, હંસગુરુ તેને આવી,
 શમ દમ સાધન સાથ, જ્ઞાનગંગા નહવરાવી;
 તેથી તેના અંગનો, શ્યામ રંગ સધળો ટૂંચ્યો,
 ઉજ્જવળતા આવ્યા પછી, પૂર્વસખા ભેળો ભળ્યો. ૨
 અહંબ્રહ્મ છું એમ, મુખે કુગુરુ કહેવરાવે,
 *મળ વિશેષ આવરણ, દોષ ત્રણ દૂર ન જાવે;
 કરે ભાવતા ભોગ, વિપય આસક્તિ ન છૂટે,
 કરે કુકર્મ અનેક, સ્નેહનો પાશ ન તૂટે;
 અજ્ઞાનથકી અંજલલા, તે અંધાસરખા થઈ કરે,
 છોટમ સાચા ગુરુ મળે, તે જ્ઞાનતાણું અંજન કરે. ૩

દોહા

સખા મેળવે સદ્ગુરુ, પૂરણ બાઝે પ્રીત્ય;
 રાતદિવસ ભેળા મળે, એજ સખાની રીત્ય. ૧
 પૂર્વસખાને જીવડો, કરી રહ્યો છે પૂઠય;

* મળ, વિશેષ અને આવરણ, આ ત્રણ અંતઃકરણના દોષો છે.
 નિષ્કામ કર્મથી મળ દૂર થાય છે, ઉપાસનાથી વિશેષ દૂર થાય છે
 અને જ્ઞાનથી આવરણ દૂર થાય છે.

સખા મયો જડ દેહનો, પાંધી ન મૂકે મુઠય. ૨

છપય છંદ

કેસરી તણો કુમાર, અઝની સજે દુર્ગિયા,
ખાવા સાચો પાન, રક્ષો નદિ તેથી જળિયો;
મળ્યો સિંહ ગુરુ કાય, ચડપ દીધા ચેનાવી,
ગયું સકળ અજ્ઞાન, નિવને મળિયો આવી;
એમ ખરા સદ્ગુરુ મળે, આપ જણાવે જીવને,
સ્નેહ તણ જડવર્ગનો, પછી સઘ મેળવે શિવને. ૧

ધોર તિમિર અજ્ઞાન, જીવ આંખે અવસાનું,
બૂલી ચેતન આપ, આપ જડને દરસાયું;
મળે સદ્ગુરુ કાય, જ્ઞાનનું અંગન આંગે,
ઉપાદી દે આંખ, મેલ વળી મનનો માંગે;
એવા ગુરુને હું નમું, ગુરુગીતા મધ્યે કહ્યું,
ચંદર કહે ઉમયા સુણો, તે નરનું બંધન ગયું. ૨

સખાપણું પ્રભુ સાચ, નથી જ્યાંસુધી જનને,
ત્યાંસુધી એ જીવ, સખા માને છે તનને;
સાચા સદ્ગુરુ હોય, પ્રજાસંબંધ કરાવે,
અર્પે તન મન પ્રાણ, દોષના કોશ દરાવે;
જય અહંતા જડતણી, પછી પ્રજાલાવના યાય છે,
જડ અરપી જગદીશને, એમ બંધન ટળી જાય છે. ૩

દોહા

સખા સનાતન જીવનો, એ છે ઈશ્વર રાય;
અન્ય સખા સંસારના, અતે અજગા જાય. ૧
જે જે અનુકૂળ જીવને, તે તે વસ્તુ તમામ;
સરજ છે સૃષ્ટિવિષે, જુઓ સખાનાં કામ. ૨
આપી જીવને ઇંદ્રિયો, કરવા વિધવિધ ભોગ;
તેવો સદુ સૃષ્ટિ વિષે, કરી રાખ્યો સંજોગ. ૩
આંખો આપી જીવને, તેમ સૂર્યમાં તેજ;
તેથી જીવ દેખી શકે, ખરા સખા છે એજ. ૪
મહારાજ મેવા રચ્યા, ખટરસ ભરિયા માંય;
જીમ્યા આપી જીવને, તે સુખ લેવા ત્યાં. ૫
કસ્ટરી ચંદન વળી, પુષ્પો માંહી સુગંધ;

નાથે સરજી નાસિકા, સધળો એમ સંબંધ. ૬
 ભક્ષ કર્યાં બહુ ભાતિનાં, તો દીધા છે દંત;
 પરમ કૃપાળુ મિત્રના, છે ઉપકાર અનંત. ૭
 જે જે જોઈએ જીવને, અન્ન ઉદ્ધક આધાર;
 પૂરું પાડે પ્રીતથી, ધન્ય સખા કરતાર. ૮
 દીધાં વસ્ત્ર કપાસમાં, ક્રીટવિધે વળી હીર;
 બુદ્ધિ આપી જીવને, ચતુર બનાવે ચીર. ૯
 એવા એવા અતિધણા, સખા તણા ઉપકાર;
 તેને ભૂલી અન્યથું, પ્રીતિ કરે ગમાર. ૧૦
 મેઘ મોહલી મહાપ્રભુ, પોષે સહુ પરિવાર;
 ભૂલે તે ભગવંતને, ધિક્ક તેનો અવતાર. ૧૧
 ઉપકારો એ મિત્રના, કહેતાં નાવે અંત;
 સખા જીવને કારણે, રચના રચી અનંત. ૧૨
 અરે જીવઆણસ તજી, સખ્યભક્તિ સંભાળ્ય;
 પરમ મિત્રને પ્રેમથી, નિર્મળ દૃષ્ટે ન્યાળ્ય. ૧૩
 ઇતિ શ્રીભક્તિભાસ્કરે સખ્યભક્તિનિરૂપણે એકાદશ કિરણ:

કિરણ ૧૨ મું-આત્મનિવેદન-ભક્તિ

ગીતિ છંદ

તન મન ધન નહિ તારૂં, ઈશ્વરનું છે સરજીલું એ તો;
 માન્યું જીવડે મહારૂં, તેથી બંધન પામ્યો છે તે તો. ૧
 પ્રભુને અર્પણ કરવું, આત્મનિવેદન એ ભક્તિ કહીએ;
 આત્મા પણ પોતાનો, તે પણ પ્રભુનો સરજીલો લહીએ. ૨

કુંડલિયા છંદ

ઈશ્વરને અર્પણ કરે, માનવ વસ્તુ માત્ર,
 મમતા તૂટે મન થઈ, ગળે ગર્વનાં ગાત્ર;
 ગળે ગર્વનાં ગાત્ર, પાત્ર તે બનશે પૂરો,
 પ્રભુને વસ્તુ સર્વ, સમર્પે તે જન શરો;
 છાટમ અંતર શુદ્ધ, ઝગડનું જેવું દર્પણ,
 માનવ વસ્તુ માત્ર, કરે ઈશ્વરને અર્પણ. ૧
 મારૂં મારૂં માનનાં, માનવને નદ થાય,
 જે જાણે જગદીશનું, તે મમતા ટળી જાય;

તો મમતા ટળી જાય, દેહ ગૃહ ને ધન દારા,
પ્રભુનું ગણતાં એહ, સદા પ્રભુ લાગે પ્યારા;
છાટમ સુદિતણે, ધણી તો એકજ ધાર,
માનવને મદ થાય, માનતાં માર માર. ૨
ધનજેળન કુલ રાજમદ, જે ગુણનો મદ થાય,
કહે છે ભક્તિભાષ્યમાં, ભગવત ભૂલી જાય;
ભગવત ભૂલી જાય, અધિક શી એથી હાનિ,
પામર ધાય પિશાય, ગમાવી જે જીવગાની;
છાટમ હરિને સર્વ, સમર્પી રહે છે સજ્જન,
જે ગુણનો મદ થાય, રાજમદ કુળ ધન જેળન. ૩

હુલસા હંદ

ભૂમિ ધન ધામ ને વસવાહન વળી, પૃથ્વિ પશુ આદિ સંપત્તિ સારી;
દૃષ્ટપદારથ માત્ર છે જેટલું, લક્ષ્મીનું રૂપ લેજો ત્રિચારી.
લક્ષ્મી કેરા ધણી જીવનો છે નહિ, સ્વામી લક્ષ્મી તણો છે મુરારી;
છાટમ સર્વ અર્પણ કરે રયામને, દાપમાં ના પડે દેહધારી. ૧
બાષ્પપદારથ જગતમાં જેટલા, પવન પાવક અને પૃથ્વી પાણી;
જીવનું જીવન થાય છે તે વડે, મૂઢ માર કરી મોજ માણી.
રાગ ને શોક સંતાપ તેથી સહે, પાપને પાસ બંધાય પ્રાણી;
છાટમ સર્વ સમર્પી અગગો રહે, પ્રીતથી પાળશે ચક્રપાણી. ૨
અસન ને વસનની આદ્ય પ્રિય જેટલું, તેટલું અર્પણ તરત કરવું;
અર્પણ થાય તો પાપ અટનું નથી, નાથને સર્વ નેવેઘ ધરવું.
જીવ છે દાસ અધિકાર પરસાદનો, બ્રહ્મ અર્પણ કરી પેટ ભરવું;
છાટમ સર્વની જાય મમતા મટી, મુખવડે મંમુનિ તોય તરવું. ૩

દોહા

‘દાય કહે અર્પણ કરી, પાછું ના લેવાય;
દીવો અર્પ્યો દાય પણ, તે લીધો ના જાય. ૧
બીજો કહે ભગવંતને. અર્પણું છે જેટલું;
પ્રસાદ જાણી લીજિયે, પવિત્ર થાશે દેહ. ૨
એક દાસ કહે છે અને, હચિહટના લેનાર;
નેથી માયા બ્રહ્મની, નહતી નથી લગાર. ૩
વસ ધરણ્ય ને વર્ગી, ચંદન ફૂલના દાર;
દાસ તમારો છું પ્રભો, ધારણનો કરનાર. ૪

બળિરાયે અર્ધ્યા પછી, પાછું ન અહું કાંય;
 એવા બે મત ચાલતા, દીસે દુનિયામાં. ૫
 વણ અર્ધે ઈશ્વર તણો, છે સૃષ્ટિમાં માલ;
 પણ મમતા જનની મટે, અર્પે ઉપજ વહાલ. ૬

છપય છંદ

કૃષ્ણે ગીતા માંય, કહ્યું અર્જુનને એવું,
 જે જે સુકૃત થાય, અર્પ તું મુજને તેવું;
 દાન હોમતપ જપ, કર્મ સહુ અર્પણ કરજે,
 નહિ લાગે કાંઈ પાપ, સદા સુખિયો થઈ શરજે;
 સત્કર્મો કરી અદ્ય સુખ, જે માગે છે તે મૂઢ છે,
 જે મુજને અર્પણ કરે, તેનું ફળ બહુ ગૂઢ છે. ૧
 મંદ બુદ્ધિની પાસ, હોય ધન ઝાઝું જ્યારે,
 અનરથ કરે અપાર, જય છે ફાટી ત્યારે;
 કરે થઈ મદ અંધ, કર્મ બંધનનાં કરશે,
 જથી ઉપજ પાપ, એજ ઠામે વાપરશે;
 ગમે તેવો પણ જીવ છે, સ્વભાવથી વિહ્વળ સહી,
 મળ્યા પછી ચિત્ત તેહનું, ઉન્મારગ જશે વહી. ૨
 સુમતિ હોય સુપાત્ર, હોય ધન આપ્યું એને,
 ઉપજ પુણ્ય અપાર, તેમ વાવરશે તેને;
 એમ બ્રહ્મને કર્મ, હોય આપેલું જ્યારે,
 અક્ષય સુખ અંબાર, બ્રહ્મ આપે છે ત્યારે;
 માટે શિવગીતા વિષે, શંકર પણ એવું કહે,
 જ્ઞાનીને ધન આપતાં, કાટીગણું ફળ તે લહે. ૩
 કર્મ શુભાશુભતણાં, થાય ફળ સારાં નરતાં,
 બંધન ન કરે કાંય, બ્રહ્મને અર્પણ કરતાં;
 માટે અર્જુન સર્વ, કર્મ અર્પી દે મુજને,
 વળતી બંધન કાંય, નથી થાવાનું તુજને;
 અર્પણ મંત્ર પુરાણમાં, જોતાં અર્થ એવો જડે,
 સર્વ કર્મ અર્પણ કરી, હવે ચાલીશ વિભુ આજ્ઞાવડે. ૪
 પત્ર પુષ્પ ફળ તોય, ભક્તિથી અર્પે જ્યારે,
 તેનો અંગીકાર, કરે છે શ્રીહરિ ત્યારે;
 ભક્તિવિનાનું કાંય, હોય અર્પેલું જેનું,

કરે ન અંબીકાર, ગાય છે નિષ્કૃષ્ણ નેત્રું
માટે ભજિનભાવથી, સન્નિવૃત્તિ રહેવું સદા,
સર્વ પ્રભુને સોંપતાં, અધન નદિ આવે કદા. ૫

રાસકોપાસી આજ ગુરુઓ જન્મ છે એવા,
સેવક પાસે સર્વ, કરાવે અર્પણ નેત્રા:
દારા સુતા સર્વેન, દેહ ધન અર્પા દે છે,
રાતે છંતા રાસ, પછી તે ગુરુ રમે છે;
ગુપ્તવામી ગુરુઓ ધરી, શિષ્ય બ્યભિચારી ગાય છે,
બ્રહ્મસંબંધ અમે કયો, માની જડ મક્કાગ છે. ૬
કરવો બ્રહ્મસંબંધ, કયો નેદાંતે એવા,
સ્તુત દેહ બ્રહ્માંડ તત્ત્વમાં અર્પા દેવો;
હિરણ્યગર્ભની માંય, દેહ મુક્તમને પરવો,
અવ્યાકૃતની માંય, પછી કારણદેહ ભરવો;
આત્મા પરમાત્માવિષે, પછી એક ગદ્યને રહે,
જીવ મળે જગદીશને, બ્રહ્મસંબંધ તેને કરે. ૭

સોરઠા

નવધા ભક્તિ એક, સાંકિલ ચૂને જે કહી;
તારે ભવજળ તેડ, શાણા નર સમજી રમે. ૧
જો નવમાંથી એક, ઉત્તમ રીતે આચરે;
ઉપજે પરમ વિવેક, પરમેશ્વરને પામવા. ૨
આદર્શ જન હોય, નવમાંથી વળી એકને;
પરા પામશે સોય, ભેગો થાશે બ્રહ્મમાં. ૩
હોય બ્રહ્મસાયુજ્ય, જો પ્રકટે ભક્તિ પરા;
મનના રમે મનોજ, લલરી રમે સમુદ્ર છે. ૪
ધૃતિ શ્રીભજિનભારતે આત્મનિવેદન-ભજિનિરૂપણે દ્વાદશ કિરણ:

કિરણ ૧૩ મું-ભક્તિસ્તુતિ

દોહડા

કાયા ને વાયા વળી, ત્રીજું છે મન જોડ;
પાપ પુણ્ય હોય જીવને, તણ પ્રકારે તેડ. ૧

પ્લવંગમ છંદ

કાયાથી હોય પાપ થયેલાં જટલાં,

કાયિક પુણ્યે જય તતક્ષણ તેટલાં;
 વાચાથી જે પાપ થયાં હોય પ્રાણીએ,
 વાયિક પુણ્યે જય જરૂર જાણીએ. ૧
 મનથી ઉપજ્યાં હોય પાપ જે માનસી,
 તેતો સઘળાં જય બ્રહ્મા ધ્યાનથી;
 માટે તેનું ધ્યાન નિરંતર કીજીએ,
 ટાળી મનોવિકાર ચિત્ત ત્યાં દીજીએ. ૨
 જે જન મુહૂર્તમાત્ર ધ્યાન પ્રભુજીનું ધરે,
 કાટિ જન્મનાં પાપ ભસ્મ પોતે કરે;
 નિરાકાર પરબ્રહ્મ ન આવે ધ્યાનમાં,
 શાણા સમજે હોય ગુરુની સાનમાં. ૩
 તે માટે સાકાર થયા પ્રભુ જાણીએ,
 કહ્યું પુરાણે રૂપ હૃદયમાં આણીએ;
 સગુણ ધ્યાનથી સર્વ સિદ્ધિઓ થાય છે,
 પરચાથી જગમાંહી ધણું પૂજાય છે. ૪
 જે રૂપે ઝંકાર થયેલો આપ છે,
 જડ ને ચેતનરૂપ સર્વમાં વ્યાપ છે;
 અક્ષરખિંદુ કાંય નથી વળી જહને,
 નિર્ગુણ પૂરણબ્રહ્મ જાણવો તેહને. ૫
 અક્ષરખિંદુ સમેત વદાયે વાણીએ,
 અક્ષરબ્રહ્મ અનંત તેહને જાણીએ;
 અકાર આદિક ત્રણ વર્ણ છે જહને,
 પંચ દેવ સ્વરૂપ કહ્યો છે તેહને. ૬
 પંચદેવમય આપ સચ્ચિદાનંદ છે,
 ભમે ગણીને ભેદ તેજ મતિમંદ છે;
 પંચદેવનું ધ્યાન ધરે સુખ થાય છે,
 તેમાં વિષ્ણુ વિશેષ સર્વનો રાય છે. ૭
 વિષ્ણુભક્તિ માંહી બાધ નથી આવતો,
 માટે સહુને એજ દેવ છે કાવતો;
 શિવ બ્રહ્મા ભક્ત અસુર જે જે હતા,
 કરી વિષ્ણુશું વેર નાશ પામ્યા છતા. ૮
 આણી દદ અનુરાગ વિષ્ણુને ધ્યાય છે,

ધ્યાના પ્રેમસ્વરૂપ સુખ થઈ જાય છે;
માટે ધરતું ધ્યાન અપેક્ષાનિગ પ્રથમું;
અથરૂપ થઈ જાય ટંગે દુઃખ કમનું. ૯

દોહા

છીટ ભૂંગેના ધ્યાનથી, ભૂંગરૂપ થઈ જાય;
જીવ બ્રહ્મના ધ્યાનથી, બ્રહ્મસ્વરૂપી થાય. ૧
પરાભક્તિહર્યાવિના, રહે ન નિર્લસ ધ્યાન;
તે માટે ભક્તિ પરા, છે સદુચી બગવાન. ૨
મન વાણી કાયાવડે, નવધા ભક્તિ થાય;
આત્મા દેહ સ્નેહ તે, પરાભક્તિ કહેવાય. ૩
આત્મામાંથી એકલો, હૈં સ્નેહ તરંગ;
પરમાત્મામાં જઈ મળે, એથી ઉપજે રંગ. ૪

છાંપા

શ્રવણ કલંથી થાય, વહે છીનન તે વાણી,
સ્મરણ ચિત્તથી થાય, સજે સેવા તે પાણી;
અર્ચન કરથી હોય, કરે છે વંદન કાયા,
તનમનથી હોય ઘસ, રીઝવે ત્રિબુવન રાયા;
વગી સખાબાવ બુદ્ધિ ધરે, આત્માને અપાંણુ કરે,
કહે છાંટમ તનમન વચનથી, નવધા ભક્તિ આચરે. ૧

દોહા

વિગતે તન-મન-વચનની, ક્રિયાવડે એ થાય;
માટે નવધા ભક્તિને, ક્રિયાભક્તિ કહેવાય. ૧
પરાભક્તિમાં નહિ ક્રિયા, જે છે પ્રેમસ્વરૂપ;
જાણાય નહિ બાહર વરા, માટે એજ અરૂપ. ૨
ક્રિયારહિત જ્યમ જ્ઞાન છે, ત્યમ પરભક્તિ હોય;
સ્નેહ એક પરબ્રહ્મનું, ત્યહાં ક્રિયા નહિ હોય. ૩
સ્નેહ મટાડે ભિન્નતા, સ્નેહે સદુ દુઃખ જાય;
આત્મા પરમાત્માવિષે, એકમેક થઈ જાય. ૪
બાહ્યક્રિયા દેખાડતા, ભક્ત બની પૂજાય;
પરાભક્તિ તો તેહને, સ્વમામાં નવ થાય. ૫
પૂજવાને કારણે, ભક્તિ કરે છે જેહ;
વેશધારી એ ભક્ત તો, મુક્ત ન થાયે તેહ. ૬

મનહર છંદ

નામ રૂપ ગુણ લગી નવધાનો રહે નેમ,
 પરાલક્ષિ એ તો પરબ્રહ્મની પૂજરી છે;
 દશવિધિ નાદ તણે વાદ પ્રભુ આગે કરે,
 જળહળ જ્યોતિ તણી આરતી ઉતારી છે;
 અમૃતની ધારા સિંચે અખિલ શરીર માંહી,
 પોપે સહુ તત્ત્વોને એ પ્રભુતણી ધ્યારી છે;
 છોટમ એ પરાલક્ષિ આવે જના ઉરમાંહી,
 એવા જન હોય તેને વંદના અમારી છે. ૧

પરા લક્ષિ મહારાણી જન હોય શંકે જાણી,
 જ્યોતિ ઉપજ છે વાણી જીવાડે છે પ્રાણીને;
 પિંડ કરી પાર પૂરો કરીને જોતાં નિયાર,
 તાથી જોતાં તાર ચઢી ભેટે ચક્રપાણીને;
 છોટમ સહાય જને મળે રૂડા ગુરુરાય,
 તેનો શ્રમ સહુ જાય જુક્તિને પિછાણીને;
 અક્ષય અપાર બધે ભાસે બ્રહ્મ નિરાકાર,
 મનના વિકાર મટે પરાલક્ષિ જાણીને. ૨

દ્વિવચ્છંદ

હોય કરે જપને તપ ટોટિક, હોયક નેમ નિરંતર પાળે;
 દ્રાવ અટાટ કરે અવનીતળ, હામ ભરી ચઢી જાય હિમાળે.
 હોય કરી અપવાસ સહે હુઃખ, તુચ્છ ઉપાય કરી તન બાળે;
 છોટમ પ્રેમવિનાન મળે પ્રભુ, મૂળ તણ ભમિયે શીઠ ડાળે. ૧

દેહ દમે નહિ દેવ મળે પણ, દેહચંદ્રા નિજ દેવ છે ન્યાસે;
 સ્વૃણધર્મી પર મુક્તમયી પર, કારણથી પર છે કરનાસે.
 તે ગુરુ જ્ઞાનવરેજ જડે પછી, પ્રેમકરી લજ્જા પ્રભુ ધ્યાસે;
 છોટમ તો હરિ હોય હસ્તાનલ, તત્ત્વમસિતણે લક્ષ્યવિચારે. ૨

લક્ષ્યવિષે નહિ ભેદ કર્યો પણ, પદ્મવિષે બહુ ભેદ પડે છે;
 વ્યાપક છે પણ માપ કરે શક, વાદ કરી બહુ લોક લહે છે.
 પંથ વિષે પચીને રહે પામર, ગોડવણી કરી અંથ થઈ છે;
 છોટમ જે પરબ્રહ્મ ભજે નહિ, તેનર દાળને દાય ચઈ છે. ૩

હંતિ શ્રીલક્ષ્મિભાસ્કરે ભક્તિસ્તુતિનામ ત્રયોદશ કિરણ:

કિરણ ૧૪ મું-ઈશ્વરાવતાર

હરિગીત છંદ

સૃષ્ટિભા આરંભમાં પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ થયા,
 જળ માંદી કીધું અયન તેથી દેવ નારાયણ કયા;
 તે જળવિષે એક અંદ પ્રકટ્યું કિરણ્યરૂપ તમામ છે,
 તે મધ્ય પ્રકટ્યો પુરુષ તે કિરણ્યગર્ભજ નામ છે. ૧
 તે કિરણ્યગર્ભે સ્તુતિ કરી સાં પ્રકટ પુરુષોત્તમ થયા,
 હપદેશ કરવા ચતુર્મુખને શ્લોક સાં ચારે કયા;
 આ કાર્ય-કારણરૂપ સૃષ્ટિ સર્વ જે દેખાય છે,
 તે થકી પહેલો હું જ છું એ મુજ થપ્પી સહુ થાય છે. ૨
 એ સર્વનો લય થાય છે પણ હું જ રહું છું એકલો,
 અવિનાશી અક્ષર બાણ્ય મુજને તોજ તું થાશે બલો,
 આ શબ્દનોજ વિચાર કરતાં બ્રહ્મ એક સદાય છે,
 અદ્વૈત બ્યાપક દેહ વર્જિત શુદ્ધ ચિદ્ધન રાય છે. ૩
 વળી શ્રીભગવાન કહે છે દેવને સિર કાળ છે,
 મારે વિષે તો તે નથી જની સરવને ક્ષણ છે;
 છે દેવ ઈશ્વર જગતના મારાજ ઈશ્વર તે નથી;
 સરવે તણે કરતાર હું છું પરમ સમરથ સરવથી. ૪
 સત્વાદિ શુણ ને પ્રકૃતિ મહત્તત્વને આદંકર જે,
 વળી સોજ થાય નિકાર તેના પદારથ બહુ નીપજે;
 જે જે પદારથ જગતમાં વચને કરી કહેવાય છે,
 તે સર્વથી હું ભિન્ન છું મુજવડે સર્વે થાય છે. ૫

દોષ

ભગવાને એવું કહ્યું, બ્રહ્મા પ્રત્યે જ્ઞાન;
 વળતી તે ભગવત થયા, આપે અંતરધાન. ૧
 જ્યાં જ્યાં કારજ જગતમાં, જેમ પડે જે વાર;
 તે તે વેળા તે કરે, આપ ધરી અવતાર. ૨
 નિરાકાર પરબ્રહ્મ તે, થમ આવે સાદાર;
 ને સપજા કહેવાય છે, ઈશ્વરના અવતાર. ૩

અંબાઈ ત્રિતાલ

જગત રચવા ઈચ્છે જ્યારે, ધરે રૂપ પ્રકૃતિનું ત્યારે;
 મહત્તત્વને આદે બંદ, પારે સોજ કળાનો દેહ. ૧

પંચવાયુ ઇન્દ્રિય દશ સાર, મનસહિત સોળે નિરધાર;
 એવા દેહમાં પ્રવેશ કરી, પેઠા વૈરાટ દેશમાં કરી. ૨
 નિજ ઇચ્છા રંગેગુણી જોઈ, થઈ અભાને રૂપે તેહ;
 એથી સૃષ્ટિ તો થાય તમામ, તેનું ધાર્યું છે અભા નામ. ૩
 પછી સાત્ત્વિક ઇચ્છાએ કરી, થયા પાલન કરવા હરિ;
 દરે તામસી ઇચ્છા જ્યારે, થઈ રુદ્ર તે સર્વ સંહારે. ૪
 ત્રણે રૂપ ઇશ્વરનાં કહીએ, તેમાં એક વિષ્ણુને કહીએ;
 મોક્ષકામના જેને હોય, વિષ્ણુરૂપ ઉપાસે સોય. ૫
 આ અભાંડમાં કરવા કામ, એવી રૂપ ધર્યાં ધનશ્યામ;
 પરદેશી અદેખા જોઈ, આવો પ્રશ્ન વહે છે તેહ. ૬
 આદો વિષ્ણુ તમારા જોઈ, ભરતખંડમાં ધારે દેહ;
 દેમ અમારા દેશોમાંય, હોય અવતાર થયો ન કાંય. ૭
 એમ અજાણે પ્રશ્ન કરે છે, સઘળે પ્રભુ દેહ ધરે છે;
 ભરતખંડનો નિયમ નથી, એવી વાત પુરાણે કથી. ૮
 મર્યાદા વરાહ કૃમ નરહરિ, હંસાદિક જ જ તનુ ધરી;
 ભરતખંડમાં નહિ કાંય તેહ, અન્ય ખંડમાં ધરીઆ દેહ. ૯
 ભરતખંડના વાસી જોઈ, અતિ વિદ્વાન હતા તેહ;
 સહુ અવતારતણાં ચરિત્ર, લખી રાખ્યાં છે જાણી પવિત્ર. ૧૦
 જ્યારે ભક્ત પ્રભુના પીડાય, વળી ધર્મની હાનિ થાય;
 જાય જ્ઞાન ખરેખર જ્યારે, ધરે દેહ અભ તે વારે. ૧૧
 હુતો વૈવસ્વત મનુ જ્યારે, જળપ્રલય થયો તે વારે;
 તેણે સ્તવન અભનું શીધું, એક નાવ રચીને દીધું. ૧૨
 રૂપ મર્યાદનું ધારણ કરી, મનુ ભૂપ ઉગાર્યો તરી;
 મનુ હિંદુઓ કહે છે જેને, નૂહ કહે છે વિદેશીઓ તેને. ૧૩
 મનુ પ્રજા વધી ગઈ જ્યારે, પૃથ્વી જળમાં ખૂટી છે ત્યારે;
 પછી અભાએ સ્તુતિ કરી, ધરે રૂપ વરાહનું હરિ. ૧૪
 અદ્ભુતની નાસિકા માંય, થયા મશક બરાબર ત્યાંય;
 નીકળી શીધું વપુને ત્રિશાળ, સાચ્યા અવની જઈ પાતાળ. ૧૫
 એક દૈત્ય ખડુ બળવાન, તેનું હાટકોચન નામ;
 હાલે એ યુદ્ધ કરી ને ખાખી, પછી આણી ધરા સ્થિર થાખી. ૧૬

કાવ્ય છંદ

અભિ પ્રજાપતિ કેર, આકૃતી નામે નારી,

ચતુષ્પદ અવતાર, યથા પાને નનુસરી:
 સ્વાયંબ, મનુનહુ, અનુગ્રી રસ્યુ શીવું,
 સ્વર્ગલોકનું સાર, દાથ પાને કરી લીવું. ૧
 વિલોકમાં ને વાર, સર્વને સુખ દુષ્કર્મનું,
 ચતુષ્કર્મ એ નામ, મનુએ તરત ધરાવું;
 હંમે નામે તાન, દેવદુર્ગી છે માતા,
 યથા દુષ્કર્મ ભગવાન, સર્વ જનને સુખદાતા. ૨
 તે વેળા આવોક, નામ નારિક મન એવો,
 આત્માનો પાતુ નામ, માનનો તનુના નેવો;
 આંખરંગાનિ નિર્ધાર, પછી ને કપિલે શીમા,
 નારિક નામ કુતર, દુર્ગી મત છેડી દીધા. ૩
 દેવદુર્ગીને તાન, કરીને સુખિ આપી,
 યાગી આત્માઅચર, દુર્ગાઆનાસ્તિક આપી;
 પ્રથમ પ્રભુ અવતાર, દત્ત દિગંબર કરીએ,
 અગ્નિના તપ થકી, વિષ્ણુ પ્રકટેલા લક્ષ્મી. ૪
 દેવદાદિ ચક્રરાય, નેમને યોગ બતાવ્યો,
 પરમદસનો પથ, પ્રકટ પોતેજ ચલાવ્યો;
 સનક સનંદન આદિ, ચાર સનકાદિક અણો,
 ચાર મળીને એક, બ્રહ્મ અવતાર પ્રમાણ. ૫
 બ્રહ્માના તપ થકી, પ્રથમ એ પ્રકટ ગયા છે,
 પ્રથમ વર્ષના બાળ, જ્ઞાન ગુંથવંત રહ્યા છે;
 બ્રહ્મચર્ય મત શુદ્ધ, બોધ બ્રહ્માને દેતા,
 વરને બ્રહ્માકાર, સદા રહી શાશ્વરેતા. ૬

દોહા

એક સમે નારાયણે, ત્રિધિમાં પ્રેર્યા વેદ;
 અનુરાનન ચમકી ગયા, લક્ષ્મી નહિ કાંઈ લેદ. ૧
 બ્રહ્મા કહે મુગ વદનમાં, કાણ કરે ઉચ્ચાર;
 તે વેળા સનકાદિક, સમજાવ્યા નિર્ધાર. ૨
 પૂર્વકલ્પની છે સ્મૃતિ, અમને સધળી એક;
 પ્રભુએ પ્રેરી સસ્તવતી, વેદ વદે છે તેક. ૩
 સદિ કરાવે તમ કને, તેજ વદાવે વેદ;
 આ સૃષ્ટિનો કાયદો, જણો એજ અછેદ. ૪

સમદષ્ટિ ધરી રે, સાગ કર્યા સંસારી ભોગ;
 દોષ થી ના બને રે, એવો સાધ્યો અહ્ભુત જોગ.
 ચાલી ત્યાં થકી રે, પરમહંસ થવાની રીત;
 ત્યાગી સર્વ તે રે, માને એક બ્રહ્મ અદ્વૈત.
 વળી અગિયારમો રે, થયો છે હયગ્રીવ અવતાર;
 વિધિના યજ્ઞથી રે, પ્રકટ્યા સુવર્ણવર્ણાકાર.
 તે ભગવાનનું રે, પ્રકટ્યું સર્વ વેદમય રૂપ;
 યજ્ઞસ્વરૂપ છે રે, સર્વ દેવમય ત્રિભુવન ભૂપ.
 તેના નાકથી રે, થયો છે વેદ તણો ઉચ્ચાર;
 એ હયગ્રીવને રે, માન્યો ભગવતનો અવતાર.
 વળતી ખારમો રે, ધાર્યો દૂર્મ તણો અવતાર;
 દાનવ દેવતા રે, સાગર મથતા હુતા સાર.
 મંદ્રાચળનો રે, કરેલો વાંસ હુતો નિર્ધાર;
 વાસુકી નાગનાં રે, નેત્રાં કરિયાં તેણી વાર.
 મંથન જોરથી રે, પર્વત ચાલી ગયો પાતાળ;
 દૂર્મ હરિ થયા રે, ધાર્યો પીઠ ઉપર તત્કાળ.
 સિંધુ મધ્યથી રે, રત્ન ચતુર્દશ કહાડ્યાં બહાર;
 અમૃત દેવને રે, પ્રીત્યે પાતું જગદાધાર.
 દાનવ લોકમાં રે, નાસ્તિક મત પેઠો જ વાર;
 કર્તા પ્રભુ નથી રે, એવું કહેતા મૂઠ ગમાર.
 હિરણ્યકશિપુનો રે, પુત્ર થયો જ્યારે પ્રહ્લાદ;
 નામ પ્રભુતાણું રે, જપવા લાગ્યો ધરી આહ્લાદ.
 પીડા તેહને રે, કરવા લાગ્યો તેનો તાત;
 પ્રકટ્યા થંભથી રે, નૃસિંહ રૂપ ધરી સાક્ષાત.
 હિરણ્યકશિપુનો રે, હરિએ નાશ કર્યો નિર્ધાર;
 કહાળ્યો તેરમો રે, એ તો ઈશ્વરનો અવતાર.
 હરિરૂપે થયો રે, પ્રભુનો ચૌદશમો અવતાર;
 ગજને ગ્રાહ્યો રે, તતક્ષણ ઉગાર્યો નિરધાર.
 બળિરાજ થયો રે, દાનવકુળ મધ્યે ઉદાર;
 તેણે વિધિવડે રે, યજ્ઞ કર્યા નવાણું વાર.
 આસન ઇંદ્રનું રે, તેણે લેવા ધાર્યું સાંચ;
 ઇંદ્રે એ સમે રે, સ્તવન કર્યું પ્રભુનું મનમાંચ.

પંદરમો તદા રે, હરિએ ધાર્યો વાગન દેહ;
 બળિને ઇજા કરી રે, ચાંચો પાતાળે લેઈ તેહ. ૧૮
 હરિએ ઈંદ્રને રે, આપ્યું ત્રિભુવન કેરું રાજ;
 દેહ ધરે હરિ રે, કરવા સેવક જનનાં કાજ. ૧૯
 હરિએ સોગમો રે, ધરિયો હંસતણો અવતાર;
 કળાઓ યોગની રે, સનકાદિકને કહી છે સાર. ૨૦
 પથ પાણી થકી રે, જૂદું હંસ કરે છે જમ;
 જડ ચીતન્યને રે, અલગ કરી દેખાડ્યું એમ. ૨૧
 ચૌદ મનુ પતિ રે, સત્તરમો હરિનો અવતાર;
 દુર્યોધી ભૂપને રે, તેણે વશ કીધા નિર્ધાર. ૨૨
 પ્રભુ એ અદારમો રે, ધાર્યો ધન્યંતરીનો દેહ;
 સાગરમાંથી રે, અમૃત લેઈને આવ્યા તેહ. ૨૩
 ઔપધિવિષે રે, કાઈ કાંઈ ગુણ કીધા કરતાર;
 તે પોતા વિના રે, બીજે નહિ કાંઈ જાણુનહાર. ૨૪
 જે ઔપધ થકી રે, જે જે રોગ નિવારણ થાય;
 અંથ રચી કરી રે, આપે દેખાડ્યા ઉપાય. ૨૫
 અવનીને વિષે રે, અધર્મી ભૂપ થયા જે વાર;
 વળી ઓગણીસમો રે, ધાર્યો પરશુરામ અવતાર. ૨૬
 નક્તરી કરી રે, હરિએ પૃથ્વી એકવી વાર;
 વસુધા વિપ્રને રે, આપી ઉતારીને ભાર. ૨૭

હોહા

રાન્ય સોંપિયું વિપ્રને, પરશુરામે જેહ;
 દયા ધણી આજળવિષે, માટે ન બન્યું તેહ. ૧
 રાવણાદિ રાક્ષસતાણું, આપ્યું વાધ્યું જોર;
 માયાવી દાનવ મદા, ઘણા ધાતકી ધોર. ૨
 દુઃખીઆ કીધા દેવને, વિપ્રોને બહુ વાર;
 તદા વીસમો ઈશ્વરે, ધર્યો રામ અવતાર. ૩
 પેતુ દિગ્ગ જે દેવનું, રક્ષણ કરવા કાજ;
 અંત આગવા અનુરનો, પ્રકટયા રઘુકુળ રાજ. ૪
 પરથમ ત્રિશામિત્રનો, યજ્ઞ કરાવ્યો રામ;
 રાવણાદિ રાક્ષસ દણી, કીધાં અજબુત કામ. ૫
 રામ ગયા નિજ પામમાં, ગયો દેટલા કાજ;

કરેન્નું દરિ કડકી કરે, ધર્મ નામે હિંદુ. ૩
 એ દોરે બનવંતના, એવીને અવતાર:
 શીર્ષન કરતો નેદનો, વારે 'મગ' અપાર. ૪
 અભિમાદિક સદુ નિદિએ, અભ્યસીનજ દેવ:
 દિશરના અવતારનું, નિહન બદલતું સેવ. ૫
 ધર્મ જ્ઞાન વંશગ દદ, એવર્થ દોરે હિંદુ:
 સિંધુનુતા સેવા કરે, એ દિશર અવતાર. ૬
 પૃથ્વી જગ અગ્નિ વર્ગી, ચાપુ રવિ સુગિ દેવ:
 જોને વશ વરને સદુ, તે દિશરનો દેવ. ૭
 સર્વ લોકના મનગણે, બાળી અપ વિચાર:
 મૂત બલિય સપતું સદુ, તે દિશર અવતાર. ૮
 વગર બાળ્યે સદુ નેદનો, કરી સકે અવતાર:
 તે નર નિમે બાળ્યો, દિશરનો અવતાર. ૯
 બાપાએ સદુ દેશની, નિધા કળા અપાર:
 વાવણીએ જો અવરે, તે દિશર અવતાર. ૧૦
 અપાર બુદ્ધિ અપાર બળ, અપાર સદુમુલ્ય દોષ:
 દંડે તે આપે બને, દિશરના મુલ્ય સેવ. ૧૧

હરિષ્

ધુતા ધનને કાઝ ધણું પાખંડ કરે છે,
 હું દિશર અવતાર વિચ્છુનો મેશ પરે છે;
 સંગે બહા સણગાર દાર ફૂલોના પાથે,
 ધરી રાજનાં ચિહ્ન બહો ભોળાનાં મદાલે;
 જગકર્તા પ્રજુને તણ વળી નામ ભક્તે આપતું,
 અપારથી પ્રજુનો થઈ ભોગવે તે કળા પાપતું. ૧
 સાધી બહુ જન જીવને જૂઠી નાખે,
 હું દિશર અવતાર એમ આપે મુખ ભાખે;
 હોય પિંડમાં રોગ પરીક્ષા ન પડે તેની,
 અંતરની વળી વાત કળી નથી ચકતો કેની;
 કણપે જુહી વારતા, વળી ગય હાંકે અતિ વહી,
 જે તે જુક્તિ વડે કરી, ચિગ્નતું સર્વસ્વ લે હણી. ૨
 જોડી જુહી જુક્તિ રચે પરચાની પોથી,
 સાધી મેધા મંત્ર હરે નહિ જગમાં કાથી;

કહીં ધૂણાવે ભૂત કહીં અગ્નિ કર ઝાલે,
 ગીત રાસનાં ગાય નારીઓ સંગે મહાલે;
 જન એવા આ કલિકાળમાં પાખંડી સધળે કરે,
 માને નહિ સદ્અંથને ધર્મબ્રહ્મ સહુને કરે.
 કરે સમાધિ કપટ ઝડપથી મેવા લાવે,
 સહુને આપી પ્રસાદ વળી પોતે પણ આવે;
 ગયા હતા વૈકુંઠ વિષ્ણુ પાસેથી આન્યા,
 લીલાં બુઝો લવિંગ દેવ પાસેથી લાન્યા;
 નર એવાં કપટ કરી ઘણાં ઠગી ખાય સંસારને,
 જન કોય ચતુર નર હોય તે પામે તેના પારને.
 ધરી ભૂપનો વેશ દેશને લૂંટે જ્યારે,
 દેશપતિ ભૂપાળ પછી પકડીને મારે;
 એમ વિષ્ણુઅવતાર કોય કપટી જન બણશે,
 ઝાલી જમના દૂત દંડથી તેને હણશે;
 તે માટે ભગવત તણી ભક્તિ કરવી સાર છે,
 ધણી થઈ કરે જગતનો તે પાપી સરદાર છે.
 શુદ્ધ વેદનો ધર્મ ખળે નાખ્યો છે ડોળી,
 કરવો જઈ સતસંગ સંત જન સાચા ખોળી;
 બેઠ ઉપરનો વેશ લેશ વાલ્યા ના જઈએ,
 જ્ઞાની હોય શુણ્વંત તેહને સંગે રહીએ;
 જ મોટા માહાનત થઈ કરે તે ખોટા જાણો સર્વથી,
 તે છાનાં કુકર્મ આચરે આપ પ્રભના ગર્વથી.
 ઇતિ શ્રીભક્તિભાસ્કરે અવતારકથાયાં ચતુર્દશ કિંચઃ

કિરણ ૧૫ મું-સતસંગમહિમા

હોહા

સંચિત જન્મ અનેકનાં, પુણ્ય પુણ્યાં હોય;
 ભક્ત મળે ભગવંતના, સંશય ન રહે હોય. ૧
 બૃહન્નારદી પુરાણમાં, નારદ કહે છે આપ;
 ભક્તજનોના સંગથી, ટળે ત્રિવિધ સંતાપ. ૨
 કંપવૃક્ષની છાંયથી, શીતળતા હોય જન;
 ભક્તજનોના સંગથી, હોય શીતળતા તેમ. ૩

ભગવન્નનના સંગથી, ઉપજે સુખના ઓધ;
 એ આગળ સદુચ્ચ છે, સ્વર્ગાદિક સુખભોગ. ૪
 જોતાં સધળા જીવને, દુઃખસાગર સંસાર;
 ભગવન્નનના સંગથી, સહેજે પામે પાર. ૫
 શીતજતા સમતા ઘણી, યુષ્ઠ જના ગંભીર;
 એવા જનના સંગથી, શીતળ હોય શરીર. ૬
 ઘવાનળ સંસારથી, તપતાં હોય શરીર;
 ભક્ત મળે ભગવંતના, જેવું નિર્મળ નીર. ૭
 સુરજ નિજ કિરણે કરી, તિમિર હરે છે જમ;
 મનનું તિમિર ઢાળવા, વચન ભક્તનાં તેમ. ૮
 નિર્ભાગી તર નીચને, મળે નહિ સતસંગ;
 મળે તોય રીસે બળે, ઢોર ન પસંદ હંગ. ૯
 સન્નન કરા સંગથી, વાધે ઘણા વિવેક;
 મનના મળ જેથી વધે, તે દુર્જન છે છેક. ૧૦
 મનના મળ પાઝ્યા પછી, વધે અહંતા રોગ;
 જરૂર અભિમાની જીવને, નહિ પ્રલસુખ ભોગ. ૧૧
 ગંગા ને આવે ધણું, તીરથ આઠ કરોડ;
 હવ એક સન્નન સંગની, કરી શકે નહિ હોડ. ૧૨
 ગંગા તો પાતક હરે, અંદ્ર હરે છે તાપ;
 ભક્ત મળે ભગવંતના, હરે જન્મસંતાપ. ૧૩

મનહર હંક

પાપને પ્રહારે વળી પુણ્યને વધારે,
 ઘણું સુખય વિસ્તારે એવો સાચો સતસંગ છે;
 ઉપજે વિવેક બહી ભજે પ્રલ એક,
 સાચી ધારે દડ ટેક આડે પહોરનાં ઉમંગ છે;
 અહે નિઃ સાર તજે વિવિધ વિધાર,
 કરે પ્રલના વિચાર અહે પ્રેમભણા રંગ છે;
 છોટન સંસાર તેને નંડ ન લગાર,
 સુખે પામે ભવપાર એવી નોદા એ અગંગ છે. ૧

છપપ હંક

હીરા નાંચે હાથ નળે પથરાના દમકા,
 મળે નાનસે હંસ બહુ સ્થળે બેઠા બગલા;
 ઊ. ૧૩

પારસ લેવા જાય મળે આરસ બહુ ઠામે,
 ઘણા કરે ગજરાજ કહીંક મુકતાફળ જામે;
 જન લેખ ધરી ભટકે ઘણા પણ દાવાના દવમાં બળે,
 ડો શુદ્ધ સ્વરૂપાનંદ જન મહાપુણ્યે છોટમ મળે. ૧

સાગી જડ અભિમાન બ્રહ્મનિષ્ઠા દૃઢ ધારી,
 શીતળ મન અતિ શાંત લોકને પાવનકારી;
 શમદમ સાધનયુક્ત મુક્ત મન નિર્મળ જેનું,
 કેવળ ગગનાકાર ત્રિગુણથી અળગું તેનું;
 એવા જનના સંગથી પાપ તાપ સધળા ટળે,
 તે તીર્થોને તીરથ કરે કહે છોટમ ને આવી મળે. ૨

તે નવ કહીએ સંત બ્રાંત ચિત્ત જેનું ભમતું;
 ધન હરવાને ધાય કરે ત્યાં મનનું ગમતું;
 તે નવ કહીએ સંત ક્લેશથી પીડે કાયા,
 તે નવ કહીએ સંત તજે નહિ મમતા માયા;
 જે જન્મ મંત્ર જાદુગરા કપટ કીમિયા જે કરે,
 કહે છોટમ સંત ન જાણવા જે પાપડે પરનું હરે. ૩

ચોપાયા છંદ

કપિલદેવ કહે માત સાંભળો, સંગ મળે ને સારો,
 તે નર બ્રહ્માનંદ ભોગવે, મહિમા જાણે માહારો;
 પછી કથા સહુ મારી તેના, મનને મીઠી લાગે,
 મોક્ષમારગે થાય ચાલતો, ભજે મને અનુરાગે. ૧
 પરથમ તો વિશ્વાસ ઉપજે, વળતી આરત જાગે,
 પરાભક્તિ ઉપજે છે વળતી, બાહ્યક્રિયાઓ ત્યાગે;
 ઘણા જન્મના પુણ્યયોગથી, દેહ મનુષ્યનો પામે,
 ભક્તજનોનો સંગ મળ્યાથી, ભક્તિ મહારી જામે. ૨
 અનેક ભવમાં કરતાં કરતાં, કૃપા બ્રહ્મની આવે,
 ભક્તજનો પર તેના મનમાં, ભાવ ઘણો ઉપજાવે;
 ભક્તોસંગે ભજે બ્રહ્મને, પ્રેમે મુક્તિ પામે,
 જન્મ-મરણની ટળે આપદા, હરે જઈ નિજ ઠામે. ૩
 સાધન તો છે ઘણાં શાસ્ત્રનાં, નહિ કોઈ ભક્તિ જેવું;
 પ્રભુ કહે મુજને વશ કરવા, એકે ન મળે એવું;
 વિભીષણાદિક રાક્ષસ જાતિ, વાનર સુગ્રીવ જેવા,

કાગજુપુટી પંખી જાતિ, ગીધ જટાયુ એવા ૪
 બલિ ખાણામુર પ્રહસાદાદિક, દાનવજાતિ કહીએ,
 જાંબુવાન રીંછની જાતિ, પશુજાતિ ગજ લહીએ;
 મણિકા કુખ્જ સખરી લીલગ્રી, ગોપ ગોપની નારી, ૫
 યજ્ઞપત્નીઓ પણ સતસંગે, યગ્નાં મોક્ષ અધિપત્રી.
 જોય નીચ ને નાર્ય જાત્યનો, નિયમ નથી કાંઈ એવો,
 પ્રભુને ભજતાં પ્રભુને પામે, યાગ આપના એવો;
 તે માટે સતસંગ કરીને, સદા પ્રભુને ભજીએ,
 દામ ચામના લોખી લપેટ, તેની સંગતિ તણીએ. ૬
 બગ બેટાળ વૃત્તિઓવાળા, દીસે સજ્જન ગેવા,
 વેદ વિરુદ્ધ વહે ખડુ વાતો, તરત ત્યાગવા તેના;
 સ્થિતજ્ઞ કરતારે સધળા, નિયમો બાંધ્યા ગેવા,
 તે નિયમોથી અવળા ચાલે, તજવા સધળા તેવા. ૭

કુંડળિયા છંદ

સંગે રહીએ સંતને, જે સદ્ગુણ આગાર,
 સારાં વચનો સાંભળી, મનના મટે વિકાર;
 મનના મટે વિકાર, સાર. સમજ્યામાં આવે,
 બંધનવાળાં કર્મ, તરત તે સંત તજવે;
 છોટમ ભક્તિ જ્ઞાન ધર્મ વળી તેનો ગ્રહીએ,
 હોય ગુણના આગાર, સંતને સંગે રહીએ. ૧
 સજ્જન સંગે જાણીએ, વિશ્વપારની વાત,
 ગેથી સધળું ઉપજે, તે લહીએ સાક્ષાત;
 તે લહીએ સાક્ષાત, સર્વ જમાં લય પામે,
 ત્વંપદ તત્પદ લક્ષ્ય, લહી ઠરીએ તે દામે;
 છોટમ નિપજે ભક્ત, એમ સમજે નિજ અંગે,
 વિશ્વપારની વાત, જાણીએ સજ્જન સંગે. ૨

દોહડા

શાસ્ત્રે સાધુ ચમ્દનો, અર્થ કહ્યો છે એહ;
 સારાં લક્ષણ નર વિષે, સાધુ કહીએ તેહ. ૧
 સુજન આર્ય ને સમ્યજન, એછે એનાં નામ;
 સારા ગુણ તેમાં લહી, સજ્જન કહે તમામ. ૨
 સાચા સંન્યાસી વળી, તે સાધુ કહેવાય;

ઉત્તમ લક્ષણ એહનાં, આચારે લહેવાય. ૩
 સંન્યાસી સાધુ યતી, ભિક્ષુક એનાં નામ;
 મહાવ્રતધારી તે વળી, જીતે શત્રુ તમામ. ૪
 ખટશત્રુ જીત્યા વિના, સાધુ કહ્યો ન જાય;
 મનોવિકાર મટે નહિ, તો કેમ સિદ્ધિ થાય. ૫
 લાગ કહ્યો નથી શૂદ્રને, શૂદ્ર સદા છે દાસ;
 ભેખ ધરી ત્યાગી બને, તેનો શો વિશ્વાસ. ૬
 ભેખ ધરે તો શું થયું, ભેખે સાધુ ન હોય;
 સદાચરણ ને સત્યવ્રત, સાધુ કહીએ સોય. ૭

ગીતિ છંદ

વડલા જટા વધારે, પતંગ કાયા પાવકમાં બાળે;
 ઉંચું ઊંટ જીએ છે, વાગોલ વળગી નીચું તો ન્યાળે. ૧
 ધ્યાન ધરે છે બગલા, મીન સદારહે નીર વિષે નહાતા;
 રામ રામ શુક કહે છે, વાનર જીવે ક્ષણપત્રો ખાતા. ૨
 ગર્દભ ભસ્મ લગાવે, બકરા મોટી રાખે છે દાઢી;
 ગાડર મુંડ મુંડાવે, ભીલ વસે છે જંગલ કે આડી. ૩
 વાધ ગુફામાં વસિયા, મોર માનિની ત્યાગ કરી રહે છે;
 એવા સઘળા ત્યાગી, કાણ મોક્ષમાં ગયા સંત કહે છે. ૪
 જમાં લક્ષણ સારાં, વેદવિષે તો તે સાધુ કહે છે;
 પારવિના પાખંડી, જગત ધૂતવા ભેખ ધરી લે છે. ૫
 લક્ષણ સઘળાં સારાં, લક્ષ્ય સચ્ચિદાનંદ તણો જને;
 સાધ્ય ચિત્ત હોય જનું, સાધુ અથવા સંત કહે તેને. ૬

ચોપાયા છંદ

નિત્યાનિત્ય વિવેક નિરંતર, લક્ષણ પહેલું એ છે,
 બાહ્યાભ્યંતર પવિત્ર રહેલું, સાધુ સાચાં તે છે;
 સંગીમાં પોતાના સરખા, સઘળા સદ્ગુણ આવે,
 પારસમણિનો ગુણ છે તેમાં, પરમે ગુણ પત્રપાવે. ૧
 શાસ્ત્રતણી મરજદા નૂડી, વધતું વેણ ન બોલે,
 મરજદા નૂડી બોલે તે, જંગલી જટને તોલે;
 નીતિ રીતિ સર્વ શીખવી, સંગી જીવ સુધારે,
 લક્ષ્ય તથા લક્ષણ આપીને, ત્રિગુણ બંધથી તારે. ૨
 પ્રથમ શુદ્ધ વૈરાગ્ય હોય, તો તેજ બને સંન્યાસી,

વિષ જ્યાં વિપયોને માને રહે એકાંતનિવાસી;
 દાંડ કમંડળ કોપીન કંથા એથી અધિક ન રાખે,
 ભિક્ષા માગી ભોજન કરવું એક બ્રહ્મ સત ભાષે. ૩
 દષ્ટ પદારથ મિથ્યા માની છૂટી સહુ આસક્તિ,
 પ્રણવજ્ઞપ પળમાત્ર ન ભૂલે એ અખંડ અનુરક્તિ;
 મઠ મંદિર બાંધી નથી રહેતા આશ્રય ન કરે કેનો,
 લોકહિતારથ વિચરે સધળે સાગજ શોભે તેનો. ૪
 કનક કામિની સ્પર્શ કરે નહિ સદા બ્રહ્મરસ ભોગી,
 જગત જીવને પાવન કરવા વિચરે એવા યોગી;
 ગંગા પ્રત્યે કહે ભગીરથ વચન સાંભળો મારાં,
 શાંત સાધુ જ છે સંન્યાસી પાપ હરી લે તારાં. ૫
 એ બ્રહ્મિષ્ઠા ત્રિલોકપાવન એવા શુણ છે એમાં,
 જના હરમાં ત્રિપ્લુ વસે છે પાપ હરે છે તેમાં;
 જે બ્રહ્માંડ બધાનાં પાતક એક પલકમાં બાળે,
 પરબ્રહ્મને પંથ બતાવી ત્રિવિધ તાપને ઢાળે. ૬
 પદ્મપુરાણે શિવે કહ્યું છે ભક્ત બ્રહ્મના એવા,
 પૃથ્વીપર પાતક હણનારા હીસે અસિ જ્યાં;
 ચંદ્ર નિર્મળો હીસે જ્યાં વાદળ અગ્રણું ઢાળતાં,
 જીવ પાપથી ધાય નિરાળો ભક્ત બ્રહ્મના મળતાં. ૭

ટોહા

સુક્ષ્મથી સુક્ષ્મ યણું, રૂપ પરાતું જલં;
 બળેતે ને હંસજન, લક્ષણ બીજું એહ. ૧
 વૃક્ષતણા એક બીજમાં, વૃક્ષ રહ્યું છે જન;
 પ્રાણીમાત્રના પ્રાણમાં, પરાચક્તિ છે તેમ. ૨
 પરાપાર કાંઈ પેચ છે, જ્યાંથી આવે સેર;
 સ્વર અક્ષર રૂપે કરે, એજ પરાની પેર. ૩
 પરાપાર પરબ્રહ્મ છે, લાગી તે તું પ્રીત્ય;
 એક પલક ના વીસરે, પરાચક્તિ એ રીત્ય. ૪
 પરાબ્રહ્મથી યાવ છે, પ્રજા આર્ય સંજોગ;
 અચાલ આનંદ નેહનો, ભક્ત બોગરે ભોગ. ૫
 રામ રામ પિયુને રટે, સમરે આસોત્વાલ;
 અષ્ટ પદાર આપે રમે, પ્રેમજીનેહી પાસ. ૬

મનહર છંદ

ભૂમિવિષે રચેલા છે જટલા રજેના-કણ,
 તેટલી તો જીવ જાતિ કરી કરતારે છે;
 જીવ જાતિ માંહે કાય શ્રેષ્ઠ છે મનુષ્ય જાતિ,
 મનુષ્યમાં કાય કાય નિજ શ્રેય ધારે છે;
 શ્રેય ધારનાર માંહે માનવી મુમુક્ષુ કાય,
 મુમુક્ષુ કાટીમાં કાય તત્ત્વને વિચારે છે;
 તત્ત્વના વિચારનાર કાય કાય બને સિદ્ધ,
 છોટમ સિદ્ધોમાં કાય બ્રહ્મને વિચારે છે. ૧
 તપીથી અધિક યોગી જ્ઞાનીથી અધિક યોગી,
 કર્મીથી અધિક યોગી ગીતામાંહી ગાય છે;
 તે માટે તું યોગી થા ને અર્જુનને કહે કૃષ્ણ,
 યોગીયકી ભક્ત મારો શ્રેષ્ઠમાં ગણાય છે;
 કારણ છે તેનું એક જમાં છે વડો વિવેક,
 સરવસ સોંપી મને આપે ન્યારો થાય છે;
 સર્વ થકી ન્યારો થઈ મુજ સાથે બાંધે નેહ,
 મારી તુલ્યતાએ આવી મુજમાં સમાય છે. ૨

કુંડળિયા છંદ

દીન ઉપર કરવી દયા, ત્રીજું લક્ષણ તેહ,
 જોગીને જનકે કહ્યું, તીર્થરૂપ તમ દેહ;
 તીર્થરૂપ તમ દેહ, તીર્થને તીરથ કરતા,
 ઉરધારી અવિનાશ, ફરે છે સઘળે ફરતા;
 તમને મળતાં સહજ, સંસૃતિ સરિતા તરવી,
 ત્રીજું લક્ષણ તેહ, દયા દીન ઉપર કરવી. ૧
 વસુદેવે વાણી કહી, નારદ પ્રત્યે એહ,
 ભવસાગરથી તારવા, નાવરૂપ છે જેહ;
 નાવરૂપ છે જેહ, બ્રહ્મનિષ્ઠા જે સાધુ,
 તારે તત્ત્વજ્ઞ તેહ, વિશ્વ જે વળગે બાંધું;
 છોટમ આણી સ્નેહ, સંતને જે જન સેવે,
 નારદ પ્રત્યે એમ, કહી વાણી વસુદેવે. ૨
 ચોથું લક્ષણ ચતુર્ભુજ, કહે ભાગવત માંય,
 એકાંતિક જન માહરા, મુખે ન માગે કાંય;

મુખે ન માગે કાંચ, લોક ચૌદની સિદ્ધિ,
 વળી ન માગે મોક્ષ, યોગ અભિમાદિક સિદ્ધિ;
 કહે છાટમ હદે એક, ભક્તિવિન સર્વે ચામું,
 કહે ભાગવત માંડી, ભક્તનું હક્કણ ચામું. ૩
 મારા જન માગે નહિ, એમ કહે હરિરાય,
 પરમેષ્ઠીપદ જે મળે, તે ચિત્તમાં નવ ચઢાય;
 તે ચિત્તમાં નવ ચઢાય, સાર્વભૌમાદિક અનુ,
 ચતુર્વર્ગમાં કાંચ, કશું આપ્યું નવ લેવું;
 છાટમ ભગવતચરણ, પરમ તે લાગે પ્યારા,
 એમ કહે હરિરાય, નહિ માગે જન મારા. ૪
 માગે જે ભક્તિ કરી, તે તો ભક્ત મજૂર,
 સેવકની સ્વામીવિપે, પ્રીતિ ન રહે હિર;
 પ્રીતિ ન રહે હિર, મૂળ જે માગી લીધું,
 સેવાનું કૃણ મળ્યું, પછી શું અદકું ક્ષીધું;
 છાટમ શાણા સંત, સર્વ સુખ તેમાં ત્યાગે,
 તે તો ભક્ત મજૂર, કરી ભક્તિ કૃણ માગે. ૫
 વૈભવ સારો વિશ્વનો, કરે એકડો દાય,
 એક પક્ષક હરિભક્તિની, સમતા નાવે સોય;
 સમતા નાવે સોય, સિદ્ધિઓ સધળી એવી,
 અવિનાશીની તુલ્ય, આવશે નાશી કેવી;
 છાટમ સધળું તુલ્ય, થ્રલ એક જેને પ્યારો,
 ન આવે ભક્તિ તુલ્ય, વિશ્વનો વૈભવ સારો. ૬
 વચ કરનારાં જીવને, જડી મંત્ર કે જંત્ર,
 ભક્તિ પ્રભુને વચ કરે, જે છે સદા સ્વતાંત્ર;
 જે છે સદા સ્વતાંત્ર, ભક્તને આધીન રહે છે,
 પડે કદાગિ કદ, તરત તે દૂર કરે છે;
 છાટમ એથી દાણ, પદારથ બીજાં સારાં,
 જડી મંત્ર કે જંત્ર, જીવને વચ કરનારાં. ૭
 ભક્તિથી મોટું નહિ, જગમાં બીજું દ્રવ્ય,
 કર્તા અગણિત અંડનો, ભક્તતાણે વચ હોય;
 ભક્તતાણે વચ હોય, સર્વ તે કામ કરે છે,
 ભક્તકૃપાથી જીવ, સર્વ સંસાર તરે છે;

છોટમ ભક્તિ વિના, અન્ય છે સઘળું ખોટું,
 જગમાં ખીજું કોય, નહિ ભક્તિથી મોટું. ૮
 ભગવતની સેવા વિના, ભક્ત ન માગે કાંય,
 એકાદશ ઇન્દ્રિય સહુ, વરતે સેવા માંય;
 વરતે સેવા માંય, બાહ્ય ને ભીતર ધારે,
 અંતરંગ બહિરંગ, સેવના ઉભય પ્રકારે;
 છોટમ સાચા ભક્ત, અહોનિશ વર્તે એવા,
 ભક્ત ન માને કાંય, વિના ભગવતની સેવા. ૯
 પાવન લક્ષણ પાંચમું, શુચિતા છે સર્વાંગ,
 વસે ભક્તના દેહમાં, ગયા ગોમતી ગંગ;
 ગયા ગોમતી ગંગ, સંગ હરિજનનો કરતાં,
 પાપ હરે તત્કાળ, તેમ નહિ તીરથ કરતાં;
 છોટમ જન ઉરમાંય, વસે પ્રભુ જગસંભાવન,
 છે શુચિતા સર્વાંગ, પાંચમું લક્ષણ પાવન. ૧૦
 અગ્નિ સૂરજ ચંદ્રમા, નભ પૃથ્વી મન વાય,
 એવા દેવ ઉપાસતાં, પાપ વિલંબે જાય;
 પાપ વિલંબે જાય, તરત સતસંગતિ ટાળે,
 મૂઢી એવું મૂળ, મૂઢ જન વળગે કાળે;
 કહે છોટમ સતસંગ, કરે નહિ જીવ કૃતક્રી,
 જ્યાં ટાળે પાપ, ચંદ્રમા સૂરજ અગ્નિ. ૧૧
 છઠું લક્ષણ સંતનું, અંથ ભાગવત ગાય,
 ભક્ત હોય ભગવંતના, કર્મે ના લેપાય;
 કર્મે ના લેપાય, કમળ જળ મધ્યે જેવું,
 લેપે નહિ લગાર, ભક્તને ભવજળ તેવું;
 છોટમ સઘળે ઠામ, કરે પ્રભુજનનું રક્ષણ,
 અંથ ભાગવત ગાય, સંતનું છઠું લક્ષણ. ૧૨
 સુખ લક્ષણ છે સાતમું, તેના ભોગી ભક્ત,
 બાકી દુઃખદરિયાવમાં, છે ડૂબેલું જક્ત;
 છે ડૂબેલું જક્ત, પાપમય બ્રહ્મવિયોગે,
 હરિના જન હરિમાંય, નસે બ્રહ્માનંદ ભોગે;
 છોટમ બ્રહ્મપ્રસાદ, ભક્ત કરનારા ભક્ષણ,
 તેના ભોગી તેડ, સાતમું છે સુખલક્ષણ. ૧૩

વંદના વલ્લભ ભક્ત છે, નરિંદ્રાપ તેડ સમાન,
 પાયું અમૃતને જુએ, ગીતા અમૃતપાન;
 ગીતા અમૃતપાન, ધણે પ્રિય પોને જાણી,
 પાપે થઈ જશે માફ, વિષુ એમ જોડ્યા વાણી;
 દર્શાવું નિગ રૂપ, દેવનુનિંમોને દુર્લભ,
 છોટમ સદુચી એમ, ભક્ત છે વંદના વલ્લભ. ૧૪
 ઉત્તમ લક્ષણ આકર્ષુ, વચ કરવા વિશ્વેશ,
 મદામોદથી જીવને, તારે ઈંધ ઉપદેશ;
 તારે ઈંધ ઉપદેશ, સર્વ ભ્રમ દૂર કરાવે,
 ખતાવે રજનુ જેમ, એમ આત્મા દર્શાવે;
 છોટમ વાદળ જામ, તાપ દેખાય તતક્ષણ,
 વચ થઈ રહે વિશ્વેશ, આકર્ષુ ઉત્તમ લક્ષણ. ૧૫
 નવમો ગુણ નિશ્ચે કરી, જનકે કહ્યું જરૂર,
 ભગવત જનને ભેટીએ, પ્રેમ ધરી ભરપૂર;
 પ્રેમ ધરી ભરપૂર, મનુજાતનુ દુર્લભ જાણી,
 તેમાં દુર્લભ ભક્ત, મળે મદાપુણ્યે પ્રાણી;
 છોટમ ભેટે સંત, જન્મ હોય છેદ્યા ભવનો,
 જનકે કહ્યું જરૂર, કરી નિશ્ચે ગુણ નવમો. ૧૬
 નવ ગુણ વાળા નર મળે, કરવું ન પડે કાંચ,
 જપ તપ તીરથ ત્યાગવત, સધળું સેવામાંય;
 સધળું સેવા માંય, પતિવ્રતા પત્ની જેવી,
 પામે સિદ્ધિ સમસ્ત, એમ જન પ્રજુના સેવી;
 છોટમ જે નવ હોય, ભાલ તિલક કે માળા,
 ભગ્યે આણી ભાવ, હોય નર નવ ગુણવાળા. ૧૭
 સતસંગે સુધરી ગયા, આગળ પુરુષ અનેક,
 સ્વારથ પરમારથ લહી, વિદ્યા વિનય વિવેક;
 વિદ્યા વિનય વિવેક, ભાવભક્તિ દદ ધારી,
 અતે પામ્યા મોક્ષ, ભિન્ન પરબ્રહ્મ વિચારી;
 છોટમ શ્રેય ન હોય જીવને હોય કુસંગે,
 આગળ પુરુષ અનેક ગયા સુધરી સતસંગે. ૧૮
 પાણીમાં પથરો રહે, ભીતર ના ભેદાય,
 ખજાઆવે સતસંગમાં, ખજાતા મળ નવ જાય;

ખળતા મળ નવ જાય, રહે એવા ને એવા,
ગંગાકાંઠે જડ, રહે ગંધાતા તેવા;
છોટમ મનનો ભાવ, જાય જાણ્યો વાણીમાં,
ભીંતર ના ભેદાય, રહે પથરો પાણીમાં. ૧૬

મનહર હંદ

ખસજનતણું મન જાણવું ગહન વન,
અવિદ્યા અનીતિ ચોર કંટકનાં ઝાડ છે;
તુષ્ણ છે વિશાળ નદ જૂઠ ને પ્રપંચ હૂઠ,
અદેખાઈ છે દુઃખદ પાપરૂપી પહાડ છે;
ચોરી જરી વર વાધ દુષ્ટતા ઉલૂક કાગ,
નિંદા ચાટી નિર્જનતા ઘણા ભીસ ગાઢ છે;
છોટમ એવાનો સંગ કરે ધર્મ કર્મ ભંગ,
નરને જુઠાવનાર કુસંગતિ ખાડ છે. ૧
સર્પ ફૂર ખસ ફૂર કહેવાય જગત માંડી,
ખસ થયી સર્પ કાંચ ગુણે કરી સારો છે;
જંતનંત જડી વડે સર્પ ફૂર થાયે સાધ્ય,
ખસ નાવે મને સાધ્ય એવો એ નકારો છે;
સાધવા નિગસ્વારથ મીઠું મીઠું બોલે મુખ,
વિદ્યાસ જો રાખે તેનો દગો કરનારો છે;
છોટમ એ સાધુ જેવો રાખે ખસ ઠાડમાઠ,
સંગ કરનારને તો જયતણો ભારો છે. ૨

દોડા

સાધુ વેરો રાવણે, ક્યું જનકી દરણ;
કાલનેનિ હતુમંતને, જગતાં પામ્યો મરણ. ૧
બાતુ દેખી લક્ષ્મણ, જન રાખે વિશ્વાસ;
ખગ ખોટાને સેવતાં, નિશ્ચય હોય નિરાસ. ૨
હતિ શ્રીજીવિભારકરે સત્સંગનિરપદે પંચદશ દિશાં

વિરલ ૧૬ મું-મક્તરીતિ

કુંડળિયા હંદ

હરિના જન હરિને મુખે, નવે મુખવી જિત;
નવદંત મુખ મુખના, કિમન નવેનિ કિત;

ઉત્તમ મધ્યમ હીન, દેહ તો થયા વિકારી,
કરી ગુણકર્મવિભાગ, સૃષ્ટિ સધળી વિસ્તારી;
છોટમ જળથી દૂધ, હંસ લે અલગ કરીને,
માયાગુણથી શિન્ન, બુદ્ધિ હરિના જન હરિને. ૧

જાણે હરિજન જગતને, જગકર્તાનો ખાગ,
તરે તરેના તરતણે, જાણે કરી વિભાગ;
જાણે કરી વિભાગ, કાચ કટ્ટ કંટક ઝેરી,
મીઠા મોળા કાચ, વાસના કાઠની ઘેરી;
છોટમ રાગ દ્વેષ, એમ સમજી નવ આણે,
જગકર્તાનો ખાગ, જગતને હરિજન જાણે. ૨

દુનિયા વાડી દેવની, દુર્જન કરે અનાક,
આપે દુઃખ આપ્યાવિના, જડથી કાપે ઝાક;
જડથી કાપે ઝાક, રમોપી તેને ઝાલે,
મારે ઝાઝો માર, કેદ કાઠમાં ધાલે;
કહે છોટમ જે ખાગ, ખગાડે કાઠ અનાકી,
પામે દુઃખ અપાર, દેવની દુનિયા વાડી. ૩

સજ્જન વાડી સાચવે, પ્રીતિ પાણી પાચ,
કાદ્યાં ઢેખી કૂલ દુઃખ, લેવા ના લલચાય;
લેવા ના લલચાય, ધણીનું સધળું ધારે,
રીઝે જગનો રાય, અમિત દુઃખ આપે ત્યારે;
છોટમ સૃષ્ટિમાન, જાણી સ્થિરચર ઝાડી,
પાળે આણી પ્રેમ, સાચવે સજ્જન વાડી. ૪

સુખનો દાતા સર્વને, સાધુ કહીએ સાર,
પરમારથને કારણે, લીધો છે અવતાર;
લીધો છે અવતાર, કષ્ટ સર્વનાં કાપે,
દેઇ સારો ઉપદેશ, પરમ પદમાં કેઇ ધાપે;
છોટમ વેદપુરાણુ સદા તેના જય ગાના,
સાધુ કહીએ સાર, સર્વને સુખનો દાતા. ૫
જૂઠું બાલે જીલથી, ને નર થાય નિમીત્ત,
સલ ન્યાયથી બેઝવું, એજ સંતની રીત;
એજ સંતની રીત, કરે નહિ નિંદા ચાડી,

ધરી સંતનો વેશ, અસત તો ખડે અનાડી;
કહે છોટમ જગમાંહી, જીવ તે પશુને તોલે,
તે નર થાય વિગીત, જીભથી જૂહું બોલે. ૬

છપય છંદ

જૂહો છે જડ દેહ, કેમ કરી બોલે વાણી,
કર્તાએ તે માટ, દેવ થાપ્યા છે જાણી;
પ્રભ અક્ષરાતીત, ત્યાં થકી અક્ષર આવે,
પ્રાણવાયુની માંહી, શક્તિ સંયોગ મિલાવે;
પછી નાભીમાં વિષ્ણુ મળે, ઘાટ દહે પ્રભા ધડે,
જેવો આશય મન તણો, તેવી વાણી ઉમડે. ૧
રુદ્રદેવ છે કંઠ, વરુણ જિહ્વાએ વળગ્યા,
મુખમાં અગ્નિદેવ, કરે છે અક્ષર અળગા;
સઘોજતા આઘ, પ્રાણના દેવ કહ્યા છે,
ચંદ્ર સૂર્ય બે પાસ, નાડીઓ માંહી રહ્યા છે;
વળી ગંગા જમુના સરસ્વતી, તે શ્વાસા મધ્યે ધાર છે,
કહે છોટમ સઘળા દેવથી, વાણીનો ઉચ્ચાર છે. ૨
દેવોના બળવડે, જીવ બોલે છે વાણી,
દુષ્ટ વચન ઉચ્ચાર, કરે તે પામર પ્રાણી;
અસત્ય કે અન્યાય, કરે પરનિંદા જ્યારે,
પરને પીડા થાય, વચન એવાં ઉચ્ચારે;
પાપ ઘણાં વાણી વડે, કરતાં નરકે જાય છે,
હંડ સહે જમદૂતનો, પછી દેહ વૃક્ષનો થાય છે. ૩
વાણીમાં છે ઝેર, વેર વાણી ઉપજાવે,
વાણીથી હોય મોક્ષ, વાણી બંધનમાં લાવે;
વાણીથી હોય લાભ, થાય વાણીથી હાણી,
વાણીથી ખૂડાય, તરે વાણીથી પ્રાણી;
તે માટે હરિભક્તને, વાણી સર્વ સુધારવી,
જયી રીઝે જગપતિ, એ વાણી ઉચ્ચારવી. ૪
વાણી કેરા દેવ, જૂહથી કોપે જ્યારે,
અક્ષર કેરાં બીજ, દગ્ધ કરી દે છે ત્યારે;
જપતાં મંત્ર કરોડ, ફળે નહિ કિંચિત્ તેને,
ધરે સંતનો વેશ, ભક્તિ ના ઉપાજે એને;

તે માટે નરેદંડમાં, પાણી સારી સાધીએ,
કહે કપટ છગ પાંદરી, એક બ્રહ્મ આસપાંએ. ૫
મનહર હંદ

પાણી અને પાણી વિષે નમમાં નયો વિદ્યાર,
પપુને વંચુધા સંગે વિવિધ વિદ્યાર છે;
કાંઈ ગંગાગંગ કાંઈ કહેવાય કરમનાયા,
કાંઈ મિષ્ટ મોળાં કહે કાંઈ જળ ખાર છે;
કાંઈ પાણી ધીર દંત પ્રકિલા મધૂર ગંધી,
કાંઈ ખર કલ્પની બાપા બયંધાર છે;
છાટમ વિચિત્ર ભેદ દીસે પાણી પાણી માંહી,
કાંઈ છે અસાર અતિ કાંઈ અતિસાર છે. ૧

ઉપય હંદ

દષ્ટિએજ પવિત્ર, જોઈ જોઈ જુગતે ચાલે,
પાણી કાંઈ પવિત્ર, વસથી જો તે ગાળે;
પાણી તેજ પવિત્ર, સસ્ય સપળે ઉચ્ચારે,
મન તો તેજ પવિત્ર, નિરંતર બ્રહ્મ વિચારે;
એમ બાહ્ય ભિંતર વિષે, રહે પવિત્ર હરિજન સદા,
કહે છાટમ જન ભગવંતના, પાપકર્મ ન કરે કદા. ૧

જ્ઞાન અગ્નિ પટમાંહી, જ્યોતિ પ્રકટી કાંઈ જને,
કાંઈ કર્મના ઓધ, ભસ્મ કરી દે છે તેને;
સંચિત ને ક્રિયમાણ, જ્ઞાન ઉપજતાં બજારો,
પરાસખ્ય છે જોઈ, ભોગચા પૂંઠે ટળારો;
એમ કર્મ હરિજનતણાં, જ્ઞાન થકી બગી જાય છે,
કહે છાટમ દેહ ગયા પાછી, પ્રજુના ભોગો ધાય છે. ૨

સસ્ય તિલકનિજ ભાગ, માળાનુરાગ અચળની,
છાપ ખરો વિશ્વાસ, ત્યાગ તે ગોષ્ઠિ બળની;
તત્ત્વજ્ઞાન શિરોપ, શીલ સુંગાર સુહાવે,
દીર્ઘ દષ્ટિ કરદંડ, મોહ મદ આન નસાવે;
પરોપકાર પુસ્તક પંદે, દયા દક્ષતા સાર છે,
કહે છાટમ સાચા સંતનો, બ્રહ્મભેષ્ય નિરધાર છે. ૩

મનહર હંદ

બ્રહ્મવિદ્યા મહાવિદ્યા પવિત્ર ને પાપહારી,
છા. ૧૪

સદાય છે સુખરૂપ ભક્તજન ભોગી છે;
 ભક્તિ વિના હમે દેહ આનંદ ન પામે તેહ,
 સિદ્ધિઓની લાલચમાં લપટાયા જોગી છે;
 સિદ્ધિઓ છે માયારૂપ કળે જઈ મોહરૂપ,
 જની આશે જન્મ ખુએ જોગી એવા રોગી છે;
 છોટમ શ્રીહરિ સાથે સાચો નથી સ્નેહ જને,
 જોગી નામ ધરે પણ સદાય વિજોગી છે. ૧
 પ્રભુનો વિજોગ રોગ જિહાં લગી જીવને છે,
 તહાં લગી તાપ પાપ વિવિધ સંતાપ છે;
 દેહને ગણે છે આપ જપે અન્ય દેવજાપ,
 માગે સુખ માયાતાણું એવોજ આલાપ છે;
 સલ ને અસત્યનો વિવેક તો ન આવે ઉર,
 દૂર દૂર કહે કોય જગતનો ખાપ છે;
 છોટમ સાક્ષાત્કાર જણે ન નિજસ્વરૂપ,
 તહાંલગી જૂઠા જૂઠા થાપે પ્રભુ થાપ છે. ૨

ઈતિ શ્રીભક્તિભાસ્કરે ભક્તરીતિનિરૂપણે પાંચ કિરણ:

કિરણ ૧૭ મું-ભક્તમહિમા

દોહા

મહિમા ભગવદ્ભક્તનો, જાણી દેવ મહેશ;
 મહાનંગત્રદાયક થયા, સહિત અમંગલ વેશ. ૧
 જે મુખ હરિટીર્તન કયા, હરિ હરિ રટણ હમેશ;
 તે શિરની માળા કરી, કહે ધરે ઉમેશ. ૨

છપય છંદ

એક સમે શિવરાય, સંગ લેઈ દક્ષકુમારી,
 નંદીવાહન યુક્ત, વિચરતા અવની સારી;
 જતાં મારગ માંહી, ગાન એક ઉજાડ આઘ્યું,
 દેખી તેણે ધન, શંકરે શીશ નનાવ્યું;
 ત્યાંથી આગળ ચાલતાં, સ્થળ બીજું આવ્યું સહી,
 પ્રભુન શ્રીધા શંકરે, એ સ્થાનક ઉભા રહી. ૧
 સતી કહે શિવનાથ, તમે છે અંતરજની,
 ઉજાડ વસ્તી માંહી, નના છે કોને સ્વામી;

વળતી કહે શિવ ચાન, સાંનગી સંયમ વામે,
 બક્ષા થયો'નો એક, બક્ષા એ કિન્નર પ્રામે;
 વળી ગાયનો છે બક્ષા, આ વસ્તીવાળા મામમાં,
 માટે હું તેને નમ્યો, મદાપવિત્ર બેડે દામમાં. ૨
 સતી કહે મદાદેવ, દેવમાં મોટા કદાવો,
 નમો બક્ષા ને દામ, અધિક શો મહિમા આવ્યો;
 સંસાર મુજને થાય, હરો દાવે વૃષ્ટિતુ,
 કેમ અધિક છે બક્ષા, કહી સમજાવો દેતુ;
 વળતી સંકર બોલીયા, દેવિ સત્ય તુજને કહું,
 બક્ષા તમે વરા હરિ રહે, તે માટે મહિમા બહુ. ૩
 અંબરિષ નામે રાય, બક્ષા ભગવનનો કહાવે,
 અમયા કેરું મત, બ્રૂપ તે કરતો ભાવે;
 દુર્વાસા મુનિરાય, બઈ તેને દુઃખ દીધું,
 ચક્ર સુદર્શન તરત, પ્રભુએ પૂંકળ કીધું;
 ત્રાહિ ત્રાહિ પોકારતા તે ચોદ જીવન માંહે કર્યા,
 અંબરિષ ચરણે. આવીયા, તો જીવેથી ઉગર્યા. ૪
 મહારુદ્ર અવતાર, હતા પોતે દુર્વાસા,
 કયો બક્ષાનો દ્રોહ, તથા જીવ્યાની આરા;
 ચક્રાણા ભયથકી, કાચ પલ ન રાક્યું રાખી,
 હું છું બક્ષાધીન, વિષ્ણુએ વાણી ભાખી;
 માટે મહિમા બક્ષાનો, દેવથકી પલ છે ઘણો,
 તેથી સમજો હું નમું, જ્યાં જન હોય હરિતણો. ૫
 પરમબક્ષા પ્રહલાદ, વળી નારદજી કહીએ,
 પરાસર પુંડરીક, વ્યાસ ને અંબરિષ લહીએ;
 શુક ચોનક ને બીજમ, વળી રુકમાંગદ બહુ;
 અર્જુન તથા વસિષ્ઠ, વિષ્ણુપણ બક્ષા પ્રમાણુ;
 વળી ધ્રુવજી ને ચંદ્રહાસજી, બક્ષા બક્ષા જગમાં થયા,
 અપાર ભવસાગર થકી, તે અનેક જીવ તારી. ગયા. ૬
 પૂરા પ્રભુના ભક્ત, જન્મ જે કુળમાં ધારે,
 સાત ગોત્ર તે તણાં, તરત ભવજળથી તારે;
 પિતાતણાં પચવીસ, વીસ માતૃલનાં કહીએ,
 ફાઈ માધીનાં વીસ, બહેનનાં વીસજ લહીએ;

પ્રતી સરસાને દુનિતાવડી. પંદર પેટી ઉઢરે,
મળેને મળ મળડીસતા. ને રૂપ સવળાં પાવત કરે. ૭

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 अथ श्रीमद्भगवत्पञ्चमोऽध्यायः ॥
 अथ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अहं कुरुक्षेत्रे
 भक्ष्यमाणां तृणपत्रफलैर्भोज्यमानः ॥
 शूरा मया हन्यमानास्तेऽपि न शोचन्ति
 मया हन्यमानास्तेऽपि न शोचन्ति ॥
 अथ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अहं कुरुक्षेत्रे
 भक्ष्यमाणां तृणपत्रफलैर्भोज्यमानः ॥
 शूरा मया हन्यमानास्तेऽपि न शोचन्ति
 मया हन्यमानास्तेऽपि न शोचन्ति ॥

1. The first part of the document is a list of names and addresses, which are arranged in a columnar fashion. The names are written in a cursive script, and the addresses are written in a more formal, printed style. The list includes names such as "John Smith", "Mary Jones", and "Robert Brown", along with their respective addresses.

1. 凡在本行開辦之各項業務，
 均應遵照本行章程辦理，
 不得有誤。
 2. 凡在本行開辦之各項業務，
 均應遵照本行章程辦理，
 不得有誤。
 3. 凡在本行開辦之各項業務，
 均應遵照本行章程辦理，
 不得有誤。
 4. 凡在本行開辦之各項業務，
 均應遵照本行章程辦理，
 不得有誤。
 5. 凡在本行開辦之各項業務，
 均應遵照本行章程辦理，
 不得有誤。
 6. 凡在本行開辦之各項業務，
 均應遵照本行章程辦理，
 不得有誤。
 7. 凡在本行開辦之各項業務，
 均應遵照本行章程辦理，
 不得有誤。
 8. 凡在本行開辦之各項業務，
 均應遵照本行章程辦理，
 不得有誤。
 9. 凡在本行開辦之各項業務，
 均應遵照本行章程辦理，
 不得有誤。
 10. 凡在本行開辦之各項業務，
 均應遵照本行章程辦理，
 不得有誤。

[illegible][illegible]

- જો તુરંગ વશ ના રહે, પડે, દૂપ નિરધાર. ૩
 હરિમારગમાં હાંકવો, એ મન મત્ત તુરંગ;
 ભય માંને ભગવંતનો, હોય ન કરે કુસંગ. ૪
 મહાધોર કળિકાળમાં, ઉત્તમ ભક્તિ આજ;
 રહે ઇંચને આશરે, તેનું સરશે કાજ. ૫
 અહં શ્રદ્ધ મુખથી કહે, મન વિધોમાં ધાય;
 હરિહરની નિંદા કરી, મૂઠ નરકમાં જાય. ૬
 દાનવ ને વળી દેવને, વૈર અનાદિ જેહ;
 તે લેવાને દાનવો, ધારે નરનો દેહ. ૭
 યવન મ્લેચ્છ ચાંડાળને, આહીર લિહ્ત કિરાત;
 તેમાં દાનવ અવતરે, જે હોય નીચી જાત. ૮
 તે કહે અમને મોકલ્યા, કતારે આ કાર;
 જ્ઞાન અમારું સાંભળે, તે પામે ભવપાર. ૯
 પાપ હોય પ્રાણીતણાં, સર્વ અમારે સીચ;
 તન મન ધન અર્પણ કરે, તે દેખે જગદીશ. ૧૦
 જૂઠી ગળેપો હાંકતાં, હરે ન મનમાં સોય;
 જીવ અજાણ્યા ધર્મના, તે તેને વશ હોય. ૧૧
 પૂજે પરમેશ્વર કહી, જપે જીવનું નામ;
 સજ્જનની નિંદા કરી, નરકે જાય તમામ. ૧૨
 જમ અંધારી રાતમાં, હોય ઉલ્લુકનું જોર;
 તેમ વેદવિદ્યા જનાં, પ્રકટ્યા પંથી જોર. ૧૩
 ભક્તિ ભારતર અંચનું, શ્રવણ જીવને યાય
 અંધારું પાખંડનું, સદગે અજગું જાય. ૧૪
- ઈતિ શ્રીભક્તિભારતર ભક્તમહિમાવર્ણને સમદશ કિરણ:

કિરણ ૧૮ મું-વિષ્ણુચરણોદક-મહિમા
 ગીતિ ૭૬

- અકાળ નૃત્યુદરણું, અધિનાવને વિનાશ કરનારું;
 ચરણોદક ભગવનનું, સ્નેહ ધરીને શિર ઉપર ધારું. ૧
 હરિચરણોદક જોને, સદા મળે જોશીય કામર ધરનાં;
 કુટિ તીર્થના તેને, કદા મનોરથ પડે નદિ કરવા. ૨
 જોએ રૂંદપુષ્પો, રૂંદદેવનું વાચક છે એવું;

જિજ્ઞાસુજન જાણે, ચરણોદ્ધતું ઉત્તમ કૃણ તેવું. ૩
છપય છંદ

ગંગા તથા પ્રયાગ વળી જે પુષ્કર કહે છે,
ધણા દિવસ જે ન્હાય પછી કૃણ સારું દે છે;
હરિચરણોદ્ધ પાન કરે જે એકજ વારે,
ટાળે પાપ અપાર તરત લવસાગર તારે;
એવો મહિમા છે ઘણો નૃસિંહપુરાણવિષે કહ્યો,
કહે છોટમ આ જગતમાં શ્રીમહાદેવે તે લહ્યો. ૧

તુલસીનિશ્ચિત તોય વિષ્ણુચરણામૃત કેડું,
લેતાં ત્રણે કાળ પાપ તે હરે ઘણેડું;
કહે છે ગરુડપુરાણ અધિક છે મહિમા એનો,
હોય હરિના હંસ તોલ કરી જાણે તેનો;
મહા મોટાં તીર્થોથકી પાપ તાપ હરનાર છે,
કહે છોટમ આ જગતમાં સારથકી બહુ સાર છે. ૨

ચરણામૃતનું પાન કરે તે સહુથી કાલ્યો,
ચરણામૃતનું પાન, કરે તે તીરથ ન્હાયો;
સર્વયજ્ઞની માંહી થયો તે દીક્ષિત કહીએ,
પ્રાયશ્ચિત્ત અનેક કર્યાં પણ તેણે લહીએ;
એવું પદ્મપુરાણમાં વ્યાસમુનિ કહે છે કથી,
હરિચરણોદ્ધ જે પીયે તે પુનર્જન્મ ધરતો નથી. ૩

દોહા

ગંગા ને ગોદાવરી, આદિ તીરથ જાહ;
વિષ્ણુચરણોદ્ધ તણી, તુલ્ય ન આવે તેહ. ૧
કાટિક હત્યા હોય ને, સઘળી દૂર પજાય;
પણ ખિંડું લેહું પડે, તો મહાપાપી થાય. ૨

ઈતિ શ્રીલક્ષ્મીનારાયણે વિષ્ણુચરણોદ્ધમહિમાવર્ણને અષ્ટાદશ કિલ્ક:

કિરણ ૧૨ મું-પ્રસાદમહિમા

ગીતિ છંદ

કરી નિવેદન હરિને, તુલસીનિશ્ચિત પ્રસાદ જે લે છે
ચતુર્થ કૃણ પ્રાપ્તિ, રુદ્રપુરાણે એ મહિમા કહે છે. ૧
પ્રસાદ પ્રાપ્તો પ્રાપ્તિ, તુલસીનિશ્ચિત જન લે છે અચારે;

ચત આંદ્રાયલુ કેડું, તે નર નિર્ભે કૃગ પામે ત્યારે. ૨
ગોનમમુનિ એમ કહે છે, સાંખ્ય આંખરિય દરિ પ્રસાદને છે;
અંધન તેડનું કરતાં, અમ્બમેધનું કૃગ નિર્ભે છે. ૩

કાહા

પ્રસાદ શાસ્ત્રિઆમનો, ચાર વર્ણમાં કાગ;
લેતાં પાવન ધાગ છે, પ્રજ્વળ પામે સોપ. ૧
અદણ કરે ભક્તિવડે, જે નર વિપ્લુપ્રસાદ;
પાપરંદિત હોય પ્રાણિયો, એમ કહે હરગાદ. ૨

કવિ શ્રીભક્તિભારકરે પ્રસાદમહિમાવર્જને એકોત્તરિંશ કિરણ:

કિરણ ૨૦ મું-તિલકમહિમા

કાહા

લલાટ મધ્યે ધારવું, હિર્ધ્વપુંડુ છે જોડ;
પાપ દરે છે જીવનાં, પવિત્ર ધારે દેડ. ૧
શ્રુતિ સ્મૃતિ પુરાણમાં, તિલક કહ્યું છે જોડ;
છે બાનુ ઈશ્વર તણું, એમાં નહિ સંદેહ. ૨
ધારે બાનુ ધણીતાણું, જેમ સોહાગણ નાર;
કંઠી ચૂટે આંદલો, વળી હેમના હાર. ૩
એમ હરિના ભક્તને, હરિનું બાનું જોડ;
માળા તિલક ધારવાં, ત્યાગ ન કરવાં તેહ. ૪
શિવ વિષ્ણુકરે હૃદય, વિષ્ણુ હૃદય શિવરાય;
માટે શિવવિષ્ણુ વિષે, બેદશુદ્ધિ ના થાય. ૫
આટું કે સીધું કરો, જેને જે સચિ હોય;
બાનુ છે ઈશ્વર તણું, વાદ ન કરવો કાપ. ૬
પવિત્ર સ્થળની શ્રુતિકા, ભસ્મ હોમની જોડ;
ચંદન વિષ્ણુ અંગનું, તિલક ધારવું તેહ. ૭

ઈંદ્રવજ્ર હંદ

‘કે કહે તુલસી તણી જે મદ પુંડુ છે તીરથ માત્રની માટી,
વર્ષત અમ નદી ઉદયિ તટ ગોપીનું ચંદન મેળવું વાટી;
ભતણી રજકે વિશ્રુતિ વળી તે ગુટિકા કરી રાખવી વાટી,
‘હને કેળી હરે જમકંકર જૂત પિશાચ બળી મરે ફાટી. ૧

મનહર છંદ

કસ્તૂરી કેસર અને કંકુનું તિલક થાય,
હરિદ્રા સુખડ ખાખ ખડી તણું થાય છે;
વિષ્ણુની પૂજામાં શેષ રહેલું ચંદન હોય,
ધારીએ લલાટે સ્મૃતિ પુરાણમાં ગાય છે;
કમલ ને પોરણીનો ડોડો દીપ વેણુપત્ર,
શંખ ચક્ર મચ્છ કૂર્મ આકૃતિ ધરાય છે;
નાસા થકી કેશ લગી ધારવું તિલક ભાળ,
તેના તન તણાં પાપ વેગળાં પજાય છે. ૧
ઊર્ધ્વપુંડ્ર ધાર્યા વિના કરે કાંચ કર્મ શુભ,
જપ તપ આદિ ક્રિયા નિષ્ફળ તે થાય છે;
ઊર્ધ્વપુંડ્ર કે ત્રિપુંડ્ર ધારે કાંચ ચીર્યા વિના,
શ્વાનલતિકા સમાન સ્મૃતિમાંહી ગાય છે;
માટે મધ્યે ચીરી કરી ચિહ્ન જો ન કરે કાંચ,
તિલક તે હરિતણું મંદિર ગણાય છે;
છોટમ એ તિલકમાં વાસ કરે પંચ દેવ,
દરશન કરે તેનાં પાપ દૂર જાય છે. ૨
વેદમાર્ગ થકી જન પતિત થયેલ હોય,
તેને અંગે શંખ ચક્ર ચિહ્ન નિત્યે ધારવાં;
વૈદિક જનોને વળી તપ્તમુદ્રા લેવી નહિ,
પતિતને ડામ દેવા કહેલાં વિચારવાં;
શંખચક્રધિકરાં વાક્ય કહ્યાં શૂદ્રજાતિકાજ,
વેદમાર્ગવાળાએ એ વચન વિડારવાં;
છોટમ સાવિત્રી તણે સંસ્કાર ન હોય જોને,
તેને શંખ ચક્રાદિક ચિહ્ન અંગે ધારવાં. ૩

દ્વાહા

ત્રિપુંડ્ર કરવું ભસ્મનું, ત્રિકાળ સંધ્યા માંહી;
અથવા શિવપૂજન સમે, ધારણ કરવું ત્યાંહી. ૧
દેવ પિતૃનાં કર્મ તે, ઊર્ધ્વપુંડ્રથી થાય;
ઊર્ધ્વપુંડ્રવિણ જ કરે, તે સહુ નિષ્ફળ જાય. ૨

ધતિ શ્રીભક્તિભાસ્કરે તિલકમહિમાયાં વિંશતિતમ કિરિત

કિન્ન ૨૧ મું-માતાધારણ

શાસ્ત્ર

- તુલસીમાળા કંઠમાં, ધરે નિરંતર શ્રેષ્ઠ;
તીર્થ સરખો જાનવો, તે પ્રાણીનો દેવ. ૧
- તુલસીમાળા કંઠમાં, ધરી કરે જે સ્નાન;
સદાય તેને થાય છે, ગંગાસ્નાન સમાન. ૨
- તુલસી ધારી કંઠમાં, સ્નાન કરે જન કાંઈ;
ગંગાજળ જેવું બને, તેને સપગું તોય. ૩
- સ્નાનસમે જે માનવી, તુલસી રૂપે પાસ;
તેના જળમાં થાય છે, તીર્થનાવનો વાસ. ૪
- તુલસી ને રુદ્રાક્ષનું, છે કૃષ્ણતીર્થ સમાન;
માટે ધારી કંઠમાં, કરવું સરમાં સ્નાન. ૫
- તુલસીનિશ્ચિત સ્નાનજળ, ચરણ તમે ચંપાય;
તે માટે જન હરિતણ, સર-સરિતામાં ન્હાય. ૬
- તુલસી ધારે કંઠમાં, હોય વિષ્ણુ સમ દેહ;
છે વારાહ પુરાણમાં, ગરુડપુરાણે તેહ. ૭

મનહર હંદ

- તુલસીની માળા થાય થાય છે રુદ્રાક્ષતણી;
કમળના બીજતણી માળા રૂડી થાય છે;
આમળાંની બને માળા સ્ફટિક પ્રવાહ તણી,
એવી એવી માળા પદ્મપુરાણમાં ગાય છે;
જપને અર્થે છે અન્ય તુલસીથી મળે મોક્ષ,
રુદ્રાક્ષધારણ થયી પાપ દૂર થાય છે;
છાટમ અનન્યભક્તિ ઉપજે છે ઉર જને,
તેને તો અહરનિશ માળાજ સદાય છે. ૧
- તુલસી રુદ્રાક્ષ ધારી કરે કાંઈ ચોરી જરી,
પરનિંદા બૂઠ ચાલી કરે અનાચારને;
તેને અગિ થાય રોગ ભોગવે અશુચિ ભોગ,
અંતકાળે જમદૂત મારે બહુ મારને;
દટે હણી દે છે યમ સાણસીથી ચુંટે ચામ,
ધણાં ધણાં દુઃખ પછી દે છે ને ગમારને;
વેદ વિપ્ર વિષ્ણુ તણી નિંદા કરનાર જન,

અંતકાળે પામે પશુ અંધ અવતારને. ૨
સોરઠા

મંત્ર વિના જન કોય, જો ધારે રુદ્રાક્ષને;
પડે પાપમાં સોય, ઉમિયાને શંકર કહે. ૧
ગોપીચંદન ભાળ, દ્વાદશ અક્ષર જે જાપે;
ધારે તુલસી માલ, તે વાસી વૈકુંઠના. ૨
ઈતિ શ્રીભક્તિભાસ્કરે માલાધારણે એકવિંશતિતમ કિરણ

કિરણ ૨૨ મું-ઈશ્વરભક્તિ વગેરે
કોહા

લક્ષ્મી અને સરસ્વતી, જેની શક્તિ હોય;
ભક્તિ કરી તે દેવની, સુખ પામે સદુ કોય. ૧
લક્ષ્મી અને સરસ્વતી, પ્રભુશક્તિ કહેવાય;
એજ ઉત્તમ આ સૃષ્ટિનું, *ઉપાદાન કહેવાય. ૨
ચતુર્વિંશતિ તત્ત્વમય, મૂળપ્રકૃતિ જોઈ;
પરમાણુરૂપે રહી, લક્ષ્મીશક્તિ એહ. ૩
મૂળશબ્દ ઝંકાર છે, પ્રણવ નામનો તેજ;
ગગન સંગ માંદો રહે, સરસ્વતી છે એજ. ૪
એક શક્તિમાંથી રચ્યો, નામનામિવિસ્તાર;
એજ સૃષ્ટિ સૃષ્ટાતણી, એનો કહું પ્રકાર. ૫
સોનીસ તત્ત્વતણાં રચ્યાં, સ્થૂળ સૂક્ષ્મ બહુ રૂપ;
દશદશ પદાર્થ તે, લક્ષ્મીતણું સ્વરૂપ. ૬
આવશક્તિ ઝંકારના, સૃજ્યા અક્ષરો સાર;
નામ કર્યાં અક્ષર તણાં, દેવે કરી વિચાર. ૭
દશદશ પદાર્થ જે, લક્ષ્મીનો વિસ્તાર;
નામ પાડીઆં તેડનાં, કરવાને વ્યવહાર. ૮
નામ રૂપ એ ઉત્તમ મળી, સૃષ્ટિ યુતિએ ગાય;
તેડે નામ તે રૂપ જે, તેજ પ્રત્યય કહેવાય. ૯
નામે સરસ્વતી જાણીએ, રૂપ લક્ષ્મીનું રૂપ;
જાનરૂપ કાળો કહ્યો, તે સમિચક્રનુબરૂપ. ૧૦
જાનરૂપ એ જાનનો, નામી છે નકલેવ;

એજ અખંડિત છે સદા, તેની કડીએ સેવ. ૧૧

ઉપય ૭૬

લક્ષ્મીમાંથી સૃષ્ટિ રંગી છે શ્રીકર્તાદે,
પછી કાયદો વેદ રચ્યો એને અનુસારે;
સરસ્વતી કહેવાય પ્રભુવરૂપે જે વાળી,
શબ્દગ્રન્થ છે તેજ કહે વેતા જન બાળી;
મહુ વેદ રચ્યા છે પ્રભુવંશી અક્ષર કરીને તંદના,
બહુ નામ કરી અક્ષર તણાં વાક્ય રચ્યાં પછી એકનાં. ૧

સૂક્ષ્મ વેદ છે પ્રભુ તે તણો મદિમા ખારી,
કહે ઉપાસન વિપ્ર અન્ય નહિ, ઘણું અધિકારી;
વેદમંત્રની આધ પ્રભુ નારે ઉચ્ચારે,
તોજ પાઠકૃષ્ણ ધાય એમ નહીં મન ધારે;
છે પ્રભુ નામ પરબ્રહ્મનું યોગ્યચાસ માંહે કહે,
બહુ યોગી એજ ઉપાસતાં સિદ્ધિવાન સુખીઆ રહે. ૨

કાણા

માણસની સૃષ્ટિ કરી, ઈસે કર્યો વિચાર;
હવે કહું હું કાયદો, માણસનો નિર્ધાર. ૧
પ્રેરી પ્રભુએ સરસ્વતી, બ્રહ્મદેવ મનમાંહ;
અંતરમાં આપે રહી, અક્ષર ધડીઆ ત્યાંહ. ૨
નામ કર્યાં અક્ષર તણાં, નામી દેખી સાર;
વળતી વાક્ય ધડી કરી, કર્યો વેદ ઉચ્ચાર. ૩
ઋચ્યા ઉચ્ચારી ઈશ્વરે, પૂર્વવદનથી સાર;
દેવોની સ્તુતિઓ તણા, જેમાં વિમળ વિચાર. ૪
દક્ષિણ મુખથી યજુપનો, ઈસે કર્યો પ્રસાર;
યજુક્રિયા કરવાનણા, જેમાં કહ્યો પ્રકાર. ૫
પશ્ચિમ મુખથી ઈશ્વરે, ગાઈ જતાવ્યાં સામ;
ગાતાં ગુણ દેવો તણા, મનના પૂરે કામ. ૬
અથર્વ ઉત્તરવદનથી, ઉપજવીઆં અનેક;
સુખ સંધળાં જેથી મળે, રહે મનુષ્યનો ટેક. ૭
બ્રહ્મદેવ દહયે રહી, એમ ઉચ્ચાર્યો વેદ;
સર્વે પુરુષારથતણા, જેમાં ગ્રાગ્ર લેદ. ૮
બ્રહ્મદેવના પુત્ર જે, યથા સસન્નપિ જેહ;

બ્રહ્માએ ભાવે કરી, ભણાવીઆ છે તેહ. ૯
 ભૃગુએ વેદ ભણાવીઆ, ચ્યવનાદિકને સાર;
 દક્ષાદિકમાં ચ્યવનથી, પ્રસર્યો વેદપ્રસાર. ૧૦
 બ્રહ્મદેવનો વંશ જે, બ્રાહ્મણ જેનું નામ;
 આઘ વર્ણ એ એક છે, તેણે ગ્રહા તમામ. ૧૧
 ચાર વેદ આદિક ગણે, વિધાજનો અરાડ;
 સૂક્ષ્મવેદ નિજ ખીજથી, પ્રકટયું વિધા ઝાડ. ૧૨
 ચાર વેદ પહેલા થયા, પછી થયાં ખટ અંગ;
 ઉપઅંગો વળતી થયાં, ચૌદ વિધા એ ઢંગ. ૧૩
 ચાર વેદની માંહીથી, થયા ચાર ઉપવેદ;
 અઢાર વિધા એ તણા, કહું વિસ્તારી ભેદ. ૧૪
 પહેલી વિધા વેદ છે, ઋચા યજુષને સામ;
 અથર્વને ઉપન કર્યો, એ ઈશ્વરનું કામ. ૧૫
 અંગ કહું ખટ એહનાં, જથી ઉપજે જ્ઞાન;
 જમાં ચારે વેદનું, કર્યું સુગમ વ્યાખ્યાન. ૧૬
 શિક્ષા પહેલું અંગ છે, એમાં અક્ષરજ્ઞાન;
 સ્વર વ્યંજન ઉચ્ચારની, રીતિનું વ્યાખ્યાન. ૧૭
 સહુ શિક્ષામાં મુખ્ય છે, પાણિનિ શિક્ષા એહ;
 ચાર વેદના વિપ્ર સહુ, મુખે ભણે છે તેહ. ૧૮
 વળી ખીજું છે વેદનું, કલ્પસૂત્ર એ અંગ;
 કર્મકાંડના પ્રયોગનો, એમાં કહ્યો પ્રસંગ. ૧૯

ઓપાર્થ ત્રિતાલ

આશ્રવણાયન કલ્પસૂત્રે કરી, હોત્રપ્રયોગ વિધિ વિસ્તરી;
 આધ્વર્યવ પ્રયોગની વાત, આપસ્તંબે કરી વિખ્યાત.
 ઔદ્ગાત્ર પ્રયોગ છે જહ, લાટ્યાયને કહ્યો છે તેહ;
 કર્મવિધિ જે વેદે કહી, કલ્પસૂત્રોમાં કહી છે સહી.
 ત્રીજું અંગ વેદનું જોય, વ્યાકરણ કહીએ સોય;
 શબ્દ વેદ ને શાસ્ત્રો તણા, તેહ સાધી દેખાડ્યા ધણ.
 પાણિનિયે શિવની ગ્રહી સહાય, પહેલા રચિયા આઠ અધ્યાય;
 કાસ્યાયને તો વાર્તિક કર્યું, ભાષ્ય પતંજલિએ ઉચ્ચર્યું.
 ત્રિમુનિવ્યાકરણ તે કહેવાય, અંગ વેદનું એહ ગણાય;
 ચોથું વેદનું અંગ નિરુક્ત, વર્ણે જે શબ્દારથ યુક્ત.

- ૨ અધ્યાય તેહના જેહ, ચારકમુનિએ પ્રીયા તેહ; ૬
પર્યં અર્થ વેદનો દોષ, એ જાણનારે અર્થે સાચ. ૬
નિપંટકાર પંચ અધ્યાય, અંગ મુનિ કરતા કહેવાય; ૭
મમર હસાયુધ આદિક બહુ, નિપંટના પેદામાં સહુ. ૮
કંદ્યાએ કહેવાયે જેહ, અંગ પાંચમું કહીએ તેહ; ૯
તેહતણા છે અધ્યાય આહ, પિંગલ મુનિએ આંગેસા દાહ. ૧૦
આ છંદ સહુ વેદો તણા, પાછી કાળ કરવાના ગણા; ૧૧
કૃતારજાકર આદિક જેહ, અંધ છંદના કહીએ તેહ. ૧૨
એથી કવિતા સર્વ રચાય, એટલા માટે કર્યો ઉપાય; ૧૩
છઠ્ઠું અંગ જ્યોતિષ આખ્યાન, જેથી દોષ દાગતું જ્ઞાન. ૧૪
અંગોળા અહ નારાની ગતિ, તે જાણે સહુ જ્યોતિષ વતી; ૧૫
નિધિ વાર પર્વનો સમે, જ્યોતિષ વિના ન જાએ કપમે. ૧૬
ભાસ્કર ગર્ગાદિક કષિ જેહ, જ્યોતિષ કરા કર્તા તેહ; ૧૭
જ્યોતિષથી જો સમય બણાય, તેથી ક્રિયા વેદની યાય. ૧૮
ચાર ઉપાંગ વેદનાં જેહ, વિસ્તારી સંભળાવું તેહ; ૧૯
પ્રથમ ઉપાંગ મીમાંસા કહું, ધર્મ બ્રહ્મનો બેદન લહું. ૨૦
ધર્મ મીમાંસા અધ્યાય બાર, ભેમિનિ મુનિ તેના કરનાર; ૨૧
ધર્મકાંડ નિરૂપણ જેહ, કર્મમીમાંસા કહીએ તેહ. ૨૨
દેવકાંડ બીજો કહેવાય, તેથી દેવઉપાસન યાય; ૨૩
બ્રહ્મમીમાંસા અધ્યાય ચાર, વ્યાસમુનિ તેના કરનાર. ૨૪
વિશ્વતણો કર્તા જ એક, તે ઈશ્વરનો કલો વિવેક; ૨૫
તેનું નામ ધ્યુ વેદાંત, તે સમજે તે થાયે શાંત. ૨૬
ભક્તિમીમાંસા તેવી ખરી, તે સાંદિલ મુનિએ ઉચ્ચરી; ૨૭
ધર્મવડે પાતક ધોવાય, વેદાંતે ઈશ્વર ઓળખાય. ૨૮
ભક્તિ કરતાં મુક્તિ થાય, તણુ મીમાંસા કહે ઉપાય; ૨૯
બીજું ઉપાંગ વેદનું ન્યાય, એથી જ્ઞાન ઈશ્વરનું યાય. ૩૦
પંચ અધ્યાય ગોતમે કર્યો, તર્ક કરી ખોટા મત હર્યો; ૩૧
સોળ પદાર્થ પ્રીધા સિદ્ધ, અનુમાને પ્રભુ કર્યો પ્રસિદ્ધ. ૩૨
વળી વૈશેષિક બીજું જેહ, આને મળતું જાણો તેહ; ૩૩
દસ અધ્યાય કણાદે કરી, સાત પદાર્થ યાખ્યા કરી. ૩૪
સોળ પદાર્થનો નિરધાર, કલો સાતમાં સપજો સાર; ૩૫
બુદ્ધિ વિચાર કરી જન જેહ, તરવજાની થાયે તેહ. ૩૬

કલિપત મત બીજા જોડણા, ન્યાયે ખંડ્યા છે તેડણા;
એ વિદ્યા છે આન્વિક્ષિકી, મુક્તિપંથ દેખાડે નકી. ૨
ન્યાય વેરોપીકતું મત એક, હોય પદાર્થ જ્ઞાન વિવેક;
ધર્મશાસ્ત્ર બીજું ઉપાંગ, સહુ સ્મૃતિઓમાં ધર્મપ્રસંગ. ૨
આઈ ધૃતિઓતું સ્મરણુ કર્યું, સ્મૃતિ નામ માટે છે ધર્યું;
જે જે આચારજ જે સમે, નામ કહું સાંભળજે તમે. ૨
તેને નામે રચીઆ અંથ, ચલાવ્યો વેદધર્મનો પંથ;
વિષ્ણુ વસિષ્ઠ મનુ ને દક્ષ, યાજ્ઞવલ્કય અંગિરા પ્રતક્ષ. ૨
યમ સંવત્ સતાતપ સાર, વ્યાસ હિરાતા થયા ઉદાર;
પરશુરમ ગોતમ હારીત, આપસ્તાંબ ને શંખ ક્ષિપિત. ૨
દ્રાત્યાયન દેવદત્ત યુદ્ધસ્પતિ, નારદ પૈદિનસ મહામતિ;
એ સ્મૃતિઓની સ્મૃતિઓ એક, આજ પ્રસિદ્ધ સર્વ છે તેક. ૨
સનાયજી નારદ કહેવાય, તે પણ સ્મૃતિઓ માંહી ગણાય;
સાર સંખ્યને પાતાંજલિ, ધર્મશાસ્ત્રમાં ગણવાં વળી. ૨
કલિકલ્પિ પ્રકૃત અવતાર, સાંખ્યશાસ્ત્રનો ક્યો વિચાર;
ખટ અધ્યાત્મની રચના કરી, તત્ત્વવિચાર વિધિ વિસ્તરી. ૨

ઘોડા

- સાંખ્યશાસ્ત્રથી થાય છે, પુરુષ પ્રકૃતિજ્ઞાન;
સાવીતતત્ત્વ પ્રકૃતિ જડ, ચૈતન્ય પુરુષ નિદાન. ૧
- પાતાંજલિ મુનિએ કર્યું, શાસ્ત્ર પાતાંજલ જેક;
જેનો સારવ જોવાનાં, અંગ આડ છે એક. ૨
- પ્રકૃતિ નેમે જડ પુરુષનાં, દેવે યુદ્ધ સનાયિ;
જેણે જ્ઞાન પદમાં નમે, વનની ટોચ ઉપાધિ. ૩
- પાતાંજલ ને ચૈતન્ય, વૈશ્ણવ આગમ જેક;
જેણે વૈદિક જ્ઞાનને, ધર્મશાસ્ત્રમાં લેક. ૪
- જડ વિવેક પુરુષદુષ્ટ, જાન ગોતના વેચ;
જેણે જ્ઞાન અભિજ્ઞ, સંવત્ કલિપત પંથ. ૫
- જેણે જ્ઞાન નમો આપ્યું, પાતાંજલ જે પંથ;
જેણે જ્ઞાન પદમાં નમે, જોયે અધ્યાત્મ વેચ. ૬
- જેણે જ્ઞાન પદમાં નમે, જોયે અધ્યાત્મ વેચ;
જેણે જ્ઞાન પદમાં નમે, જોયે અધ્યાત્મ વેચ. ૭

કુંડળિયા હંદ

છેલ્લું શ્રીમદ્ભાગવત, પહેલું પદ્મપુરાણ,
બ્રહ્મ, વિષ્ણુ, વાયુ, કૂરમ, ભવિષ્યોત્તર પરમાણુ;
ભવિષ્યોત્તર પરમાણુ, અગ્નિ, માર્કંડ, વળ્લાણુ,
નારદ, સિંગ, વરાહ, સ્કંદ, વામન, પરમાણુ;
મત્સ્ય, ગરુડ, બ્રહ્માંડ, બ્રહ્મવૈવર્તક સેલું,
પહેલું પદ્મપુરાણ, ભાગવત શ્રીમત્ છેલ્લું. ૧

દોહા

ચાર વેદની માંહીથી, યયા ચાર ઉપવેદ;
સંક્ષેપે તેના હવે, ભલા ભાળીએ ભેદ. ૧
ઉપવેદ ઋગ્વેદનો, આયુર્વેદ એ નામ;
વેદકની વિદ્યાયકી, સરે સર્વનું કામ. ૨
બ્રહ્મા ને ધન્વંતરી, અત્રિ અશ્વિનીકુમાર;
ભારદ્વાજ પ્રજાપતિ, એ ઋષિઓ રચનાર. ૩
ચરકચંદ્ર ચરકે રચ્યો, સુશ્રુતે સુશ્રુત;
વાઝલદે વાઝલદે રચ્યો, એ વિદ્યા અદ્ભુત. ૪
યજુર્વેદ કેરો યયો, ધનુર્વેદ ઉપવેદ;
યુદ્ધકળા જેમાં કહી, બૂઝતાણા બહુ ભેદ. ૫
વિશ્વામિત્રે એ રચ્યો, વધવા નિજનું નૂર;
પ્રજા સર્વને પાળવા, શીખે ક્ષત્રિય સાર. ૬
ગાંધર્વ નામે વેદ છે, સામતણો ઉપવેદ;
ગીત નૃત્ય વાદિતના, રાગ રાગિણી ભેદ. ૭
વામદેવ ને તુંબુર, નારદ આદિક સાર;
દાદા દુહ્સ ગાંધર્વે, દીધો છે વિસ્તાર. ૮
અથર્વવેદમાંથી યયો, વળી એક ઉપવેદ;
ધન રજવા ધંધા ધણા, સિદ્ધશાસ્ત્રના ભેદ. ૯
સોની લવાર સુનારનાં, સિદ્ધકારનાં કામ;
એ વિદ્યા સદુ અર્થની, અર્થશાસ્ત્ર છે નામ. ૧૦
વિશ્વકર્માએ બાંધીઆ, સદુ સિદ્ધિનો અંચ;
કારીગરે વધારીઆ, એ વિદ્યાનો પંચ. ૧૧

ચાપાક ત્રિતાલ

ઘડ્યે બાંધ્યાં નીનિગાસ્ર, ઘડ્યે એતીવાડી માત્ર;

અભિપ્રાય જે મનમાં દોષ, તેજ અર્થ કરે છે દોષ
મનગમના બહુ અર્થ કરી, આચારજન્ય પદ દરી
અનેક ભેદ પડ્યા છે એમ, ખરે પંથ ખોલના તેમ
જિજ્ઞાસુજનને મન દાય, ખરા પંથનો જ્ઞાન ન દોષ;
મોક્ષમાર્ગ રૂપાયો જ્યા, દર્શાવે કેખાડું ત્યા. ૬

છંપા

નિર્મળ જળે ખરેલ, સરોવર વનમાં રાજ,
તૃપા વનચર તણી, નીર પીવામાં જાને;
મીઠમજાનુની માંડી, પડ્યા ત્યાં વનના પાદ,
લડ્યા પરસ્પર રડી, ખરીચી પાડ્યા ખાદ;
ને દોહળી નાખ્યું જળ સફળ, પીવામાં આવે નદી;
ત્યાંવનનાં પ્રાણીમાત્ર તે, તૃપા દુઃખ પામ્યાં સદી. ૧

દોહા

પ્રાણી તૃપા દુઃખ ધનવા, સુવને કયો વિચાર;
પાદ જળથી નીકળે, સુધરે જળ નિર્ધાર. ૧
ગોફલુ ગોળા અપટયા, પાદને તે કાળ;
પાદ જળથી નીકળી, નાદ પડતાં ફાળ. ૨
નીર હરી નિર્મળ થયું, પીવા જેવું સાર;
એમ તૃપા વનચર તણી, જાગી છે નિર્ધાર. ૩

છંપા

પાખંડી જન થાય, વેદનો પંથ બગાડે,
સત્યાચાર્યો થાય, તેજ તેમને નસાડે;
ધણ કાળથી એમ, જગતમાં આવે ધારે,
વધે કુધારા જોર, તરત પછી થાય સુધારે;
દારી સારા માદા માણસો, આ જગમાંહે થાય છે,
છે માયા ત્રિગુણી એ થકી, એવું ચાલ્યું જાય છે. ૧
પ્રકટે નાસ્તિક જોર, અજ્ઞાની બક્તિ ભાગે,
દુર્યુણતણે સમૂહ, લોક મનમાંહે જાગે;
પ્રકટે આસ્તિકજોર, અજ્ઞાનકિત પ્રકટાવે,
છેદી અનીતિ પંથ, નીતિને પંથ ચલાવે;
મહુ બોહોએ બોધી જગત, અજ્ઞાન સુવાદિયું,
પછી શંકર ગુરુએ પ્રકટ થઈ, પાછું તેજ જગાડિયું. ૨

ટોહા

- પ્રભલકિત પ્રદ્યાવના, થયા શંકરાચાર્ય;
 ભરતખંડ છાટી ગયા, સર્વનાસ્તિકાચાર્ય. ૧
 ધર્મભેદ આર્યોવિષે, હુતા પડેલા બેહ;
 વેદખડગથી શંકરે, વિદ્યારી નાખ્યા તેહ. ૨
 નિષ્કંટક ડીંગા સરજ, પ્રભલકિતનો પંથ;
 નિવાનુગ્રહ કરણે, બાંધ્યા ઉત્તમ અંથ. ૩
 મગ બળે સેનાવણો, તો તે કુંદન થાય;
 ઘડવાણ મગ બળે તો, પ્રભરૂપ થઈ જાય. ૪
 પ્રભલકિત મગ ઢાળના, કેરો કલો ઉપાય;
 પ્રભલકિત જે આચરે, તે નિખાળી થાય. ૫
 વેદાક્ષ નિષ્કુ વર્તેના, બ્યાસે કલો પ્રકાર;
 તેજ ચામિયા શંકરે, નિનજો કરી વિચાર. ૬
 રહે શારદામનિષે, પૂજ્યપાદ ગુરુ બેહ;
 વેદાક્ષ વિષ્ણુ વર્તેના, પ્રતિપાદક છે તેહ. ૭
 હવે કેવળી પ્રાર્થના, દીસે વેદો માંય;
 જગતનાં જનનાં દીપ્તિ, નિર્ણય ન કરેડે લાંય. ૮
 ઉત્તર કડું જે પ્રત્નને, કર્તા એકજ દેશ;
 બહુનામી રહેનાય છે, આપે એ જગદીશ. ૯
 સમવતી મન્ય વસે, સહુ ચેદનામાં જન;
 પરમેશ્વરસત્ય વસે, સહુ દેવોમાં તેન. ૧૦
 સુરિય કો વગ્ધવનું, નેવતણું જળ દોય;
 એને સર્વ દેવો નિષે, સત્તા પ્રભુની સોય. ૧૧
 એકમેવ પરબ્રહ્મ છે, વેદો બોલે બોલ;
 એણી અન્યેષ ૧૦૫ છે, એનો કર્યા ભાત. ૧૨
 દેવરે સત્તા એકમે, નાન્યા દેવ અન્યે;
 સહુ સત્ત્વ તો એક છે, નાદે દેવર એક. ૧૩

અખ્યા

માન મહાત્મા મેદા, તેડા સ્થિતિજિત;
 મહાત્મા મહાત્મા, મહાત્મા મહાત્મા;
 મહાત્મા મહાત્મા, મહાત્મા મહાત્મા;
 મહાત્મા મહાત્મા, મહાત્મા મહાત્મા

શુભ ભક્ત થયા રધુનાથ ત્યાં, હવણું ભક્ત બંધાર છે,
 નેતું જગદર્તાવિષે, પૂર્ણ પ્રેમનું નેર છે. ૧
 ઠગથી ઠગ્યા ન જાય, આજ છે જગમાં એવા,
 મોતાળા દ્વિજમાંહી, ભણા ભાઈશંકર નેવા;
 ગામ સિંગણ માંહી, નાથજી એવે નામે,
 ગિરધર ભક્ત સુબલુ વળી રહે છે તે ધમે;
 મોતી શંકર માલજી, હરખવંત હરિદાસ છે,
 બાબરભટ બુદ્ધિ આગળો, વેદધર્મ વિશ્વાસ છે. ૨
 દોહા

ભક્તિભાસ્કર અંથનું, થવણું કરે જન ડાય;
 શુદ્ધ મુમુક્ષુ હોય તે, ધર્મ વિષે દૃઢ હોય. ૧
 સધળા શાંડિલ સૂત્રનો, આશય ફૂટો નેહ;
 ગુજરાતી ભાષાવિષે, પ્રકટ કર્યો છે તેહ. ૨
 શુભ જ્ઞાતિ સહોદરા, ગામ મહાત્મજ વાસ;
 રચ્યો અંથ આ છાંટમે, કરવા ભક્તિપ્રકાશ. ૩
 વિક્રમ સંવત આગણી, આગણત્રીસો સાર;
 દ્વિતીયા શ્રાવણ સુદીની, વાર ભલો રવિવાર. ૪
 તે દિવસે પૂરણ થયો, પોર્યા મનના ડોહ;
 શ્રોતાજન સદુદ્ધ મળી, ગોલો ને રણછોડ. ૫

ઈતિ શ્રીભક્તિભાસ્કરે ઈશ્વરશક્ત્યાદિનિરૂપણે ક્ષાવિંશતિતમ કિરણઃ

ભક્તિભાસ્કર સમાપ્ત

૫-ભક્તિકલ્પતરુ

માલિની છંદ

પ્રથમ મને વિચારી, બ્રહ્મનું ધ્યાન ધારી;
ગુણકથન ગિરાએ, હોય તેની કૃપાએ. ૧
કલ્પતરુ કલિમાં, ભક્તિ કલ્યાણકારી;
સુણી વિનય અમારી, આપજો શ્રીમુરારી. ૨

રાગ પ્રેમવેલી

પ્રથમ અતિ પ્રેમથી પૂજું રે, ગુરુ ગોવિંદને,
એથી હોય બુદ્ધિ ઉજ્જ્વલ રે, આપે આનંદને;
ભક્તિરૂપ કલ્પતરુની રે, કયા કહાવે લક્ષી, ૧
અવર સહુ સાધનકેરું રે, આપે કૃણ એકલી.
મહિમા વળી સહુથી મોટો રે, પ્રભુભક્તિ તણો,
પ્રાણીને પાવનકર્તા રે, ગુણ એમાં ઘણો;
ગુરુ શિષ્ય સંવાદ સાથે રે, કહું અંત કાઢી, ૨
રસિક જન રાગમાં ગાશે રે, ઝમક ઝડી જોડી.
આદરશે અર્થ લહીને રે, ઉગ્ર ભાગ્ય એહનાં,
કૃતારથ થાશે પ્રાણી રે, ટળશે દુઃખ દેહનાં;
ઉત્તમ નરદેહ અમૂલ્ય રે, પ્રભુજીએ આપીઓ, ૩
તેના ગુણ જણે ના ગાયા રે, પામર તે પાપીઓ.
ભક્તિવિના ઈંદ્રિયી અદકું રે, સુખ મળે શું થયું;
નરકદુઃખ નરને માથે રે, જ્યારે ઉભું રહ્યું;
વિધવધી વૃદ્ધ ઘણેરો રે, હોયે જો પ્રાણીઓ, ૪
ભક્તિવિના વૃદ્ધ વનેયર રે, જુગે તે જાણીઓ.
ભક્તિવિના અમર કાયા રે, કલ્પ લગી જો રહે,
તે તો જન પર્વત જેવા રે, કંઈ જુગના કહે;
ભક્ત જે જનુનીએ જાયા રે, પુત્ર તે જાણવા,
અભક્ત તે ઉઘર ડેરા રે, કીટ પરમાણવા. ૫
ભક્તિવિના ખત્રીજ લક્ષણ રે, હોય નરનાં કહી,
સિરા ગયે સંધ્યામ છોતે રે, જય જાણવો નહીં;

ભક્તિ વિના પૂજ્ય થઈને રે, જે પ્ર પૂજ્ય છે,
 જનનાં સુખી કરને અંદરની રે, રાજા કહી ગાય છે. ૬
 ધણા ગુણવંત થઈને રે, ભક્તિ વિના લે ફરે,
 ભોજનસમે ખાંદિત ઘાંતે રે, દારજ કાંઈ ના સંદે;
 ભક્તિવિના અંગ ઉઘાડે રે, સરવ તણ આધરે,
 રમયાનના અગ્નિ સરખો રે, એને કાંઈ ના અરે. ૭
 વચનસિદ્ધિ ભક્તિવિનાની રે, થઈ હોય ઠાડને,
 દેવ જવા ખરને વાયસ રે, કહે કાણુ તેડને;
 ભક્તિવિના અડસડ તીરથ રે, ફરે જો આપથી,
 તુંમટી તો કડવી ના ટળે રે, તીરગપરતાપથી. ૮
 ભક્તિવિના અંધ ધણેરા રે, વાઢ કરવા બળે,
 વૃદ્ધિવિના ધન બહુ ગાજે રે, તેથી કાંઈ ના બળે;
 ભક્તિવિના પવિત્ર પૂરા રે, ઉન્નય રહે અંગમાં,
 મટે નહિ મચ્છની દુર્ગંધ રે, દુષ્ણી રહે ગંગમાં. ૯
 લક્ષ્યવિના વાયક જ્ઞાની રે, બંકે મુખને બળે,
 ભાડે ભૂપવેશ ધર્યો પણ રે, ભિખારી ના ટળે;
 ભક્તિવિના ગુરુપદ અદીને રે, શિષ્ય સહુને કરે,
 કાગળને નાવે સાગર રે, સુખે કાંઈ ના તરે. ૧૦
 ભક્તિવિના નરમાં ધણેરી રે, હોયે બીજા આતુરી,
 સાગર કાંઈ કાળે તરે નહિ રે, કંચન તુંમડે કરી;
 ભક્તિવિના જીવને જાત્રી રે, આપદા આડીઆ,
 ઘોઘા સહે દેશ સધળે રે, બાજીગરનો આડીઆ. ૧૧
 ઠરીને ઠામે ના જેસે રે, ભક્તિવિના જીવડો,
 મારે માર કાળ ને માયા રે, ખાયે ખત્તા દડો;
 ભક્તિવિના સંસારસુખમાં રે, નહિ શાંતિ કરી,
 તણે કાણે માવક પાણી રે, લુહારની સાંભરી. ૧૨
 વિપય સુખવલ્લભ બાણી રે, પીડા પામે ધણે,
 ડોડે પણ ન પડે અજગો રે, તાતી વેળુમાં ચણે;
 ભક્તિવિના મોટા મનાયે રે, સર્વ અધિકારનો,
 પતિ તેની પાસે ન આવે રે, ગર્ભ જોઈ જરનો. ૧૩
 સુખી હોય શ્રીમંત સારા રે, લાખો દળ લાહારમાં,
 ભક્તિવિના તીડનો રાજા રે, એવો સંસારમાં;

ઉત્તમ દુળ આળસ વહાલું રે, હંચું બણે આપનું,
 ગોવિંદચુલુ ગાતાં ને લાજ રે, શરીર ધરે સાપનું. ૧૪
 દારા ધન નેખન દેખી રે, ભાગ્ય માને ભલું,
 ભક્તિવિના જળમાંથી જીવે રે, માને મોદ માછલું;
 કળે કળે આયુષ્ય કાપે રે, કાળની કાપણી,
 ગળે જ્યમ ગુછળી ધાલી રે, સંતાનને સાપણી. ૧૫
 દેવી દેવ જીજવે રૂપે રે, માયા આપે હવી,
 ભજ તેને ભવમાં રાખે રે, ભલી રીતે ભોળવી;
 માટે ભજો માયાપતિને રે, ભક્તિભાવે કરી,
 ભાગે ભવભટકણુ તેનું રે, ઠામે જેસે ઠરી. ૧૬
 પરાધીન પ્રાણી સધળા રે, પડયા ભવપાશમાં,
 તૃષ્ણાએ જાય તણાયા રે, નાખે લેઈ નાશમાં;
 ભક્તિરૂપ કલ્પતરુની રે, છાયા જને મળે,
 ટળે દુઃખ તેનું તતક્ષણુ રે, મનોરથ સહુ ફળે. ૧૭
 ફરે અન્ય આશ્રય પ્રાણી રે, કલ્પતરુને તજે,
 તેને સુખ શાંતિ શીતળતા રે, રહે નાવે રજે;
 અભાગી જીવ અજાણ્યા રે, એવું નવ આદરે,
 સહે દુઃખ દારિદ્ર્ય સધળાં રે, ફેગટ ભવમાં ફરે. ૧૮
 કૃપાનિધિ કર્તા કેરી રે, કૃપા હોય જહને,
 કલ્પતરુ કેરી છાયાનો રે, આશ્રય મળે એહને;
 આતુર જીવ આવીને જેસે રે, તપેલા તાપથી,
 અભિનવ આનંદ પામે રે, ભક્તિપરતાથી. ૧૯
 પુરાતન પુણ્ય ધણેરાં રે, ઉદે હોય જ સમે,
 હરખે જન હરિના દેખી રે, ધણું રહિયે ગમે;
 આતુર હોય ઈશ્વર મળવા રે, પુણ્યપરતાપથી,
 છાટમ રહે સજ્જન સંગે રે, છૂટે સહુ પાપથી. ૨૦
 માલિની છંદ

નિગમ સકળ કહે છે, આપમેં એ પ્રમાણી;
 અજભવ અહીનાયે, આદરી ભક્તિ બાણી. ૧
 અતુલિત ગુણ એવો, સાંભળ્યો સર્વ જ્યારે;
 વિનય કરી ગુરુને, બોલીઓ શિષ્ય ત્યારે. ૨

વિધાન પદ્યો

રાગ પ્રભવેલી

- જેહુ કરે જોડીને કહે છે કે, શિખ મુરસાગને,
વિનય કરી વાણી વહે છે કે, પ્રીતિ વહે પાપને;
ભક્તિ ભક્તિ સર્વે કહે છે કે, ભક્તિ તે સુંદર,
વળી તે કરવી કેની કે, તેથી ક્યું મુંઝવે. ૧
- પ્રભુ પ્રસન્ન કેરો જ્યારેય કે, ઉત્તર મુને આપીએ,
પોતાનો બાણી પ્રજ્ઞ કે, સર્વે સદુ કાપીએ;
વિનયની વાણી મુણીને કે, સુખ વગતા વહે,
તુને કહું પ્રશ્નનો ઉત્તર કે, સખી રહેજે રહે. ૨
- પરમ જ પ્રેમ હૃદયમાં કે, ભક્તિ નામ તેહનું;
કરવો પ્રેમ કર્તાની સાથે કે, મૂકી માત દેહનું;
પ્રેમ તણી તાર નિરંતર કે, લાગે કરતારમાં,
લાગ્યો રહે લક્ષ અહરનિશ કે, સર્જનહારમાં. ૩
- પરાભક્તિ નામ છે એનું કે, એક એ તો સર્વથી,
મજે ક્યું મોક્ષનું તેથી કે, ધણું સું કહું કથી;
અચળ સ્મૃતિ એક હરિમાં કે, અખંડ અનુરાગ છે,
એવી ભક્તિ હરમાં જોતે કે, તે તો મહાભાગ છે. ૪
- ભક્તિ તો કશા કહી છે કે, મહામુનિએ કથી,
પરાભક્તિ સરભર ખીચ કે, નવધા તેવી નથી;
જેવી મહારાણી મહીપતની કે, એમ ભક્તિ પરા,
નવધા તેની દાસીઆ જેવી કે, ભલી વિશ્વંભરા. ૫
- કરે જેવી રાણીની સેવા કે, સર્વે દાસીઆ,
પરાની પુષ્ટિમાં નવધા કે, રહે એમ ખાસીઆ;
વળી નવધા ને પરાનો કે, અંતર સુણજે તમે,
પરા તો ભીતર રહે છે કે, બાહર નવધા રમે. ૬
- અંતઃકરણ હૃદયો દ્વારે કે, નવધા તો થાય છે,
ક્રિયાભક્તિકેરે કારણ કે, વસ્તમાં વણાય છે;
રાણીજી તો ના પડે જાણી કે, વાણી થકી વેગળી,
પ્રેમલક્ષ પિયુજની સાથે કે, રસરૂપ રહે મળી. ૭
- ક્રિયારૂપ નવધા કહીએ કે, પ્રેમરૂપ છે પરા,
પ્રેમ જોના હરમાં પ્રગટે કે, ભક્તજન તે ખરા;

ઇંદ્રિવિના આત્મા પોતે રે, જુએ જગદીશને,
 અહોનિશ એ નવ ભૂલે રે, પોતાના ઈશને. ૮
 પતિવ્રતા પત્ની કેરો રે, પ્યાર ભરથારથું,
 અનુરાગ ભક્તનો એવો રે, અખિલ કરતારથું;
 અવર કાંચ સાધન તેને રે, કરવાં ના પડે,
 પ્રસન્ન હોય પ્રેમસનેહી રે, પ્રેમ એકલાવડે. ૯
 અંતરનો આશય હંડો રે, કાણુ જાણી શકે,
 સ્નેહ નિજ શ્યામ સંગાથે રે, બાહર તે ના બંકે;
 નવધાનાં કર્મ કરેથી રે, જણાયે જક્તમાં,
 ઉપરનાં આચર્યું દેખી રે, ગણાયે ભક્તમાં. ૧૦
 જપ તપ સાધન સંજમ રે, રીઝે નહિ નેમથી,
 પ્રભુ તો પ્રેમનો રસિયો રે, રીઝે એક પ્રેમથી;
 ન રીઝે જશ્ન ને જાગે રે, તીરથ વ્રત લાગથી,
 ન રીઝે નાચ્યે કે દૂદે રે, રંગ ને રાગથી. ૧૧
 માનો એ તો સહુથડી મોટી રે, ભક્તિ પ્રેમલક્ષણ,
 હશે કાય વિરક્તા પ્રેમી રે, બીજા તો છે ઘણા;
 વશીકર્યું વિદ્યા મોટી રે, પ્રીતિ પરમાણીએ,
 કાઢી કાઢી સાધન બીજાં રે, આછાં એથી જાણીએ. ૧૨
 પ્રીતિતણું કારણ મોટું રે, જક્તમાં જણાય છે,
 કેશવ વશ કરવા કેરો રે, ઉત્તમ એ ઉપાય છે;
 વળી વશ પ્રીતિ કરે છે રે, સહુ સંસારમાં,
 પણ પાંખી આવે પ્રાણી રે, નિરખો નરનારમાં. ૧૩
 પુરુષને આધીન રહે છે રે, પ્રીત્યે કરી પ્રેમદા,
 ભગાં સૂત મિત્ર ને સેવક રે, તજે નહિ તે કદા;
 મળે મન પ્રીતિએ જતું રે, તે તો વશ થાય છે,
 અર્પે તન મન ધન તેને રે, અંતર ટપી જાય છે. ૧૪
 તજે ધન ધન ધરાદિક રે, પતિ પરિવારને,
 પગાય છે પ્રીતિથી પથે રે, જુવતી સંગે જરને;
 પણ કે પાંખી જ પાણે રે, કરીને પ્રીતથી,
 ફરે વસુંદર્યા પૂરે રે, જુએ દી રીતથી. ૧૫
 જોકે જુએ પાણે પ્રજનને રે, વહી પ્રીત્યે કરી,
 પ્રજા વસ થાય છે તેને રે, જય દેવે અરી;

પ્રીતિનું કારણ મોઢું રે, દીસે સહુ લોકમાં,
પ્રિયજન કરે વિનયે રે, પડે સહુ શોકમાં. ૧૬
મીન બુઝો જળને વિયોગે રે, તરત મરી નય છે,
રવિનો અસ્ત થયાથી રે, કમળ મીંચાય છે;
કુરંગ તો કાયા તજે છે રે, નાદની પ્રીત્યથી,
સર્પસ્વર મોરલીનો સુણતાં રે, આવે રૂઢીરીત્યથી. ૧૭
બધેયો બુંદનો સ્નેહી રે, મેઘ પ્રિય મોરને,
પંકજનો તો ભમરો સ્નેહી રે, ચંદ્રમા ચંદ્રારને;
હૃદયવને લાકડું વહાડું રે, તજે નહિ તેહને,
પૂળ એક પ્રીતિ ન છૂટે રે, તજે ને દેહને. ૧૮
પ્રીતિવશ જીવ ચરાચર રે, જોતાંમાં જણાય છે,
પ્રાણપતિ પ્રેમસનેહી રે, પ્રેમે વશ થાય છે;
અરે જીવ એમ વિચારી રે, ભક્તિ ભલી આદરે,
સરવે સ્વમનુષ્ય ગણીને રે, પ્રેમ પ્રભુશું કરે. ૧૯
કદમ્પતરુ દેશં બીજગ રે, વાવો વિધિએ કરી,
રસિક દૂળ ધારો રૂઢાં રે, જાણે ખેપે કરી;
બુગેબુગ અમર છીતિ રે, રહેશે સંસારમાં,
છાટમ કહે સુખેથી મળશે રે, સરજનહારમાં. ૨૦

માલિની છંદ

અવિચલ સુખ આપે, કર્મના ક્વેર કાપે;
પ્રભુપદ ધીર થાપે, પ્રેમ-ભક્તિ-પ્રતાપે. ૧
સકલ સુખદ બહી, આયરો સર્વ પ્રાણી;
નિગમ કહી વખાણી, સર્વથી એક બહી. ૨

વિશ્રામ ૨ જો

રાગ પ્રેમવેણી

શિષ્ય કહે સ્વામી તને તો રે, ભલી ભક્તિ કહી,
અંગ દાવે હોય જ એનાં રે, સનનવો તે સહી;
શુર કહે ધન ધન તુજને રે, પ્રભુ પૂજું ભહુ;
અંગવિના જ જ કરીએ રે, તે તો સહુ પાંગરુ. ૧
નાદે કહું અંગ એ એનાં રે, ગિર્ય થવખે પરો,
પ્રથમ ને પ્રીત્યે કરીને રે, કવન રીતે અચરો;

ચરણ કર નયન વદન છે રે, અંગ જેવાં આપણાં,
 તેવાં છે ભક્તિ રાણીનાં રે, સરવ સોહામણાં. ૨
 સદાચાર યોગ ને વૈરાગ રે, જ્ઞાન અંગ એહનાં,
 એવાં અંગ સહિત આચરશે રે, કારજ થશે તેહનાં;
 અંગવિના આચરે પંગુ રે, અરથ એથી શો સરે,
 એવું જાણી સજ્જન સાચા રે, સહિત અંગ આચરે. ૩
 સદાચાર અંગ છે પહેલું રે, જોઈએ હરિજનને,
 એથી હોય બુદ્ધિ તો નિર્મળ રે, શીતળતા મનને;
 વચન સત્યકોમળ વાણી રે, અસત્ ના ઉચ્ચારીએ,
 પડે કાય પ્રાણીને પીડા રે, એવું નવ ધારીએ. ૪
 લોભે ધન લોકનું હરવા રે, કપટ નવ કીજીએ,
 અનીતિ ઈશ્વરને ન ભાવે રે, માટે મન બહીજીએ;
 મન કર્મ વચને કરીને રે, જીવને ન મારીએ,
 અપરાધીના અપરાધ હોય તો રે, વિવેક વિચારીએ. ૫
 દેહ ઈન્દ્રી કરાં કારજ રે, કરીએ સહુ જોઈને,
 ક્ષમા દયા દિલમાં રાખી રે, દુલ્હીએ નહિ કોઈને;
 કામ કે ક્રોધે કરીને રે, કુકર્મ ન કીજીએ,
 દયા દીન ઉપર પ્રાણી રે, દાન તો દીજીએ. ૬
 હાનિ જોઈ શોક ન કરવો રે, લાભથી ના કૂલીએ,
 ક્રોધે ગુણુ ગ્રીધો હોય તો રે, મનથી ન ભૂલીએ;
 પૈસો તો પ્રીત્યે વાવરવો રે, પરઉપકારમાં,
 સારો જશ કરીએ સંપાદન રે, સહુ સંસારમાં. ૭
 ચોરી જરી ચાડી ને નિંદા રે, ટેવ ખોટી ત્યાગીએ,
 મરણદુઃખ માથે વિચારી રે, મોહથકી જગીએ;
 ચતુરપણે ચેતીને ચાલીએ રે, જગતવ્યવહારમાં,
 પંકજને પાણીની પેરે રે, રહીએ સંસારમાં. ૮
 શોધ કરી સર્વેનો લેવો રે, સાર અસારનો,
 અભ્યાસ તો ઉરમાં રાખવો રે, વિવેક વિચારનો;
 કુંભ કુક્ષ કુદેવ કુમાણસ રે, પશુને રાયથી,
 ચંચળ ચિત્તે ચેતીને રહેવું રે, સરપ ને લાલચી. ૯
 શ્રુતિનો ધર્મ સનાતન રે, પ્રીતે કરી પાળવો,
 દેહાદિક મિથ્યા જાણી રે, ગરવ સહુ ટાળવો;

કયા ને કીર્તન હરિતું રે, નિરંતર કીજીએ,
 સજ્જનનીસંગતિકરીએ રે, કાયથી નાખીજીએ. ૧૦
 નાસ્તિકની વાણી સુણીને રે, ધર્મ નવ મૂકીએ,
 ભક્તિ ભગવંતની સાચી રે, મનથી નવ મૂકીએ;
 ભૂખ્યાને ભોજન દેવું રે, તોય તૃપાવંતને,
 ધૂતારાનો સંગ ન કરીએ રે, સગેરહીએ સંતને. ૧૧
 દેવ દ્વિજ સાધુ ન સાચા રે, તેને નવ નંદીએ,
 પાપંડી પ્રપંચી ધૂતારા રે, તેને નવ વંદીએ;
 પાપીની પાસે ન રહીએ રે, તજીએ તન મનથી,
 કપટ નવ રાખીએ મનમાં રે, સાચા હરિજનથી. ૧૨
 સદાચાર નામ છે એતું રે, અંગ ભક્તિતણું,
 યોગમાં તુજને કહ્યું છે રે, લેજ સમજી ધણું;
 આતુરતા અંગ છે ખીલું રે, વિમળ વૈરાગ્ય છે,
 ત્રિલોકના સુખની તૃપ્તિ રે, તેનો તો સાગ છે. ૧૩
 પ્રીત્યે પ્રભુ પામવા માટે રે, આતુરતા ઉપજે,
 વિષયસુખ વિષયની બરાબર રે, જાણી તનથી તજે;
 સુખનવત્ જાણે સધણ રે, જક્તસુખ જેટલું,
 ઈંદ્રિ મન વાણી પહોંચે રે, નારાવંત તેટલું. ૧૪
 આતુરતા ઉપજે અતિશે રે, પ્રભુને પામવા,
 કરે નીત સતસમાગમ રે, ભવદુઃખ વામવા;
 નદીનો પ્રવાહ નિરંતર રે, સાગરમાં જાય છે,
 ક્ષણે ક્ષણે કાળ બચંકર રે, સદુને એમ ખ્યાય છે. ૧૫
 ભક્ષણ છે કાળતુ સધણ રે, કીટ બ્રહ્મા લગે,
 માયાના કુંદમાં નાખી રે, પછી મારે દગે;
 મોટા મોટા વૈજય મૂકી રે, જય પગમાં મરી,
 હંધ્યા ને અધોરનિદ્રામાં રે, જગી ના બુદ્ધિજરી. ૧૬
 ઉગ્રભાગ્યે હરમાં આવે રે, વૈરાગ્ય ને વીરને,
 તરે ભવસિંધુ તળકણ રે, પામે તે તીરને;
 વ્યાપે જેને વૈરાગ્ય હરમાં રે, ખાળે ખીજી વાસના,
 પ્રલે દોષ પાતક સધળાં રે, ટળે જમશાસના. ૧૭
 તપે ને વૈરાગ્યપામે રે, દોષ સધળા દહે,
 પ્રભુને પામવા માટે રે, ચરણ સુરતું ચહે;

ગુરુને ગોવિંદ જાણી રે, સેવે શુદ્ધ ચિત્તથી,
 આપે લક્ષ એક પ્રભુનો રે, અતિ રૂડી રીતથી. ૧૮
 માયાનું રૂપ બતાવે રે, જાણવે રૂપ જીવનું,
 સર્વથડી સિત્ત બતાવે રે, સ્વરૂપ પછી શિવનું;
 પંચેશ્વર દેવિ અતુલ્ય રે, વિષય પંચ જહ છે,
 ગોવીસ તત્ત્વરૂપે માયા રે, અતિ જડ એહ છે. ૧૯
 ચૈતનરૂપે અંશ પ્રભુનો રે, દેહમાંહે આવીઓ,
 અવિદ્યાએ આવરી નાખ્યો રે, સ્વરૂપ ભૂલાવીઓ;
 વિગેગે વેદના પામે રે, જીવ કંઈ કાળનો,
 કર થઈ જોગ કરાવે રે, ગુરુ તે દયાળનો. ૨૦

ગાલિની છંદ

જનમ મરણ કેરી, વેદના જીવ વેડે,
 નિજ સદન ન જાણે, પ્રભુને કેમ ભેડે;
 પરમગુરુ કૃપાજી, જોગની જુક્તિ આપે,
 મનન નિર્દિધાસે, કર્મના બંધ કાપે. ૧

વિશ્રામ ૩ ને

રાગ પ્રભવેલી

સદચાર વૈરાગ્ય નિર્મળ રે, ને તો તુજને કહ્યો,
 હવે કહુ યોગ હરિનો રે, જક્તિ અંગે જ રહ્યો;
 યોગયત્રી પ્રાણી તો પામે રે, ભોગ પ્રજ્ઞાનંદનો,
 યોગવિતા લક્ષ ન લાગે રે, ચિદાનંદ કંદનો. ૧
 યોગયત્રી રાગ ના બ્યાપે રે, બાળે બીજી વાસના,
 યોગયત્રી યાચ નિરંતર રે, દિવરની હિમાસના;
 યોગયત્રી નાચારી આત્મા રે, જુદા ને જાણાય છે,
 યોગયત્રી કતાં પ્રભુનું રે, પ્રીતિ બહુ યાચ છે. ૨
 યોગયત્રી યાચ સમાધિ રે, હિમાચિ અંદે નહિ,
 યોગવિતા રૂપ અવરથ રે, પ્રજ્ઞનું જડે નહિ;
 યોગયત્રી કલ્પનથી દોષિત રે, અવ પ્રભુનું યતી,
 યોગયત્રી સ્વરૂપ અવરનિશ રે, રહે પ્રજ્ઞાનંદ મણી. ૩
 શુદ્ધ પુરુષ કોય ને સમ્યે રે, અંદે સ્વને વેગના,
 ને તે સદુ પ્રજ્ઞને જાણે રે, બીજા જાણે નહાં;

યમ તેમ આસન સાધે રે, સાધે પછી પ્રાણને,
 પ્રત્યાહાર ધારણા શીખે રે, મળી ગુરુ જાણને. ૪
 ધ્યાન ધરી સાધે સમાધિ રે, આરાધી અખંડને,
 પ્રપંચ તો મિથ્યા પેષે રે, પિંડ ને બ્રહ્માંડને;
 ઈલા ને પિંગલા નાડી રે, સુષુમ્ણા દેહમાં,
 હંસરૂપ આત્મા અનોપમ રે, રમે છે તેહમાં. ૫
 અજપા નામ ગાયત્રી રે, જપ જીવને સદા,
 આનંદ અમૃત પીતાં રે, કલેશ ન રહે કદા;
 હસો ને એકવી સહસ્ર રે, જપ નિત્ય થાય છે,
 સુરત ધરી તેને સંભાળે રે, તાપ ટળી જાય છે. ૬
 ઘડા વામ અંગતી નાડી રે, ચંદ્ર તેમાં ધારીએ,
 પિંગલા છે દક્ષિણભાગે રે, રવિ ત્યાં વિચારીએ;
 સુષુમ્ણા તો મધ્યમાં વહે છે રે, અગ્નિરૂપી એજ છે,
 જગદ્ગે આત્માની જ્યોતિ રે, તેનું બહુ તેજ છે. ૭
 યોગીને મોક્ષની દાતા રે, જરૂર એ તો બાણીએ,
 વળી પંચતત્ત્વજ કેરી રે, ધારણા વખાણીએ;
 દહે પૃથ્વીતત્ત્વજ કેરી રે, કહે જળની કહી,
 અગ્નિતત્ત્વ તાણુની મધ્યે રે, વાયુ જૂમાં સહી. ૮
 બ્રહ્મરંધ્રે આકાશ કેરી રે, ધારણા જો ધરે,
 અષ્ટે મહાસિદ્ધિઓ એથી રે, વશ યોગી કરે;
 વળી જપે જપ અજપા રે, યોગવિધિએ કરી,
 એક હામે આસન વાળી રે, સ્થિર બેસે ઠરી. ૯
 સજે પછી શાંભવી મુદ્રા રે, ખરેખરી એચરી,
 જપે જન જપ પ્રણવનો રે, અંતર જીએ ઉતરી;
 ચતુર્દશ ચિંતવે પહેલુ રે, મૂળ આધારને,
 હસે જપ અપંણ કરવા રે, સિદ્ધિદાતારને. ૧૦
 ઉપરથી એ યત્ની ઉપર રે, ખટ દળ છે ખરાં,
 વિધિનો વાસ છે તેમાં રે, પાપ કરશે પરાં;
 અજપા જપ જપીને રે, સદસ્ર ખટ સોંપવા,
 નિરીક્ષણ નાભિએ કરવું રે, રંગ દીસે નવા. ૧૧
 દશે દળ દેખીએ તેમાં રે, દેવ દમગ્રાપતિ,
 સદસ્ર ખટ જપ મનપો રે, આનંદ ઉપજી અનિ;

હૃદમાં રુદ્ર રહ્યા છે રે, દ્વાદશ છે પાંખડી,
 સહસ્રખટ સોંપીએ તેને રે, અંતરખુલે આંખડી. ૧૨
 કંઠે દળ પોડપ કેડું રે, કમળ કહાવે સહી,
 સહસ્ર એક જાપ સમર્પો રે, સદાશિવને કહી;
 શ્રુટ્ટીમાં બે દળ કેડું રે, પંકજ પરમાણીએ,
 સમર્પીએ જાપ સહસ્ર રે, આત્મા ત્યાં જાણીએ. ૧૩
 સદન્નદળ શિશની મધ્યે રે, પંકજનો પ્રકાશ છે,
 નિરાલંબ દેવ નિરંજન રે, કેસે તાંહાં વાસ છે;
 સહસ્ર એક જાપ સમર્પી રે, મનને તાંહાં રાખશે,
 મુધારસ સિંધુ અનોપમ રે, સ્વાદ તેનો ચાખશે. ૧૪
 દશવિધ નાદ અનાદત રે, ગગન ગરજ ધણું,
 ચિદાનંદ સિંધુ ગડુટે રે, તેજ બહુ તે તણું;
 મોહરા ને મરદંગ વાજે રે, વીણાજન વાંસળી,
 શંખ ને રણસૂંગ વાજે રે, જુગળ ભેરી બહી. ૧૫
 ગાજે ધન અમૃત વરસે રે, વળી હોય વિજળી,
 અતિ રંગ અદ્ભુત દીસે રે, ચિત્ત ન શંકે ચળી;
 મનમુગ નાદનો રસિયો રે, મુણી કોલાય છે,
 અથગ મન કરના કરો રે, ભક્તો એ ઉપાય છે. ૧૬
 એવા જોગ કરતાં જથારથ રે, અનુજવ ઉપજે,
 પ્રભુ તેને પ્રત્યક્ષ જાસે રે, જૂઠું સવળી તજે;
 આપે વળી આપને હોય રે, જોગ જુગતે કરી,
 સરવતો સરવતકારો રે, આવે નજરે દરિ. ૧૭
 દિવ્ય દટિ યાય છે તેની રે, પ્રજાવના ધ્યાનથી,
 ત્રિલોકીનું તત્ત્વ ગણસે રે, અનુજવજ્ઞાનથી;
 જોગ અંગે જાતિ કેડું રે, કચું તે કારણે,
 પરાતનું પ્રવચન દીસે રે, રહે દદ કારણે. ૧૮
 અનર સદુ કામન કરો રે, ધિરોમણિ જોગ છે,
 જોગવડી ઇવને સાને રે, જાતિનો જોગ એ;
 જોગવિના જાતિ જોગ રે, જાણે તે પાંગળી,
 વજ્રહસ્ત સેરવી સારી રે, અપારે હોય વળી. ૧૯
 જોગવડી જાન પરાયે રે, જાને જાતિ યાય છે,
 અનુજવડી હોય દેવને રે, નિમિત્ત તેથી જાય છે;

રૂપ મોઢે પ્રગટે પાણી રે, પાણીથી ચક્ર બને,
એમ જોગ જ્ઞાનને બક્ષિ રે, બાળી લેતા ધને. ૨૦
માલિની કંઠ

સપર મહી સુપારી, બીજ એ ધર્મ વાવે,
સુરત પરી સંભાળે, લાખેણી જાન આવે;
સુગત સફળરૂપી, જોગને જ્ઞાન પામે,
બક્ષી વિધિ કરી બક્ષિ, કદપના ક્ષેત્ર પામે. ૧

વિશ્રામ ૪ થો

રાગ ક્રમચેડી

હાવે કહું જ્ઞાન ગુહારથ રે, આગળવાને આનમાં,
આત્મા આપે આપને જોતાં રે, ચૂકે પરમાત્મા;
પછી પ્રેમ પ્રગટે પ્રભુનું રે, અંતર સપજા દોઝે, ૧
મુક્ત થઈ મહામુખ માણે રે, જીવ બ્રહ્મમાં બજે.
જ્ઞાનવિના અંધ અમળુયા રે, અવર દામે આગદે,
પાપાંદીને પ્રભુ કહી પૂજે રે, જગતપતિ ના જડે;
પૂજે નર કરતાં પ્રભુને રે, પદારથ જ્ઞાનથી, ૨
સમજે એક સરજનદારો રે, સૃષ્ટિ આણમાં નથી.
સરવેની અંતર રહીને રે, સરજતો જણાય છે,
ગગનમાં મુક્ત રહીને રે, રચતો તે દેખાય છે;
એવો છે આપણો સ્વામી રે, જ્ઞાનવડે બાણીએ,
ત્રિગુણની આઘ વિચારી રે, કર્તા હર આણીએ. ૩
સૃષ્ટિ પહેલાં શૂન્ય સિંહાસને રે, પ્રભુ પોતે હતા,
ધમ્મ સૃષ્ટિ કરવાની શ્રીધી રે, થયા આપે છતાં;
ધમ્મ અનુરૂપ અવ્યાકૃત રે, માયા તેને કહે,
તેમાં બહુ સૃષ્ટિનાં બીજગ રે, કલધ્યાં પ્રભુતાં રહે. ૪
ત્રિગુણી ધમ્મ માયા રે, બૂદ્ધ રંગ બેઠના,
તમ-રજ-સાત્વિક રૂપે રે, અનંત બીજ એઠના;
તમોથથી પંચ મહાભૂત રે, વિષય પંચ બાણના,
રજોથથી ઇન્દ્રિય થઈ દસ રે, વિષયરસ માણના. ૫
અંતઃકર્ણ સાત્વિક ગુણનાં રે, ચતુષ્થય ઉપન્યાં,
ચોવીસ તત્ત્વ થયાં છે રે, માયાના રૂપનાં;

ઇંડ બહુ એનાં ઉપજાવ્યાં રે, પિંડ બહુ જૂજવા,
 સૃષ્ટિ સ્થૂલ સૂક્ષ્મ રૂપે રે, ત્રિગુણ પોતે હવા.
 સ્થૂલ ને સૂક્ષ્મ બેથી રે, કારણ ત્રીજો કહ્યો,
 ચોથો મહાકારણ જાણો રે, પ્રણવ અંગે રહ્યો;
 ચોવીસ તત્ત્વ ત્રિગુણ કરા રે, ચરાચર ઘાટ છે,
 પિંડ ને અક્ષાંડ માંહે રે, એક એક ઠાઠ છે.
 પંચમહાભૂત ઇંદ્રી દશ રે, એ તો સ્થૂલદેહ છે,
 અંતઃકર્ણ ચાર વિષય પંચ રે, સૂક્ષ્મ દેહ તેહ છે;
 એમ તત્ત્વ ચોવીસ કરાં રે, દેહ બે જાણીએ,
 પચીસમી માયા પોતે રે, કારણદેહ પરમાણીએ.
 ચોથો દેહ ચેતનરૂપે રે, મહાકારણ આપ છે,
 નખથડી શિખની સુધી રે, તેનો તો વ્યાપ છે;
 અવસ્થા તો જાત જાણો રે, તે તો સ્થૂલદેહની,
 વાણી જ વૈખરી જીભે રે, જાણી લેવી તેહની.
 અકાર છે માત્રા પ્રણવની રે, નેત્રમાં નિવાસ છે,
 રજ્જેગુણ વિશ્વાભિમાની રે, તેનો તહાં વાસ છે;
 સૂક્ષ્મ કરી સુષ્પન્ન અવસ્થા રે, વાણી તેની મધ્યમાં,
 ઉકાર છે માત્રા કંઠે રે, સત્ત્વગુણથી ક્ષમા. ૧
 તૈજસ અભિમાની છે તેની રે, જથારથ જાણીએ,
 કારણદેહ કરી સુષુપ્તિ રે, અવસ્થા પ્રમાણીએ;
 પશ્યંતી તો વાચા જાણો રે, રૂદેમાંહી ઠામ છે,
 મકાર જ માત્રા તમોગુણ રે, રંગ વળી શ્યામ છે. ૧
 પ્રાજ્ઞા અભિમાની કહીએ રે, ત્રીજો એ દેહ છે,
 હવે મહાકારણ કહું છું રે, ચોથો દેહ જહ છે;
 અવસ્થા છે તુરીયા તેની રે, વાણી તો પરા સહી,
 ગુણાતીત આત્માભિમાની રે, અક્ષરદ્રે રહી. ૧
 વિવેકે જોતાં વપુમાં રે, દેહ એમ ચાર છે,
 કર્તા અક્ષ કેવળ પોતે રે, સરવ થકી પાર છે;
 પાર રહી પોષણ આપે રે, પળે પળે પ્રીત્યથી,
 સોહં સોહં શબ્દ કરીને રે, બોલે રૂડી રીત્યથી. ૧૩
 તત્ત્વમસિ નામ છે તેનું રે, કહ્યું છે વેદમાં,
 ગુરુગમ હોય તે જાણે રે, અક્ષના લેદમાં;

ભેદવિના ભક્તિ બને નહિ રે, જીવ સદગે બને,
 વરવિના જન પવેરી રે, કહીં જાહેને જાને. ૧૪
 ધર્મ નો ધરાની જગે રે, ધારી રહે છે સદુ,
 જોગ જવી પાપકાળાગા રે, પાપ બાગે જદુ,
 જ્ઞાન તો જ્ઞાતુ સદોદિત રે, સૂત્રે સદુ જે રહે,
 ખીલે બુદ્ધિ પંકજ તેથી રે, સરવ જાણ્યું પડે. ૧૫
 પરાભક્તિ મેધ સરીખી રે, નિમ્બ કરી માનવી,
 નવધા જે નદિઓ મોટી રે, મુખના રેવા જાતાનવી;
 એવાં વસે અંગમાં જને રે, પન્ય નર તેડને,
 વિશ્વને વંદ્યા જવી રે, કહીએ તેની રહને. ૧૬
 દેવને દુર્લભ એવા રે, ભક્ત જગવંતના,
 ગંગાદિક તીરથ ઈચ્છે રે, ચરણ તે સંતના;
 પન્ય જે જતુનીએ જાયા રે, એવા આ લોકમાં,
 પિતૃ તેના ઉદ્ધાર પામે રે, રહે પરલોકમાં. ૧૭
 આરે અંગ ભક્તિ કરાં રે, તે તો તુજને કલાં,
 હવે કહું નવધા કરાં રે, નામરૂપ જે રહ્યાં;
 જવી કહી શાંટીસસૂત્રે રે, ભક્તિ દયધા સહી,
 તેવી હું તુજને કહું છું રે, જ્યામતિ મેં લહી. ૧૮
 શ્રવણ એક દીર્ઘાંત નીજ રે, સ્મરણ ત્રીજી વળી,
 સેવા શોધી અર્ચન પંચમી રે, વંદન છઠી ભક્તી;
 દાસાતન સાતમી જાણો રે, સખા ભક્તિ આઠમી,
 નવમી તે આત્મનિવેદન રે, ધણી પ્રજુને ગમી. ૧૯
 નવે વિધિ ભક્તિ કરાં રે, નામ એ જાણજે,
 હવે કહું વર્ણન એનાં રે, રહેમાં આણજે;
 એક એકે અંગે ભક્તિ રે, ભક્તોએ આચરી,
 દયમી પ્રેમલક્ષણા નામે રે, ગોપીજનની ખરી. ૨૦

માલિની છંદ

ગુરુમુખ શ્રવણદારે, જે જને પ્રેમ પીધો,
 વિમલ મન વિચારે, લાખેણો લહાવ લીધો;
 મન હરણ હરાયો, વિપયાવંતચારી,
 હરખી હરિકથાને સાંભળી રેક ધારી. ૧

વિશ્રામ ૫ મો

રાગ ત્રેમવેલી

શ્રવણભક્તિ આગલી સહુથી રે, નવધામાં જાણીએ,
 શ્રવણથી કારજ સંધળાં રે, સિદ્ધ પરમાણીએ;
 કમળમાં કંઈ જુગ સુધી રે, બ્રહ્મા ભમીઆ વળી,
 સુણી શ્રુતિ આદિપુરુષની રે, તેથી બ્રાંતિ ટળી. ૧
 શિવાએ શંકર ડેરી રે, કથા શ્રવણે ધરી,
 અમર થયો આત્મા ઉમાનો રે, હેતે પામ્યાં હરિ;
 કથા સુણી કપિલમુનિની રે, દેવહૂતીએ વળી,
 મહામુક્તિ માતા પામી રે, ભાવે બ્રહ્મમાં ભળી. ૨
 ગરુડ જ્યારે ગર્વ તજીને રે, ભૂપુંડીને ભેટીએ,
 વાણી સુણી વાયસ ડેરી રે, મોહ સહુ મેટીએ;
 પરીક્ષિતે સાંભળી પ્રીત્યે રે, કથા જ શુકે કહી,
 સંશે ગયો સાત દિવસમાં રે, મળ્યા મોક્ષમાં જઈ. ૩
 પૃથ્વીએ જાગ્યા પ્રભુને રે, ધરી મન ધારણે,
 શ્રવણ દશ સહસ્ર માગ્યા રે, કથા ડેરે કારણે;
 જનમેજયે ભારત ડેરી રે, કથા ભક્તી સાંભળી,
 મુનિતણું વાયક માન્યું રે, હાથા તેથી ટળી. ૪
 આગળ એક સતજુગ અંતે રે, ઋષિ રૂડો હતો,
 તે તો રહેતો ગંગાની તીરે રે, ન્હાવા તેમાં નાજતો;
 કથાઓ તે સુણતો નિરંતર રે, અતિ રૂચી રીત્યથી,
 ગંગાથી માનતો મોટી રે, પુણ્યધામ પ્રીત્યથી. ૫
 બીજા ઋષિએ જણા આગ્યા રે, તેને ઘેર તે સમે,
 તેને તો ગંગામાં ન્હાવું રે, ઘણું હૃદયે ગમે;
 પૂછ્યું તેણે પુણ્યધામાને રે, ગંગા કહો કેટલે,
 તેણે કહ્યું હું નથી જાહેતો રે, હશે જગ જટલે. ૬
 હું તો હરિકથારસડી રે, ગંગા મોટી ગણું,
 એવું સુણી મન તો દુઝાયું રે, પેલા ઋષિઓ તણું;
 નિંદા પછી કરતા તેની રે, ગંગા નદાવા ગયા,
 અદૃશ્ય તો થઈ ગયું પાણી રે, દેખી દુઃખીઆ થયા. ૭
 પાછા આવી પેલા ઋષિને રે, પ્રીત્યે પાવે નમ્યા;
 કથાનો તો મદિના મોટો રે, જાણી સંશે રામ્યા:

શ્રવણભક્તિ શ્રેષ્ઠ સરવધી રે, બાણી જુગતે કરી,
 કલિમત્ત કાટિક હારી રે, પાવનકરતા ખરી. ૮
 શ્રવણધી સંશે સમે છે રે, શીતળ મન થાય છે,
 શ્રવણધી સર્જનહારોં રે, ઈશ્વર ઝોળખાય છે;
 શ્રવણધી વિવેક વાધે રે, જ્ઞાન ઉપજે ધણું,
 શ્રવણધી મિથ્યા માને રે, રૂપ માયાતણું. ૯
 શ્રવણધી વેરાગ વાધે રે, મોહ મમતા મટે,
 સદાચાર શ્રવણથી સૂઝે રે, પાપ સઘળાં ધટે;
 શ્રવણધી ઈશ્વર મળવા રે, આતુરતા ઉપજે,
 શ્રવણધી નીતિમાં સમજે રે, અનીતિ સહુ તજે. ૧૦
 હવે કહું કીર્તનભક્તિ રે, જોણે જુગમાં કરી,
 કીર્તનધી કરુણા કરીને રે, હેતે રીઝે હરિ;
 કીર્તન જુઓ નારદે કીધું રે, વીણાજંત્ર વાહીને,
 સાંભળવાને સજ્જન આવે રે, નારી નર ધાઈને. ૧૧
 કીર્તનવળી વાદિમંડકીધું રે, જનહર જુગમાં યયા,
 કરી ચતકાટિ રામાયણ રે, રામ રીઝી રથા;
 કીર્તન જુઓ વ્યાસે કહ્યું છે રે, વિચિત્ર વખાણથી,
 વિષ્ણુરૂપ વિશ્વધણીને રે, પ્રકાશ્યું પુરાણથી. ૧૨
 કીર્તન જોપહેવે ક્યાં છે રે, દુઃખ સહુનાં હર્યાં,
 જુહોએ પુરાણ જોજ્યાં રે, પ્રગટ પોતે ક્યાં;
 કીર્તન તો જયહેવે કીધું રે, કાવ્ય રૂડી કરી,
 અષ્ટપદી રાગે આલાપી રે, રસિક રસની ભરી. ૧૩
 કબીરે તો કીર્તન કીધું રે, અખિલ કરતારતું,
 પદે પદે પ્રગટ રચ્યું છે રે, નાવ જવપારતું;
 તેધું વળી તુલસીએ કીધું રે, કીર્તન શ્રીરામતું,
 ગાતાં ધણું આનંદ ઉપજે રે, સ્વરૂપ દીસે સ્યામતું. ૧૪
 મહેતા સુરદાસ ને આવે રે, યયા આ જક્તમાં,
 બાપા જહી ભાવે વખાણી રે, ગણાયા ને જક્તમાં;
 કવિજન કાટિક એવા રે, ગાયા ગોવિંદને,
 મીઠી વાણી સુણતાં મનોહર રે, આપે આનંદને. ૧૫
 હવે કહું સ્તવજનકિ રે, દરથી પ્રજુ સાંભડે,
 સદા રથો સન્નુખ સાહેબ રે, કાન જનનાં કરે;

પ્રહલાદે સ્મરણ કીધું રે, જ્યારે ભગવંતનું,
 હીરણ્યકશિપૂહેલામાંહણીઆરે, ટાળ્યુંદુઃખસંતનું. ૧૬
 સ્મરણ તો ધ્રુવજીએ કીધું રે, વસ્યા વનમાં જઈ,
 પછી પદ અવિચળ પામ્યા રે, સહુ દુઃખા ગઈ;
 ગ્રાહે ગજરાજને સાહ્યો રે, સ્મરણ કીધું સહી,
 હરિએ તો હાથી ઉગાર્યો રે, તતક્ષણ ત્યાં જઈ. ૧૭
 અન્નમિલ અધમ ઉદ્ધાર્યો રે, પ્રભુએ આનંદથી,
 નારાયણ નામ પ્રતાપે રે, છૂટયો જમદંથી;
 પૂર્યાં ચીર પાંડુવધૂનાં રે, લજ્જા રાખી લોકમાં,
 સ્મરણ થકી સંકટ ટાળ્યાં રે, પાપી પડ્યા શોકમાં. ૧૮
 સુધન્વાએ સ્મરણ કીધું રે, સંકટ સઘળું હ્યું,
 ઉગાર્યો દાસને આપે રે, તેલ ટાકું ક્યું;
 સીતાજીએ સ્મરણ કીધું રે, શોક સહુ ટાળીઆ,
 રાવણને રણમાંહે રોળ્યો રે, લંકાગઢ બાળીઆ. ૧૯
 ગોપી ને ગોવાળ રાખ્યા રે, જ્યારે સમજ્યા હરિ,
 ઇંદ્ર તણું માન ઉતાર્યું રે, ગિરિ કરમાં ધરી;
 સ્મરણ થકી સહાય કરે છે રે, હરિ હરિદાસને,
 પ્રગટ થાય પાસથી પોતે રે, દળે દુઃખરાશને;
 અળગો નથી ઈશ્વર કહીએ રે, વસ્યો વિશ્વાસમાં,
 અજ્ઞાની તો અળગો જાણે રે, પ્રગટ પ્રભુ દાસમાં. ૨૦

માલિની છંદ

અહરનિશ હરિમાં રાખજો ચિત્ત જોડી,
 વિષમ વિધન કોટી નાખશે નાથ ફેડી;
 સુરત શશિની સામી ચિત્ત જ્યારે ન ચોરે,
 અવિરલ અમિ પોષે અદ્વિખાધી ચકોરે. ૧

વિશ્રામ ૬ ક્રો

રાગ પ્રભવેલી

સિંધુસુતા સેવે નિરંતર રે, અખિલ જગરાયને,
 અહર્નિશ ઉરપર લેઈને રે, પલોટ પાયને;
 નંદ ને સુનંદ આદે રે, ગરુડને જ-વિજ,
 પ્રેમે કરી પૂજ પ્રભુને રે, સેવા સઘળી સજ. ૧

અર્ચન તો કુશળજે પ્રીધું રે, અફરે તો વંદના,
 દાસાતન હતુમાનજીએ રે, દૂત સધુનંદના;
 સખાભાવે સુગ્રીવ અર્જુન રે, તજે નહિ. સ્નેહને,
 ઉદ્ધવ પત્ની એવા વહાલા રે, ધન ધન તેહને. ૨
 બહીતણું આત્મનિવેદન રે, બહર જગ બાણીએ,
 નવેનિધિભક્તિસગુણની રે, ભક્ત એ પરમાણીએ;
 નિગુંણની તો ભક્તિ ન્યારી રે, અંતરમાં એ રહી,
 તે તો મન વાણી અગોચર રે, કાએ ન સંકે લહી. ૩
 પ્રેમતણાં પુષ્પ અદાવે રે, ધ્યાન ધૂપ થાય છે,
 દીપક તો જ્ઞાનનો પ્રગટ રે, તિમિર ટળી જાય છે;
 ચંદન તો ચિત્તનું જાણે રે, શીલ શણગાર છે,
 ભોજન તો ભાવનું ધરીએ રે, હેત હર હાર છે. ૪
 સિંહાસન શન્ય સનાતન રે, માળા મનની ફરે,
 સોહં સોહં મંત્ર નિરંતર રે, જાપ સદુચી સરે;
 અહોનિશ તાર ન તૂટે રે, ત્રણે દિપણ ટળે,
 પરાભક્તિ પ્રગટે, દશમી રે, હવ જલમાં બગે. ૫
 એવું સુણી સિધ્ધ વહે છે રે, ગુરુચરણે નમી,
 તમે કહી દશવિધિ ભક્તિ રે, ધણી મુજને મની;
 પ્રથમ એ તો પ્રગટી જ્યાંથી રે, પહેલી દાણે કરી,
 આથે થકી ઉપદેશ એનો રે, કદો જુગતે કરી. ૬
 પરંપરા આસતી આવી રે, તેવી મુજને કદો,
 ફૂગ કરી દાસની હિપર રે, સંશય સંશયો દહો;
 એવું સુણી ગુરુજી વહે છે રે, ધન્ય તાદરી મનિ,
 કથા તુને કહું છું અનાદિ રે, સંશે ન રહે રનિ. ૭
 અનાદિ દેવ નારાયણ રે, સ્તુતિ પડેલો જ હનો,
 તેણે કરી જગની રચના રે, દાણે નવ કર્યો છનો;
 પછી એક જગા નામે રે, પુરુષ પેદા કર્યો,
 તે તો શોધ કરાનો કરવા રે, કમજનાં ખડુ કર્યો. ૮
 પોદારીને પ્રાર્થના તેણે રે, કરી કરી વણી,
 પછી દીધું દર્શન પ્રજુલ્ય રે, દયા આપી ધણી;
 ભગવત કહે પ્રજ્ઞા તુજને રે, જ્ઞાન મારું કહું,
 અગે અનાં યોગને ભક્તિ રે, વેદલુ કરજે સદુ. ૯
 ૫૧. ૧૭

જવો હું સદ્ધિદ્ રૂપે રે, અનાદિ અખંડ છું;
 જવા ગુણ સર્વજ્ઞ મારા રે, પ્રકાશી પ્રચંડ છું;
 જવાં મારાં કર્મ અલોકીક રે, ઇંડ રચવા વિષે;
 તેવું તુને મારી કૃપાથી રે, જ્ઞાન સધળું થશે. ૧૦
 અસત્ છે જડરૂપ માયા રે, સત્ છે જીવાત્મા,
 અસત્ સત્ બેનો કરતા રે, જૂદો હું પરમાત્મા;
 સૃષ્ટિ પહેલું કાચે નહોતું રે, હુતો હું એકલો;
 પછી મેં માયા કીધી રે, કીધો આત્મા ભલો. ૧૧
 એ તો કહી ઉત્પત્તિ તુજને રે, સંહાર હવે કહું;
 માયા ને આત્મા જતાં રે, ઉગરતો હું રહું;
 સંહાર તો ના હોય માહારો રે, સદા અવિનાશ છું;
 સદ્ધિદ્ આનંદરૂપે રે, અખંડ સુખરાશ છું. ૧૨
 માયાને આત્મા કેડે રે, સ્વરૂપ સુણજે વળી,
 જડરૂપ જે જે દીસે રે, માયા સહુ તે ટળી;
 ચૈતન જે જડને ચલાવે રે, તે તો આત્મા સહી,
 આત્માનું રૂપ છે અળગું રે, માયા અળગી કહી. ૧૩
 માયામાં આત્મા ન ભળે રે, આત્માંમાં માયા નહી,
 અજવાળામાં ન ભળે અંધારું રે, અંધારામાં એ કહી;
 એ તો જડ ચૈતનરૂપે રે, માયા આત્મા કહ્યો,
 હવે એ બે થકી જૂદો રે, પરમાત્મા હું રહ્યો. ૧૪
 સર્વમાં વ્યાપક એવો રે, મુને તમે જાણજો,
 બહાર ને લીતર સધળો રે, મુને પરમાણુજો;
 જવાં અગ્નિ આકાશ વાયુ રે, પદારથને વિષે,
 ઘટ પટ શકટ લકુટમા રે, રોધાય નહિ કરો. ૧૫
 વાસુદેવ નામ છે માહારું રે, સરવમાં વાસ છે,
 અંતર ને બાહર સહુમાં રે, માહારો પ્રકાશ છે;
 સર્વમાં ને સહુ થકી અળગો રે, મુને પરમાણુવો,
 મુને જે જાણવા ઇચ્છે રે, તેણે એમ જાણવો. ૧૬
 એવું તત્ત્વજ્ઞાન છે મારું રે, ગ્રહણ કરજો સદા,
 તેથી તમે મોહ ન પામો રે, કાચ કાળે કદા;
 એકચિત્ત રાખીને એવી રે, ભક્તિ કરો માહરી,
 સૃષ્ટિના સંહારકાળે રે, રહેશો મુજમાં ઠરી. ૧૭

સેવું આદિપુરુષે અજને રે, જ્ઞાન સપગું કહ્યું,
 પ્રજાએ આ પ્રજાંત સપગું રે, માયાદેશે સર્વું;
 મખિલ દેહ ઉંચકી આસે રે, એવો જો આતમા,
 માયા ને આતમાનો કરતા રે, બંદો પરમાતમા. ૧૮
 પાતમાની તો પ્રીતિ અદરનિશ રે, પરમાતમાવિશે રહે,
 માયા બંધે મૂંગળા જતી રે, અમિલ સુખ એ સહે;
 એવો ભક્તિયોગ અનાદિ રે, જ્ઞાનપ્રત્યે ભારીઆ,
 નારાયણકેશ જે નિદેય રે, રહે માટે રાખીઆ. ૧૯
 જ્ઞાન થકી સાખાએ એની રે, આકી છે પરંગરા,
 મપિ મુનિ નારદ આદે રે, અનંત બીજ ઉદ્ધારા;
 પ્રજાપતિ નારદ પાખા રે, નારદ થકી વ્યાસજી,
 વ્યાસે તો મુકને મહાવ્યા રે, પુરાણ ઇતિહાસજી. ૨૦
 માલિની છંદ

જનક સનક રોપે ચંકરે ઉર આણી,
 મપમ. કપિલ હતે પ્રેમની મોજ માણી;
 મનુ નૃપ નવ જોગી ભક્ત કોટાનુકોટી,
 ભવજલનિધિતરણી સર્વથી ભક્તિ મોટી. ૧

વિશ્રામ ૭ મો

રાગ પ્રભવેલી

શિષ્ય કહે ભક્તિતરુનું રે, બીજ જે તમે કહ્યું,
 અનાદિથી આસતું આવ્યું રે, ગુરુ ધટમાં રહ્યું;
 મુમુક્ષુના રહિયામાં એવું રે, ઉગે કઈ રીતથી,
 દેવી ભૂમિ કહીએ એની રે, પરખાવો તે પ્રીતથી. ૧
 દેવો જ્યારે કરવો કેડે રે, વાડ કેવી કરે,
 કેવું નીર સિંચવું એને રે, જથી તરુ ઉછરે;
 દાનો ભય એને માથે રે, ચરી કોણ ભય છે,
 કેવાં પત્ર પુષ્પ એને રે, કેવાં ફળ થાય છે. ૨
 સુણી પ્રશ્ન શિષ્યનાં એવાં રે, ગુરુ વળતા વહે,
 કહું તુને ઉત્તર એનો રે, રાખી રહેજે રહે;
 આદરવિના એ નવ ઉગે રે, જાતન વિના જાય છે,
 આજસ વહેમ અજ્ઞાન ઉર્ધ્ધ રે, મૂળમાંથી ખાય છે. ૩

બ્રહ્મરૂપી બાગિચારી રે, સુખુદ્ધિ ક્રાંતીગીએ,
 વિવેકનો ક્યારે કરીને રે, જૂઠા જટ ટાળીએ;
 પાછી રાતસંગ સુષારમ રે, કહું જગ રેડીએ,
 દેખાદેખી જુઠા ન પડીએ રે, કંદ તેનો ફેડીએ. ૪
 વિવેકથી વાતીએ તેને રે, સિંગા વિગિંગ કરી,
 વિધિવિના જ્ય સનથી રે, પાછી ન બને કરી;
 વાણી ને પાણીમાં બેતાં રે, ભેદ તીસે માણી,
 જ્યો બક્ષિત જનને જ્યાર્ય રે, કરના સંગ તે તણો. ૫
 ગામે ગામ દેશ વિદેશે રે, પંચ યંચ બૂઝવા,
 જવા દોષ અવનિની હાર રે, ખાર ને મીઠા ફવા;
 ખાર જવા હુંગી ચૂતાર રે, તેનો સંગ જો કરે,
 વેર ઝેર વિરોધ વાદ્ય રે, અવગુણ અદ્વક ભરે. ૬
 કરે વેદશાસ્ત્રની નિંદા રે, નિંદે સાચા સંતને,
 વદવાના વાદ ભણાવે રે, કરે ખળ જતને;
 સમરા ને સરભંગી સરખાં રે, સંત યર્જને કરે,
 બહુ ઔપધ શ્રીમિયા જુડા રે, ભોળાને છેતરે. ૭
 ધ્યું રૂપ રાવણે જોને રે, સારા સાધુ તણું,
 કપટ કરી જનકી હરિયાં રે, દુઃખ દીધું ધણું;
 કપટ કાલનેમીએ કીધું રે, ડગવા હતુમાનને,
 મુનિ થઈ મારગે બેઠો રે, ધરી બગધ્યાનને. ૮
 મારતિએ માર્યો છે તેને રે, ભેખથી બૂઝ્યા નહીં,
 જોને હોય કિંમત સાચી રે, તે તો ન ભમે કહીં;
 કલિમાંછ કપટી ઘણેરા રે, બહુ હામે કરે. ૯
 ખીજના દોષ કહે બહુ રે, પોતાને રૂડા કહે,
 અજ્ઞાની જીવ અજાણ્યા રે, ભેદ કાંઈ ના લહે;
 કપટીના સંગથી કપટી રે, ડગ થકી ડગ થાય છે,
 સંગ જોવો રંગ ચઢે છે રે, જીવ ભમી જાય છે. ૧૦
 લક્ષે શુભ લક્ષણ લેતા રે, સંત જ્યારે મળે,
 ક્ષણ એક સંગતિ કરતાં રે, તાપ તનના ટળે;
 લક્ષ વિના લક્ષણ સઘળાં રે, સારાં હોય સંતનાં,
 વંઝા ગાય સેવે સરે નહિ રે, કારજ તે જતનાં. ૧૧
 ભક્તિ જ્ઞાન વૈરાગ્ય સાચો રે, અનુભવ જહને,

ઉમશુદ્ધિ પરકાશરી રે, દેવે નિશ્ચા દેવને;
કામ દોષ કોષ ગર્વ છગ રે, મોહ મમતા તજે,
રાગ દ્વેષ રક્તિ નિરંતર રે, એક બ્રહ્મને બજે. ૧૨

ધીરતા ધરણી સરીખી રે, બક્ષા ગુણની જરી,
ચેતનધન નીર નિરંતર રે, રાગે રહિયે ધરી;
જોનાં ગુણ જળના જેવા રે, મેલ મનનો હરે,
તૃપા ને તાપ મટાડે રે, શીતળ સદુને કરે. ૧૩

અગ્નિની પેરે આપે રે, બાળે કર્મ કાંડને,
સર્વાતીત શન્યમાં રહે છે રે, આવરણ તજી આડને;
વળી ગુણ વાયુના જેવા રે, અસંગી એ સદા,
વહે ગુણ આપે શુભાશુભ રે, લેખાય નહિ કદા. ૧૪

સ્વભાવે પ્રકાશ સરખા રે, સદા સ્થિતિવંત છે,
તપે નહિ તાપમાં પોતે રે, સદગ્રંથ સંત છે;
ગંભીર ગુણ સાગર જેવા રે, મર્યાદા મૂક નહિ,
ઈશ્વરની આજ્ઞાએ વરતે રે, ધર્મ ચૂક નહિ. ૧૫

આનંદની લહેરી અહોનિશ રે, ઉડે જોના ઉરમાં,
સર્વ કાળે રહે છે સરખા રે, ભાપા ભરપૂરમાં;
મેઘ જેવા મહાજન કહીએ રે, ધરે નહિ ગર્વને,
વરસતાં વહેશે ન રાખે રે, સરખું સિંચે સર્વને. ૧૬

દિનેદિન વાધે કળાએ રે, શશિ શુક્લપક્ષનો,
અનુભવ સંતનો વાધે રે, એમ હરિલક્ષ્યનો;
સચિતા શોષે સકલ રસ રે, નિજ કિરણે કરી,
જલહમાંડે જળ કરી તેનું રે, પોષે પાછો ફરી. ૧૭

સજન એમ સાર સરવનો રે, શોધ કરીને થહે,
અંધ કરી જ્ઞાન પ્રકાશે રે, લોક સુખને લહે;
એવા ગુણ સંતના શોધી રે, સંગ વળતો કરે,
મળે તેને જ્ઞાન ધણેડું રે, ભક્તિ શોભે સરે. ૧૮

એવા ગુણવાળા ઉત્તમ રે, સંત જોને મળે,
સરે સદુ કારજ તેનું રે, જીવ બ્રહ્મમાં ભળે;
એવું જાણી સંતને સેવા રે, સાર ગુણ જોઈને,
તેથી ધાયતન મન નિર્મળ રે, નાખે દુઃખ ખોઈને. ૧૯

પૂરણ પુણ્ય હોય પુરાતન રે, સંત તેને મળે,

બ્રાંતિ બહુ તેની ભાગે રે, ભક્તિ ત્યારે કૃણે;
જુગોજુગ ખોળીને જોતાં રે, સંત જોને મળ્યા,
છોટમ કહે તે સુખ પામ્યારે, સંશય સધળા ઢાળ્યા. ૨૦

માલિની છંદ

રવિશશી શતકોટી ઉગતાં તેજ કેવું,
નયનવિના નરને સર્વદા રાત્રિ જેવું;
પ્રગટ પડળ જોનાં વેગળાં વેધ કહાડે,
સુજન ગુરુ મળે તો દિવ્ય કર્તા દેખાડે. ૧

વિશ્રામ ૮ મો

માતીદામ છંદ

સહુ જનને શુભ સાધન એહ, મહી મનુદેહ સુસંગતિ મેહ;
પશુ સમ પામર પાતકી હોય, સદા શુચિ થાય સુસંગથી સોય. ૧
કરે જપ કોટીક તીરથ નહાય, નહિ સતસંગવિના મળ જાય;
સજે સહુ સાધન જોગ અધ્યાસ, તજી ધન ધામ વસે વનવાસ. ૨
કસે જનકાય કરે કંઈ કલેશ, વધે નખ હાથ વળી શિર કલેશ;
સહેતન શીત વૃથા વળી વાત, ઘણો સહે ધામ ગળે હીમ ગાન. ૩
ભલો તન ઉજ્જવલ ભસ્મ સરાય, તરુતલ વાસ પડ્યાં કૃણ ખાય;
જથા કરી ત્યાગ દમે બહુ દેહ, વિના સતસંગ વૃથા સહુ તેહ. ૪
સદા ભવસાગર નાવ સુસંગ, કળિમળ હારી ગયા જલગંગ;
ભલું ભવરોગનું ઔષધ એહ, દહે દુઃખ દોષ દીપે શુભ દેહ. ૫
અડે જઈ પારસ લોહ સુઅંગ, કરે સહુ કંચન તે રૂપ રંગ;
મક્ષીન મળે જળ ગંગની માંય, તતક્ષણ તેવું કરે વળી ત્યાંય. ૬
રવિ થકી તર્ત ટળે જ્યમ રાત્ર્ય, કરે જ્યમ કીટ-મધુકર જાત્ર્ય;
અનાદિથી જાણવી સંગત એમ, જુઓ તરુ અંદનના થકી જામ. ૭
ઉગે સહુ અન્ન તૃણાદિક આપ, જરા જળ જોગ તણે પરતાપ;
રસાયણી ઔષધિ એજ સુસંગ, કરે સહુ ધાતુનું કંચન અંગ. ૮
ત્વયા વાણુ સ્પર્શ લહે નહિ કોય, જથા રૂપ નેણુવિના નવ જોય;
વિના શ્રુતિ શાસ્ત્ર લહે નહિ સાર, વિના નાક ગંધ ન જાણે લગાર. ૯
વિના જીભ સ્વાદ જાણાય ન કાંચ, વિના સતસંગ અશ્રૂ જગમાંચ;
સંજીવની ઔષધિ એજ સુસંગ, કરે ભ્રમ કોટિતણો વળી ભંગ. ૧૦
વિરંચીને વ્યાસ સુસંગ સરાય, ઘણા ઈતિહાસ પુરાણમાં ગાય;

વેગન દોટિ કવે કહી એમ, સુસંગથી હોય પ્રભુપદપ્રેમ. ૧૧
સંગથી જ્ઞાન વધે ધટ માંય, સુસંગથી સંશય નારહે કાંય;
સંગથી સર્વ કૃતારથ થાય, સદા જન હોટમ તેહજ ચ્હાય. ૧૨

રાગ એભવેલી

વળી કહુ સતસંગ કેરો રે, મહિમા મોટો ધણો,
જણે સતસંગત કીધી રે, વધ્યો જસ તે તણો;
નીચ જન હંચ થયા છે રે, જુઓ સતસંગથી,
અપાવન થયા છે પાવન રે, મળ્યે જળ ગંગથી. ૧
કાગ હોય કાકિલા જેવો રે, હંસ જગનો કરે,
લોકાનો પારસ પરશે રે, કંચન હોય છે સરે;
મળે હરિ કરુણથી જેને રે, સંત કરીને દયા,
દાસીસુત નારદ કૃતા રે, દેવકપિ તે થયા. ૨
જુઓ વળી વાદમીક જાતે રે, લીલમાંહે ભજ્યા,
થયા મહામુનિઓથી મોટા રે, સમકપિ જે મળ્યા;
શબરી તો લીલની જાનિ રે, અપાવન એ હતી,
મળ્યા મુનિ માતંગ ન્યારે રે, ઉત્તમ હવી તે અતી. ૩
કૃપા કરી કાગજુપંડી રે, ગરુડજીને જે મળ્યા,
મહામોહ તેણે મઢાડ્યો રે, સંશય સખજા દુખ્યા;
મોટા મોટા મહાપદ પાખ્યા રે, સંતપરતાપથી,
જનમ ને મરણ મઢાડે રે, છૂટે તથ તાપથી. ૪
રઘુગણરાયને ન્યારે રે, ભરતજી ભેટીઆ,
તેને તત્ત્વજ્ઞાન બતાવ્યું રે, સંશય સદુ મેટીઆ;
મુવજીને નારદ મળીઆ રે, ઉપદેશ આપીઆ,
દયાળે દર્શન દીધું રે, અવિચળ શ્રાપીઆ. ૫
મદ્દલાદે નારદજીતું રે, જ્ઞાન ન્યારે સાંભળ્યું,
માન્યું મન દરિની સામે રે, ભક્તિરસમાં ખજ્યું;
વ્યાસે ન્યારે વેદને વહેવ્યા રે, દાઝ વગતી થમ,
મળ્યા ગુરુ નારદ ન્યારે રે, શાંતિ પાખ્યા સદી. ૬
ચંકરસુત સ્વામી પદાનન રે, દન નેને મળ્યા,
અખંદ પ્રલ એક બતાવ્યા રે, બેદ સદગા દુખ્યા;
મળ્યા નવ જોની જનકને રે, જ્ઞાન આપ્યું ધણું,
તેણે શુકદેવને દીધું રે, માન્યું મન ન નહુ. ૭

દયા કરી દત્તે જ્યારે રે, વળી ફરસુરામને,
 તેથી સહુ ક્રોધ ટાળ્યો છે રે, પામ્યા નિજ ધામને;
 વિશ્વામિત્રે વસિષ્ઠ સાથે રે, વાદ જ્યારે કર્યો,
 સતસંગ મોટો સરવથી રે, વસિષ્ઠે ઉચ્ચર્યો. ૮
 વિશ્વામિત્રે તપ કર્યું મોટું રે, એવું બીજું નથી,
 વસિષ્ઠ કહે સતસંગ મોટો રે, જાણવો સર્વથી;
 પછી એ બે જાણુ પ્રીત્યે રે, શેષ પાસે ગયા,
 સમાચાર શેષને જઈને રે, વિશ્વામિત્રે કહ્યા. ૯
 શેષ કહે ભાર છે મહારે રે, માથે સૃષ્ટિતણે,
 રાખે જ અવનિને તોળી રે, તે તો મોટો ધણો;
 વરસ સાઠ સહસ્ર કેડું રે, તપ વિશ્વામિત્રનું,
 મૂક્યું કૃષ્ણ અવનીને માથે રે, અદ્ધર ના રહી કાણુ. ૧૦
 પછી પળમાત્રનો સતસંગ રે, વસિષ્ઠે મૂક્યો સહી,
 ધરા હુતી શેષને માથે રે, અદ્ધર એથી રહી;
 જીલ્લા વળતા વસિષ્ઠ તેથી રે, વિશ્વામિત્ર હારીઆ;
 એવા સતસંગના મહિમા રે, ભૂએ વધારીઆ. ૧૧
 બુગેબુગ ખોળીને જોતાં રે, સતસંગ છે સરે,
 અભાગી હોય જ પ્રાણી રે, જાણી નવ આદરે;
 મરે ખર સાકર ખાતાં રે, જોખર જઈ ખાય છે,
 ધુવડને તો દિવસ ના ગમે રે, રાત્રે રાજી થાય છે. ૧૨
 કુટીલ જીવ કાગ સરીખા રે, માયામળમાં રમે,
 સુગંધીનો સ્વાદ ગમે નહિ રે, કરંડે જઈને ભમે;
 અધમ જીવ સતસંગ છોડી રે, કુસંગતિ ચ્હાય છે,
 કમળનો સ્વાદ તજીને રે, મેડક મલકાય છે. ૧૩
 કુસંગમાં રહે છે પ્રકૃતિ રે, સુસંગે સૂકાય છે,
 પાવસજળ પામી જવાસો રે, બુઝો ખળી ખાય છે;
 વળી રાઠ શીલા સરીખા રે, રહે જળમાં સદા,
 અંતરથથી આગ ન ખૂઝે રે, ક્લેશ ન ટળે કદા. ૧૪
 સુણે જ નિંદા નિરંતર રે, સુણે ના હરિકથા,
 કર્ણ તેના સુધરીના માળા રે, જવા જાણો જથા;
 નીરખે નહિ નૂર હરિનું રે, આંખ વળી જોઈની,
 મોરના પીછા સરખી રે, જાણો જન તેહની. ૧૫

દરિનું નામ નિરંતર રે, છમે જે ના કરે,
તળી ને ના પાસમાં ફેરી રે, તેને તોલે ખેડ
સુદૃઢ દરિસેવા નિરંતર રે, જેમ કરવા કરે,
શ્રીમથાની ગ્રાખા સરીખા રે, નીરસ દુઃખ નીતરે. ૧૬
ચરણ દરિ અર્થે ન આવે રે, ધરજ સુખ ના કરે,
ને તો જેમાં દવનાં લાગ્યાં રે, શાષ્ટ સુરખાં ખરે;
પીડા પરમારજ આધન રે, કરે નરિ રાજમે,
પાપકૃપા પ્રેમ સરીખો રે, જલ્પવે તેડનો. ૧૭
મદિમા મનસંગતિ કેસ રે, અધમ જે ના કરે,
જેમે જડ ગંગાને કાંઈ રે, અમુચિ એ રહે;
દરખે દરિદાસને દેખી રે, શ્રીય જેનું નમે,
તે તો કદ તુંબડી જેવું રે, જાણી લેજો તમે. ૧૮
રહે ચિત્ત દરિને ગરબે રે, સદા સતસંગમાં,
તીરથ તો અદસક રહે છે રે, એહના અંગમાં;
જેનું મન મોહ તાજને રે, દરિદ્રપમાં મંગે,
તેને ત્રપ તાપ ન લાગે રે, પાપ સપમાં બંગે. ૧૯
પાવે જે કલ્પતરુને રે, મળવા કરતારને,
તે તો સતસંગતિદ્રષ્ટી રે, સિચિ જળધારને;
નાસ્તિકદ્રષ્ટ દરણ દરાયાં રે, જળવતા જે જશે,
છાદમ કહે ભક્તિકલ્પતરુ રે, પ્રગટ જગમાં થશે. ૨૦

ભાસિની હંદ

ધીરજ ધનુષ ધારી જ્ઞાનનું બાણ મારે,
શિષુદળ દળી પોતે આપણો અર્થ સારે;
કુમતિ કુટીસ પ્રાણી નાસ્તિકા જે નકારા,
અનૂત અસુખ વાણી ના સુણે સંત સારા. ૧

વિશ્રામ હ મો

રાગ પ્રભવેલી

ઉમે ભક્તિવૃક્ષ અનાપમ રે, સતસંગે કરી,
નાસ્તિકદ્રષ્ટી દરણ દરાયાં રે, જેજે જાયે ચરી;
જૈન જોધ આવાંક અવા રે, નાસ્તિક નર જાણીએ,
શુદ્ધ જે તેના સવળા રે, અંતરમાં ન આણીએ. ૧

નાસ્તિક કહે સૃષ્ટિ તો સઘળી રે, સ્વભાવે થાય છે,
 નથી કાંઈ કર્તા એનો રે, આપે એ રચાય છે;
 પૃથ્વી અપ તેજ ને વાયુ રે, તત્ત્વ એ સદાય છે,
 સહેજે સંજોગ મળેથી રે, જીવતું થાય છે.
 જીવરૂપ દીપક જલું રે, સ્વરૂપ સહેજે બળે,
 તે તો લય પામે છે પાછું રે, ક્ષણિક છે ક્ષણે ક્ષણે;
 બળે છે પુણ્યગત આપે રે, તત્ત્વના જોગથી,
 નથી અવિનાશી આત્મા રે, વેરાય વિજોગથી.
 ઈશ્વરને કર્તા કહે છે રે, એ તો મિથ્યા સહુ,
 સૃષ્ટિ તો થાય સ્વભાવે રે, બળે આપે બહુ;
 નથી કાંઈ સ્વર્ગે જતું રે, નથી નરકે જતું,
 મરે તે શત્રુપસરીયું રે, નથી પાછું થતું.
 દેહને આત્મા માને રે, જીવોને જાણવે,
 વેદ થકી વાતો અવળી રે, નાસ્તિક સઘળા કહે;
 નાસ્તિક કહે ન્હાવે ને ઘોવે રે, જીવ ઝાઝા મરે,
 પાણીમાં પગ ના બોળે રે, શૌચ નવ આવરે.
 હવન ને હોમ કર્યાથી રે, પાપ માને ઘણું,
 ઈશ્વરતું નામ જાપ્યાથી રે, પુણ્ય નથી તે તણું;
 કરે અતિ કષ્ટથી સાંધા રે, તેથી જન એ મરે,
 માને તેને મુક્તિને પામ્યા રે, ફરી નહિ અવતરે.
 રામ ને કૃષ્ણ સરીખા રે, પરશુરામ જે થયા,
 તેને મદાપાપી ગણે છે રે, કહે છે નરકે ગયા;
 એવા બધા જૈનને નાસ્તિક રે, શબ્દ તેના જ સુણે,
 શ્રદ્ધા ને વિશ્વાસ ટાળે રે, ભક્તિવરને લણે.
 સિદ્ધ્ય કહે નાસ્તિક સઘળા રે, કહો ક્યાંથી થયા,
 આવયશી હિતવિ એની રે, કહો કરીને દયા;
 મુઠ્ઠા કહે હિતવિ એની રે, કહું તુજને સહી,
 નાસ્તિક ના કહું ઘરણ રે, રહેજે અધિવે ઘડી.
 અંધપણ દેવ ને દાનવ રે, પ્રથમ જુગમાં હતા,
 સંતાનનાની મર્યાદાને સાર રે, તરીકે દુઃખીઆ થતા;
 વિનાશ તો નિવડનાં રે, અન્યાયાં હતાં દેવને,
 દાનવને અન્યાય તેથી રે, ઘડી અન્યાયને

દાનવ તો ભક્તિ કરતા રે, સદા શિવજીતણી,
 શંકરની આગળ જામને રે, અરજ ધીધી થણી;
 અમે તો ભક્ત તમારા રે, ઈચ્છીએ તન મનંથી,
 કૃપા કરી અમને સ્વામી રે, ઉગારો વિધનથી. ૧૦
 આપો જો વિમાન અમને રે, સહુ સુખ પામીએ,
 દેવથથી હાર્યા ન જામએ રે, સહુ દુઃખ વામીએ;
 પછી શિવે પ્રસન્ન થઈને રે, વરદાન આપીઉં,
 ત્રિપુરની રચના બતાવી રે, વચન સ્થિર થાપીઉં. ૧૧
 હુતો મયદાનવ નામે રે, સુતાર અસુરનો,
 તેને તો શિવે બતાવ્યો રે, પ્રકાર ત્રિપુરનો;
 ત્રાંખા સોના રૂપા કરાં રે, ત્રિપુર બનાવીઆં,
 વસ્યા સહુ દાનવ તેમાં રે, બહાં મન ભાવીઆં. ૧૨
 શંકરવિના નાશ ન થાયે રે, ત્રણે પુરો તણો,
 તેમાં વસી દેવને તેણે રે, માર દીધો ધણો;
 નાદા દેવ તે થથી તારી રે, લાગ્યા ધણું સોચના,
 દાનવના નાશને સાદ રે, ઉપાય સોધે નવા. ૧૩
 પછી કહ્યું દેવગુરુએ રે, દાનવ ભક્ત શિવના,
 મરશે નહિ કાચના માર્યા રે, એક સિવ જીવના;
 ચૂક જ્યારે ભક્તિ ઈશ્વરની રે, તેથી સિવ કાપશે,
 ત્રિપુરને હણશે પોતે રે, સુખ સદુને થશે. ૧૪
 પછી મંથ નાસ્તિક મતના રે, ગુરુએ બનાવીઆ,
 જાતિનો વેશ ધરીને રે, અસુર પાસે આવીઆ;
 દેવ પણ સાધુ થઈને રે, ગુરુ સાથે ગયા,
 હેતોને ઉપદેશ દીધો રે, નાસ્તિક સધળા થયા. ૧૫
 અંનીશ્વરનાદ જણાવ્યો રે, લાગ્યા સદુને નંદ્યા,
 દોમ ને યાગ તજાવ્યા રે, તજ્યા સિવ વંદ્યા;
 વેદને વિપ્રની નિંદા રે, કર્યા લાગ્યા બહુ,
 ધયા ખલ ખોટા નાસ્તિક રે, દીતીપુત્રો સદુ. ૧૬
 વજ્રના દેવ શંકર પાસે રે, સદુ મળી આવીઆ,
 પૂજા બહુ પ્રીત્યથી ધીધી રે, શંકર રીઝાવીઆ,
 વિનય બહુ દેવે દીધો રે, પછી શિવરાયને;
 દાનવ દુઃખ દે છે અમને રે, કરો પ્રત્ય સદાપને. ૧૭

શંકર કહે ભક્તિ મારી રે, અસુર કરે ઘણી,
 મુજવિના બીજ કાચ રે, એને ન શકે હણી;
 દેવ કહે ભક્તિ તમારી રે, અસુર કરતા નથી,
 કરે છે વેદની નિંદા રે, નાસ્તિક થયા સર્વથી. ૧૮
 નંદે છે ઈશ્વરભક્તિ રે, નંદે છે સુધર્મને,
 કરે છે પાપાંડ સધળા રે, નંદી શુભ કર્મને;
 એવું સુણી શંકર કાપ્યા રે, જોયું જઈને સહુ,
 નાસ્તિક દેખી દાનવ સધળા રે, ક્રોધ ક્રીધો બહુ. ૧૯
 ત્રિપુરનો નાશ કરીને રે, દાનવને મારીઆ,
 થયા તે શર્ણુ શિવને રે, તેને તે ઉગારીઆ;
 થાપ્યો પછી વેદ ધરમને રે, દેવ સુખિયા થયા,
 છોટમ કહે ગ્રંથ નાસ્તિકના રે, કંઈક જુગમાં રહ્યા. ૨૦

માલિની છંદ

વળી અસુર વધ્યા તે દેવને દુઃખ દેવા,
 હરિએ પુદ્ગલ થઈને કાઢીઆ પંથ તેવા;
 શિવ મનુષ્ય થયા છે શંકરાચાર્ય જ્યારે,
 અવની ઉપર આવી ખંડીઆ ખોદ્યારે. ૧

વિશ્રામ-૧૦ મે

રાગ પ્રેમવેલી

ભક્તિ જ્ઞાન વૈરાગ્ય સાથે રે, ત્રિધા ઉગે તરુ,
 સદાચાર પવથી શોભે રે, જલ્લર જુગમાં ખડ;
 શાખા શુભ ઈચ્છાડ પી રે, ચાલે ચારે મરા,
 સજ્જન સહુ તેની છાયામાં રે, આવી બેસે ખરા. ૧
 ત્રિવિધિ તાપ શમાવે રે, કળે મનકામના,
 તતક્ષણ તે અધિકારી રે, થશે નિજ ધામના;
 પરમ જ પ્રેમ પ્રભુશું રે, એ તો પુષ્પ એહનાં,
 અનુભવ સુગંધ સારો રે, મોક્ષકળ જહનાં. ૨
 રીઝે તેથી જડતનો રાજ રે, આવે વશ ભક્તને,
 અમિત સુખ આપે તેને રે, એવું નહિ જડતને;
 પીધો રસ પ્રેમનો જણે રે, થયા સહુથી સરે,
 ચઢી જને પ્રેમખુમારી રે, પાછી નવ ઉતરે. ૩

તેને તો તરણાને નોલે રે, મુખ વળે લોકનું;
 મગન મહામહાસુખ માણું રે, રાગ નહિ ચોક્કનું;
 અઘમવ દેવના સુખને રે, એ તો હંચે નહીં,
 બક્તિરસ જે જને આપ્યો રે, તે તો ન જમે કહી. ૪
 પીધો જેણે પ્રેમનો આલા રે, તે તો નિરખે ચમ્પા,
 વિલોકની તુષ્ણા ખાળી રે, અચલ સુખમાં રહ્યા;
 પ્રેમરસ પ્રદલાદે પીધો રે, સનકાદિક નારદે,
 વળી મુવ અમરીએ પીધો રે, પીધો શુક ચારદે. ૫
 શંકર ને શેષ સરિખા રે, જનક નવ જોગીઆ,
 વસિષ્ઠ ને વાલ્મીકિ આદે રે, બક્તિરસમોગીઆ;
 પારાસર પુંડરીક પાંડવ રે, બીજા બહી બૂપતિ,
 રત્નમાંગદ અંગદ સુગ્રીવ રે, વિભીષણ મારુતિ. ૬
 ચાંદીસ મુનિ વ્યાસ મુતીસણ રે, સુપ્રસન્ન ચવરી સહી,
 ભુવંડી ને ખગપતિ જેવા રે, વાત જુગમાં રહી;
 સુદામા અકૂર ઉદ્ધવે રે, બળી વૃજસુંદરી,
 વળી ઋષિપત્ની વિદુરે રે, વચ શ્રીધા હરિ. ૭
 કબીર રોહિદાસ રામાનંદ રે, સેના સમના થયા,
 નામા પીપા નામદેવ આદે રે, રંકા ને વંકા કલા;
 વામદેવ જેદેવ આદે રે, અનંતાનંદજી,
 વિલોચન તુલસી જીવા રે, મોરારી મુકંદજી. ૮
 કાલુ કુખા કેવલ કરમાં રે, કરમેતી કુંવરી,
 મહેતા મીરાં માધવ મુર રે, ધને રીઝવ્યા હરિ;
 બોહાણાની પ્રીતિ પધાર્યા રે, રાય રણછોડજી,
 તુલસીને પત્રે તોળાયા રે, પૂરા મન કોડજી. ૯
 પ્રીતમ રઘુનાથ ને રણછોડ રે, દ્વારકાદાસજી,
 થોભણ ત્રીજનાથ દયારામ રે, ભગ્યા અવિનાસજી;
 અનંતકાંઠિ ભક્ત ઉદ્યાર્યા રે, બક્તિતર આશરે,
 ધન્ય જે જુગમાં પ્રાણી રે, બક્તિ પ્રભુની કરે. ૧૦
 બક્તિવિના પાતક કાંઠિ રે, ટળે નહિ જંતનાં,
 બક્તિવિના જીવ ન પામે રે, શરણ ભગવંતનાં;
 બક્તિવિના જીવને પીટે રે, પિત્ર ગ્રહ દેવતા,
 બક્તિવિના કાણુ ઉગારે રે, હાથે જમને જતા. ૧૧
 ડા. ૧૮

ભક્તિવિના કાળ ને માયા રે, પીડે બહુ જીવને,
 ભક્તિવિના કોણ મિલાવે રે, સનાતન શિવને;
 ભક્તિવિના શોક નિરંતર રે, પામે સંસારમાં,
 ભક્તિવિના આવે નિરંતર રે, કાળના મારમાં. ૧૨
 ભક્તિવિના ઠામ નથી કહી રે, ઠરવાનો જતને,
 ભક્તિવિના ધારે ધરાપર રે, જન્મ અનંતને;
 અરે જીવ આગસ મૂઝી રે, ભક્તિ ભલી આચરે,
 હરિનામ નાવમાં જૈસી રે, સુખે ભવને તરે. ૧૩
 ભક્તિરૂપ કલ્પતરુની રે, કથા તુજને કહી,
 મન કર્મ વચને કરીને રે, રાખે રુદિયે ગ્રહી;
 સારતું સારજ એ છે રે, સિદ્ધાંત શ્રુતિ તણું,
 સંક્ષેપે તુજને કહું છું રે, સમજી લેજી ધણું. ૧૪
 ગુરુનાં વચન સુણીને રે, શિષ્ય ચરણે નમ્યો,
 કૃપા કરી મુજને સ્વામી રે, સંશે સધળો શમ્યો;
 ધન્ય ધન્ય ભાગ્ય અમારાં રે, પ્રભુ મુજને મળ્યા,
 સુધાસમ વાણી સુણીને રે, ક્લેશ તનના ટળ્યા. ૧૫
 પ્રીતે રસ પ્રેમ કથાને રે, જ કા જન સાંભળે,
 કલ્પતરુ રુદિયે જામે રે, મનોરથ સહુ ફળે;
 ગયાદિક તીરથ કેડું રે, પામે ફળ પ્રીતથી,
 વસે જન વૈકુંઠ જઈને રે, અતિ રૂડી રીતથી. ૧૬
 સુણે નરનારી સ્નેહે રે, તાપ તનના ટળે,
 પૂરવનાં પાપ પ્રજળે રે, જીવ બ્રહ્મમાં ભળે;
 જથારથ અર્થ લહીને રે, ઉત્તમ ભક્તિ આદરે,
 સંસારનો ક્લેશ ન વ્યાપે રે, સુખે ભવ તે તરે. ૧૭
 વરસ વિક્રમાગિત કેડાં રે, સકળ સુખરાશ છે,
 આગણીસે ને બાવીશ માંહે રે, માગશર માસ છે;
 પક્ષ તો કૃષ્ણની કહીએ રે, તિથિ એકાદશી,
 કરી બુધવારે પૂરણ રે, કથા રુદિયે વસી. ૧૮
 ગુણવંતા ગામ મજાજત રે, સોજીતરા પાસ છે,
 સાડોદરા નાગર કેરો રે, તેમાં નિવાસ છે;
 લેકિવા સહુ લોક હરિજન રે, પટેલ પુણ્યવાન છે,
 કૃપા જને હોય હરિની રે, તેમાં ગુરુનું જ્ઞાન છે. ૧૯

સામ્યકાચ મેષ મનુષ્યેષુ કે. એવમ્ મેષોષુ કે. ૧
 મૈત્રિયાનિ કૃષ્ણમ્ મેષોષુ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૨
 આત્મિકા મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૩
 કૌટુંબિકા મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૪
 આત્મિકા મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૫

કૌટુંબિકા મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૬
 આત્મિકા મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૭
 મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૮
 મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૯

વિધાન ૧૧ મા

કૌટુંબિકા મૈત્રિયાનિ

કૌટુંબિકા મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૧
 આત્મિકા મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૨
 મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૩
 મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૪
 મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૫
 મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૬
 મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૭
 મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૮
 મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૯
 મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૧૦
 મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૧૧
 મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૧૨
 મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૧૩
 મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૧૪
 મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૧૫
 મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૧૬
 મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૧૭
 મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૧૮
 મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૧૯
 મૈત્રિયાનિ કે. મૈત્રિયાનિ કે. ૨૦

કૌટુંબિકા મૈત્રિયાનિ

માનુષ્ય તેનું નામ કમ કરશે સારાં,
 રાજો મુદ્ધ સરીર તર આચરણ નકારાં;
 સમજ સૌચાચાર સાર જાણે સદુ સોધી,

વિધિનો કરે વિચાર બુદ્ધિ પોતાની જોવી;
 પશુ કરતાં માણસ તણો દુર્ગંધીમય દેહ છે,
 છાટમ શૌચ ક્રિયા કહી નિમ ઈશ્વરનો એહ છે.
 શરીર વસ્ત્ર ધર પાન માત્ર સહુ મંજન કરવાં,
 કાઢી સઘળો મેલ પછી પોતે વાપરવાં;
 હોય મેલ ન માંય અશુચિ જાણો એને,
 નથી ઉપજે રોગ તરત વળી ઘોવાં તેને;
 તે માટે સ્મૃતિઆવિષે શૌચવિધિ નરને કહી,
 છાટમ શૌચક્રિયા વડે સરવે સુખ પામે સહી.
 ભક્તિકંડપતર સમાપ્ત

પ-અક્ષરખાવની

રાગ ઘોષ

- મૂળ વિચારો માનવી, અક્ષર પહેલો અક્ષર;
તત્ત્વમસિ પદ તેહ છે, તેનો ના હોય ઉચ્ચાર. મૂળ ૦ ૧
- અસ્વર એ થકી ઉપજ્યો, રાજસ ગુણનું એ રૂપ;
ક્રિયાશક્તિ છે તેહની, એનો ભેદ અનૂપ. મૂળ ૦ ૨
- આસ્વર તે તો આકાશ છે, અગ્નિ આવની તે આપ;
પવન તત્ત્વ છે પાંચમું, સઘળે રાજ્યમાં આપ. મૂળ ૦ ૩
- દેહી એકાદશ એકમાં, તેનું સરજ્યું છે છેલ્લું;
આરે ખાલ આલી કરી, સરજ્યા પ્રાણીના પિંડ. મૂળ ૦ ૪
- ધરિર કહાંએ એકને, જે જે છેલ્લું તે હોય;
નાગાદિક નરદેવમાં, એના સરખું નદિ કાળ. મૂળ ૦ ૫
- ઉપમા જે જે આ જગતમાં, લાગે નદિ, સાં સગાર;
પાત્ર જેયે પ્રજાપતિ, કહેતા કષ્ટતા અપાર. મૂળ ૦ ૬
- હિસ્વર અંગે અક્ષરનું, તેજસ મુખનાનું જ્ઞાન;
આવરણ શક્તિ અજ્ઞાનની, જુએ દેહનું જ્ઞાન. મૂળ ૦ ૭
- રુદ્ર રહે જીવીઆ વિષે, તેનાં તામસ અદંકાર;
પ્રાણ કહાંએ સુપુપતિ, મુખના કેસ સંદાર. મૂળ ૦ ૮
- રૂપ રંગીને પાછાં સમે, તુરીયા નાં તદરૂપ;
જન્ય નાંદે જણાય છે, એવા ભેદ અનૂપ. મૂળ ૦ ૯
- હૃસ્વર કહાંએ રે સજ્જનાં, પાંચ અનદક વૃક્ષ;
આપ વળે રે આનંદના, વર્ષાં નિર્મળ નૃત્ત. મૂળ ૦ ૧૦
- લલરિ હંડ એવન તર્ણી, ગાંધે પદ પદ નાંચ;
સન્નુષ્ણ સિંધુ સમર જર્ણાં, તે કવ્ય પામે છે ત્યાંચ. મૂળ ૦ ૧૧
- એ અપિનાશી એ આત્મા, એ છે સોનો અંતર;
પૂજા ગુરુ થકી પામીએ, ખાંચ યાપે સંસ્કાર. મૂળ ૦ ૧૨
- એકરંગના કહુ અદની દેવ દેવની નંદ;
પ્રાણી જગતના કહુ જાણતું, દેહધીન ખને કંઈ. મૂળ ૦ ૧૩
- એ પુરુષગત એ દેવ, એ અદિત્ય કન્ધર;
એ દીનજાંતુ દેવગિરિ, અપે જાગિર કંધર. મૂળ ૦ ૧૪

ઔપચ બીજું એકે નથી, લેથી બવરેગ બય;
 મોહ મદાદિક ટાળવા, ભક્તિ ફેસજ ખાય. મૂળ૦ ૧૫
 અંતરજમીને આગળી, રહીએ તેમાં લયલીન;
 આહં સોહં એકતા રહે, જેવું જળમાં રે મીન. મૂળ૦ ૧૬
 આમ વિચારી આગળ ગયા, મોટા જીવનમુક્ત;
 સોળે સ્વરથી બોલાય છે, જોજો અક્ષરની બુક્ત. મૂળ૦ ૧૭
 કુંભવિધિ કહી વેદમાં, જપ ને જગાદિક કાય;
 આદિપ્રણવ ઉચ્ચારતાં, સિદ્ધિ પામે છે સોય. મૂળ૦ ૧૮
 ખડે દર્શનમાં જોળતાં, પહેલો પ્રણવ પ્રમાણ;
 બીજા પંથોના ગ્રંથમાં, સમજે કાય સુજાણ. મૂળ૦ ૧૯
 ગુણ સહુ એના ગવાય છે, એ ગિરિધર ને ગોવિંદ;
 ગોપીજનનો એ નાથ છે, ગોપી વેદના છંદ. મૂળ૦ ૨૦
 ઘટ ઘટમાં એ ગાજી રહ્યો, ધન યર્થ વર્ષે ગંભીર;
 સૂર્યરૂપે શોપણ કરે, શશી યર્થ નીપજવે નીર. મૂળ૦ ૨૧
 નલમાં રંગ દીસે નવા, વાયુ વાદળ ને વીજ;
 એ સૌ શક્તિ ઝંકારની, સરજે સૃષ્ટિનાં બીજ. મૂળ૦ ૨૨
 ચૌદે લોકમાં ચેતના, જાણી લેજો સહુ જન;
 મૂળે રહીને પોપણ કરે, સ્થાવર જંગમ તન. મૂળ૦ ૨૩
 છાનો સધળે છપી રહ્યો, તેને જાણે નહિ જીવ;
 જોગી જોગ તેનો કરે, જ્ઞાની સમજે છે શિવ. મૂળ૦ ૨૪
 જગતમાંહે જગત સદા, સાક્ષી સ્વપ્નાની માંય;
 નિયંતા એ નિદ્રા તણે, તુરીયાતીત છે ત્યાંય. મૂળ૦ ૨૫
 ઝીણી દષ્ટિએ જે જુએ, સમજે સાચો સિદ્ધાંત;
 જાડી બુદ્ધિના જીવની, ભજતાં ના ટળે બ્રાંત. મૂળ૦ ૨૬
 નિશ્ચયે નરને એ દોહલો, વાણી પાર વિચાર;
 તોપ અવાજે રીઝી રહ્યા, પણ ના જોયો કરનાર. મૂળ૦ ૨૭
 ટેક ન ગ્રહે ટીલાં કરે, પણ નહિ ટાળે વિકાર;
 હું તે શું ને હરિ શું હશે, તેનો ન લહે વિચાર. મૂળ૦ ૨૮
 ઠાઠ ખનાવે ઠાકારનો, સાઈ શોભાવે ધામ;
 પ્રાણપ્રતિષ્ઠા જથી કરી, તે નવસમજે નિજ નામ. મૂળ૦ ૨૯
 ડાહ્યા સરખા બની ઘણા, કરતા નિજ ગુણગાન;
 રસનો સાગર કહીએ રહ્યો, આટયચાટે વણ જ્ઞાન. મૂળ૦ ૩૦

દુઃખી દુઃખ કરે પ્રણા, શીખી સાંભળી અંધ;
 અનુભવથી હોય આપનો, ચાલે પ્રપંચે પંથ. મૂળં ૩૧
 રણીઆ જન્મ અનેકનો, દેવા ધારે છે દેહ;
 તન મન પ્રજુને સોંપ્યા વિના, પૂરું ના પડે તેહ. મૂળં ૩૨
 તે માટે સર્વે તત્વનો, કરી જોવો પ્રયાસ;
 જયી ઉત્પત્તિ જલની, તેના તેમાં સમાસ. મૂળં ૩૩
 થાતું દીસે જોના ચકી, તે સહુ તેનું કહેવાય;
 કર્તા હું કહે જીવડો, તેથી કર્મ બંધાય. મૂળં ૩૪
 દાવો જ કરે દેહનો, તેના પડથો છે જીવ;
 બોલે બાવન બાહારલો, તે તો સાચો સદૈવ. મૂળં ૩૫
 ધારી જોતાંએ ધ્યાનમાં, જુદો કરતા જણાય;
 દાદ્ય અંગુળ પારથી, પોષે ત્રિભોવનરાય. મૂળં ૩૬
 ન્યારો નામને રૂપથી, નયણાં આગે છે નાથ;
 નાસા અગ્રે નિહાળીએ, સ્નેહે રમીએ તે સાથ. મૂળં ૩૭
 પરા પાર્યં પિયુ રમે, સુરત રાધાની સંગ;
 જુમના તીરે જોજો જઈ, રૂંદા દેખાશે રંગ. મૂળં ૩૮
 રૂંદ્યા વન બહુ રૂંદડે, વિધવિધ રંગ સુવાસ;
 બહુ અંશે પલખીજો નહિ, જુદાં જુવતીનાં અંગ.
 ભોગી બ્રહ્મ દીસે ભણ્યો, અળગો આપે અસંગ. મૂળં ૩૯
 ભારે ભેદ ભગવંતનો, અનુભવી જાણે છે એમ;
 બીજ સમજે છે બાહારલુ, પરખ્યા વિના શો પ્રેમ. મૂળં ૪૦
 મંગળ રૂપ મુકુંદનું, મેળવો તે સાથે મંત્ર;
 મન લય પામે તો મોક્ષ છે, તેને ના હોય તંન. મૂળં ૪૧
 જગત પુરુષને જોઈ લ્યો, જ્યોતિરૂપે છે જોડ;
 મનની વૃત્તિ ત્યાં હોમીએ, નિર્મળ થાય છે તેહ. મૂળં ૪૨
 રરંકારની ધૂનમાં, રાખો નિયતિન ધ્યાન;
 આનંદ હપલે અતિથલો, ઘટમાં પ્રગટે છે જ્ઞાન. મૂળં ૪૩
 લાગે લક્ષ નિધાનમાં, વૃત્તિ તેમાં વેધાય;
 દૈત રહે નહિ ધ્યાનથી, બિંદુ સિંધુ સનાય. મૂળં ૪૪
 વૃજીવજીમનને ત્યાં વાળીએ, જાલીએગની જુકા;
 હંસ નયો જઈ હંસનાં, કહાવે જીવનનુકા. મૂળં ૪૫
 સમજે તેને સત્તું પડે, અલુપ્તનજુને અધિર;

બીજરૂપ બ્રહ્માંડ, ચતુર્દશ લોક થયા છે,
 તેની ઈચ્છા થકી, પ્રથમ તો દેવ કહ્યા છે;
 તે પુરુષ તણી નાભી થકી, પહેલા ચતુરાનન થયા,
 કહે છોટમ સહુ દેહના, પ્રથમ પિતામહ તે કહ્યા. ૧૬
 લીલાવિગ્રહ પ્રથમ, સ્વયંભૂ પોતે કહીએ,
 તેની નાભી થકી, ચતુર્મુખ ઉપજ્યા લહીએ;
 સ્થાવર જંગમ માત્ર, સૃષ્ટિ સહુ ઉપજે તેથી,
 કદપ એક પર્યાંત, રહે સહુ વધતી એથી;
 વળી અંતે એ સૃષ્ટિ સહુ, એક એકમાં લય થાય છે,
 તે નારાયણના દેહમાં, સર્વે જઈ સમાય છે. ૧૭
 બીજરૂપ અન્યક્ત, લગી તે સ્કંધ કહાવે,
 વિટપ મહા અહંકાર, ઇંદ્રિયો અંદુર આવે;
 શાખા પંચે ભૂત, વળી ઉપશાખા જને,
 સદા પત્ર ને પુષ્પ, અપરિમિત ઉપજે એને;
 વળી ફળ તેનાં શુભઅશુભ છે, એ વૃક્ષ સનાતનજે લહે,
 તે છેદે જ્ઞાનકુદારથી, કહે છોટમ તે અક્ષય રહે. ૧૮
 મૂળ પ્રકૃતિ નામ, ત્રિગુણની સમતા જમાં,
 બુદ્ધિરૂપ મહત્ત્વ, થયો છે અંદુર એમાં;
 શાખાવત્ અહંકાર, ત્રિધા સધળે વિસ્તારી,
 માત્રા પંચે ભૂત, થઈ તામસથી સારી;
 દશે ઇંદ્રિયો સર્ગ, થયો રાજસથી જાણો,
 મન આદિક દશદેવ, સર્વ સાત્ત્વિક પરમાણો;
 શિષ્ય એ ચોવીસે તત્ત્વનું, વિશ્વસહિત વૈરાટ છે,
 બહુ લખચોરાશી જીવના, એજ તત્ત્વના ઘાટ છે. ૧૯
 ચોવીસ તત્ત્વ પ્રધાન, પુરુષ પચીસમો કહીએ,
 નિર્મળ નિર્વલ શુદ્ધ, સદા તે અગ્રગો લહીએ;
 સાક્ષીરૂપ દૃઢસ્થ, પ્રકૃતિ કેરો સ્વામી,
 ચેતન થાય સમસ્ત, એહની સત્તા પામી;
 તે અંક સખ્ક પોતે કરે, કર્તા તેથી જાણીએ,
 છે જર્તા બોક્તા સર્વનો, કહે છોટમ પુરુષ પ્રમાણીએ. ૨૦
 હૃદય સતેવર માંડી, બુદ્ધિ તો પંકજ કહે છે,
 બોક્તા તેનો હંત, સજ આનંદ ચરે છે;

આદરે જન્ય દુઃખરે, રુદ્રારે બીજરે અદરે,
 દસે દસે જન્ય આય, પૂર્ય ને નેજ કદરે;
 તે નિનાવંજ નિર્વંજ છે, મુદ્ગલીન સાક્ષી સદા,
 કહે છાદમ એ આત્મા લહે, જન્ય જીવની અપદા. ૨૧
 અદં શબ્દ સાક્ષાત, અનુભવે રસમીવાનક,
 મન સંજોગે અદં, જન્ય મુદ્ગ બેદા જન્યક;
 અપોઆપે અદં, વિદાકારે છે ખરિગો,
 સર્વાતીન રવ્યં, અકરસ મેનનદરિગો;
 તે દેહસંજોગે આત્મા, પર ને પરમાત્મા રક્ષા,
 કહે છાદમ જળને અંદ્રમા, એ દંડ્યંતે એકજ લક્ષ્મા. ૨૨
 અદંતણું પ્રતિબિંબ, ખુદિ દર્પણમાં આવે,
 તે થઈ વાણી રૂપ, શબ્દ બદુધા બોલાવે;
 પ્રાણવાયુ છે નદ, મેઠ છે ખુદિ કેરો,
 તેમાં શબ્દ અદં, બાણીએ માંતો ન્યાસો;
 જ અદં આપ પરમાત્મા, તે સર્વ કરી પાર છે,
 કહે છાદમ ચિદ આકાશ એ, વ્યાપક જગદાધાર છે. ૨૩

ધોળ

સખી મહાપદ કરી વાત, જ કાઈ જાણે રે;
 જને પૂરણ બ્રહ્મ કૃપાળ, સોય પીછાણે રે. ૧
 સખી નાશીકમળ પર માંસ, સોહં ઉઠે રે;
 ત્યાં જન્ય જપે છે હંસ, તાર ન તૂટે રે. ૨
 સખી પાંચ પચીસને ધુંટ, જીવન મરવું રે;
 સખી સહેજ સુરતની સંગ, ગઢપર ચઢવું રે. ૩
 સખી બંકનાળ મુકામ, કહીએ સારો રે;
 ત્યાં સુરત નુરત બે મળી, કયો નિરધારો રે. ૪
 સખી ત્રિવેણી પર માંસ, અખંડ જ્યોતિ રે;
 ત્યાં જગમગ જગમગ થાય, વરસે મોતી રે. ૫

ઈતિ શ્રીસાંખ્યસાર સમાપ્ત.

૭-પ્રકીર્ણ ભજન

સાખી-ગોડી ગુરુને શોધવા, દોડી દેશે દેશ;
કોડી લીધી હાથમાં, જોઈ પારસનો વેશ. ૧
રાગ ગોડી

કર સતસંગતિ સાચી, જીવડા તુ કર સતસંગતિ સાચી;
જને સંગે જમડા દંડે, તેની સંગત કાચી. જી ૦ ૧
સદ્ગુણસાગર અતિ ગુણઆગર, યુદ્ધિ ઉજગર જની;
જ્ઞાન વિવેક ભક્તિ રસ ભરીયા, તું પ્રીતિ કર તેની. જી ૦ ૧
કપટી કુટીલ કઠોર કુકરમી, કાગ સમા જે પ્રાણી;
એવા નરની સંગતિ કરતાં, હોય ધરમની હાણી. જી ૦ ૨
અતિ અગાધ ભવસાગર ભરીયો, કોઈ તરે કેમ હાથે;
બૂડતા જનની બાંહે વળગે, તેહ બૂડે તેની સાથે. જી ૦ ૩
નીતિ-નાવ ને સજ્જન મરમી, તેને જે શરણે જશે;
કહે છોટમ હરિકૃષ્ણ જને, તે પારંગત થાશે. જી ૦ ૪
રાગ ગોડી

સૂઝ વના અંધાર, સકલ ઘટ સૂઝ વના અંધાર;
તું ન લહે રૂપ તાર, સકલ ઘટ સૂઝ વના અંધાર. સકલ ૦ ૧
અરક તેજથી આંખો ઉધડે, દુનિયાને તે દેખે;
સૂઝ વના સાર ને નરતુ સંહુ સરખુ કરી લેખે. સકલ ૦ ૧
અદકી ઝોઠી સૂઝ સરવમાં, આપી છે કરતારે;
ઝાઝી સૂઝે સધળે જીતે, ને હોય ઝોઠી તે હારે. સકલ ૦ ૨
સ્થાવર જંગમ જીવ સરવમાં, સૂઝ પદારથ મોહુ;
ઉત્તમ સૂઝે અતિસુખ પામે, અધમ સહેદુઃખ ખોહુ. સકલ ૦ ૩
પરમ દયાળ પ્રભુની કરુણા, જના ઉપર જેવી;
કહે છોટમ તેના ઉરમાંહે, સૂઝ ઉપજે તેવી. સકલ ૦ ૪
સાખી

ગોડીને ગુરુ અગુવા, મળીયા મારગમાંય;
મહાતપ ટીધે નામ લેતે, મહાપદ પામી ત્યાંય. ૧
રાગ ગોડી

કર સદ્ગુરુની સેવા, સકળ તજી કર સદ્ગુરુની સેવા;
આનંદરૂપી એવા સકલ તજી કર સદ્ગુરુની સેવા. ૧
અધર તખત પર આપ વિરાજે, અકળ રૂપ અવિકારા;
અખિલ લોક એ ગુરુમાં વરતે, આપ સકળથી ન્યારા. સ ૦ ૧

પ્રરુપ પ્રકૃતિ જુગલ ચરણ છે, વેદ ચાર તે વાણી;
ચિત અહંકાર બુદ્ધિ હરિહર અજ, એથી સૃષ્ટિ મંડાણી. સં ૨
પંખો પવન કરે છે પ્રીત્યે, મેઘ છંદણાં છંદે;
ચંદ્ર સૂરજ ઉદોત આરતી, યાય અહરનિશ આંટે. સં ૩
અદ્વિતિ નવનિધિ કિંકરી, મુક્તિ ચતુરધા દારી;
જન છોટમ એવા ગુરુ ભજતાં, પદ પામે અવિનાશી. સં ૪

રાગ ગાડી

જે ગુરુ વચન વિચારી, જીવડાતું જે ગુરુ વચન વિચારી. ટેક
હરદમ હરિનું નામ સમરતાં, શુ જેસે છે નાણું;
મોહ માન મદમત્સરે મૂરખ, જોયુ ઉત્તમ ટાણું. જી ૧
કુકરમ હાંશે કરતો હીડે, નીતિ અનીતિ ન સૂઝે;
અધરો હંડ અભિલ કરતાનો, તે તુજને નવ સૂઝે. જી ૨
પદસો રણતાં પાપ રજે છે, ધન દોટે છે ધુળે;
પરસોડે ભોગવવાં પડશે, રહી રહી ચડશે રાજે. જી ૩
હંજુએ દેહ હાથમાં તારે, જે ગેતે તો સાડ;
કહે છોટમ કર દીપક જ્ઞાનનો, તો ટંજશે અંધાર. જી ૪

છંદ ભુજંગ પ્રયાત

ધરી દેહને જોરદે ધર્મ ધારી, વિના ધર્મ તો બચ છે જીવ હારી;
પ્રભુ પ્રિય માને સજો ધર્મ એવો, સદા મુદ્દભાવે કૃપાસિંધુ સેવો. ૧
ધરી રાખનારો તેને ધર્મ કહીએ, પડે નીચ હામે તેને પાપ લહીએ;
સદુ વાત સોધી પછી સાર લેવો, સદા મુદ્દભાવે કૃપાસિંધુ સેવો. ૨
અન્યોઈથરે જ વિધે ધર્મ જમાં, તહાં બળવો તેડવો ધર્મ તેમાં;
કશે કદખી જીવે બને કમ તેવો, સદા મુદ્દભાવે કૃપાસિંધુ સેવો. ૩
જુએ નેત્રથી રૂપ એ ધર્મ એવો, મુણે કાનથી રાગ તે ધર્મ તેવો;
લહે નાસિકા સર્વનો ગંધ કેવો, સદા મુદ્દભાવે કૃપાસિંધુ સેવો. ૪
વળી જીભથી સર્વના સ્વાદ બળે, ગમે મનને તે વિશેષે વખાણે;
ધયો લાલચી મન માતંગ જેવો, સદા મુદ્દભાવે કૃપાસિંધુ સેવો. ૫
દરયો દરે લાલચે મન લાધી, દરો દંદ્રિયો લેઈને સંગ સાધી;
પડે છે અજાતી વિષે મૂઢ એવો, સદા મુદ્દભાવે કૃપાસિંધુ સેવો. ૬
એકે ધર્મ અંકુશ ને જીવ ન્યારે, ચઢી મન માતંગને શીય નારે;
અજાતી થઈ ને ઉગારી જ લેવો, સદા મુદ્દભાવે કૃપાસિંધુ સેવો. ૭
કહુ જે કરે મન માતંગ કેડ, પડે ખાડનાં કષ્ટ પામે ધણેર;
કહો છોટમે ધર્મનો મન એવા, સદા મુદ્દભાવે કૃપાસિંધુ સેવો. ૮

૮-શિવજીનાં કીર્તન

૧૪૭

પદ ૧ છું-રાગ કલ્યાણ ચોતાલ

મંગલરૂપ મહેશ ભવાની-ટેક

નામ સમરતાં પાતક નાસે, આસુતોષ અતિ અદ્વળક દાની. મં ૦ ૧

સિદ્ધ મુનિંદ્ર સુરેશ્વર વદે, સેવે વસિષ્ઠસમા વિજ્ઞાની. મં ૦ ૨

દેવ સકળને દાઝતા દેખી, પીધું ગરલ નીલકંઠ નિશાની. મં ૦ ૩

મુખસંપત્તિ સદાશિવ આપે, વેદવચન લેવું સત માની. મં ૦ ૪

છોટમ નિત્ય સદાશિવ સેવે, તો કરે કોટિક ક્લેશની હાનિ. મં ૦ ૫

પદ ૨ જુ-રાગ ગરબી

વિશ્વનાથ વૈરાટ તણા છે આતમા,

અંગોઅંગે ધાર્યા લોક અનંત જો;

નખશિખ સુધી ધારે જે નર ધ્યાનમાં,

તે જન જુગમાં થાશે મહામહંત જો. વિશ્વનાથ ૦ ૧

પગને ઠામે ધાર્યા સાત પતાળ છે,

સત્ય લોકમાં રાજે જેનું શીરા જો;

નેત્ર દિવાકર જટા ઘટા ધનમાળ છે,

જક્ત ચરાચર ધારે છે જુગદીશ જો. વિશ્વનાથ ૦ ૨

કર્ણ દિશાપતિ નાસાએ છે અશ્વત્થી,

મુખ પાવક ને વશણ જીભ્યાયે વાસ જો;

દંત તણે ઠામે તો જમના દૂત છે,

વિજળી તો છે વિશ્વેશ્વરનું હાંસ જો. વિશ્વનાથ ૦ ૩

હપજાવે પાળે ને વળી પ્રલે કરે,

એ ઈશ્વરનો જાણો બ્રૂકુટીવિલાસ જો;

દિવસ રજની નેત્ર તણી પળ જાણીએ,

સરવેશ્વર છે પોતે સ્વયં પ્રકાશ જો. વિશ્વનાથ ૦ ૪

વાણી તો શંકરની ચારે વેદ છે,

મનને ઠામે રહે નિરંતર ચંદ્ર જો;

બુદ્ધિ યજ્ઞા રુદ્રદેવ અહંકાર છે,

ચિત્ત વિપ્લવ ને હાથે જાણીએ ઈંદ્ર જો. વિશ્વનાથ ૦ ૫

અસ્થિ શૈલ ને ઉદર સમુદ્ર વખાણીએ,

સરિતાઓ ને બણો છે નસતબજ જો;
 ખાર અક્ષર વનસ્પતિ છે દેખાવળી,
 તારાગણ તો પુષ્પતણી છે માળ જો. વિચનાથ૦ ૬
 ઉપરને દામે રે દેવ પ્રજાપતિ,
 પાણુચાનક રહે છે જનનો રાય જો;
 નખને દામે નિરમેલાં પંખી પમુ,
 અનંત ઉપરે અનંત માંદી સમાય જો. વિચનાથ૦ ૭
 એવું અદ્ભુત ધ્યાન નિરંતર લે ધરે,
 દાદિ જનમનાં પાતક પ્રદલે યાય જો;
 બુદ્ધિ ને મુક્તિ તો તે નરને મળે,
 જન છોટમ એ ચંકરના જસ ગાય જો. વિચનાથ૦ ૮

૫૬ ૩ છું-રાજ ઉપરનો

શિવ ચંકરતું ધ્યાન દ્વયમાં ધારીએ,
 ઈશ્વર તો છે દેવ તણો મહાદેવ જો;
 શાસે ને ઉશાસે એને સાધીએ,
 જેની સરવે કરે મુરસૂર સેવ જો. શિવચંકરતું૦ ૧
 ધ્યાન થકી પાતક સરવે ધોવાય છે,
 અંતરતું અંધારું અગતું યાય જો;
 સ્વરૂપ તો ભાસે રે સાચા શિવતું,
 જેના જશને નિગમ નિરંતર ગાય જો. શિવચંકરતું૦ ૨
 શિવ સમો નથી દેવ સકળ સંસારમાં,
 જનમજનમનો સંગી પરમ કૃપાળજો;
 ગર્ભવિષે એ પાળે છે પ્રીત્યે કરી,
 સદા કરે છે સેવકની સંભાળજો. શિવચંકરતું૦ ૩
 રિદ્ધિ ને સિદ્ધિના શિવ દાતાર છે,
 બળી આપે છે ભવના સઘળા ભોગજો;
 કંચનના સરખી રે શુભ કાયા કરે,
 રગ રગમાંથી ટાળે સઘળા રોગજો. શિવચંકરતું૦ ૪
 રાવણુ ને બાણાસુર બહુ બળીઆ થયા,
 તે પામેલા ચંકર તણો પ્રસાદ જો;
 વિષ્ણુકરા દ્રોહ થકી માર્યા ગયા,
 મૂકી જણે ધર્મતણી મર્યાદ જો. શિવચંકરતું૦ ૫

જે શિવ શિવ શિવ મનમે જાગે, તેને જાનનાં મંડેટ નહિ આપે;
 ને સંસારમાં અમર્ય કુતરે, શિવમયન થકી ૦ ૧
 જે પંચાશતો જાપ કરે, તે નરના ત્રિવિધ તાપ દૂરે;
 જગી અગ્નિમાદિકે સદુ સિદ્ધિ થયે, શિવમયન થકી ૦ ૨
 પરનિંદા પ્રપંચ ત્યાગી છે, જે દેવરૂપ અનુભવી છે;
 તે જન જુગમાં બહાગી છે, શિવમયન થકી ૦ ૩
 જે ચંદ્ર ચરણકાગી છે, તેને કાંઈ મયા ને દાસી છે;
 કહે છાંદમ ને મુખરાણી છે, શિવમયન થકી ૦ ૪

પદ ૬૬-રાગ કુપરના

તન તરુવરમાં જીવ શિવ ને દરેકે દરેક વાસ છે;
 એક દુઃખભાગી, એક કરમદુઃખાળા આપ ઉદાસ છે. દેક
 દુઃખ ભોક્તા તે તરુવર થયો, નિજ સંગી સખાને બહી મયો;
 તે જડ અભિમાને જાપ થયો, તન તરુવરમાં ૦ ૧
 જીવ સંસારી રુખને પાંચો, તેને નિશ્યા નાયાએ વાજો;
 તેને કાંઈ કરી કાળે સાજો, તન તરુવરમાં ૦ ૨
 નિજ રનેહી સખાને ના બેયો, તેણે ઉત્તમ તનુ એજે ખોયો;
 તે રાંક થઈ દુઃખમાં રોયો, તન તરુવરમાં ૦ ૩
 જેણે પરમ સખાને પુજ્ય કરી, અજ્ઞાને દીધો અંધ કરી;
 નથી જોતો પ્રજુને પાસ કરી, તન તરુવરમાં ૦ ૪
 મુરુદ્ધ થરી મહાદેવ મળે, તે નરના ત્રિવિધ તાપ દૂરે;
 કહે છાંદમ તે શિવમાંડ મળે, તન તરુવરમાં ૦ ૫

પદ ૭ મું-રાગ મરખી

જીવડા જોને જરા એક જાગી, અજ્ઞાનમાં ઉંઘી રહ્યો અમાગી;
 જીવડા ૦ દેક.
 પરમ જે પુરુષ પરાપર સ્વામી, અનાદિ અખંડિત અંતરજામી;
 નિરામય ચંદ્ર છે બહુનામી, જીવડા ૦ ૧
 જેના આ જાસે વિશ્વ ચરાચર જાસે, બેથી રવિ પાવક ચંદ્ર પ્રકાશે;
 તપાસી જો તે રહ્યો તુજ પાસે, જીવડા ૦ ૨
 પ્રાણપતિ પ્રણવશિખર પર ગાજે, નિરંતર નાદ અનોપમ વાજે;
 જાણે તેનાં જનમમરણભય જાજે, જીવડા ૦ ૩
 દોષી દોષી પ્રજાંડને એકતારે, અધર ધરી રાખ્યાં છે સૂચ આ રે;
 જાણે નહિ જીવ તે વૃથા જન્મદારે, જીવડા ૦ ૪

તે અઝર અમર અનિનાશ ભરપૂર ભરીયોરે,
 તે સુખમય સર્વાનાસ ચેતનદરીયો રે. ૧
 સોમે સખદ અનંત જીવરે આગે રે,
 તે મુનિવર ગાય મહંત અઝગા જાગે રે;
 જીવરે નિરંતર ધ્યાન જોગ અભાસે રે,
 તેને હોગજ અનુભવજ્ઞાન પ્રકટે પાસે રે. ૨
 છે મંગળજીવન મહેશ મંગળકારી રે,
 તે સરવ તત્ત્વગી શેષ ભવભયહારી રે;
 તે નિત્ય નિરંજન દેવ નિરામય કહાવે રે,
 તેની કરે સૂરાસૂર સેવ ભક્તિભાવે રે. ૩
 છુપે નિર્મળ ગોપ હોગજ જીને રે,
 તે સધળે કરીને શોધ આગળે જીને રે;
 જે કારણ કરજરૂપ દીસે માયા રે,
 તેમાં ચેતનતા તદ્દરૂપ થઈ શિવછાયા રે. ૪
 ગુરુવારે ગુરુભાગ મળે જન જ્યારે રે,
 તેને ગુણસાથે અનુરાગ ન રહે ત્યારે રે;
 જે આગળું જાણે આપ મોહ ન વ્યાપે રે,
 તે ગુરુ ગોવિંદ પ્રતાપ ન તપે તાપે રે. ૫
 શુક્રવાર સત્કર્મ કરવાં એવાં રે,
 છે દેહ ઇંદ્રીના ધર્મ માની લેવાં રે;
 લક્ષસ્વરૂપાકાર રહે પદ પદમાં રે,
 જેમ અંદ્ર રહે આકાશ ભાસે જળમાં રે. ૬
 શનૈ શનૈ અભ્યાસ કરતા જઈએ રે,
 મનવૃત્તિ રહે શિવ પાસ શિવરૂપ થઈએ રે;
 એમ સમજી સાતે વાર જે જન ગાશે રે,
 કહે છાટમ નર ને નાર શિવરૂપ થાશે રે. ૭

પદ ૧૪ મું-મહિના. રાગ ગરબી

સદા એક શંકરને ભજીએ, અવિદ્યા અંતરથી તજીએ;
 સેવા નિત્ય શિવતણી સજીએ, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૧
 કારતકે કર્મ રૂડાં કરીએ, ધ્યાન એક શંકરનું ધરીએ;
 દુષ્ટના સંગ થકી કરીએ, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૨
 માગશે મન ભમતું વારો, રાખી દૃઢ શિવશરણે ધારો;

આવો રૂઢો અવસર શીઠ હારો, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૩
 પોપે પરશ્વત બધે ભાળી, લગાવો શિવપદમાં તાળી; ૪
 કાળજની મેશ ધુવો કાળી, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૫
 માહે મહામંત્ર જપો મનમાં, તપાસી તત્ત્વ જુઓ તનમાં; ૬
 વસો પછી ધરમાં કે વનમાં, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૭
 પ્રાગણુ જે ફેગટ રે ફરતા, નથી સેવા શંકરની કરતા; ૮
 અનેક વાર અવતરતા મરતા, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૯
 ચૈતરે ચિત્ત રચે કવો, તેને કાય દેખે નહિ તેવો; ૧૦
 અગ્નિ દાઈ કારીગર એવો, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૧૧
 વૈશાખે વેદ તણી વાણી, ઈશ્વરની આજ્ઞા લેવી જાણી; ૧૨
 તજે છે તે પામર પ્રાણી, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૧૩
 જ્યેષ્ઠ એક જગત તણો ધરતા, સદાશિવ કાઠી જુવનકરતા; ૧૪
 વૈશી સદુ દેવ રહે ડરતા, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૧૫
 અપાડે અમરપતિ જવા, સજ નિત્ય શંકરની સેવા; ૧૬
 અધમ જીવ નથી ભજતા એવા, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૧૭
 શ્રાવણમાં તો સકળ વિષય તણ્યે, અધોરમંત્ર અહનિંશ ભજીએ; ૧૮
 સકળ દિલ શિવ સેવા સજીએ, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૧૯
 ભાદરવે બધ સપગો ભાગે, જ્યારે મોહનિદ્રાથી જાગે; ૨૦
 જેતું ચિત્ત શિવચરણે લાગે, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૨૧
 આસો છે શિવ સદુનો સ્વામી, ગુણાતીત ગગનતણો ગામી; ૨૨
 જાદમ રહે સ્વે પદવી પામી, સદા એક શંકરને ભજીએ. ૨૩
 પદ ૧૫ મું-રાગ ગરબી-સિક્કા સાબ્જાને-એ રાગની નિધિઆ
 પદવે પ્રાણવચ્ચપે શંકર સરવેશ્વર છે સ્વામી જી,
 સ્વાચ્છગંગા મુદિ સરદર એવો અંતરજની, શિવશિવ સમરજી. ૧
 બીજે જિંદુરૂપ મહેશ્વર અપાર સાંત્રય એનાંજી
 જેની જગતનાપિ સાધી સદાય રહે છે નેનાં. શિવશિવ ૨
 ત્રીજે ત્રિમુલ્ક અકાર આદિ, તત્ત્વચતુરવીય નેનાંજી;
 પેંડ અને પ્રધાણ સંજ્યાં, ઉપજાવેલાં એનાં. શિવશિવ ૩
 ચોથે આદ્યા પદનાં રહીને, સજા સદુને આપેજી;
 ત્રણે ગુણ સંજાન યદીને, પ્રસરે એજ પ્રતાપે. શિવશિવ ૪
 પાંચમે પંચોક્તમંત્રી, સંજા કરી છે કાયા જી;
 ચારે ખાલ ને લખ ચિત્રાસી, વિન્નારી છે ન્યા. શિવશિવ ૫

છઠે સૂક્ષ્મ તત્ત્વો તેને, હિરણ્યગર્ભ વપુ કહીએજી; શિવશિવ૦ ૬
 સૂત્રાત્મા ક્ષેત્રજી જીવ એ, નામ તેહનાં લહીએ. શિવશિવ૦ ૭
 સાતમે સ્થળ સૂક્ષ્મ દેહ, કારણ કહીએ માયાજી; શિવશિવ૦ ૮
 તે સહુને ચૈતન કરનારી, છે શિવ દેરી છાયા. શિવશિવ૦ ૯
 આઠમે અણિમાદિક સિદ્ધિ, જ્યાં હોય સ્વભાવેજી; શિવશિવ૦ ૧૦
 જ ઈચ્છે તે થાય તતક્ષણ, ઈશ્વર તેજ કહાવે. શિવશિવ૦ ૧૧
 નોમે નામરૂપ જ્યાંસુધી, તે શિવ દેરી માયાજી; શિવશિવ૦ ૧૨
 અસ્તિ ભાતિ પ્રિય એ રૂપે, શિવ વેદે કહી ગાયા. શિવશિવ૦ ૧૩
 દસમે દશધા ભક્તિ કહી છે, ભેદરહિત તે કરીએજી; શિવશિવ૦ ૧૪
 જીવ શિવની થાય એકતા, તો ભવસાગર તરીએ. શિવશિવ૦ ૧૫
 એકાદશા મહાભાગ્યે આવે, તે નર દેખે એવુંજી; શિવશિવ૦ ૧૬
 સ્વપ્ને જક્ત જણાયું ફેગટ, જાતનું પણ તેવું. શિવશિવ૦ ૧૭
 દ્વાદશ અંગુલ ઉપર સુરતા, રાતદિવસ જે રાખેજી; શિવશિવ૦ ૧૮
 આનંદનો અરણ્ય મૂડીને, અવર ન તે અભિલાષે. શિવશિવ૦ ૧૯
 તેરસ તો રસનાયે નાવે, અવાગ્ય એને કહે છે જી; શિવશિવ૦ ૨૦
 મોટા મોટા મુનિઓ સઘળા, રસખસ એમાં રહે છે. શિવશિવ૦ ૨૧
 યૌદશે યૌદે વિદ્યાઓ, વહે વૈખરી વાણીજી; શિવશિવ૦ ૨૨
 વાણીથી વર્જિત જે વસ્તુ, તે ક્યમ જાયે જાણી. શિવશિવ૦ ૨૩
 પૂનમે પૂર્ણ થઈ સદાશિવ, પૂરી રહ્યો સહુ ધામેજી; શિવશિવ૦ ૨૪
 કહે છોટન સદ્ગુરુ હોય પૂરા, તે પૂરણ પદ પામે. શિવશિવ૦ ૨૫

પદ ૧૬ મું-રાગ ગરબી

મહિમા મોટા રે શિવસેવાનો કહાવે,
 શિવની સેવા કરે પ્રેમથી તેને સંકટ નાવે. મહિમા૦ ૧
 વાત લખી છે સ્કંદપુરાણે તે કહુ છું વિસ્તારી,
 શિવસેવાથી દંપતી પામ્યાં મુખ સર્વેથી ભારી. મહિમા૦ ૨
 મધુરા નગરીનો એક રાજા દાશારહ બલશાળી,
 ડાશીરાજની કુંવરી વરીઓ રૂપ કળા ગુણવાળી. મહિમા૦ ૩
 તે રાણી બહુ રૂપચિરંમણિ કમલાક્ષી એ નામે,
 પરણ્યા પૂંડે ગઈ સાસરે સ્વામી કરે ધાને. મહિમા૦ ૪
 રાજા કહે રાણીજી ચાલો રાધ્યા ઉપર જઈએ,
 ભોમવિજાત કરીને આપણ સદાય મુખમાં રહીએ. મહિમા૦ ૫
 રાણી કહે રાજાજી કાંઈક દવણાં ધીરજ ધારો,

દિવસ દેવતા પાછી મનોરથ પૂરવું થશે તમારું. મહિમા ૦ ૧
 કુંડ કરમરી બહુ સમજાવ્યા નાચ ન માનવું જૂએ,
 આશિંગન કરતામાં રાણી લીલી દિવ્યસ્વરૂપે. મહિમા ૦ ૭
 એવી હોય પાવકની જ્યાં ધમધમતી હોય દોગી,
 તે દેખીને રાજ અગંગા કુઓ આંગે જાગી. મહિમા ૦ ૮
 રાજ કહે શીતળ ને કામળ હતી તમારી ધ્યા,
 આ અગ્નિના બકા જેવી કમ દેખાડી માયા. મહિમા ૦ ૯
 રાણી કહે હું બાલપણમાં રમતી. ફૂટી જ્યારે,
 કુર્વાસાએ શિવની દીક્ષા છે આપેલી ત્યારે. મહિમા ૦ ૧૦
 પૂજવું વત થતાના પહેલુ તમે આશિંગન લીધું,
 તે મારે મહાદેવે મારૂ રાજ એવું કીધું. મહિમા ૦ ૧૧
 રાજ કહે છે રાણી મુગને શિવનો મંત્ર બતાવો,
 આપણે શિવસેવા કરીએ લઈએ કૃતમ લહાવો. મહિમા ૦ ૧૨
 રાણી કહે એ તો છે અવશ્ય વેદવિરુદ્ધ ન કીજે,
 મર્ગ ગુરુ છે જલ્પકુળના તેની દીક્ષા લીજે. મહિમા ૦ ૧૩
 વચન સાંભળી રાજ રાણી ગયાં ગુરુની પાસે,
 દીક્ષા લેકને શિવની ભક્તિ કીધી દૃઢ વિશ્વાસે. મહિમા ૦ ૧૪
 શિવનો મંત્ર કાનમાં મુણતાં પાપ ભૂપનાં જેવાં,
 વાયસરૂપે સાત દ્વારથી નીકળી નાધાં તેવાં. મહિમા ૦ ૧૫
 અદ્ભુત અચરજ દેખી નૃપને શ્રદ્ધા ઉપજી સારી,
 કહે ઇશ્વર શિવભક્તિ કરતાં મુક્ત થયાં નરનારી. મહિમા ૦ ૧૬

પદ ૧૭ મું-સગ-ગરબી

તે નર કહીએ કે શિવસેવા અધિકારી;
 બાધવિધમાં લભવું હોય તે મનને રાખે વારી. તે નર ૦ ૧
 કમ દોષને લોભ માન મદ મહાચંડાલો કહાવે,
 વેનો ત્યાગ કરે તન મનથી, તે શિવજીને લાવે. તે નર ૦ ૨
 સર્વ પ્રકારે સૌચ કરીને, સ્નાનવિધિ આચરીએ;
 પવિત્રજળમાં ગંગાઆદિ, તીરથ આવાહન કરીએ. તે નર ૦ ૩
 મુદ્ધ વસ્ત્ર પરિધાન કરીને, એકાંતે બેઠું કરવું;
 ત્રિપુંડ્ર લસનનું કરી લલાટે, સંધ્યાવંદન કરવું. તે નર ૦ ૪
 જ્ઞાનમુદ્ધિ કરી પ્રાણપ્રતિષ્ઠા, પાપ પુરુષને બાળે;
 ગાયત્રી જપ કરીને ધરની, દેવસેવા સંભાળે. તે નર ૦ ૫

પાવેન પાદુકા પાવેન પાદુકા, વિનયરેયાં નવ;
 નામ નવરેયાં પાદુકા, નવ ને સમેલ્યા. તે નવ ૧
 સેવાની સમયે સર્વો, સેવાયેની સીધ;
 નવના કામ વિનય પાદુકા, નવના પાદુકા સીધ. તે નવ ૨
 નવના પાદુકા પાદુકા, નવના પાદુકા સીધ;
 પાદુકા પાદુકા પાદુકા, વિનય નવના પાદુકા. તે નવ ૩
 પાદુકા પાદુકા પાદુકા, નવના પાદુકા સીધ;
 પાદુકા પાદુકા પાદુકા, નવના પાદુકા સીધ. તે નવ ૪
 પાદુકા પાદુકા પાદુકા, નવના પાદુકા સીધ;
 પાદુકા પાદુકા પાદુકા, નવના પાદુકા સીધ. તે નવ ૫
 પાદુકા પાદુકા પાદુકા, નવના પાદુકા સીધ. તે નવ ૬
 પાદુકા પાદુકા પાદુકા, નવના પાદુકા સીધ. તે નવ ૭
 પાદુકા પાદુકા પાદુકા, નવના પાદુકા સીધ. તે નવ ૮
 પાદુકા પાદુકા પાદુકા, નવના પાદુકા સીધ. તે નવ ૯
 પાદુકા પાદુકા પાદુકા, નવના પાદુકા સીધ. તે નવ ૧૦

પદ ૧૬ મું-સગ નવનામાં સર્વો નવનામાં—જે સગ
 શિવજીના સર્વજી, સર્વજી પિતાના સર્વજી. ૨૧
 શિવજી શિવજી શિવજી, સર્વજી નવનામાં સર્વજી;
 શિવજી શિવજી શિવજી, સર્વજી નવનામાં સર્વજી. સર્વજી ૧
 શિવજી શિવજી શિવજી, સર્વજી નવનામાં સર્વજી;
 શિવજી શિવજી શિવજી, સર્વજી નવનામાં સર્વજી. સર્વજી ૨
 શિવજી શિવજી શિવજી, સર્વજી નવનામાં સર્વજી;
 શિવજી શિવજી શિવજી, સર્વજી નવનામાં સર્વજી. સર્વજી ૩
 શિવજી શિવજી શિવજી, સર્વજી નવનામાં સર્વજી;
 શિવજી શિવજી શિવજી, સર્વજી નવનામાં સર્વજી. સર્વજી ૪

પદ ૧૭ મું-સગ ઉપરના

શિવજીનામાં સર્વજી, સર્વજી એક શિવજીનામાં સર્વજી. ૨૧
 શિવજીનામાં પાપ નવ ન્યાયે, તે થઈ નિર્ભય થઈએ;
 શિવજીનામાં દોષ જીવ સંસારના, તે સર્વે નવ નર્મજી. સર્વજી ૧
 નામ ને રૂપથી શિવ છે ન્યાયે, વેદવચનથી સર્વજી;
 સર્વજી આનંદરૂપે, સર્વજી શિવ, શુભમથી દૃઢ થઈએ. સર્વજી ૨
 સુખ ને દુઃખ જીવે આવે સર્વજીમાં, શાંતિ થઈને સર્વજી;
 છોટમ શિવનું ધ્યાન થરીને, શિવ જીવ એક થઈ જઈએ. સર્વજી ૩

પદ ૨૦ મું-સગ ઘોળ

સુખના સાગર શંકર પરમ દયાળ,
 આનંદકારી મહિમા છે અતિ જો;
 સર્વ કરો છે સેવકની સંભાળ,

પરમ પુરુષ પરમાત્મા પ્રભુપતિ જો. ૧
 નિત્ય નિરંજન નિર્મળ નિર્ગુણ નાથ,
 અગ જગ વ્યાપક છે વિશ્વેશ્વરા જો;
 સદાય જો રોવે સુરમુનિ સાથ,
 પતિત પાવન છે પરમેશ્વરા જો. ૨
 પરમ દયાળુ દિવ્ય ગતિ દાતાર,
 શરણાગતવત્સલ સુખધામ છે જો;
 અખિલેશ્વર છે ભુવન તણા આધાર,
 કરુણાસિંધુ પૂરણકામ છે જો. ૩
 અનંત શક્તિ અગણિત ગુણ આગાર,
 અદ્ભુત રૂપ વખાણે વેદમાં જો;
 પ્રભુ તમારો કામ ન પામે પાર,
 અજ અવિનાશી નામે છેદમાં જો. ૪
 અણુથી અણુ ને મોટા થકી મહાન,
 વિદ્ય નભ માંય નિરંતર વાસ છે જો;
 છોટમ ચિવતું ધરીને જોતાં ધ્યાન,
 પ્રગટ જણાયા પોતા પાસ છે જો. ૫

૫૬ રૂ મું-રાગ ગરબી

સદિ કરવાની ઇચ્છા કરી, પ્રથમ મદાદેવે જો વાર જો;
 પુરુષ પ્રકૃતિને રૂપે થયા, કરવા વિશ્વતણા વિસ્તાર જો. ૧
 તણે ગુણ પ્રકૃતિ જાલીએ, રાજસ સાત્વિક તામસનામ જો;
 બ્રહ્મા વિષ્ણુ શિવરૂપે થયા, કરવા જુદાં જુદાં કામ જો. ૨
 બ્રહ્મા બ્રહ્માણી ગુણ રાજસી, સરજ સર્વજા જીવનોદેહ જો;
 વિષ્ણુ સફળી સાત્વિકરૂપ છે, પામે સર્વ પ્રવ્રતને નેહ જો. ૩
 શિવને શક્તિ છે ગુણ તામસી, કરે છે સૃષ્ટિનો સંદાર જો;
 તણે રૂપે દેશ્વર એક છે, એનાં સર્વે નાદિ સગાર જો. ૪
 જનકાઈ ખેનીના કરનાર છે, એક કરે છે ત્રેનું કામ જો;
 કામે કામે તેનાં વ્યુષ્ણા જે, છે લોકો સરવે ન્યામ જો. ૫
 પામે તેને તો વાવક કહે, પામે તે પાવક કહેવાય જો;
 લાગે તેને લાગક સદુ કહે, એક પુરુષનાં ત્રણ કહેવાય જો. ૬
 એનું માકડેયપુરાણમાં કહે છે, નેહાનુનિને દર્શન જો;
 તણે રૂપે દેશ્વર એક છે. નેહ તણે તે સર્વજ્ઞ જાન જો. ૭

પૂજા તે તો પંચવિધના ભોગ રે,
 નિદ્રા જાણી લેજો સમાધિ ભોગ રે;
 ચરણે તો જ્યાં જ્યાં ચાલીને જવાય રે,
 પ્રદક્ષણા જાણી લેજો શિવરાય રે. ૨
 વાણીવંડે વચન થાય ઉચ્ચાર રે,
 સ્તુતિ એ તો જાણો તમો નિરધાર રે;
 જે જે કર્મ કાયા વચન મને હોય રે,
 આનંદન છે સરવ તમારું સોય રે. ૩
 કરતા થરતા જરતા સકળ થડ શિવ રે,
 નિશ્ચયા અહંકાર કરે જડ છવ રે;
 એવું જાણી વર્તે જગતમાં જડ રે,
 છાટમ તેને જાણો સદાગ વિદેહ રે. ૪

પદ ૨૬ મું-રાગ ધોળ

સુંદર સરવેથી સોજિતે છે કદાવે પર્વત કેસારા;
 તેની શોભા તે સી કંડું નથામાં શિવનો છે વાસ. સુંદર ૦ ૧
 શિખર સોનારંગા તણખાંખામાં નજિતો પ્રદાર;
 નિનિર દર્દી આપે નહિ, આંડે પદાર ઉજસ. સુંદર ૦ ૨
 વૃક્ષ વિધવિધ જાતનાં, તેના ના આપે અંત;
 નિલ નિલ નોનમ ફૂલે ફૂલે, બારે માસ વસંત. સુંદર ૦ ૩
 મધ્યસ્થેશ્વર શોખીનું, નિર્મળ નીર ગંભીર;
 થાડ મનોહર નહિતલ, દીસે પરમ સચિર. સુંદર ૦ ૪
 ખીણમાં કનક કુમુદિની, જનક કરે મુંજર;
 જગમગ નેત્રે બહુ જાતનાં, જાતા દીસે અપાર. સુંદર ૦ ૫
 તીરે તળવર શોભતાં, વિધવિધ વેલી વિતાવ;
 માર મોરાર ને ઇન્દ્રિય, કરતા નૃત્ય ને ગાન. સુંદર ૦ ૬
 મેઘ મુગિતર લાંબો, પાનિની નોનમ કણક;
 પૂર મોરને મોલવથી, આલે વિધાવા વાદ. સુંદર ૦ ૭
 હિમર મોરને અનન્ય, કરે નૃત્ય ને ગાન;
 હેટમ તેના શિવરાયને, થરતે દશાસન અલ. સુંદર ૦ ૮

પદ ૨૭ મું-રાગ મહારી તથા નવાયો

૧. રાગમાં વાણી રે-અંથ ૨૬ ૧

શિવરાય મને રેલકુ મનને કવી રે, તણસો વનવનદાનિર

મુખ આપે રે એ હનિયાપનિ રે, પ્રીતે કરે જવજગ કરે પાર.શિં
 જીવન રે પ્રાપ્તિ રે પ્રાપ્તિ રે, અંતરજમી અખંડ અનૂપ;
 માં સાક્ષી રે શંકર છે સદા રે, સત્યચિત્ આનંદ એવું રૂપ.શિં
 અસંચર રે, શોભી રહ્યું ને વડે રે, રવિ ચક્ષી પાવક માંચ પ્રકાશ;
 તેને પામે રે વધી સદુ સંવદે રે, આપોઆપે રહે સદા અવિનાશ.શિં
 શિવ જાણી રે જાણ્યે જાવથી રે, તે યત્રી જીવ કૃતારથ યાપ;
 નિમુક્તિ આપે રે પૂરે મનકામના રે, છાટ મતે શિવના ગુણ ગવાય.શિં

પદ ૨૮ મું-રાગ સામેરી

પરમ દયાળુ રે શિવસુખ પામ છે રે,
 અઢગક દાની અધિક ઉદાર;
 પતિતને પાવન રે કરતા છે પ્રજુ રે,
 ઉમાપતિ આક્ષર સુખદાતાર. પરમ દયાળુ રે ૧
 વેશ અમંગલ રે દીસે નિજ દેહનો રે,
 મંગલમાં મંગલ જેતું નામ,
 ગરલને પીધુ રે દુઃખ હર્યાં દેવનાં રે;
 ત્રિપુરને ટાળી રહ્યો છે કામ. પરમ દયાળુ રે ૨
 દીનજન વક્ષલ રે ધણા મહાદેવને રે,
 કરી રજા કાશીપુરીમાં પાસ;
 મુક્ત કરે છે રે અસંચર જીવને રે,
 દાપે એક સણ માંહે માયાપાર. પરમ દયાળુ રે ૩
 ત્રિધનુ ને બદાણા રે શિવ સહુથી બહુ રે,
 ઋષિમુનિ ધરે છે જેતું ધ્યાન;
 છાટમ એવા રે શિવજીને જ જાજે રે,
 તેને પ્રજુ આપે છે અદ્વય જ્ઞાન. પરમ દયાળુ રે ૪

પદ ૨૯ મું-રાગ કાફી

(હોહો હોહો હોહો છે રે પ્રભુ મહારી વહારે ચહો-એ રાહ)
 સાક્ષીરૂપ શંકર રે જુઓ તેને ધ્યાન ધરી,
 અજાપા ગાયત્રી રે જાપો એક દામે ઠરી; ટેક
 જણુ ઉગે ત્યાંથી આસન વાળી ચિત્ત કરાવો એક દામ,
 જાપા કરે આરંભ કરવો સાસમાં શિવોદગ નામ,
 પલે નવ ફરકે રે જેવું એમ જુગતે કરી. સાક્ષી ૧
 ચતુરદળને ચિંતવી પહેલું રાતો છે જેમાં રંગ,

સિદ્ધિ ને શુદ્ધિ સાથે ગણપતિસ્વામીજીજી ઉલટ ધરી અંગ;

છસેં બપ અરપી રે પૂજે કરી પ્રીત ખરી, સાક્ષીજી
કમળ પટ દળ ઉપસ્થ હામે પીજો છે રાગ પ્રકાશ,
બ્રહ્મા સાવિત્રીની જ્યોતિ છે જમાં અર્પો હજાર પટ થાસ;

પ્રેમ કરી પૂજે રે મન ઉપચાર કરી, સાક્ષીજી
નાભીકમલ તમે દસ દસ દેખો નીલમણિ સમ રંગ,
વિશ્વ ને લક્ષ્મીનો વાસો છે તેમાં ઉજ્જવળ જ્યોતિ અભંગ;

હજાર પટ અરપો રે અજપા પછી પૂજે હરિ, સાક્ષીજી
દ્વેકેકમલદસ દ્વાદશ કહીએ શ્વેત સ્ફટીકસમ રંગ,
શિવ પાર્વતીનો વાસો છે તેમાં ગણ અનેક છે સંગ;

હજાર પટ અજપા રે અર્પો અંતિ લાવ ધરી, સાક્ષીજી
કંઠ કમળદળ પાંડવ કહીએ જીવ તણો છે વાસ,
વિશ્વિત રંગ છે જ્યોતિ રે તેની અર્પો હજાર એક થાસ;

પૂજા તેની કરતાં રે પાપ થટી જશે તરી, સાક્ષીજી
આજ્ઞાચક્ર છે એ દસ કેરુ તેમાં પરમાત્માનો વાસ,
ચંદ્ર સૂર્ય સન અક્ષર એ એમાં પૂરણ જ્યોતિ પ્રકાશ;

ગગન-નંદગથી રે અમૃત આવે કરી, સાક્ષીજી
શિશુ સરોજ છે સદૃશ દળનું તેનાં પરન શિવવાસ,
પૂરણ પ્રેમ વડે પૂજીએ નનથી આર્પી આદ્ય એક થાસ;

છાટમ શિવ દરો રે મુખે જીવ જશે તરી, સાક્ષીજી
પદ ૩૦ મું-રાગ ઉપરના

અધિવા અંતરમાં રે ભરેલી કાંઈ નહિ છાની,
મુઠ તો નાને છે રે પોતાને પાંડિત શાની;
અનિત્ય વસ્તુને નિત્ય ગણે છે ને અશુદ્ધ દેહ કદે શુદ્ધ;
નાશી વસ્તુને કંઈ અવિનાશી એન સર્વે બંધ છે નિરુદ્ધ;

ગિર નન મુઠે રે અંથી બહુ થઈ જાનિ, અંગ ૧
બીજી અધિવા અસ્મિત્તા નામે ધાન વરદિદિ કેળ,
કુલ ધારા પશુ આદે પદારથ કંઈકે સરજેતુ તેલ;

પોતાને અજાને રે મ્હકાર કરી તે છે નાલી, અંગ ૨
ગગન અધિવા ચંદ્ર છે એવો અજુદામ વસ્તુજન નેલ,
સાતિવિતરેલે વિલેખન તેનાં બળીકુ છે નંબન નેલ;

સને પ્રણયે નંદિયા રે શૂદ્ધ્યાની નામે કાવ સાની, અંગ ૩

પદ ૩૯ મું-ભૂદયો મન ભમરા તું ક્યાં ભમ્યો-એ રાગ
 શિવ શિવ સમરી લે પ્રાણીઆ, જ છે પરમ પ્રકાશ;
 આનંદ સાગર એજ છે, અજ ને અવિનાશ. શિવ૦ ૧
 સ્થૂલ સૂક્ષ્મ કારણ થયી, અળગો રહે એહ;
 સાક્ષી શુભાશુભ કર્મનો, ફળદાતા છે તેહ. શિવ૦ ૨
 કાયાનગર છે કારમું, કાળે કયું નિર્માણ;
 એમાં આવી વસ્યો જીવડો, ભૂદયો આપ અજાણ. શિવ૦ ૩
 જાત્ય ભૂદી ભમ્યો ભાત્યમાં, મન ઇંદ્રીનાં કર્મ;
 ભોગવનારો પોતે થયો, તજી પોતાનો ધર્મ. શિવ૦ ૪
 કામ ક્રોધ મોહ લોભથી, કરે કાટીક પાપ;
 તેથી જનમ ને મરણના, પામે છે પરિતાપ. શિવ૦ ૫
 સાર ગ્રહી સત્ શાસ્ત્રનો, કરે તત્ત્વવિચાર;
 છોટમ તે શિવને ગમે, પામે ભવજળ પાર. શિવ૦ ૬

પદ ૪૦ મું-રાગ ઘોળ

ક્ષમા કરો અપરાધ અમારા શંકર પરમ દયાળ જીને,
 પ્રભુ તમે છો પરઉપકારી શરણાગત પ્રતિપાળ જીને. ૧
 અંધકારથી મુજને શંભુ પ્રકાશમાં લેઈ ધારો જીને,
 અસત્યમાંથી સત્ય ધામમાં રાખો કર ગ્રહી મ્હારો જીને. ૨
 પાપમાંથી પુણ્યમારગે પ્રભુ મને વર્તાવો જીને,
 સદાય મારા હૃદયકમળમાં શિવની ભક્તિ ભાવે જીને. ૩
 અજાણ બાળક કેરી તે તો માત કરે સંભાળ જીને,
 છોટમ શિવને શરણે રહેતાં નડે ન માયા કાળ જીને. ૪

પદ ૪૧ મું-રાગ ઘોળ

શિવસમરણથી સાધન સધળાં સિદ્ધિદાયક થાય જીને,
 શિવસેવાથી સધળા દેવો પૂજ્યા કહેવાય જીને. ૧
 તરુવર કેડૂ મૂળ સિંચતાં પત્રો પોષણ પામે જીને,
 એમ સર્વ દેવોમાં દૈવત આવે શિવને નામે જીને. ૨
 સહુ સરિતાના સ્નાનતાણું ફળ સાગર ન્હાતાં થાય જીને,
 એમ શિવની સેવા કરતાં ત્રિલોચી પૂજાય જીને. ૩
 સ્થાવર-જંગમ સૃષ્ટિ સધળી રહે છે શિવ આધારે જીને,
 કહે છોટમ શિવજીને ભજતાં સધળાં કારજ સારે જીને. ૪

←આરતીઓ

૧-ગણપતિની આરતી

જય ગણપતિ રાયા, જય ગણપતિ રાયા;
 નામ નિરંતર જપતાં, વ્યાપે નહિ માયા. જય દેવ ૦ ૧
 હસ્તીવદન કરુણાકર, એક દશન રાજે (૨)
 કમ્બુ કુંડળ શોભે, સહુ સંકટ ભાજે. જય દેવ ૦ ૨
 સેવંત્રાનો હાર, વળી સુક્રમાળા, (૨)
 ગુણસાગર આતિ નાગર, ગણપતિ કુંદાળા. જય દેવ ૦ ૩
 આરે જુગમાં ચાર, ફરસી કમળમાળા, (૨)
 મોહક ભોજન શોભે, જય શંકરમાળા. જય દેવ ૦ ૪
 મહિમા અગમ અપાર સુખના છો સિંધુ, સુખના (૨)
 છોટમ ચરણ તમારા સેવે દીનબંધુ. જય દેવ ૦ ૫

૨-હનુમાનજીની આરતી

જય હનુમંત ખંકા, જય હનુમંત ખંકા;
 તેં સાગર આગંગી, ઘેરી ગઢ લંકા. જય દેવ ૦ ૧
 સમર્થ નહિ દ્વાય એવો બીજો જુગ ટાકી (૨)
 રાવણ ખાગ હાજરી, લંકાગઢ ખાળી. જય દેવ ૦ ૨
 તું સરવેથી સમર્થ, બીજો નહિ એવો (૨)
 સીતાની સુધી લાવો, નહિ કોઈ તમ જેવો. જય દેવ ૦ ૩
 વાનર હાઈ પમાડ્યા, સુખ સહુને દીધું (૨)
 ખાગ તણાં ફળ ખાધાં, સહુ કારજ સીધું. જય દેવ ૦ ૪
 સમર્થદ્રને વાત, સીતાની શ્રીધી (૨)
 છોટમ રઘુવર ચઢીઆ, ત્યાં દુહાંલી દીધી. જય દેવ ૦ ૫

૩-મહાદેવજીની આરતી

જય હરીહર, જય હરીહર;
 ગંગાધર ગિરિજાધર દંધર આમહારા. જય દેવ ૦ ૧
 નંદીવાહન ખગવાહન, શિવચક્ર ત્રિશૂળધારી (૨)
 ત્રિપુસારી મોસારી, કર કમળધારી. જય દેવ ૦ ૨
 ઉ. ૨૧

ભોગ કીચે તે નિયમકા, સાંતિ કબ્બુ ન હોય;
 ન્યું પાવકને વૃત પડે, બદલા અને સોય. ૧૫
 કટ સદન કરી જોગો, સાધન કીચો ન હોય;
 કેવલ મનકુ વશ કીચો, લહે સિદ્ધિ સખ સોય. ૧૬
 સિરને પગિયાં દેખકે, વૃદ્ધ કહે મત કોય;
 ન્યાને વિદ્યા જ્ઞાન હે, વૃદ્ધ અનિયે સોય. ૧૭
 બુદ્ધી બુદ્ધિ કહિન, કોય નીરસ તેહી અય;
 અનકામને સ્સ રહે, કરે કહિન તેં આય. ૧૮
 ખાનક વનકા અનીચે, યુક્ત પદકા ચંક;
 બુદ્ધ નહીં પાવક, દિન દિન હોયે મંક. ૧૯
 બાપ દેહકે બદલમે, યુનીચે અપને કાન;
 નિર્મલ વાપા નિર્મલ કીચે, માંતે સો કી અખન. ૨૦
 પદમે પદમે અવન નર, કોયે પરખ્યા અય;
 પદમે પદમે મુલિય રહેત, બોલે બદ્ધ અન્યાય. ૨૧
 કોયે દુહને નીચ નર, કોયક કરે બીમાર;
 કોયે અચિત્તે પોસ મેં, કરે સકળ વન છાર. ૨૨
 અનકો અની શુદ્ધ હે, મન પુરી નેસા કોય;
 કનિચ અને દેસિયે, કહે જાન અનિ સોય. ૨૩
 કોય દુર્ગત હે અનને, કોનકાં હે અસર
 અનિચે કુલે નેસા કમે, અનિ દુર્ગત કા. ૨૪
 કોનકિયે અવનને, કોય વર્તે વન વાચુ
 કોનકિયે કોય અન, જાને બદ અખાન. ૨૫
 કોનકા અનકાંકે નિચ, કુનકા અનિ અનકા
 કોનકાં કોય અનકે, કિયા અવન અનિચાર. ૨૬
 કોય કરે કીચા રહે, એ સ્સ કનકિયે
 કોય અનકે નીચકા કોય નેતિ નિરસ. ૨૭
 કોય અનકે જાન કોય કરે કાનકે કોય
 કોય અનકાં કોયકાં, કુનકાં કરે અનકા. ૨૮
 કોય અનકે કોયકે, અન અનકાંકે
 કોય કોયકે કોયકે, અન કોયકે કોય. ૨૯
 કોય અનકાં અનકાં, કોય કોયકે કોય
 કોય અનકાં કોયકે, કરે કોય અનકા. ૩૦

કરે દાન કેહી મુનિઓ, વૃંદા અત તે સ્નેહ
મોને હુઆર બે મિત્રે, કહે કૃષ્ણ કરમિ દેવ ૩૧

૬-કુરીજનનો અર્થ

- કુરુમાં જોકે રૂઝ જાહેર, સો કુરીજન પરમનુઃ ૧
- પ્રાપ્તુ જોકે દુઃખમે, સો કુરીજન કુલુ અંદ ૨
- કુરીજન કુરુપુત્રો નિમિ, લાલુ કીંતિ કરે ૩
- જ્યુ કહેવલો પ્રાપ્ત, ધ્રુવન દુઃખ જરખુઃ ૪
- પ્રાપ્ત કુરુ રાખ જાંતન, મંચનને વય કોય ૫
- કુરીજન કામસે દુષ્ટ દે, વય કરી થકે ન દાય ૬
- પત્રમે આવા સો બંદે, પદમે બંદે અનીન ૭
- ખિજલી અજ કુરીજન રી, દેખી નિકળી રીત ૮
- કુરીજન કે કરે કુમંતિ, સદા કરી રહે વાસ ૯
- જોસે નખ મંબર દે, અવસર કરે પ્રકાશ ૧૦
- જોસી કાફીં અલની, અસે છવ ગમાર ૧૧
- આરસારકુ પ્રાંદે, કરમે અહે અસાર ૧૨
- કુરીજન પરમુખ દેખકે, અંતર ઉપજે હ્દાય ૧૩
- વન દુરીઆ હોય વૃદ્ધિતે, જવાસા જહી જાય ૧૪
- કુરીજન કબકુ ન સહી સકે, પરદા બટો પ્રતાપ ૧૫
- ધ્રુવ બાનુ પ્રકાશમે, દ્રગ મીંચન હે આપ ૧૬
- નિર્દોષીમે દોષકુ, ચાપત મૂઢ ગમાર ૧૭
- નિર્મળ અંદ પ્રકાશકે, ગાર કરત ચિકાર ૧૮
- અપને આગે આયકે, જોસે મીઠી ખાત ૧૯
- પીછસે નિંદા કરે, સો કુરીજનકી વત ૨૦
- સ્નેહ નહિ કુરીજન મે, જો રહેવે નિત્ય પાસ ૨૧
- રેતી દરિયાતીરકે, કબકુ ન હોય ચીકાસ ૨૨
- પરદા અનદિત કરનકુ, જોવે અપના પ્રાણ ૨૩
- કુરીજનકી આર માળીકી, દેખી રીત સમાન ૨૪
- સુખસંપત્તિ પાય કે, કુરિજન નમે ન દાય ૨૫
- જ્યુ અરડે કૃણ બયા, ત્યુ ત્યુ કંયા જોય ૨૬
- પરનિંદામે દુષ્ટ નર, કાદત સારા કાલ ૨૭
- દરિયા તરુ તથ કાગ જ્યુ, બેડત મુકે સાલ ૨૮

પરદુઃખ દેખી દુષ્ટ નર, મનમેં 'અતિ હરખાય;
 ઉણકાળ ગર્દભ જયા, દિન દિન માતા થાય. ૧૫
 ગર્ધવ ગજકે સંગમેં, મીલે સદા મિથાન;
 ભૂંડે મારે લાતસે, કરે કોઈકો જન. ૧૬
 ઉત્તમ કુળ મેં દુષ્ટ નર, જે ઉપજેલા હોય;
 આગ જલાવે જગતકો, ચંદનસે ભધે તોય. ૧૭
 દુરીજન સજ્જન ના બને, કીજે કોટી ઉપાય;
 ઘોવે નીત નીત દૂધસે, કાગ હંસ ના થાય. ૧૮
 દુરીજન જે વિદ્યા પઢે, ખાઢે ગર્વ વિશેષ;
 નિશા મટે નહિ ઘૂડકી, સૂરજ . કરે ઉજેશ. ૧૯
 દુરીજનકે ઉર ના રહે, વેદશાસ્ત્રકો સાર;
 ખરકુ ના હોય વાસના, જે વહે ચંદન ભાર. ૨૦
 પરનિંદા બીન દુષ્ટકો, તૃપ્તિ કબહુ ન હોય;
 વાયસ કબહુ કુલક્ષ બીન, શાંતિ ન લહે સોય. ૨૧
 બુરે કામમેં દુષ્ટકી, બુદ્ધિ ચલે વિશાલ;
 મહાધોર અંધારમેં, દિખે ઘૂડકો બાલ. ૨૨
 સદ્ગુણ સજ્જનકો લખી, દુર્જન દોષ લગાય;
 નિર્મળ સ્વચ્છ અકાશકો, ધુઆં બિગારત જાય. ૨૩
 સજ્જનકી કીર્તિ વિમલ, ખંડે દુરીજન મંદ;
 જ્યું રાહુ છાદન કરે, પેખી પૂરન ચંદ. ૨૪
 સજ્જનકી કીર્તિ સરસ, દુરીજન નિંદે જાય;
 કારે ધૂરી સુરજકો, ઉલટી આંખ પુરાય. ૨૫
 સજ્જન-સુરજ પ્રતાપકો, દુરીજન દેખે નાંય;
 ઉલુક અભાગી સુખ લહે, દોષ દુર્ગુણાં માંય. ૨૬
 સજ્જનકી કિંમત બઢે, નંદે દુરીજન તોય;
 દર્પણમેં ગિરી છાર જ્યું, ત્યું ત્યું ઉજ્જવળ હોય. ૨૭
 દુરીજન દૂજ ભુંડરા, કીયા લલા કિરતાર;
 પાપકુ નિંદક ખાત હૈ, એ પુરમલકો અહાર. ૨૮
 દુરજન દૂજ ઉંદરા, દોઢી રીત સમાન;
 કાજ ન હોવે આપના, કરે આરકા જન. ૨૯
 દુરીજનકી આર સર્પકી, રીતિ રહી સમાન;
 આહાર ન હોવે આપકો, પરકો લેવે પ્રાણ. ૩૦

દુરીતનું કાળી ના રહે જાણ, મોઢાં કાઢે કોઈક વખત,
 પાંચે દિવસ પાંચે દિવસ, જેવું ના રહે કોઈક વખત, ૩૩
 દુરીત દોષીને મરવેનો, તું કુલેશ-શી જાણ,
 સારી મરવેને મરવેનો, મરવેને મરવેને મરવેનો, ૩૪
 મરવેનાનો કાલોનો, કાલો મરવેનો ના મરવેનો, ૩૫
 મરવેનાનો કાલોનો, મરવેનો મરવેનો મરવેનો, ૩૬
 દુરીતનું મરવેનો મરવેનો મરવેનો મરવેનો, ૩૭
 મરવેનાનો મરવેનો મરવેનો મરવેનો, ૩૮
 દુરીતનું મરવેનો મરવેનો મરવેનો મરવેનો, ૩૯
 મરવેનાનો મરવેનો મરવેનો મરવેનો, ૪૦
 દુરીતનું મરવેનો મરવેનો મરવેનો મરવેનો, ૪૧
 મરવેનાનો મરવેનો મરવેનો મરવેનો, ૪૨
 દુરીતનું મરવેનો મરવેનો મરવેનો મરવેનો, ૪૩
 મરવેનાનો મરવેનો મરવેનો મરવેનો, ૪૪
 દુરીતનું મરવેનો મરવેનો મરવેનો મરવેનો, ૪૫
 મરવેનાનો મરવેનો મરવેનો મરવેનો, ૪૬
 દુરીતનું મરવેનો મરવેનો મરવેનો મરવેનો, ૪૭
 મરવેનાનો મરવેનો મરવેનો મરવેનો, ૪૮
 દુરીતનું મરવેનો મરવેનો મરવેનો મરવેનો, ૪૯
 મરવેનાનો મરવેનો મરવેનો મરવેનો, ૫૦

૩-સમજનકો અંગ

દેવ વગાથ વગાથ, હરે નિનિર અનાન્ય
 સાર અસાર દેખાવડો, સમજન મુરદા મનાન્ય ૧
 મુગ્ધા મુગ્ધા મુગ્ધા, સમજન સદે મુગ્ધા
 નવ રસાલ અંકુરે, રસાલ પ્રકીલા લેત. ૨
 બુદ્ધિવંત વન કરિ સંકે, વગાથનકો ઉપદેશ;
 ધર્મ પ્રજાકી ખાતર્મ, સડ વનને નહિ લેસા. ૩
 વાસ મુનનકી નિલ મદે, મદી ન સંકે મુનાર;
 દુરીતનકો હર ના રહે, વેદ્યાઅગ્ર સાર. ૪
 સમજનકો ચિત ના હો, પરે વિપત્તિ કાચ;
 મણકો ધા હોરા સદે, કકરા સદે ન સોચ. ૫

સાધુજનકે ગુનનકો, સાધુ, દેત દેસાય;
 લે લે ફૂલકી વાસના, પવન દિશા દશ જાય. ૬
 કષ્ટ સમય સજ્જન સદા, ભલા રહે ભરપૂર;
 પાવક જરે તો કષ્ટ, ખાસ ન તજે કપૂર. ૭
 સજ્જન વૃક્ષ સમાન હૈ, પર ઉપકાર અપાપ;
 ફળ છાયા દે ઝોરકો, આપ સહે સિર તાપ. ૮
 સાધુજન ભૂલે નહીં, શ્રીઓ કષ્ટ ઉપકાર;
 નાલીકેરી જલતેં ભધ, ફલમેં રાખે ધાર. ૯
 સજ્જન સખકો સુખ કરે, ખસે કદાપિ દૂર;
 સુરજ ખસે અકાસમેં, તેજ કરે ભરપૂર. ૧૦
 સુધરે જીવ સંસારકે, જો રહે સજ્જન પાસ;
 ચંદન તરુકે સંગતેં, સખ તરુ લહે સુવાસ. ૧૧
 શોભે નરકી સુધડતા, જો સજ્જનતા હોય;
 શોભે ભેખ ન તરુણીકુ, નહિ વૃક્ષકુ સોય. ૧૨
 હોય ઉદય જળ મૂઢકો, તખ સજ્જનકો દુઃખ;
 તુહીન કિરણકે ઉદયતે, મુંદે પંકજ મુખ. ૧૩
 ગુણ જાણે ગુણવંતકો, જો ગુણજંતા હોય;
 જાણે નાક સુવાસકુ, કાન ન જાણે કોય. ૧૪
 સજ્જનકી નિંદા કરે, દુરીજન દોષ લગાય;
 કારે ધૂરી અકાસમેં, ઉલટી આંખ પૂરાય. ૧૫
 સજ્જન દુરીજનમેં રહે, સો દુરીજન ના હોય;
 ફણીધર કે સિર મણિ રહે, ગુણ ના પલટે કોય. ૧૬
 સજ્જન દુરીજન સંગતે, સજ્જનતા નહિ જાય;
 રહે કોકિલા કાગમેં, સ્વર ન તાહી પલટાય. ૧૭
 સજ્જન કુકર્મ ના કરે, પરે નિપત્તિ આય;
 ભૂખ્યા કા ભૂખ્યા મરે, સિંહ ઘાસ ના ખાય. ૧૮
 સારા નરકો નીચ કહિ, કરે કોય અપમાન;
 ગજપર મળ કાગે કિયો, ઘટે ન ગજકો માન. ૧૯
 દુરીજન સખ મિત્રકે કરે, સજ્જનકો અપમાન;
 મોલ ઘટે નહિ હસ્તીકો, ભસે કોટીક થાન. ૨૦
 મહાપુરુષ મૂકે નહિ, સત્ય ધરમ મરજદ;
 ખટ કંતુ રવિ શશિ મેઘકો, નીમ ન જાવે ખાદ. ૨૧

સાધુકે શુન સાધુશ્રી, કીર્તિ દેત પદુચાય;
 જ્યું કૈતરી કે ગંધસે, જમરા આવે ધાય. ૨૨
 સંપતિમેં વા બિપતિમેં, બદા ન ચૂકે ચાલ;
 હગતા ચુરજ લાલ હૈ, અરત બયા પુની લાલ. ૨૩
 સંપતિ દેખી ના હૈ, નહીં વિપતમેં કૈસ;
 હુણુ વૃષામેં સિંધુ જ્યું, સજ્જન તુલિ હમેરા. ૨૪
 દુરીગન અગણિત તુચ્છ હૈ, ઉત્તમ સજ્જન એક;
 એક ચંદ તમેકા હરે, તારા નહીં અનેક. ૨૫
 એક સિંહ બનમેં બસે, સો જહર સખ દેશ;
 ઝોર પશુ અગણિત બસે, દાય ન જાણે લેશ. ૨૬
 ચંદનકા તરુ એકીલા, વનકા કરે સુવાસ;
 હયા વેણુ અસંખ્ય સો, કરે સકલકો નાશ. ૨૭
 જો કુલમેં સજ્જન બયા, સો કુલ ઉજ્જવળ હોય;
 જો કુલમેં દુરીગન બયા, કહે નીચ સખ કોય. ૨૮
 સજ્જન સંપતિ પાયક, દેવે ગર્વ બહાય;
 જ્યું આંબાકો ફળ બયા, ત્યું ત્યું નમતા જાય. ૨૯
 સજ્જન હોય સ્વભાવસે, સુર ધીર દતાર;
 બેદ ન રાખે મેધ જ્યું, પોપે સખ પરિવાર. ૩૦
 સજ્જન સમદષ્ટિ ધરે, બેદ ન રાખે કોય;
 જ્યું ધરણી ધારી રહે, હય નીચકા સોય. ૩૧
 સજ્જન તજે ન સલતા, જળક્ષગ ધટમેં પ્રાન;
 પૂરાકા પૂરા રહે, સો સજ્જન પરમાન. ૩૨
 સજ્જન જોસા ચૂપદા, લાગે સકલ અસાર;
 સાર સાર હરમેં ગ્રહે, સો સજ્જન નિરધાર. ૩૩
 સજ્જન દુખા ના વહે, જવસાગરકે માંય;
 તારે ઝોર આપે તરે, બેદ ન રાખે કાંય. ૩૪
 સજ્જન મેધ સમાન હૈ, ઈચ્છે પરહિપકાર;
 સિંચે ઝોર ઘીનક કરે, બેદ ન ગીને લગાર. ૩૫
 કામા દયા ઝોર સાયતા, ધીરજ ધર્મ વિવેક;
 સજ્જનકે હરમેં બસે, સદ્ગુન ઝોર અનેક. ૩૬
 સરિતાકો જલ સિંધુમેં, સદ્ગુન નિ આવન ધાય;
 ત્યું વિધાનુષ્ઠ જ્ઞાન મખ, સજ્જન નાંહી સનાય. ૩૭

કોટી જન્મનેકા પુણ્યકર્મ, જહુ પ્રગટ્યો હોય;
 તો આતુરતા ઉપજે, પ્રભુપદ પાવે સોય. ૨૦
 માત ગીછોયા બાલ જ્યું, માતા હુંદત રોય;
 યું રોવે પ્રભુ મિલનનેકા, પ્રભુપદ પાવે સોય. ૨૧
 આતુરતા ઉપજ્યા મિત્રા, હોય ન દદ વૈરાગ્ય;
 ભેળ ધરી ભટકત ફીરે, દામ આગ મન લાગ. ૨૨
 નેસા ઉખડ્યા અગ્નિકા, પાવે શુદ્ધ ધ્યાન;
 લાગ ક્રિયા પીછા અહે, સો નિશ્ચે નાશન. ૨૩

૬-જીવકો અંગ-દોહા.

જીવ જીવ સખકો કહે, ચલતા દેખી દેહ;
 જાન રૂપ હે જીવકા, તહાં સળકુ સંદેહ. ૧
 કો કહે વાયુરૂપ હે, કો કહે તેજસરૂપ;
 કાય સંધરકો કહત હે, કહેવે કાય અનૂપ. ૨
 કાય કહત આયુરૂપ હે, કો કહે અંગુષ્ઠ માત્ર;
 કો કહે વ્યાપક જીવ હે, જિહાં નેસો હે ગાત્ર. ૩
 કાય કહે અજ્ઞાનમય, કાય જ્ઞાનમય ગાય;
 કાય કહત હે વાસના, નેસા જીવ સદાય. ૪
 કો કહે આરોં તત્ત્વકો, યોગ પરસ્પર હોય;
 ચેતનતા તહાં ઉપજે, જીવ કહાવે સોય. ૫
 કાય પ્રતિબિંબ બ્રહ્મકો, કહત અવિદ્યામાંય;
 કાય કહત અહંકારમેં, પરત બ્રહ્મકી છાંય. ૬
 કાય કહત હે બુદ્ધિમેં, હોત બ્રહ્મ આભાસ;
 નેસા પડધા નાદકો, ગરજત આર પાસ. ૭
 કાય કહત હે જીવકો, રૂપ સનાતન સોય;
 અજ અવિનાશી આપ હે, કરનહાર નંહિ કાય. ૮
 કો કહે જીવ ક્ષણિક હે, નેસા દીપપ્રકાશ;
 થડમેં સે જોડાત હે, ઉપર ઉપર નાશ. ૯
 આપ આપકે પંથમેં, સળ કોઈ કહે બનાય;
 અર્થ ન સમજે વેદકો, સો જ્યું ત્યું બહે જાય. ૧૦
 નેસા ચિનગા અગ્નિકા, સૂક્ષ્મ હોત અનંત;
 ત્યુંહી અંશ કરતારકો, કહ્યા વેદમેં જંત. ૧૧

જનુ દીર્ઘ અવધિર્ન, અતી ક્ષિ નિર્વંશ દોષઃ
 દર્મ શુદ્ધ જન જસ નમઃ, અવધિ નરિ દોષઃ ૧૨
 ક્ષુદ્ર અગ્નિ મુખેત્તમે, મુંક્ષ પ્રનટ મ્હું દોષઃ
 જડ કેતન ખીન્ન કલ્પના, અવ કલ્પના સોષઃ ૧૩
 પુમનામ દે અધિ, દેવધામ કે માંયઃ
 તાંકા પતિ મદેય દે, તાકુ બચન નાંયઃ ૧૪
 ખમ્યા પાપ મેં શો પમુ, દેવધારી સખ દ્રવ્યઃ
 દેવ પ્રાણ દંદ્રિ રતિ, પતિ કલ્પે સોષઃ ૧૫
 પશુપતિ મનમેં મું કલ્પે, મેવ કલ્પે અવધિઃ
 શિવમુદ્ધ કેતન દે, જડ કેતન મીક્રો અવ ૧૬
 તીન પાપમેં ખંપીઆ, પશુ ધરાપા નામઃ
 તીનોં તજ ન્યાસ જ્યા, સો પાપા નિજ પામઃ ૧૭
 જનમ માલી સત્વગુણ, સમસ મુખના માંયઃ
 તનસ પાપ નિદ્રા મહીં, તુરિયામેં નરિ કાંયઃ ૧૮
 અવ ગયા તુરિયા પદે, અવ શિવ દો જયઃ
 સિદ્ધમેં સિમ્બ મીલ્યા, દેવ ભેદ ન રદાયઃ ૧૯
 જો કાર્ય જોને સિવકા, તો જોને અવમાંયઃ
 જો અવકુ જોન્યા નરિ, તો શિવ પાવે નાંયઃ ૨૦

૬-માયાકો અંગ-દોષા.

માયા માયા સખ કહે, મર્મ ન જને કોયઃ
 જેતી ઉપજે કલ્પના, માયા કહીએ સોય. ૧
 કો કહે માયા નિત્ય હે, કોય કહે અનિત્યઃ
 એ સખ મનથી કલ્પના, કહી એકાંત ખચિત. ૨
 જડતા ઓર અસત્યતા, ત્રીજી દુઃખસ્વરૂપઃ
 કલ્પો સકળ વેદાંતમેં, એ માયાકો રૂપ. ૩
 જડતા અરુ આકર્ષતા, તાકા હોય આકારઃ
 જ્યાં જતકા આકાર હે, તહાં પ્રમાણ નિરધાર. ૪
 પ્રમાણ હોવે માયકો, તાકા હોય વિભાગઃ
 વિભાગ જોકા ના જને, રહે પ્રમાણુ તેહી જગ. ૫
 ન્યું સુગંધી તેલકી, ઓર ફૂલકી બાસઃ
 એસા રૂપ પ્રમાણુકા, ફેલત ચારો પાસ. ૬

ત્યું વિદ્યા બળ પાયકે, કથે બ્રહ્મકો જ્ઞાન;
ને ચિત્તભ્રમ રોગી લયા, તો હે પશુસમાન. ૭

૧૦-આત્માસાર કો અંગ-દોહા

વસ્તુ સંગ્રહ સ્વાર્થતા, દાન ભોગ શૃંગાર;
પાંચે ગુણ એ રાજસી, નિર્ગુણ આત્માસાર. ૧
દયા ધર્મ શ્રદ્ધા વળી, તપ ને લક્ષિત ઉદાર;
પાંચે ગુણ સાત્ત્વિક તણા, નિર્ગુણ આત્માસાર. ૨
વિવાદ શોક કલહ વળી, બંધ કુવચન ઉચ્ચાર;
પાંચે ગુણ એ તામસી, નિર્ગુણ આત્માસાર. ૩
અસ્થિ માંસ નાડી ત્વચા, રોમસહિત છે જોડ;
પાંચે ગુણ પૃથ્વી તણા, કઠિન અંશ છે તેહ. ૪
લાળ મૂત્ર પ્રસેદ ને, શોણિત શુક સમેત;
જળના કહીએ પાંચ ગુણ, નરમ અંશ તન ખેત. ૫
ક્ષુધા તૃષ્ણા ઉદ્વેગતા, નિદ્રા આળસ હોય;
પાંચે ગુણ પાવક તણા, ઉષ્ણ અંશથી જોય. ૬
ધાવન ચક્ષન વક્ષન અરુ, સંકોચના પસાર;
એ પાંચે ગુણ પવનના, ચંચલ અંશ ઉદાર. ૭
રાગ દ્વેષ લગ્ન અરુ, મોહ પિશૂનતા જોડ;
પાંચ ગુણ આકાર કે, વ્યાપક સધળે દેહ. ૮
જાત સ્વપ્ન સુષુપ્તિ, તુરિયા ઉનમુનિ હોય;
પાંચે ગુણ એ રાજના, નિર્ગુણ આત્મા જોય. ૯
પ્રાણ અપાન સમાન વળી, વ્યાન તથા ઉદાન;
એ પાંચે ગુણ સ્પર્શના, નિર્ગુણ આત્મા જ્ઞાન. ૧૦
સંશય નિશ્ચય અહંતા, શુભ ને અશુભ વિચાર;
એ પાંચે ગુણ રૂપના, આત્મા અગુણ અપાર. ૧૧
ક્ષુધા તૃષ્ણા સ્વાદિષ્ટતા, વળી આચાર વિચાર;
એ પાંચે ગુણ રસ તણા, નિર્ગુણ આત્માસાર. ૧૨
જન્મ મરણ ને જય અજય, અદૃશ્યગતી આશ;
એ પાંચે ગુણ ગંધના, આત્મા છે અવિનાશ. ૧૩
જાણપણું સુખદુઃખ વળી, હરખ વિપાદ સમેત;
પાંચે ગુણ એ શ્રોતના, આત્મા શુદ્ધ સમેત. ૧૪

સ્વર્ણની કુંચી...	૩૭૮	૧૧૨
નિર્મો - ખજાનો...	૩૨૪	૧૧૨
નિર્મો પ્રકાશ...	૩૩૬	૧૧૨
મનવંદીતા-મુજરાતી સરવાળાસદિત...	૨૫૬	૦૧૨, ૦૧૨, ૦૧	...	૦૧
" " (રથુદાસર)	૨૭૨	૦૧, ૦૧૨, ૦૧	...	૦૧
મનવંદીતા-મરાઠી કે દિંદી ગીતાસદિત...	૨૩૦	૦૧
મનવંદીતા-મૂલમાત્ર-મધ્યમ તથા મોટા અક્ષરમાં ૦૧ અને ૦૧	૦૧
ચિંતનગીતા-મૂલમાત્ર-નાના, મધ્યમ તથા મોટા અક્ષરમાં ૦૧, ૦૧૨, ૦૧	૦૧
ભદ્રાભારત અને રામાયણ-વિશે વિચારો	૨૦૦	૦૧૨
ત્રીમહાભારત વિશે-અથવા ભેગ વિચારો...	૩૨૮	૧૧

હિસાબ અને ચેતનાપ્રેરક પુસ્તકો

મુલસંઘ-ભાગ ૧ લો...	૧૬૨	૦૧
મુલસંઘ-ભાગ ૨ લો...	૭૦૦	૨૧
મુલસંઘ-ભાગ ૩ લો	૪૩૨	૧૧
મુલસંઘ ભાગ ૪ લો.....
આગળ ધસો-નવી આશ્વિત	૪૬૮	૧૧૧
આદર્શ દશાંતમાળા-ભાગ ૧ લો	૩૩૬	૧૧૨
" " ભાગ ૨ લો	૩૬૨	૧૧
મુખ, સામર્થ્ય ને સમૃદ્ધિ ફરીથી ઇપાસો...	૧૧૨
ભાગ્યના સૂઝાઓ ફરીથી ઇપાસો	૧૧
બંકિમનિબંધમાળા-ધર્મતત્ત્વસાથે	૫૬૦	૧૧૧
પ્રભુમયજીવન	૨૨૦	૦૧૧

દતિહાસ અને વૈદકસંબંધી ઉપયોગી પુસ્તકો

રાજસ્થાનનો દતિહાસ-એ મોટા અંશેમાં ...	૧૫૩૦	૧૦)
આર્યભટ્ટ અથવા હિંદનો વૈચરંગ ...	૭૦૦	૪)
આરોગ્યવિષે સામાન્ય જ્ઞાન-ગાંધીજીત ...	૧૪૦	૦૧૨

બોધદાયક હિતમ જીવનચરિત્રો

ભારતના વીર પુરુષો...	૨૮૮	૧)
દાનવીર કાર્નગી	૪૦૦	૧૧
શ્રીભક્તચરિત્ર અથવા ભક્તિરસામૃત	૪૦૮	૧૧
હુસ્લીમ મહાત્માઓ	૫૬૨	૧૧૧
દાઉદ દોસ્દોયનું જીવનચરિત્ર...	૬૨૦	૨૧
મહાન નેપોલિયન બોનાપાર્ટ	૮૪૦	૩)
સ્વામી રામતીર્થની જીવનકથા	૬૪૦	૨)
સ્વામી વિવેકાનંદજી સંપર્ક જીવનચરિત્ર	૭૪૦	૨૧
મહાન સમ્રાટ અક્બર...	૩૫૨	૧૧
શ્રી શિવાજી જયપતિ	૫૨૮	૨૧

બીર દુર્ગાદાસ...	૨૪૦	...
ભારતનાં સ્ત્રીસ્ત્રી-વજ્ર મંચોમા	૨૧૦૦	...
... ૬૨૬ ૬૨૬ ભગવાન

સીમા તથા પુરુષોમાટે યોગ્ય પ્રદ વાર્તાઓ

દુઃકી વાર્તાઓ-આમ ૧ થી ૪ નેમા	૧૦૫	...
દુઃકી વાર્તાઓ-આમ ૫ થી ૨૮ સાપ્તાહિક વાર્તાઓ
દુઃકી વાર્તાઓ-આમ ૨૯ થી-વેળેપ્રાસંગ વાર્તાઓ	૩૬૦	...
દુઃકી વાર્તાઓ-આમ ૩૦ થી-અનેક વાર્તાઓ	૨૫૦	...
દયાળુ માતા અને સદ્ગુણી પુત્રી	૧૬૦	...

બાળકોમાટે બાળ ઉપોદ્દેશી પુસ્તકો

સદ્ગુણી બાળકો-૧૨ બનાવેલો સંગ્રહ	૧૨૮	...
બાળસદ્ગુણ-વાર્તાઓ અને પામિક શિક્ષણ	૧૧૨	...
બાળકોની વાર્તા-રસિક વાગ્ગીતોને ૨૧ પાક	૬૬	...
દુઃખમાં વિવાહવાસ-ત્રયોદશ સપ્તાહ દર્શાવેલો	૯૦	...
સુબોધક નીતિકથા	૧૮૪	...

ચિત્રો અને ચિત્રાવલીઓ

શ્રીમદ્ભારત ચિત્રાવલી ૨૬ ચિત્રોનો મુદ્ર સંગ્રહ	...	૧)
શ્રીરામાયણ ચિત્રાવલી ૩૬ " " " "	...	૧)
ભગવાન શ્રીકૃષ્ણમુરારીનાં ત્રિરંગી ચિત્ર	...	૦)
દ્રૌપદીવસ્ત્રાદરણ (ત્રિરંગી છે.)	...	૦)
જ્ઞાનપટ અને સોપાનપટ	...	૦)
ઉપરનાં ત્રિરંગી ચિત્રો ઉપર નીચે પતરાની પટ્ટી સાથે	...	૦)

ઉપરની ચિત્રાવલીઓનાં છૂટક ચિત્રો પણ મળશે.

મંગાવનારને યોગ્ય સૂચના

૧-પોસ્ટેજ ઉપરાંત રજીસ્ટર તથા વી. પી. ખર્ચ પણ રૂ. ૧૦ સુધીનું રૂ. ૦૧ જુદું લાગે છે. ૨-મંગાવેલામાંનાં જે પુસ્તકો ન આપે તે બદલ સમજવાં. ૩-પૂરું મૂલ્ય પ્રથમથી જ મોકલીને દરેક રૂ. ૧૦ પુસ્તકો રેલવેસ્તે મંગાવવાથી વધારાના પેકીંગ ખર્ચ રૂ. ૦૧ ચડશે તે પણ કુલ ખર્ચ બહુ ઓછો આવશે. ૪-મદાભારત સુધ્ધાં રૂ. ૧૦૦) ન અથવા મદાભારત સિવાયનાં રૂ. ૨૫) નાં પુસ્તકો લેનારને અમદાવાદમાં ૧૨૫૫ ટકા કમીશન મળશે અને મદાભારત સાથે ૩૦૦) ન અથવા તે સિવાયનાં ૧૦૦) નાં લેવાથી ૧૫ ટકા મળશે; પરંતુ કિંમત કિંમત ચાલુ હશે ત્યાંસુધી તો કમીશન કમમાં કમ રૂ. ૧૦૦) નાં અથવા તે એકજ જાતનાં ૧૦૦ પુસ્તકો લેવાશે તોજ ૬૫ ટકા કપાશે.

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય

મદ્ર પાસે, અહમદાવાદ અને કાલવાદેવી રોડ, વંચઈ. નં ૦૨

